

**ILEGALNE SUPSTANCIJE I PROTUPRIODNE
VRSTE**
KRISTIJAN KRKAČ

ILEGALNE SUPSTANCIJE I PROTUPRIODNE VRSTE

**ONTOLOGIJA TROPA I PROCESA KAO NARATIVNO-PRAGMATIČKI
WITTGENSTEINOVSKI IDEALIZAM**

KRISTIJAN KRKAČ

Filozofija.org,
Zagreb, 2010.

Ilegalne supstancije i protuprirodne vrste
Ontologija tropa i procesa kao narativno-pragmatički wittgensteinovski idealizam

dr. sc. Kristijan Krkač

Recenzenti

dr.sc. Daniel Miščin
mr. sc. Tomislav Ogrinšak, prof.

Nakladnik

Filozofija.org, Zagreb

Za nakladnika

Darko Štaudinger, mag.phil.

Glavni urednik

Borna Jalšenjak, mag.phil.

Lektura

Vlatko Ivanić

Copyright © 2010 Filozofija.org

Sva prava pridržana. Nije dopušteno niti jedan dio ove knjige reproducirati ili distribuirati u bilo kojem obliku bez prethodnog pismenog odobrenja nakladnika.

CIP zapis je dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižice pod brojem 726348

ISBN 978-953-56046-0-0

SADRŽAJ

WITTGENSTEINOVSKI KONTEKST	2
1. TROPI	15
1.1. PROTIV DJEĆJE ONTOLOGIJE: TROPI VS. STVARI (DEMOKRIT, PLATON, ARISTOTEL)	15
1.2. ONTOLOGIJA ZA ODRASLE (LEIBNIZ, BERKELEY, HUME)	25
1.3. ARGUMENT ZA ČISTU TEORIJU TROPA (STOUT, WILLIAMS, CAMPBELL).....	34
1.4. KOREKCija ČISTE TEORIJE TROPA	40
1.5. NEKE POTEŠKOĆE TEORIJE TROPA.....	45
1.6. RAZLOZI U PRILOG I PROTIV TROPA	51
1.7. INAČICE TEORIJE TROPA.....	57
2. SVIJET	64
2.1. TROPSKI SVIJET.....	64
2.2. SADRŽAJ I STRUKTURA TROPSKOG SVIJETA.....	72
2.3. TROPI KAO SADRŽAJ SVIJETA I SVIJET KAO KONSTRUKT	75
2.4. JEDNOSTAVNE I SLOŽENE CJELINE.....	79
2.5. O ODNOSU STVARI I NJIHOVIH TROPA	84
2.6. O EMERGENCIJI, SUPERVENIJENCIJI I KONSTRUKCIJI	90
2.7. ZAKLJUČAK: TEMELJNA ODREĐENJA ONTOLOGIJE TROPA.....	103
3. DODACI	112
3.1. PRIGOVORI TEORIJI TROPA I ODGOVORI NA PRIGOVORE	112
3.2. POTEŠKOĆE DISKURZIVNOG NOMINALIZMA (CARNAP, QUINE I JACKSON)	119
3.3. IZBOR IZ KORIŠTENE LITERATURE	127
3.4. INSTEAD OF SUMMARY	131
ABOUT THE AUTHOR	163

Wittgensteinovski kontekst

„Jezik [svakodnevni govor, NB] zaodijeva misao i to tako da se prema izvanjskom obliku odjeće ne može zaključiti o obliku odjevene misli, jer je izvanjski oblik odjeće načinjen sa sasvim drugaćijim svrhama, a ne poradi toga da pokaže oblik tijela.“ (TLP, 1974, §4.002) „Ne misli, gledaj!“ „Vjeruje se da se stalno slijedi priroda, a ide se samo uzduž forme kroz koju ju promatramo.“ „Ideja stoji kao naočale na našem nosu i ono što vidimo, vidimo kroz njih. Uopće ne dolazimo na pomisao da ih skinemo.“ „Bit je izražena u gramatici.“ «Gramatika govori koja je vrsta predmeta nešto.“ (FI, 1998, §§66, 103, 114, 371, 373) „Poput svega ostalog metafizičkog i sklad između misli i stvarnosti biti će nađen u gramatici jezika.“ (Z, 2004, §55) „Istinitost određenih empirijskih propozicija pripada našem referentnom okviru.“ (OI, 1974, §83) „Ne traži ništa iza fenomena, oni sami su teorija.“ (RPP I: 889, (Goethe 1998: § 575, Spengler 1932:156))

Ludwig Wittgenstein

1. Potraga za gramatičkim propozicijama koje sadrže „ontološke izraze“

Tekst pred Vama bavi se ontologijom i sastoje se od dva dijela. Prvi dio rada «Tropi» izlaže klasične i suvremene *teorije*¹ tropa. Uz to uvodi se određena korekcija teorije na način da iz njezina prihvaćanja slijedi blagi «narativni» idealizam (bilo kao blagi protu-realizam, bilo kao konstruktivizam) što se čini nužnom posljedicom *teorije*, ako trope shvatimo kao «neposredne datosti doživljaja» (a ne primjerice isključivo percepcije ili isključivo mišljenja i drugih mentalnih pojava). Drugi dio «Svijet» izlaže neke temelje ontologije svijeta ukoliko se isti sastoje samo od tropa i naših naracija/konstrukcija (među koje spadaju stvari, činjenice, postupci, procesi i meta-naracije ili naracije o sebi samima, koje mogu imati svi sebe-svjesni svežnjevi tropa).

Dakle, radi se o jedno-kategorijalnoj ontologiji, tj. kategoriji tropa ili konkretnih pojedinačnih svojstava i o vrlo napućenom svijetu, jer su tropi načelno neponovljivi. Tj. načelno

¹ Riječ *teorija* ovdje pišem uvijek u kurzivu jer želim istaći kako se ne radi o nikakvoj teoriji u smislu znanstvene teorije, niti se pak radi o bilo kakvom „objašnjenju“ svijeta niti njegove strukture. Radi se naime o wittgensteinovskoj filozofskoj morfologiji koja se temelji na „promatranju“ cijelovitih fenomena, njihovom uspoređivanju i sastavljanju jasnih „opisa“ ili tzv. „preglednih prikaza“ koji se sastoje od gramatičkih propozicija i mnogo primjera koji ove ilustriraju i u kojima su ove ostvarene. Dakle, radi se morfološkom istraživanju jezičnih igara i onoga čega su jezične igre dio tj. oblika života.

su mnogostruko neostvarivi, a to znači da se ne mogu pojavljivati kao ostvareni na mnogim pojedinačnostima, kao što se vjeruje za svojstva u više-kategorijalnim ontologijama.

Cjeloviti tekst zamišljen je kao potraga za najjednostavnijim vokabularom kojim bi se manje–više gramatičkim propozicijama (ponekad i iskustvenim ili pak tzv. „pant-propozicijama“, OI) „pregledno prikazalo“ (FI) ono što Wittgenstein naziva jezičnim igram (morfologijama izraza, što rezultira „filozofskom gramatikom“, „načinom kako mi *vidimo* stvari“), oblicima života (načinima postupanja, djelovanja, praksom), kulturom i inim filozofemima. Iako to nisam činio eksplisitno, pretpostavio sam da se klasičnim ontološkim žargonima, tj. onima realizma, idealizma i nominalizma s obzirom na konkretne pojedinačnosti i apstraktne općenitosti, pa i njihovim suvremenim inačicama, tako nešto ne može postići, a ne može se postići niti sredstvima suvremenih ontologija/logika (ontološke obveze, meta-ontologija). Dakako, sporadična kritika se pojavljuje, ali samo na način da se kroz kontrast prema klasičnim teorijama istakne specifičnost *teorije* tropa. Kako mi nije namjera ovo pokazivati načelno, niti pak u svim detaljima naglašavam da je ovo djelo nastalo na pozadini određenog razumijevanja Wittgensteinovog filozofskog razvoja i njegovog vlastitog shvaćanja pogrešaka u ranijoj filozofiji (TLP) te korekcijama u kasnijoj (FI), ovo pak zahtijeva detaljnije pojašnjenje.

2. Wittgensteinovski kontekst – „ponizna i prizemna uloga“ ontoloških izraza (FI: 97, 116)

Nakon Wittgensteinove kritike metafizike i svodenja ontologije na filozofsku gramatiku i morfologiju izraza i oblika života (vidi navode na početku), nakon Quineovog svodenja ontologije na teoriju ontološke obveze, tehniku parafraziranja (spretno kritiziranu od strane F. Jacksona) i metaontologiju (što je kasnije uspješno razvio van Inwagen) te nakon P. F. Strawsonovog pokušaja revitaliziranja aristotelovske ontologije deskriptivnog tipa (koji je imao malo učinka), činilo se da ontologija nije „prva filozofija“ i da je kao takva nemoguća. Na mjesto nje u središtu pažnje čudnim spletom okolnosti dospjela je filozofija jezika za koju se držalo da je „prva filozofija“. Danas, više od pedeset godina kasnije, u uvodima u filozofiju jezika piše se da je „odavno prošlo vrijeme kada se vjerovalo da je *filozofija jezika prva filozofija*“ (kako primjerice pišu C. Wright i B. Hale u uvodnoj napomeni priručnika „A Companion to the Philosophy of Language“), tj. teza koja kaže – da je o ontološkim pitanjima moguće govoriti

jedino ako se riješi neugodna poteškoća sa značenjem jezičnih izraza. Naime, u tih pedesetak godina nakon kritike metafizike, ili da budemo trunčicu precizniji „metafizičkih izraza“, od strane nekih predstavnika „Bečkog kruga“ (primjerice R. Carnapa), a koju je nastavio Quine, dakako da su postojale katedre za ontologiju ili metafiziku i na njima se predavalno svašta po malo, na nekima čista kritika ontologije, na nekima „klasična ontologija“, na mnogima čudne mješavine filozofije jezika, filozofske logike, klasične ontologije i novijih rasprava (koje su u to vrijeme bile na margini), tema poput „jezik i stvarnost“. Primjerice djelo „Metaphysics“ K. Campbella iz 1976. bilo je slabo poznato, a predstavlja jednu takvu mješavinu uz dodatak revitalizacije teorije tropa (posljednje poglavlje u knjizi) koju je 1921.–23. razvio G. F. Stout i pedesetih godina 20. stoljeća D. C. Williams. U tom razdoblju, ponovno spletom čudnih okolnosti, mnogi danas proslavljeni „analitički“ filozofi počeli su se baviti klasičnim ontološkim pitanjima od problema konkretnih pojedinačnosti do problema apstraktnih općenitosti (poput M. Louxa, J. Lowea, N. Reschera, P. Simonsa, D. Wigginsa, M. Williamsa i drugih). Danas je ontologija ponovno razgranata disciplina s mnogim klasičnim problemima i nizom novih. Osobno ovdje se u stvari bavim klasičnim problemom, konkretno pitanjem - čega ima. Ali postavljam ga u kontekst odgovora na pitanje o gramatičkim propozicijama o opstojnosti stvari, dakle wittgensteinovski kontekst za koji pak ovdje ne mogu detaljnije opravdavati zašto je moguć s obzirom na ontološka pitanja bez da se naruši izvorna Wittgensteinova zamisao o

- „poniznoj i prizemnoj ulozi“ ontoloških izraza (FI: 97, 116) koju bez dalnjeg nastojim očuvati što je više moguće. U tom svjetlu riječ „trop“ uopće ne treba rabiti. Naime, možemo govoriti kao i inače.

Temeljno pitanje ontologije bi prema formulaciji M. Heideggera (koji slijedi Leibniza i Hegela) glasilo «Zašto je radije nešto nego ništa?» ili preciznije u formulaciji P. Van Inwagena «Koja je vjerojatnost da nešto opстојi?» (van Inwagen, «Why Is There Anything At All?» 1996. i Sorensen, «Nothingness» 2003:2/13). Možda je ovo (pitanje) pseudo-pitanje, jer se pri objašnjenju postojanja nečega pozivamo na postojanje nečeg drugog, dakle uvijek pretpostavljamo ono što želimo argumentirati. Logički govoreći, nemoguće je deducirati opstojnost bilo čega bez uporabe premisa koje i same tvrde opstojnost (iako se neki idealisti poput Parmenida, Platona i Anselma, s ovim ne bi složili). No pitanje je možda preširoko. Možda treba pitati – zašto postoje konkretne pojedinačnosti (koje su sve redom kontingentna bića), a ne

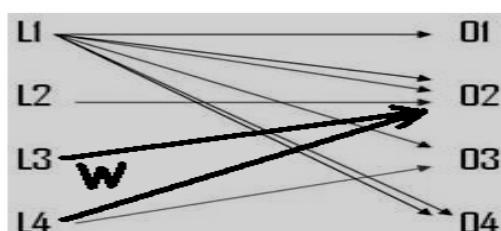
ništa? No i ovo pitanje je nepostavljivo temeljem jasnog razloga. W. Rowe je to pokazao na vrlo jednostavan način.

- (1) S obzirom na sve kontingenčne istine, konjunkcija svih tih istina je također kontingenčna istina.
- (2) S jedne strane, kontingenčna istina (1) ne može biti objašnjena bilo kojom drugom kontingenčnom istinom, jer konjunkcija već sadrži sve kontingenčne istine.
- (3) S druge strane, kontingenčna istina (1) ne može biti objašnjena niti nužnom istinom, jer nužna istina može implicirati samo drugu nužnu istinu.
- (4) Stoga je nemoguće odgovoriti na pitanje – zašto postoji kontingenčno biće radije nego nikakvo biće.

Ipak postoje i drugačija mišljenja, naime ona koja drže da je moguće odgovoriti na ovo pitanje, no ti odgovori čak i ako su solidno argumentirani, oni ipak moraju odgovoriti na ovaj prigovor. S obzirom na ovo i druga ontološka pitanja mogu se pojaviti i među-pitanja, a među njima su najvažnija sljedeća dva:

- uopće nije jasno – kako pristupiti odgovaranju na ta pitanja? Ovakva razmišljanja vode do rasprava o ontološkim obvezama (*ontological commitments*, Quine, «On what there is»);
- no, nije jasno niti to – što se uopće pita tim pitanjima? Ovakva pak razmišljanja vode do rasprava koje se nazivaju meta-ontologijom (*meta-ontology*, van Inwagen, «Meta-ontology»).

Wittgenstein je u TLP pokušao ostvariti vrlo osebujan zadatak s obzirom na odnos logike i ontologije. Da bismo taj zadatak vidjeli u kontekstu njihovih mogućih odnosa pojasniti ćemo to skicom (prema Hofweber).

Na skici su L logike, a O ontologije. Nadalje,

- L1 je matematički studij formalnih jezika,
- L2 je studij formalno valjanih zaključaka,

- L3 je studij logičkih istina,
- L4 je studij općih svojstava propozicije,
- O1 studij ontoloških obveza (vidi prije Quine),
- O2 je studij onoga što jest (klasične ontologije),
- O3 je studij najopćenitijih svojstava onoga što jest i odnosa (klasične ontologije),
- O4 studij meta-ontologije (vidi prije van Inwagen).

Konačno, uže strelice označavaju odnose koje raspravlja Hofweber, dok šire označavaju odnose koje raspravlja Wittgenstein u TLP. Wittgenstein je u TLP pokušao u odnos dovesti L3 i L4 s O2. Kasnije u „Nekim napomenama o logičkoj formi“ i u FI tvrdio je

da je cijelo istraživanje bilo pogrešno te da je „logika“ TLP-a u stvari samo jedan slučaj jezične igre ili jedan mogući skup, tj. jedan među skupovima gramatičkih iskaza „filozofske gramatike“ koja obuhvaća i mnoge druge skupove gramatičkih iskaza. Pogreška se sastojala u tome da simbolizam i djelotvornost „logike“ TLP-a ne pružaju „točnu sliku stvarnosti“ (RLF). U FI ide još dalje u kritici TLP-a pišući: „(*Tractatus Logico-Philosophicus*, 4.5): „Opća forma propozicije je: tako stvari stoje.“ – (...) Mislimo da se krećemo uzduž naravi stvari dok se uvijek iznova krećemo samo uzduž načina na koji ju promatramo“ (FI:114).

Istraživanje ipak i dalje ima za cilj jasnoću, ali ona se sada naziva „preglednim prikazom“ (FI:122) koji se sastoji od „gramatičkih propozicija“ i „pant-propozicija“ (polu-iskustvenih propozicija, OI:341) koje opisuju „oblik/e života“, te do kojih se stiže „morfološkom metodom“. Jasnoća više nije ona *kristalna jasnoća logike* TLP-a, nego *preglednost hrapavog tla* FI-a. Metafizika i mistika TLP-a ustupa mjesto gramatici jezičnih igara i šire oblika života, a gramatika oblika života nije ništa drugo do „deskriptivna (tako reći kazuistička) ontologija“, jer ono čime rezultira „morfološko istraživanje“ jest „pregledni prikaz“ (jasan opis u strogo određene praktične svrhe) koji je u stvari opis toga kako stvari stoje za neku konkretnu situaciju, praksi, sustav vjerovanja ili način života određene kulture.

To je pak na koncu ništa drugo do *deskriptivna morfološka kazuistička ontologija*. To dakako nije ontologija u klasičnom smislu riječi, jer u klasičnom smislu riječi čak i riječ „ontologija“ nema „poniznu“ nego neopravdano uzvišenu primjenu. No, to je ipak *ontologija* jer „kaže“ kako stvari stoje (ponekad i što je uvjet toga da stvari stoje tako kako stoje), ona je nadalje *deskriptivna* jer naprosto pruža opise toga kako stvari stoje, a ne primjerice objašnjenja (na koncu svako obrazlaganje, objašnjenje i interpretacija započinje kao opis koji je

primordijalan), nadalje ona je *morfološka* a ne analitička ili redukcionistička što znači da se temelji na motrenju cjeline fenomena, „viđenju sveza“ i uspoređivanju (sličnosti, a ne identitetu) dijelova unutar fenomena i među cjelinama fenomena, te na koncu ona je *kazuistička* jer se svaki takav opis kreira i pruža u strogo određene praktične svrhe vezane uz konkretnan slučaj. Ovo stajalište ide direktno suprotno od onih stajališta koja drže da kasniji Wittgenstein poriče ontologiju. Ono što on neposredno i jasno poriče jest logika, mistika i metafizika TLP-a. Logika postaje manji dio filozofske gramatike, mistika postaje svakodnevica, a metafizika postaje deskriptivna morfološka kazuistička ontologija ili „poniznjim“ riječima – niz opisa konkretnih jezičnih igara i oblika života na način preglednih prikaza u čijoj srži se ističu gramatičke propozicije.

Kada se pokaže da je neka propozicija gramatička (primjerice „Mačke vole mlijeko“, „Cjelina se sastoji od dijelova“, „Ljudi imaju dvije ruke“, „4 metra je dužina“) ona postaje dio poglavlja filozofske gramatike. Gramatika FI-a nije zamjena za logiku TLP-a, nego proširenje logike, tj. logika TLP-a je samo jedan specijalan slučaj gramatike FI-a, određeno poglavlje u filozofskoj gramatici. Filozof je tako kustos ili čuvar gramatike (PG: 54, „a custodian of grammar“). Iz do sada rečenog slijedi da je preostao izbor između dva puta:

- ili se to uopće ne može postići nekim od ontoloških žargona koji su do sada ponuđeni,
- ili se to može postići nekim drugim (jedna takva *deskriptivna morfološka kazuistička ontologija* kako će nastojati predložiti u dalnjem tekstu).

Ovdje se cijela *priča o tropima i procesima* (jedna takva ontologija) u stvari ima razumjeti kao potraga za „gramatičkim propozicijama“ o određenim vrstama stvari, napose svakodnevnih stvari, pri čemu među njih ne ubrajam samo krevete, stolove, stolce, ljude, životinje, biljke, umjetnička djela, nogometne utakmice i stijene, nego i emocije, misli, radnje, događaje, procese i sl. Temeljna intuicija teorije tropa je možda i samorazumljiva.

Zamislimo dvije svakodnevne stvari primjerice kuhinjski ormarić i športsku majicu plave boje. S jedne strane reći ćemo da se radi o dvjema različitim stvarima koje imaju istu nijansu plave, a s druge strane reći ćemo da nemaju istu nijansu plave. Pod ovim drugim možemo misliti primjerice na to kako vidimo tu nijansu plave s obzirom na materijal, s jedne strane drvo, a s druge strane pamuk, možemo misliti i na to kako se pod svjetлом ta „ista nijansa plave“ pokazuje različitom u slučaju kuhinjskog ormarića i u slučaju majice. Tu razliku možemo nazvati razlikom

među fenomenalnim tropima kao pojedinačnim, konkretnim, neponovljivim pojavama svojstava stvari.

Dublja intuicija kaže da iako je vjerojatno da ista nijansa plave u različitim okolnostima ili načinima ostvarenosti „izgleda“ različito, nije nemoguće da se radi o dvije nijanse jedne te iste plave boje, dvije zato što je jedna na ormariću, a druga na majici. Tu razliku možemo nazvati razlikom među noumenalnim tropima kao pojedinačnim, konkretnim, neponovljivim svojstvima stvari (o ovoj dimenziji *teorije* tropa na žalost će biti riječi samo u drugom dijelu sažetka koji se bavi morfolologijom koju za fenomenalne trope izvodim iz Wittgensteinovih napomena iz FI, PG, OC i RPP I i II).

U stvari možda najbolji način da si predočimo što znači uvođenje tropa u ontologiju jest da si predočimo nešto nalik obrednoj lutki čovjeka načinjenog od granja (poput one u filmu s Nicholasom Cageom „Čovjek od pruća“) pri čemu se lutka čovjeka sastoji samo od isprepletenog pruća.

No čak i ako se ne radi o intuitivnoj *teoriji*, za koju uzgred budi rečeno možda i postoji nekakva solidna metafora, pitanje je koliko je *teorija* tropa uopće relevantna u suvremenim ontološkim i metafizičkim raspravama?

3. O relevantnosti *teorije tropa* u suvremenoj ontologiji i o reformi *teorije*

Ako pogledamo neke od relevantnih priručnika za ili uvoda u ontologiju, mogli bismo dobiti odgovor na pitanje – je li i ako jest koliko je teorija tropa relevantna u suvremenoj ontologiji? Ovdje za primjer uzimam treće izdanje M. J. Louxova uvoda u ontologiju „Metaphysics, A Contemporary Introduction“ (treće izdanje, 2006) u kojem se značajno raspravlja teorija tropa, tj. teorija svežnja i to u četvrtom odjeljku drugog dijela pod naslovom „Trope theory“ (Loux 2006:71–79), te u prvom, drugom i trećem odjeljku trećeg poglavlja pod vidikom sukoba teorije tropa s teorijom supstrata (Loux 2006:84–101). Ovdje ću prepričati nešto od onoga što Loux piše tj. što drži ključnim o tropima a što očito svatko tko se uvodi u ontologiju o njima treba znati.

Prvi susret s tropima u navedenom djelu nalazi se u drugom poglavlju „Problem općosti II – nominalizam“ i to u četvrtom odjeljku pod naslovom „Teorija tropa“. Tu se teorija tropa drži određenom vrstom nominalizma pri čemu se kaže da uz konkretne pojedinačnosti zastupnici te

teorije drže da postoje i atributi, ali koji se ne mogu pojavljivati pri mnogim različitim entitetima. Protiv klasičnih nominalista ovi drže da postoje boje, oblici, veličine, a suprotno realistima drže da se radi o pojedinačnostima. Dakle, nemoguće je da numerički različite stvari imaju numerički isti atribut, primjerice atribut crveno. Ovdje se ne radi o tome da dva numerički različita entiteta ne mogu imati isto svojstvo jer je ono iako je takvo da se pojavljuje u oba *de facto* ostvareno različito pa makar i u zanemarivoj sitnici, nego se radi o tome da tropisti drže da su svojstva po svojoj naravi pojedinačna i konkretna te stoga svaka cinober crvena stvar posjeduje pojedinačno i konkretno cinober crvenilo (Loux zatim daje kratku povijesnu napomenu o samoj *teoriji*). Zatim se pojašnjavaju epistemološki razlozi uvođenja tropa te kao posljedicu teoriju prema kojoj su tropi a napose njihova sličnost temeljno svojstvo svijeta koje ne zahtjeva daljnje objašnjenje.

Drugi susret s tropima u navedenom djelu nalazi se u prvom, drugom i trećem odjeljku trećeg poglavlja „Konkretne pojedinačnosti I – supstrati, svežnjevi i supstancije“. Tu se u temeljnim potezima oslikava teorija svežnja za pojedinačnosti nasuprot teoriji „čistog supstrata“ i teoriji „supstancije“. Uz to iznose se i klasični, tj. najčešći prigovori toj teoriji, kao primjerice prigovor o „ljepilu“ tj. pitanje o tome što trope ili pojedinačna konkretna svojstva „lijepi“ u određeni svežanj? Kao odgovor navodi se uvođenje određene relacije među tropima svežnja i razna imena kojima se nastoji pojasniti narav te relacije, kao što su „supostojanje“, „kolokacija“, „kombinacija“, „su-aktualnost“, „kon-substancijacija“ i slična. Ta relacija se pojašnjava kao ontološki primitivna i neanalizibilna relacija u koju pojedinačni tropi ulaze i u svežnju postoje kontingenčno, tj. moguće je i da ne uđu u tu relaciju čime se pojašnjava kontingenčnost kontingenčnih stvari. Zatim se iznose još dva prigovora teoriji tropa za pojedinačnosti. Prvi je prigovor iz subjektno–predikatnog diskursa, a drugi iz načela koje se čini pogrešnim, a za koje se tvrdi da ga teorija tropa implicira te da je stoga i sama pogrešna.

Načelo (identitet nerazlikovnih stvari) kaže da potpuno kvalitativno nerazlikovanje dviju stvari (tj. da su slične s obzirom na sva svojstva) povlači da se radi o numerički jednoj te istoj stvari. Kako je to načelo pogrešno onda je pogrešna i svaka teorija koja ga implicira, a čini se da ga teorija tropa implicira.

Iz ovih napomena o Louxovim tekstovima o tropima u navedenom djelu, tj. mojem prepričavanju istih, lako je zaključiti da je teorija tropa jedno od ključnih stajališta suvremene ontologije.

Ovdje će između ostalog podržati ove (klasične) prigovore i nastojati reformirati teoriju tropa na način da je:

- Kvalitativno razlikovanje među tropima načelno moguće te stoga nije moguće potpuno kvalitativno nerazlikovanje dviju stvari, tj. njihovih tropa (tako da *teorija* tropa ne implicira navedeno načelo) i to na način da je uz relaciju supostojanja tropi imaju i različite načelne funkcije usvežnjavanja koje oslobađaju *teoriju* tropa iz okova nominalizma i empirizma na način da funkcija usvežnjenja određuje i cjelinu koja se usvežnjuje, kao što „Sokratova mudrost“ ako usvežnjuje može istovremeno usvežnjiti i „Sokrata“ skupa sa primjerice tropom „Sokratova visina“, ali i „mudrost“ skupa sa tropom „Ksantipina mudrost“.
- Prvi element ove reforme prepostavlja primjenu morfološke metode u filozofiji i to ne samo na razini „jezičnih igara“, nego i „oblika života“ (vidi Summary u kojem sam dao sažetak teorije procesa i morfološke metode koje su ključne za razumijevanje ove korekcije). Tom metodom zaobilazi se prigovor iz navedenog načela. Dakle, prvi element je smještanje *teorije* tropa na novu pozadinu, horizont, u novi kontekst.
- Drugi element reforme prepostavlja indiferentnost s obzirom na „teorijsku“ narav primjerice nominalizma s obzirom na općosti ili empirizma s obzirom na pojedinačnosti. Priču o tropima branit će kao vrstu pragmatičkog idealizma, a rezultat bi bio da još jednom ponovim jedna takva *deskriptivna morfološka kazuistička ontologija*.

Naime, teorija tropa nije „teorija“, nego „pregledni prikaz“ svijeta kakav mora biti kako bismo ga iskusili i/ili doživjeli onako kako ga doživljavamo na mnoge i razne načine. Pregledni prikaz svijeta putem tropa možda i iskazuje nužnost svijeta za doživljavanje svijeta, ali zasigurno ne iskazuje i dostatnost istoga, tu se pojavljuju zanimljive poteškoće od kojih će neke raspraviti, a neke preskočiti jer ih čak ne mogu niti suvislo formulirati iako stalno imam mutan osjećaj da s njima nešto nije u redu. Ukratko, tragamo za gramatičkim propozicijama koje kao panti stoje u središtu naše slike svijeta i na kojima se cijela slika okreće (ako bi primjerice „cjelina se sastoji od dijelova“ bila jedna takva gramatička propozicija, onda bi to zasigurno mogla biti i „stvari se sastoje od pojedinačnih i konkretnih svojstava“).

Rad predstavlja jedno desetljeće potrage za određenim žargonom, tj. gramatičkim propozicijama koje uključuju ontološke izraze. Žargon koji mi se učinio solidnim je onaj ontologije tropa i onaj ontologije procesa, ne zato što posebno volim trope i procese za razliku od primjerice supstancija, činjenica ili događaja, nego stoga što se žargon tih ontologija čini nužnim

i dostačnim za svakodnevne prilike (i neprilike) govora o stvarima, tako reći neutralnim minimumom. Svaki daljnji izbor je stvar „estetike“, „osobnog stila“ ili jednostavne izdrilanosti u određenom ontološkom ili logičkom žargonu. Rad na ontologiji tropa uzeo je previše vremena i truda tako da je veći dio rada posvećen tom žargonu, dok se nekim temeljnim postavkama ontologije procesa bavim samo u sažetku koji obuhvaća tekstove na engleskom o tropima i procesima i o morfologiji. To je zadaća koju tek treba dovršiti, iako je taj dovršetak sve manje vjerojatan. Ipak, nadam se da sam u do sada dovršenom dijelu uspio u izbjegavanju:

- Tehničkih detalja kao što su formalni i lingvistički modeli za uvođenje tropa (za primjerice vrlo složenu lingvističku raščlambu i obranu teorije tropa vidi F. Molmann 2004:1–41).
- Zatim detaljna izlaganja o evidenciji u prilog postojanja fenomenalnih tropa na primjerima vrlo malih stvari (primjerice subatomskih čestica) i vrlo velikih stvari (svemirskih pojava kao što su crne rupe, vidi Simons 1994),
- Te cijelog niza tehničkih i detaljnih rasprava o primjeni teorije tropa u raznim sferama ne samo ontologije, nego i metafizike (vidi primjerice Simons 2000; Trettin 2003, 2005).

Ponekad se osvrćem na takve detalje ali samo marginalno i na način ilustracije. Unatoč svemu svjestan sam da je djelo ostalo previše tehničko i suhoparno, možda samo na trenutke „čudno i strogo“ (T. Ujević) kakvo bi u cjelini trebalo biti, naime poput pjesme. No, ne treba niti očekivati više od jednog djela iz ontologije.

4. O knjizi

Tekst ove knjige nastao je tijekom skoro jednog desetljeća. Prvi dio je u obrisima nastao 1998. i prerađivan je do 2001. (Veći dio teksta sastoji se od mnogo puta prerađivanog teksta o teoriji tropa koji je nastao tijekom 1998. i kojeg sam u prvoj inačici kao predavanje (odjeljci 1.1.–1.7. prvog dijela) držao 1999. godine na simpoziju Hfd-a u Zagrebu «Filozofija na kraju tisućljeća» pod naslovom «Ontologija tropa ili apstraktnih pojedinačnosti», zatim kao dio seminara «Analitička ontologija» ak. god. 2000./2001. na FFDI-u, te kao seminar «Ontologija tropa» ak. god. 2006./2007. na FFDI-u, ali sada kao cjeloviti tekst. U tom smislu u odjeljku «Dodatak 3.1.» odgovaram na četiri pitanja koja su bila postavljena na navedenom simpoziju, te posebno na kritiku T. Ogrišaka.)

Nakon 2001. zastao sam s radom i tek povremeno razmišljao o poteškoćama teorije. No 2002. na Wittgenstein simpoziju u Kirchbergu susreo sam J. Lowea i počeo raspravljati o nekim

elementima teorije. Rad sam nastavio 2003. od kada je pa do 2005. nastao drugi dio kada sam najintenzivnije raspravljaо s J. Loweom, J. Lukinom i N. Rescherom o navedenim temama, s prvom dvojicom o ontologiji tropa, dok s trećim o ontologiji procesa. Tijekom zimskog semestra akademске godine 2006./2007. sam manje-više dovršio cjeloviti rad. Rad je u potpunosti dovršen nakon što sam 2007. i 2008. predavao o tropima i procesima, o Wittgensteinovoj filozofskoj gramatici i filozofskoj morfologiji (tekstovi su dani namjesto sažetka na engleskom na kraju knjige).

Tako sam prešao na ontologiju procesa u koju sam nastojao uklopiti ontologiju tropa. Rezultat toga je tekst predavanja „Proceedings“ koje sam održao na tečaju „Logical Foundations of Metaphysics“ u Dubrovniku 2007. (prvi dio sažetka). Što se tiče morfološke metode i ovdje se radi samo o početnom istraživanju (vidi drugi dio sažetka, tj. tekst predavanja „Some concepts of philosophical morphology“, koje sam održao na simpoziju društva DECOS na Sveučilištu u Zadru 2008). Što se tiče sveza između odnosa L i O s obzirom na Wittgensteinovo proširenje „logike“ „filozofskom gramatikom“ spomenuo bih i predavanja „Totality in TLP“ i „Is there a relation of logic and ontology? Philosopher as a “custodian of grammar” or – what does it mean to “substitute” logic with grammar?“ koja sam u suradnji s Josipom Vrbanom održao na tečaju „Logical Foundations of Metaphysics“ u Dubrovniku 2008.

5. Zahvale

Za raspravu o Wittgensteinu kao zastupniku određene vrste pragmatizma, kao morfoligu, te kao filozofu koji je pokušao razviti filozofsku gramatiku kao vrstu ontologije zahvaljujem se R. Goodmanu, P. M. S. Hackeru, N. Garveru, J. Schulteu i A. Weiberg koji se uglavnom ne slažu s interpretacijama koje sam razvio u višegodišnjoj suradnji s J. Lukinom.

Za poticaj u smislu istraživanja mogućnosti teorije tropa, za razvoj «nove teorije tropa» i za raspravu u razdoblju od 2002. do 2008. godine zahvaljujem se J. Loweу. U razdoblju od 2004. do 2008. godine otkako gajim zamisao kako bi ovaj tekst ipak trebao objaviti za raspravu se zahvaljujem J. Lukinu. Za elemente filozofije procesa zahvaljujem se N. Rescheru koji je potanko komentirao svaki korak mog pokušaja povezivanja teorije tropa i procesa.

Zahvaljujem se i sudionicima simpozija Hfd-a „Filozofija na kraju tisućljeća“ (1999), sudionicima tečaja „Logical Foundations of Metaphysics“ (2007, 2008), te sudionicima

simpozija društva DECOS na Sveučilištu u Zadru (2008) na korisnim raspravama s obzirom na prigovore teoriji tropa i morfološku metodu koju nastojim primijeniti tijekom istraživanja tropa.

Zahvaljujem se i D. Miščinu i T. Ogrinšaku kao prvim čitateljima temeljnog dijela ovog rada i kao recenzentima ove konačne inačice. Zahvale upućujem i Petri Budiselić Gržan kao autorici ilustracije na naslovnici knjige te na koncu i udruzi Filozofija.org i Borni Jalšenjaku koji je potaknuo objavljivanje ovih bilježaka u obliku elektroničke knjige.

U Zagrebu, 25. 10. 2008.

Kratice

Opće oznake

A	= akcident/nebitno svojstvo
AO	= apstraktna općenitost
AP	= apstraktna pojedinačnost (trop)
Arg	= argument/razlog
C	= cjelina
D	= dio
Df	= definicija
E	= entitet, biće, stvar
G	= gramatički iskaz/propozicija
GP	= gola pojedinačnost (supstrat)
I	= iskustveni iskaz
IČ	= istinočinitelj
IN	= istinonositelj
KO	= konkretna općenitost (trop)
KP	= konkretna pojedinačnost
P/ $\neg$ V	= prostorno-nevremenski okvir
P/V	= prostorno-vremenski okvir
$\neg$ P/ $\neg$ V	= neprostorno-nevremenski okvir
$\neg$ P/V	= neprostorno-vremenski okvir
P+O	= teorija pojedinačnost + općenitost
R	= rečenica
S	= supstancija (aristotelovska)
S+A	= teorija supstancija + akcident
SS	= svežanj svojstava
SS+GP	= svežanj svojstava + gola pojedinačnost
T-teorija	= teorija tropa/trop
V	= vlastitost/bitno svojstvo

Kratice korištenih Wittgensteinovih djela

BB	= <i>Plava i smeđa knjiga</i> (hrv.)
BT	= <i>Veliki strojopis/The Big Typescript</i>
CV	= <i>Raznolike napomene</i> (hrv. dijelom)
FI	= <i>Filozofska istraživanja</i> (hrv.)
NB	= <i>Dnevnići/Notebooks</i> (hrv. dijelom)
OI	= <i>O izyjesnosti</i> (hrv.)
PG	= <i>Philosophical Grammar</i>
RFM	= <i>Remarks on the Foundations of Mathematics</i>
RLF	= <i>Some Remarks on Logical Form</i>
RPP	= <i>Remarks on the Philosophy of Psychology I, II</i>
TLP	= <i>Tractatus Logico-Philosophicus</i> (hrv.)
Z	= <i>Listić /Zettel</i>
N	= <i>Nachlass</i>

1. Tropi

1.1. Protiv dječje ontologije: tropi vs. stvari (Demokrit, Platon, Aristotel)

1.1.1. Djeca prvo nauče da *unaokolo ima stvari*.² (fizičkih i konkretnih, nefizičkih, čak i apstraktnih, primjerice hrana, majka, prepreka, prolaz, sklonište, igračka i sl.). Većina djece i kada odrastu nastavljaju čvrsto vjerovati u stvari.

1.1.1.1. Priča *svijet se sastoji od stvari* čini se vrlo uspješnim načinom poduke o svijetu, jer prepoznajemo stvari, govorimo o njima, otkrivamo ih, pronalazimo ih, izumljujemo ih, proizvodimo ih, služimo se njima itd.

1.1.1.2. No samo zato što je to djelotvoran i ekonomičan način poduke o snalaženju u svijetu, ili o nošenju sa svijetom, to ne znači da je to i pravo *stanje stvari* (mogućnost potjere za zbiljom iza pojave opasan je mit o košticama, srži, čvrstoj jezgri, nepromjenjivoj biti, zlatnom dobu).

1.1.1.3. A često vjerujemo da je baš to pravo stanje stvari, iako za to nemamo nikakvog ili skoro nikakvog razloga, nego stvari *moramo uzimati na vjeru*, tj. ne možemo *suprotstaviti dokaz koji zadovoljava*, osim ako opstanak ljudske vrste ne računamo kao praktičan razlog ili barem kakav-takov motiv čime bi se izbjegao *skandal za filozofiju* ili barem za ljudski zdrav razum (vidi Kant, KrV BXXXIX). Dakako, dokaz koji zadovoljava može biti u prilog, ali i protiv *svijeta stvari*.

1.1.1.4. Pitajmo se dakle – *kako stvari stoje?* Ako ozbiljno shvatimo sljedeće tri stvari: pitanje o tome čega ima u smislu pitanja što jest, a što nije, Ockhamovu devizu koja u ontološkoj inačici kaže da stvari ne treba umnažati više no što je nužno i napomenu o tome da nije moguće dospjeti

---

² Tropi (nazivi/autori): individualni akcidenti/prvi akcidenti (Aristotel «Kategorije», skolastici), nevezani modusi (J. Locke), svežanj svojstava (G. Berkeley), kvantificirane ideje (G. Berkeley, D. Hume), svežanj percepcija (D. Hume), vlastitosti monada (G. Leibniz 1980), momenti – (*Momente*) (E. Husserl), svežanj osjetilnih kakvoća (B. Russell), tropi (D. C. Williams, Daly, P. Simons, J. Bacon), instance esencija (D. C. Williams), apstraktne pojedinačnosti (D. Stout (koji je izmislio ovaj uvriježeni naziv), K. Campbell), singularna općenitost (K. E. Løgstrup), partikularizirane vlastitosti (K. Campbell), instance vlastitosti (J. Bacon), instance individualnih vlastitosti (J. Bacon), savršene pojedinačnosti (G. Bergman), slučajevi (N. Wolterstorff), konkretna svojstva/vlastitosti (G. Küng). Neki autori (primjerice Mertz) elemente teorije tropa i sam naziv ili srodne izraze nalaze kod mnogih autora (od Platona i Aristotela, preko Averoesa, Akvinskog, do Russella, Wilsona i Strawsona). Povjesni primjeri: Demokrit je tvrdio postojanje (filozofskih) atoma, D. Hume je zastupao nešto nalik tropizmu (primjer je ljudski «self» kao svežanj percepcija), G. Berkeley je zastupao nešto nalik tropizmu za osjetilne predmete (primjer kocke), B. Spinoza i suvremenii zastupnici teorije dvostrukog aspekta (primjerice neutralni monisti poput B. A. W. Russella i T. Nagela) zastupaju teoriju prema kojoj bi um i materija bile neke vrste tropa. Za suvremenu verziju osobe kao svežnja tropa vidi Trettin 2003:89-105.

do svijeta osim posredovanjem uma/jezika,³ onda bi mogli pomisliti kako stvari uopće ne postoje.⁴ Naime, čini se da nije nužno postojanje *stvari* e kako bi svijet mogao biti baš onakav kakav *de facto* jest, tj. preciznije – kako je dan u iskustvu. Pitajmo se dakle – što je to nužno i dostatno kako bi svijet bio onakav kakav je dan?⁵

1.1.2. Prepostavlja se da *ima* primjerice stolova i da oni *imaju* svoju bit, identitet ili «*stolstvo*», da *imaju* svoj uzrok kao proizvedene stvari (artefakti), ali i da *imaju* mnoge dijelove kao što su noge, radna ploha i slično, a uz to i svojstva kao što su boja, oblik, itd. Prepostavlja se da ima brojeva koji imaju isto tako neka svojstva kao primjerice «*biti neparan*», pa čak i propozicija koje imaju onečemnost, skupova i drugih apstraktnih stvari.

1.1.2.1. No, je li to obilje zaista nužno? Nije li to, ako postoji jednostavnija i ljepša *priča*, uz to što je kršenje Ockhamove devize, ujedno i «ontološki kič», pa ako smo u krivu vjerujući da se svijet sastoji od stvari, onda nas se može optužiti kako za kršenje «pravila racionalnosti», tako i za «nedostatak stila»?

1.1.2.2. Prepostavlja se dakle da ima primjerice tkanina i boja koje su igrom slučaja njihove boje. Stvar kao što je tkanina nazovimo *konkretnom pojedinačnošću*, a stvar kao što je boja nazovimo *apstraktnom općenitošću*. Prve su konkretnе što uglavnom znači da su *uprostorvremenu* i pojedinačne što znači da su izdvojive kao samostalne. Druge su apstraktne što znači da su *izvan-prostorvremena* i općenite što znači da se ne izdvajaju kao samostalne, nego

³ "Granica se naziva ono krajnje svake stvari i prvo izvan kojega se ne nalazi ništa od toga, te prvo unutar kojega je sve ... i bivstvo svake pojedine stvari i njezina bit, jer to je granica spoznaje, a ako je spoznaje, onda je i same stvari" (Aristotel, "Metafizika", 1022a 3-10). Dakako, ove tri postavke ne namjeravam potanko ispitivati u ovom ogledu, osim marginalno, već prepostavljam da je poteškoća s (1) time zašto nečega uopće ima ipak nekako rješiva, (2) da je jasno kako je manje vrsta i stvari bolje nego više, te (4) kako je idealizam u nekom blagom obliku neizbjegjan.

⁴ Naime (1) naš interes određuje kao ontološki, (2) naš interes određuje kao nominalistički u smislu da primjenom Ockhamove devize nastojimo reducirati ili čak eliminirati apstraktne općenitosti, a (3) naš interes određuje u smjeru idealizma (konceptualnog ili narativnog) jer se ozbiljno shvaća sljedeća inačica navedene poteškoće: sve spoznato kao neovisno o umu nekako i u nekoj mjeri mora biti ovisno o umu spoznavatelja kako bi uopće moglo biti spoznato kao neovisno od njegova uma. (vidi K. Krkač «3.4.4. Metafizika, pravila i kontekst», u isti: «Wittgensteinov pragmatizam», vlastita naklada, Zagreb, 2003:164-181). Iako su najčešći motivi teoretičara tropa nominalistički u ontologiji i empiristički (eksternalistički i naturalistički) u epistemologiji, ipak ovdje ponuđenom preinakom teorije nastojim pokazati kako motivi mogu biti i idealistički u ontologiji i koherentistički u epistemologiji, što moji igrom slučaja i jesu.

⁵ Mi smo dakle u potjeri za transcendentalnim, a ne objašnjavalacačkim (eksplanatornim) argumentom. U tom smislu P+O teorija i T-teorija i nisu suprotstavljene jer su izraz ne samo primjene različitim metoda, nego i stoga što su te metode primjenjene sa sasvim različitim ciljevima. Cilj P+O teorije je «*objasniti*» svijet, objasniti kako to da jest nešto, a ne ništa, kako to da ima toliko kategorija stvari, itd. A cilj T-teorije je, barem prema mom prijedlogu inačice teorije, «*opisati svijet*», pružiti prikaz, oris, skicu... To su ipak dva sasvim različita cilja te su u tom svjetlu «*objašnjenje*» i «*opis*» sasvim različite metode, a napose ako opis shvatimo kao «*pregledni prikaz*», oris ili skicu. Objasnjenje u pravilu raščlanjuje ili analizira, tj. na koncu reducira, dok pregledni prikaz ipak počiva na «*viđenju sveza*» (Wittgenstein), ili na «*povezujućoj analizi*» (Strawson). Na koncu ništa ne kaže da to nisu dvije slike jednog te istog svijeta. Ako je tome tako, s time se treba pomiriti i odabratи ljepšu sliku.

kao neodređene mogu pripadati pojedinačnima i to više no jednoj kao što plava boja pripada tkanini dresa najuspješnijeg hrvatskog nogometnog kluba i ostalim plavim stvarima. Prve se nazivaju još i prvim supstancijama, a druge njihovim svojstvima ili prvim akcidentima.⁶

	Konkretno	Apstraktno
Pojedinačno	Tkanina	–
Općenito	–	Boja

TABLICA 1

1.1.2.3. Ova podjela je toliko zdravorazumska da njezinu očitost *nije pametno* dovoditi u pitanje, a za osobu koja bi dvojila oko toga moglo bi se kazati da ima teške ontološke mane, ako ne i «ontološke poroke».⁷ No, ne samo da možemo imati taj *navodni* ontološki porok ili barem manu, nego ga čini se i trebamo imati s obzirom da nije proturječno koristiti «ilegalne supstancije» pomoću kojih bi lijepo prikazali *taj svijet sa svim njegovim stvarima* kao neku vrst naše *fantazije* ili barem «slike svijeta» koja nije pregleđena, niti gramatička.⁸

⁶ Ova podjela stvari na konkretnosti i apstraktnosti, tj. pojedinačnosti i općenitosti mnogo je puta bila dovedena u pitanje, ali usprkos prigovorima ovde ču kao prepostavku zadržati tu jednostavnu i zdravorazumsku podjelu, jer na koncu nisam sasvim siguran nastojim li napasti filozofe kao filozofe zbog pokušaja opravdanja te *dvojbene teorije*, ili pak filozofe kao ljude i ljude kao uglavnom ne-filozofe zbog *neekonomične i ružne slike svijeta*.

⁷ Ima dakako i drugih vrsta stvari. Primjerice mentalna stanja ili procesi vjerojatno bi bili ona vrsta stvari koje zasigurno ne postoje u prostoru, ali isto tako zasigurno postoje u vremenu. Nasuprot toga ima stvari koje po definiciji moraju biti u prostoru (barem geometrijskom), ali nikako ne mogu biti u vremenu kao primjerice točke. Postoje konačno i neke vječne jedinice tvari za koje filozofi ponekad prepostavljaju da su nepromjenjive iako baš kao takve sudjeluju u promjenama (primjerice Demokritovi *atomii*) ili pak gospodare promjenama (primjerice Heraklitov *logos*), a ima i onih koji misle da je sve što postoji samo jedna stvar (primjerice Parmenidovo *bice*). Najbolji dokaz postojanja bice je kako se čini ujedno i najstariji (a možda se na tom dokazu temelje i svi oblici apriornih dokaza uključno s ontološkim dokazima Božje opstojnosti). Parmenid je, kako se čini, bio sklon rezonirati na sljedeći način (sljedim D. W. Hamlyn 1987:23): (1) Ili X opстоje ili X ne opстоje (*što je nužno istinito ukoliko se radi o zakonu isključenja trećeg*). (2) Ako X može biti mišljeno, onda X može opstojati (fr. 3, "... jer isto je misliti (kao) i biti" fr. 6, redak 2 "Dok bitak postoji, ništa ne postoji..."). (3) Ničega nema (fr. 6, redak 2). (4) Dakle, ako X može biti mišljeno, X nije ništa. (5) Dakle, ako X može biti mišljeno, X mora biti nešto. (6) Dakle, ako X može biti mišljeno, X mora opstojati (fr. 6, redak 1, "Nužno je reći i misliti: postoji bice."). (7) Dakle, X mora opstojati (X = bice).

⁸ Ako ova slika svijeta koji se sastoji od stvari i jest fantazija i kao takva ovisna o našoj maštji, zašto je onda toliko neukusna i ružna, da ne kažem nepraktična, nepokretna, troma i glomazna? *A propos* argumenata spomenimo samo klasične. Poznati argument kaže da kako se subjekt i predikat razlikuju u rečenici tako se i njihova referencija razlikuje na način da subjekt (ili singularni term) stoji za pojedinačnu stvar (primjerice Sokrata), dok se predikat *odnosi na ili jest točan o* subjektu, tj. singularnom termu (primjerice njegovu mudrost). Argument ide dalje i kaže da se na ovoj distinkciji temelji i distinkcija stvari na pojedinačnosti i općenitosti. Primjerice imamo rečenicu «Sokrat je mudar.» i u toj rečenici se razlikuju subjekt «Sokrat» i predikat «je mudar». Uz to subjekt se odnosi na pojedinačnost Sokrata, a predikat na općenitost «mudrost» za koju se rečenicom tvrdi da pripada pojedinačnosti Sokratu. Ako je jezik takav, onda je i stvarnost takva i podjela je zasigurno ispravna. No, F. Ramsey je pokazao da to nije točno, barem ne na tako jednostavan način (Ramsey 1954:12). Naime, ako zamijenimo mesta subjektu i predikatu, što je moguće, dakle nemamo rečenicu «Sokrat je mudar», nego rečenicu «Mudrost je svojstvo Sokrata», onda je «mudrost» subjekt, a «je svojstvo Sokrata» je predikat, a kako mudrost zasigurno ne označava pojedinačnost, niti «biti svojstvo Sokrata» općenitost nije moguće podjelu stvari načiniti temeljem podjele subjekt –

1.1.3. Zamislimo sada da nema tkanine i da nema plave boje i pitajmo se čega to mora biti kako bi bilo plavog dresa? Svakako mora biti nečeg temeljem čega ćemo moći pružiti provizorni opis ili prikaz X-a, npr. «plava boja ovog dresa s brojem 10». No, treba li biti apstraktne općenitosti «plavetnila» da bi bilo X-a i treba li biti konkretne pojedinačnosti «ovog dresa» da bi bilo X-a?

1.1.3.1. Zamislimo da postoji nešto poput *baš ove plave boje baš ovog dresa* koja je očito različita od *baš one plave boje baš onog dresa* i zamislimo da postoji nešto poput *dresa koji ima mnoga druga svojstva da bi bio dres*, a ne primjerice *nogometna lopta*, to jest da se izdvaja *kao dres*, a ne *kao lopta*. Zar to nije nužno i dostatno (uz isto tako *tkaninost, broj 10 i kroj dresa*) za postojanje nečega kao što bi bio *ovaj plavi dres s brojem 10*? Drugim riječima, što tada postoji?

1.1.3.2. Ako je to nužno i dostatno za postojanje primjerice *ovog plavog dresa*, onda nije potrebno uvoditi niti *plavetnilo ni dres*. *Plavetnilo kao takvo* nam ne treba jer je plavetnilo u stvari *plavetnilo ovog plavog dresa*, a ne *onog...* To možemo pokazati tako što ćemo jedan dres obojiti u bijelo, a drugi ne (praksa koja je na sreću vrlo rijetka). Štoviše, ako nam ne treba plavetnilo kao takvo kako bi pojasnili da je moguće da ovaj dres bude plav, onda nam ne treba niti bilo koje drugo svojstvo koje čini dres *dresom*, pa i *ovaj dres ovim dresom*. Drugim riječima, ako je *plavetnilo ovog dresa s brojem 10* jedino što nam treba kako bi opisali kako je moguć svijet u kojem postoji *ovaj plavi dres s brojem 10*, onda nam ne trebaju niti *ovi dresovi*, ni *plavetnilo kao takvo*.

1.1.3.3. To se može reći i tako da se kaže kako ne postoji plavetnilo kao apstraktna općenost, niti ovaj dres kao konkretna pojedinačnost, barem ne u smislu u kojem su te stvari nužne i dostatne za postojanje svijeta kakav poznajemo.

---

predikat. Pokušaji obrane distinkcije su mnogi, ali šteta je načinjena. Naime, pozivanje na jezik neće nam puno pomoći u razmišljanju o tome čega ima. Nekoliko primjera *obrane* distinkcije su sljedeći: (1) Općenitosti mogu biti nespojive (mršav - debeo), dok pojedinačnosti ne mogu (nasuprot Sokrata ne postoji pojedinačnost ne-Sokrat). (2) Drugi pokušaj je onaj putem odnosa instancijacije (pojednačenja) pri čemu općenitosti mogu biti instantivirane ili primijenjene na mnoge stvari (mnoge osobe mogu biti mudre), dok pojedinačnosti ne mogu (samo jedna osoba može biti Sokrat). Ovo se ponekad kaže tako da se kaže da su općenitosti «mnogostruko primjenjive stvari» (*multiply exemplifiable entities*). S obzirom na (2) može se kazati da mnoge stvari mogu biti Sokrat kao primjerice «Sokrat kao mladić», «Sokrat kao učitelj», «Sokrat kao suprug», itd. *A propos* toga da općenitosti mogu biti instantivirane ili mnogostruko primjenjive može se kazati kako to možda i nije točno jer ako je jedna te ista mudrost svojstvo i Ksantipe i Sokrata, što ćemo sa situacijom kada Sokrat premine? Je li nestala i mudrost? Ne, ona je mnogostruko primjenjiva, reći ćemo. Ali zar baš to da je sa Sokratom preminulo i njegovo svojstvo mudrosti nije dobar primjer toga da su svojstva pojedinačna kao «Ksantipina mudrost» i «Sokratova mudrost»?

	Konkretno	Apstraktno
Pojedinačno	-	Ova plava tkanina
Općenito	Ova plava tkanina	-

TABLICA 2

1.1.4. Prethodno rečeno znači da konkretnе pojedinačnosti i apstraktne općenitosti nisu potrebne za opisivanje svijeta. Ipak, nešto je potrebno, a to su apstraktne pojedinačnosti i konkretnе općenitosti (tablica 2).

1.1.4.1. *Ova plava tkanina* je, da se vratimo primjeru, apstraktна pojedinačnost jer je *plavetnilo* te tkanine apstraktно i zato jer je to plavetnilo baš tog komada tkanine. Ali *ova plava tkanina* je i konkretnа općenitost jer je njezina «tkanina» potpuno konkretna (*ova, a ne ona tkanina, pamuk, a ne pliš, tkanina, a ne plastika*), iako je njezina konkretnost u potpunosti sazdana od općenitosti zbog čega i jest općenitost, iako konkretna.

1.1.4.2. Sažeto govoreći možemo kazati da ako su «stvari» kao što je *plavetnilo ovog komada tkanine* jedino što je nužno i dostačno za postojanje svijeta, onda smo ipak nekako odgovorili čega ima i taj odgovor podredili Ockhamovoj devizi koliko je to moguće.

1.1.4.3. Uvodenjem stvari *ovaj komad plave tkanine* kao apstraktne pojedinačnosti i kao konkretnе općenitosti na prvi pogled smo odbacili samo apstraktne općenitosti kao primjericе *plavetnilo kao takvo*, ali prihvaćanjem *plavetnila* kao konkretnе općenitosti odbacili smo i konkretnе pojedinačnosti kao primjericе *ova tkanina*, jer ona prestaje biti konkretnа pojedinačnost, a postaje konkretnа općenitost. Naime, ona se baš kao konkretnа sastoji samo od općenitosti, to jest kao apstraktna samo od pojedinačnosti.

1.1.4.4. Ako pokažemo da *plavetnilo* jest općenitost, ali ne i apstraktna općenitost, onda je nužna posljedica toga i ta da *ova tkanina* ne može biti konkretnа pojedinačnost, nego konkretnа općenitost s obzirom da se sastoji samo od apstraktnih općenitosti, kao što je primjerice *ovo plavetnilo*, koje su pak apstraktne pojedinačnosti.

1.1.4.5. Stvari svijeta i dalje ostaju stvari svijeta, ali prestaju biti stvarne, već samo naši konstrukti, a ono iz čega ih konstruiramo (zašto to činimo drugo je pitanje) su te čudnovate *ilegalne supstancije*. Drugo je pitanje usvežnjuju li se one same po sebi?

1.1.4.6. Tako bi podjela bila sljedeća: zbiljske stvari ili apstraktne pojedinačnosti ili konkretnе općenitosti npr. *ova plava tkanina*, te prividne stvari tj. konstrukti kao konkretnе pojedinačnosti ili apstraktne općenitosti npr.:

- *plavetnilo* kao konstrukt *ove plave tkanine + ono plavo nebo*,
- ili *ova tkanina* kao konstrukt *ovog plavetnila ove tkanine + ove pamučnosti ove tkanine*, itd.

1.1.5. Prema podjeli stvari njih bismo nazvali konkretnim općenitostima i/ili apstraktnim pojedinačnostima. Krenimo korak dalje. Uvođenjem tih stvari na prvi pogled se dakle negira postojanje apstraktnih općenitosti ili idealizam, a staje u obranu nominalizma. No, posljedica takve negacije idealizma, tj. afirmacije nominalizma, je ta da se mora negirati i realizam s obzirom na pojedinačnosti, tj. afirmirati proturealizam, što je na koncu afirmacija idealizma.

1.1.5.1. Ako nema plavetnila kao apstraktne općenitosti, zašto bi postojalo bilo što drugo što ovu tkaninu čini ne samo *tkaninom* (a ne prozorom), nego i *ovom tkaninom* (a ne onom tkaninom)? Identitet tih stvari je podosta upitan, no postoje neki kriteriji koje ćemo prikazati kasnije. Ipak, kroz povijest se ovo izlagalo kao «teorija»⁹ uglavnom za konkretne pojedinačnosti.¹⁰

1.1.5.2. Ali čak i ako je to slučaj, te ako bi zastupnik te teorije trebao pojasniti svoj nominalizam s obzirom na apstraktne općenitosti, zar najlegantniji način nije pokazati kako te stvari kao konkretne općenitosti usvežnuju konkretne pojedinačnosti, a kao apstraktne pojedinačnosti usvežnuju apstraktne općenitosti? Jedna od mogućih podjela stajališta bila bi i sljedeća.

---

⁹ Riječ **teorija** rabim kao pejorativ tj. nedoslovno. Ne radi se naime o nikakvoj teoriji u smislu znanstvene teorije, tj. ne radi se o „objašnjenju“, nego o „opisivanju“, ne o znanosti nego o filozofiji, a unutar filozofije o „filozofskoj morfologiji“ i „filozofskoj gramatici“. No, riječ teorija je kraća, a i tekst bi bio puno nejasniji općenitijem filozofskom čitateljstvu kada bi se umjesto „teorija“ nalazila riječ „pregledni prikaz“ ili „filozofska gramatika“ koja je sasvim jasna filozofskim morfolozima i wittgensteinovcima, no rad nije namijenjen samo njima.

¹⁰ Nije mi poznato jesu li nominalisti s obzirom na apstraktne općenitosti ikada pomicali i proveli ovaku strategiju osim što bi se neki idealisti mogli podvesti pod nju, ali svakako su mnogi proturealisti s obzirom na konkretne pojedinačnosti bili skloni ovakvim strategijama. Primjerice G. Berkeley s obzirom na fizičke stvari, a D. Hume s obzirom na osobu (*self*), (vidi Trettin 2003). Obojica su tvrdili da se radi o nekoj vrsti skupova, svežnjeva svojstava (*bundle*), percepcija i slično. Naravno, postoji način izlaganja teorije tropa na način da se pokaže kako su primjerice Leibniz i Hume u stvari kritizirali teoriju supstancije te tako dospjeli do teorije tropa. Dakako, oni su počeli od epistemološke poteškoće što se pak čini pogrešnim. Poanta je u početku prigovora koji kaže nešto poput «Mi nemamo niti možemo imati stvaran ili dobar pojam toga što bi bila supstancija bez da imamo pojmove o njezinim svojstvima (ili čak vlastitostima u značenju bitnih svojstava).» Iz ove epistemološke premise izvodi se ontološki zaključak koji kaže nešto poput: «Supstancija je određena i iscrpljena svojim svojstvima i štoviše ona je i konstituirana od strane svojih svojstava». Dakako, nakon ovog zaključka nije teško istog prevesti u zaključak tipa: «U stvari supstancije nema, postoje samo hrpe svojstava ili svežnjevi i ne postoji daljnji dio supstancije koji ju konstituira, a koji ne bi bio svojstvo». Ovdje se razlikuju primjerice Leibniz i Hume. U skladu s principom identiteta nerazlikovanih / neprimjetnosti (*principle of identity of indiscernibles*: stvari koje su slične s obzirom na sva njihova svojstva su identične) Leibniz se držao teorije svežnja jer je vjerovao u ovaj princip (primjerice teorija prema kojoj su supstancije više od njihovih svojstava činila mu se nekohherentnom), dok je Hume imao osebujne teorije koje su ga vodile teoriji svežnja zbog koje kao posljedicu nije vjerovao u isti princip. Dakle, Leibniza su vodili logički razlozi, a Humea empiristički. Za ovaj način izlaganja teorije tropa vidi C. Macdonald «Varieties of Things», Blackwell, Oxford, 2005:81-84.

Što postoji?				
	Ima li apstraktnih općenitosti?		Ima li konkretnih pojedinačnosti?	
Ima	U zasebnom dijelu stvarnosti (idealizam, realizam)	Ostvarene su u konkretnom, pojedinačnom (umjereni realizam)	One su fizički predmeti koji jedini postoje (materijalizam)	One su prve supstančije koje imaju prve akidente (umjereni realizam)
Nema	One su samo prazne riječi (nominalizam, materijalizam)	One su apstraktne pojedinačnosti (T-teorija)	One su odraz vječnih apstraktnih općenitosti (idealizam, realizam)	One su konkretnе općenitosti (T-teorija)

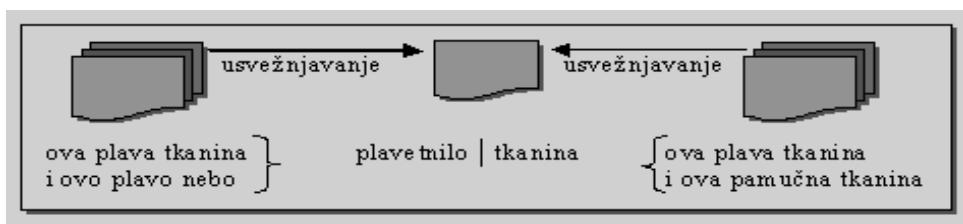
TABLICA 3

1.1.6. Na primjeru koji je dan i u tablici 3 to bi bilo ovako.

- (1) Stvar *plavetnilo ovog komada tkanine* kao apstraktna pojedinačnost s drugim *plavetnilima* plavih stvari **usvežnjuje** plavetnilo kao apstraktnu općenitost.
- (2) Stvar *plavetnilo ovog komada tkanine* kao konkretna općenitost uz primjerice *pamučnost ovog komada tkanine, površinu ovog komada tkanine, ljepotu* itd. kao druge konkretne općenitosti **usvežnjuje ovaj komad tkanine** kao konkretnu pojedinačnost.

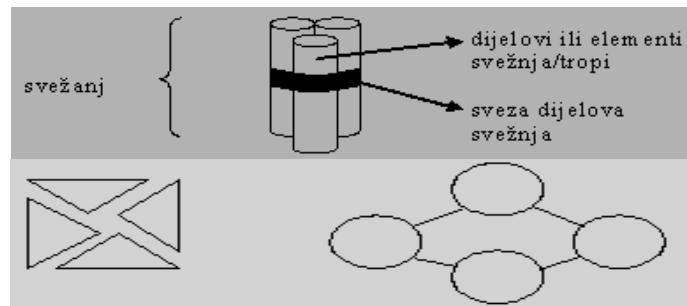
Dakako, uveden je i odnos usvežnjenja koji je sam po sebi najproblematičniji element te tzv. „teorije tropa“ (T-teorije). Ti su problemi po mom sudu nerješivi, te će stoga kasnije granicu privida i zbilje povući baš između tropa i njihovih svežnjeva. No ta poteškoća nije razlog da se da prednost teorijama o stvarima i svojstvima (npr. P+O teoriji) pred teorijom tropa (vidi kasnije objekcije 1 i 2).

1.1.6.1. Ovdje smo uveli i odnos tj. način na koji konkretne općenitosti/apstraktne pojedinačnosti djeluju/konstituiraju, tj. način na koji mi konceptualnim/narativnim mehanizmima djelujemo/konstruiramo konkretne pojedinačnosti ili apstraktne općenitosti, tj. tzv. *stvari*, a zatim i činjenice, događaje i procese, a taj odnos naziva se **usvežnjenje** kao vrsta ontološke geneze i ontološke ovisnosti bilo da svežnjevi nastaju usvežnjenjem tropa, bilo da su svežnjevi ovisni o tropima, tj. tropi o svežnjevima (ovisno o tome radi li se o neovisnim ili ovisnim tropima, skica 1).

SKICA 1

1.1.6.2. Dakako, priča o usvežnjenju bilo kao formalnom odnosu, ontološkoj sili ili vrsti ontološke ovisnosti pri čemu bi konstrukti bili emergenti bilo da je emergencija naša konceptualna/narativna moć, bilo da je objektivna moć svijeta, nadasve je dvojbena. No, sam formalan odnos nije nejasan ili inkonzistentan (skica 2, Mormann 1995).

SKICA 2

JESU LI TROPI MEĐUSOBNO SUKLADNI, ILI PAK NISU PA TREBA UVESTI POSEBNU SVEZU?

1.1.6.3. Obj.1: Kada od svežnja svojstava (esencijalnih i akcidentalnih) oduzmemos jedno po jedno svojstvo (zamislimo da ih ima 3 kao na skicama 1 i 2), onda nam ne ostaje ništa od konkretne pojedinačnosti, a to sugerira da se ne radi o konkretnosti, nego o apstraktnosti, te su stoga konkretne pojedinačnosti svežnjevi apstraktih pojedinačnosti.

1.1.6.4. Obj.2: Isto tako kada od apstraktne općenitosti odstranimo sve njezine slučajeve (instancijacije), onda nam ne ostane ništa od općenitosti, te se stoga očito radi o svežnju konkrenih općenitosti.¹¹

1.1.7. Ako priču o tome da su stvari samo konkretne pojedinačnosti + apstraktne općenitosti primjerice,

- (3) ovo + tkanina = ova tkanina, ili
- (4) ova tkanina + plavetnilo = ova plava tkanina

¹¹ Prema klasičnoj teoriji svežnja ili grozda ako samo tropi postoje, onda moraju postojati i odnosi okupljanja ili usvežnjenja tropa u svežanj (odnos drugog reda). Dakle, tropi će biti usvežnjeni samo ako su međusobno zbijeni u svežanj ili ako su simultani, istodobni i podudarni. Odnosi «biti zbijen», «biti podudaran» i «biti sličan» su odnosi u kojima mora biti svaki svežanj tropa kako bi bio svežanj tropa, a ne hrpa tropa, barem u slučaju u kojem tropi usvežnjuju konkretne pojedinačnosti koje moraju biti individuirane za što hrpa nije doстатни odnos. Tako KP postaju svežnjevi tropa koji su u odnosu zbijenosti, podudarnosti i ekvivalencije, a AO svežnjevi u odnosu sličnosti. Načelno pitanje glasi: Jesu li tropi najjednostavniji? Ako jesu, onda su navedeni odnosi također tropi i to tropi drugog reda, a ako nisu, onda uz trope postoje i njihovi odnosi usvežnjenja, tj. odnosi. Prvu mogućnost spominje D. C. Williams (1953:84), dok drugu mogućnost zastupaju teoretičari novijih inačica T teorije. Iako se općenito drži kako uvođenje tropa drugog reda povlači beskonačni progres (trećeg reda, četvrtog reda, ...), ipak postoji argument koji pokazuje da progres nije beskonačan, već da staje na tropima četvrtog reda koji dobivaju zahtijevani stupanj jednostavnosti.

Možemo nazvati *realizmom*, onda priču o tome da su stvari samo apstraktne pojedinačnosti i/ili konkretne općenitosti možemo nazvati *idealizmom*:

- (5) plavetnilo ove plave tkanine + plavetnilo one plave lopte = plavetnilo, ili
- (6) tkaninost ove plave majice + tkaninost onog zelenog odijela = tkanina, ili
- (7) plavetnilo ove plave tkanine + pamučnost ove plave tkanine + uzorak tkanja ove plave tkanine itd. = ova plava tkanina (+ x + y + ... + n = plavi dres).

Teoriju tropa možemo sažeti na sljedeći način bez da za sada ulazimo u poteškoće:

- (8) **Df.** Tropi su neposredni predmeti doživljaja (za razliku od empiristički raspoloženih tropista koji kažu «percepcije», mi kažemo između ostalog i percepcije i mišljenja i osjećanja i djelovanja itd.).
- (9) **Df.** Opća svojstva ili apstraktne općenitosti kao primjerice crvenilo su takve da se izvode iz tropa plus primitivnog odnosa **sličnosti** (*resemblance*). Crvenilo se određuje kao klasa sličnih tropa.
- (10) **Df.** Stvari ili konkretne pojedinačnosti kao primjerice ruža su takve da se izvode iz tropa plus primitivnog odnosa zbitosti ili **zbijenosti/su-postojanja** (*compresence*). Ruža se određuje kao svežanj zbijenih tropa boje, oblika, mase itd. Ovaj dio J. Bacon naziva «klasična teorija tropa» (Bacon 1995:2).
- (11) Događaji (ili stvari koje su u odnosima uzrokovana) određuju se kao tropi. Kako piše J. Schaffer u svom tekstu «The Individuation of Tropes»: «Tropi su poluge svijeta». Ovime (8–11) je u stvari dana morfologija svijeta kako nam je dan (fenomenalni tropi) i koji izražavamo „filozofskom gramatikom“.

Što se odnosa tropa tiče imamo dakle dvije poteškoće: (a) prva je pojašnjenje razlike između dva tropa što je problem individuacije, (b) a druga poteškoća je u povezivosti tropa, tj. u slučaju ako čine apstraktnu općenitost to je odnos sličnosti, a u slučaju da čine konkretnu pojedinačnost to je odnos zbijenosti ili usvežnjenja (vidi 9–10).

- (12) Klasična teorija individuacije tropa (Stout 1923:178, Williams 1953:123) kaže da trope individuiramo primitivnom kolikoćom, tj. uvođenjem razlike između ovog tropa (*ova plava*) i onog tropa (*ona plava*). Stout piše da su apstraktne pojedinačnosti «numerički različite», a Williams da su naprsto «ovaj» i «onaj» trop (nav. mj.). Campbell je zastupao individuaciju prostorno-vremenskim određenjima, ali se vratio

individuaciji primitivnom kakvoćom (Campbell 1990:69). Dakle imamo dva mjerila (slijedim Schaffera, nav. mj.).

(13) **Načelo kvantitativne individuacije** (*qualitative individuation principle QI*): x i y su različiti tropi ako i samo ako se razlikuju prema primitivnoj kolikoći.

(14) **Načelo prostorno-vremenske individuacije** (*spatiotemporal individuation principle SI*): x i y su različiti tropi ako i samo ako nisu ili vrlo slični (ovo dopušta da tropi primjerice boje i oblika budu zbijeni ili usvežnjeni) ili na minimalno udaljenim lokacijama (lokacija(x,y)>0).

1.1.7.1. Ovdje se može vidjeti samo jedan segment kategorizacije entiteta prema teoriji koju predlažem. Ovo je djelomična modifikacija podjele koju daje Lowe (2001). Pretpostavlja se da vrijedi čista teorija tropa (E. J. Lowe dakako ne drži čistu nego miješanu teoriju tropa, tablica 4).

tropi					
Kao konkretnie općenitosti usvežnjuju konkrte pojedinačnosti (stvari)			Kao apstraktne pojedinačnosti usvežnjuju apstraktne općenosti		
apstraktne stvari	konkretnie stvari				
apstraktne stvari	mase		činjenice		odnosi
	skupovi	organizmu	događaji	procesi	

TABLICA 4

Ipak s obzirom da se ovdje radi o vrlo oslabljenoj vrsti idealizma koja je slabija čak i od tzv. «konceptualnog idealizma», ne bi bilo pogrešno nazvati ga «narativni idealizam», jer mi naime «samo tako pričamo». Iako i dalje mislimo o svijetu kao o vreći u kojoj ima puno stvari, o svijetu kao o *kanti šljunka* prije nego o svijetu kao *zdjeli želeta*. Razlog više za naziv «narativni idealizam» sastoji se u tome što se unatoč, usprkos i nasuprot slijedenju hvalevrijednih pravila racionalnosti, ipak valja oteti neodoljivoj napasti «objašnjavanja» svijeta, a predati čarima «preglednog prikazivanja», «opisivanja» i «pričanja priča o svijetu», filozofskoj morfologiji (ovdje onoj kakvu je zastupao i prakticirao Wittgenstein u FI) prije nego znanosti, bila ona fizika, biologija, matematika ili logika (napose onako kako ju je razumijevao Wittgenstein u TLP).¹²

¹² Za potvrdu ove konzekvence zahvaljujem E. J. Loweu kojem se također čini da je neki oblik «idealizma» nužna posljedica (*ultimately committed to some sort of idealism*) ovako oblikovane priče o tropima (nav. prema korespondenciji elektronskom poštom, nadnevak 14.4. 2006.).

1.1.7.2. Iako ne postoji dobar izraz za ovu, u stvari jedinu, vrstu stvari kojih ima na svijetu ipak ćemo rabiti do sada ustaljene riječi i izraze, a to su »apstraktna pojedinačnost» (napose u smislu onih filozofa koji su njima htjeli odbaciti apstraktne općenitosti, a nisu vidjeli da tada više ne mogu braniti niti konkretne pojedinačnosti u bilo kojem obliku realizma), zatim »konkretna općenitost»¹³ i kao posljednji – »trop». ¹⁴

1.2. Ontologija za odrasle (Leibniz, Berkeley, Hume)

1.2.1. Model uvođenja T-teorije tj. priča „tropi vs. stvari“ pogodna je za čitateljstvo sklono ontologijama poput onih Demokrita, Platona ili Aristotela i njihovim srednjovjekovnim i suvremenim inačicama. Samostalno uvođenje T-teorije, tj. bez suprotstavljanja navedenim teorijama pogodno je za sasvim druge prilike. Sada je možda jedini trenutak barem za spomen nekih povjesno relevantnih mesta s obzirom na spominjanje tropa dakako bez eksplikite uporabe same riječi trop. Iako, bi prema mišljenjima nekih zastupnika teorije tropa mogli krenuti od Aristotela, ipak ćemo se nakratko zadržati na mišljenju G. W. Leibniza koji u svojoj »Monadologiji« (8-13) piše sljedeće (i time je puno eksplikitniji):

1.2.1.1. «8. Cependant il faut que les Monades aient quelques qualités autrement ce ne serait pas même des êtres et si les substances simples ne différaient point par leurs qualités il n'y aurait point de moyen de s'apercevoir d'aucun changement dans les choses, puisque ce qui est dans le composé ne peut venir que des ingrédients simples; et les Monades étant sans qualités seraient indistinguables l'une de l'autre, puisque aussi bien elles ne diffèrent point en quantité; et, par conséquent, le plein étant suppose, chaque lieu ne recevrait toujours dans le mouvement que l'équivalent de ce qu'il avait, et un état des choses serait indiscernable de l'autre. / Međutim, monade trebaju imati neke kakvoće, inače ne bi bile bića. Kada se jednostavne supstancije ne bi nikako razlikovale po svojim kakvoćama, ne bi bilo nikakva načina da se opazi ikakva mijena u stvarima, jer ono što je u sastavljenome može potjecati samo od jednostavnih sastavnica

---

¹³ Na tom izazu ću posebno inzistirati s obzirom da naglašava činjenicu koja kaže da nije moguće zadržati realizam s obzirom na konkretne pojedinačnosti nakon što se jednom isti (kao tzv. *idealizam*) odbaci s obzirom na apstraktne općenitosti.

¹⁴ Prva dva naziva aludiraju na klasičnu podjelu i ne ističu novost koliko je to potrebno, dok treći naziv već postoji kao standardni termin i izvan filozofije, ali i u samoj filozofiji iako u strogo određenom značenju koje je vezano samo uz povijest antičkog skepticizma. Trop, tj. tropi su zastupljeni u teoriji jezika, književnosti i filozofiji napose pri proučavanju metafora. Uz to tropi su i tzv. figure zaključivanja u skeptičkoj filozofiji. Ovaj »trop« nema puno sveze niti s jednim od navedenih značenja, te sam čak razmišljao da ju zbog razlikovanja pišem u ženskom rodu kao »tropa« što bi bilo ako ne filozofski, a ono barem politički korektno.

[sastavnih dijelova] i ukoliko monade ne bi imale svojstva, ne bi se razlikovale jedna od druge, jer se nikako ne bi razlikovale po kolikoći: i prema tome, pretpostavivši ispunjen prostor, svako mjesto dobilo bi u kretanju uvijek samo jednaku vrijednost i stanje stvari ne bi se razlikovalo jedno od drugog.

9. Il faut même que chaque Monade soit différente de chaque autre; car il n'y a jamais dans la nature deux êtres qui soient parfaitement l'un comme l'autre, et où il ne soit possible de trouver une différence interne ou fondée sur une dénomination intrinsèque. / Svaka monada mora nužno [treba, *sic*] dakle biti različita od svake druge. Jer nikada u prirodi ne postoje dva bića koja bi bila potpuno jednaka, i gdje ne bi bilo moguće naći unutarnju ili na unutarnjem određenju utemeljenu razliku.

10. Je prends aussi pour accordé que tout être créé est sujet au changement, et par conséquent la Monade créée aussi, et même que ce changement est continual dans chacune. / Držim da je tako usklađeno da je svako stvoreno biće subjekt promjene, pa prema tome i stvorena monada, i štoviše, da je ta mijena u svakoj stvari postojana.

11. Il s'ensuit de ce que nous venons de dire, que les changements naturels des Monades viennent d'un principe interne; puisqu'une cause externe ne saurait influer dans son intérieur. / Iz ovog što smo upravo kazali slijedi da sve naravne promjene monada dolaze od nekog unutrašnjeg načela, jer nikakav izvanjski uzrok ne bi mogao utjecati na unutrašnjost monade.

12. Mais, il faut aussi, qu'outre le principe du changement il y ait un détail de ce qui change, qui fasse pour ainsi dire la spécification et la variété des substances simples. / No isto je tako potrebno, da osim načela promjene postoje zbiljske posebne promjene u svakoj monadi, a to su one što čine specifičnu različitost i šaroliku mnogovrsnost među jednostavnim supstancijama.

13. Ce détail doit envelopper une multitude dans l'unité ou dans le simple; car tout changement naturel se faisant par degrés, quelque chose change et quelque chose reste, et par conséquent il faut que dans la substance simple il y ait une pluralité d'affections et de rapports, quoiqu'il n'y ait point de parties.» / Ta posebnost mora obuhvatiti mnoštvo u cjelovitom. Jer svaka se prirodna promjena stvara postepeno, nešto se mijenja, a nešto ostaje; prema tome mora u jednostavnoj supstanciji postojati mnoštvo pokreta i odnosa, iako u njoj nikako nema dijelova.¹⁵

---

¹⁵ Leibniz je svoju Monadologiju počeo pisati tijekom ljeta 1714. godine za vrijeme posjete Beču. Dovršetak je požurivao Nicolas Remond koji je želio znati kakva se filozofska podloga krije iza Leibnizova djela «Teodiceja», ali tekst čini se nikada nije dospio do Remonda i bio je uglavnom nepoznat do 1716. kada je Leibniz preminuo. Ogled je prvi puta objavljen 1720. u njemačkom prijevodu Heinricha Koehlera koji je poznat po tome što je dodao naziv

1.2.1.2. Ključna mjesta navedenih paragrafa s obzirom na ovdje raspravljano pitanje su sljedeća: 8§: monade imaju kakvoće, jer da ih nemaju ne bi bile bića. Povrh toga, ako ne bi imale kakvoće ne bi se mogle međusobno razlikovati, tj. ne bi bilo moguće mnoštvo monada. 9§: Iznosi se argument za 8§, 10-11§: Tvrdi se da monade uz kakvoće imaju i unutrašnje načelo/počelo temeljem kojeg se monade mijenjaju. 12-13§: Ovdje se pak tvrdi da postoji promjena u monadama jer postoji raznolikost u «onome što se mijenja». «Ta raznolikost mora uključivati mnoštvo u jednosti ili u jednostavnome...». Dakle, ukratko govoreći, tvrdi se da postoje monade, da su jednostavne, da ne posjeduju kolikoće, kako ih ima mnogo, ali se razlikuju po kakvoćama.

1.2.1.3. Monade su unatoč tome jednostavne, tj. u njima postoji mnoštvo iako nemaju dijelove. To promjenjivo uz samo načelo promjene jesu svojstva monada, tj. njihove kakvoće. Te kakvoće su u stvari tropi. Leibnizova teorija tropa, iako ne rabi samu riječ, naziva se *sržnom teorijom* (Bacon) jer priznaje samo individualne (jednostavne) supstancije (monade) koje pak koreliraju potpunim individualnim pojmovima i koji sažimaju nerelacione *tropolike* (tropima nalik) reprezentacije cjeline svijeta (vidi i «Rasprava o metafizici» §§9: „vlastitosti supstancija“, te §:14).

1.2.1.4. Ključno je zamijetiti da se monade razlikuju kvalitativno, a ne kvantitativno, ili drugim riječima razlikuju se jedino po svojim tropima ili čak po tome što *jesu* ovaj a ne onaj trop. Štoviše monade se razlikuju ne samo po pojedinačnim tropima, nego po tome što jesu jedinstven i neponovljiv skup određenih kakvoća (tropa, §:9). Monade se dakle mogu razlikovati jedino ukoliko se intrinzično razlikuju. Svako je biće dakle jedinstveno (ne postoji vrste) jer je svako biće jedinstven skup kakvoća (tropa). Leibniz je dakle prvi filozof koji je manje-više otvoreno pisao o tropima, tj. o tropima kao o ključnoj kategoriji njegove *monadologije* s obzirom da su «kakvoće monada» ključne za njihovu opstojnost. Nakon Leibniza možemo spomenuti poznata mjesta kod Berkeleya i Humea.

1.2.1.5. «Na primjer, oni smatraju da u tvrdnji «kocka je tvrda, protegnuta i četvrtasta» riječ *kocka* označava subjekt ili supstanciju, različitu od tvrdoće, protežnosti i oblika što joj se pririču i u kojoj oni postoje. To ne mogu shvatiti. Meni se čini da *kocka nije ništa različito od onih*

«Monadologija», izraz koji sam Leibniz nikada nije rabio. Francuski tekst temeljen na Leibnizovu rukopisu nije se pojavio sve do 1840. godine, tj. do izdanja J. E. Erdmanna. Za kritički tekst vidi G. W. Leibniz, *Principes de la nature et de la grâce fondés en raison, Principes de la philosophie ou Monadologie*, Paris, Presses Universitaires de France, 3rd ed. 1986. Za komentar Leibniza pod vidikom teorije tropa vidi Campbell 1976:75-93, a za teoriju tropa 206-220. Uz korekcije rabim hrvatski prijevod M. Kangrge u Leibniz "Izabrani filozofski spisi", Naprijed, Zagreb, 1980:258-259.

stvari koje se nazivaju njezinim modusima ili akcidencijama. A kazati da je kocka tvrda, protegnuta i četvrtasta, ne znači pripisati te kakvoće nekom subjektu koji je različit od njih i koji ih podupire, nego je to samo objašnjenje riječi kocka.» (Berkeley 1999:43, §49, kurziv moj). Poznata je Humeova kritika supstancije iz djela *A Treatise on Human Nature* (I., i, 6) «We have no idea of substance distinct from a collection of particular qualities. ... The idea of a substance as well as that of a mode is nothing but a collection of simple ideas that are united by imagination and have a particular name assigned them ...». / "Nemamo ideju supstancije različitu od skupa pojedinačnih kakvoća... Ideja supstancije kao i ideja načina nije ništa drugo do skup jednostavnih ideja ujedinjenih maštom, a kojima se pridaje određeno ime."

1.2.1.6. Skoro 3 stoljeća nakon Leibniza tropi, ali kao *apstraktne pojedinačnosti* spomenute su u drugom kontekstu. Početkom 20-ih godina 20. stoljeća spominje ih Stout, a zatim i Williams koji im i daje naziv «tropi», a nakon njega i cijeli niz autora među kojima je danas najpoznatiji Campbell. U sedmom poglavlju djela «Riječ i predmet» W. V. O. Quine piše sljedeće spominjući i apstraktne pojedinačnosti:

«Ovdje se ne moramo zadržavati radi općenitog definiranja izraza »apstraktno« odnosno »univerzalno« i njima protivnih izraza »konkretno« odnosno posebno [bolje: *pojedinačno*, izvornik: »particular«]. Nije važno što će, imajući u vidu tu dihotomiju, postojati stvari čiji će status ostati zagonetan – »apstraktne posebnosti« [bolje: *apstraktne pojedinačnosti*, izvornik: »abstract particulars«] kao što su primjerice ekvator odnosno sjeverni pol...» (Quine 1999:255).

Quine dakle napominje postojanje apstraktnih pojedinačnosti, iako ne prihvaca teoriju.¹⁶ Njegov rezon polazi od toga da je primjerice stol konkretna pojedinačnost, te ako je i ekvator pojedinačnost, a ne općenost, onda je ekvator apstraktna pojedinačnost. Iako jezično govoreći blisko, ipak mislim da Quine ne bi prihvatio Williamsov stav da je „ekvator planeta Zemlje“ u stvari apstraktna pojedinačnost kao i „plavetnilo neba danas ujutro“.

1.2.1.7. Između Leibniza i Quinea, koje smo odabrali nasumice, stisnuli su se primjerice već spomenuti G. Berkeley koji je zastupao teoriju tropa za konkretne pojedinačnosti i D. Hume koji ju je zastupao s obzirom na supstanciju općenito, ali i s obzirom na »self«, a napose tijekom 20.

¹⁶ Iako u djelu »Riječ i predmet« dva puta spominje D. C. Williamsa, ali ne u vezi s ovim izrazom i kategorijom stvari, nije jasno referira li na njegov rad. No, za pretpostaviti je da je tako. D. C. Williams radio je u Kaliforniji kada je tamo bio Quine, a i kasnije na Harvardu. Naime, sedmo poglavlje je Quine sastavio u glavnim crtama već 1959. godine na Kalifornijskom sveučilištu Berkeley (Quine 1999:255, podnožna napomena br. 1), a Williams je već od 1931. pa sve do 1953. kada je već radio na Harvardu, razradio teoriju o apstraktnim pojedinačnostima (vidi literaturu). Stoga je za pretpostaviti da je Quine bio upoznat baš s njegovim radovima i to vjerojatno s radom »On the elements of being II« iz 1953. godine. Primjerice Stouta Quine ne spominje, kao niti Williamsove ranije radove.

stoljeća, pojavio se cijeli niz autora koji izričito zastupaju teoriju tropa, npr. Stout, Williams, Campbell i cijeli niz suvremenih autora. Kako god bilo, **trope** možemo temeljem do sada rečenog odrediti kao:

- **apstraktne pojedinačnosti** (Stout 1921-23, Williams 1953, 1966, 1997, Campbell 1976, 1990, 1995),
- ili kao **partikularizirane vlastitosti** (Daly 1997)

Što ne znači ništa drugo do nazvati ih konkretiziranim općenitostima iako se ovi nazivi odbacuju, jer su svojstva i sve vrste općenitosti bitno ponovljive prema teoriji pojedinačnost + općenitost, a tropi su instance općenitosti.

1.2.1.8. Campbell u djelu «Metaphysics, An Introduction» (1976) u rječniku pojmova piše:

- „A trope or abstract particular, is the instance of a quality occurring at a particular place and time. Not squareness in general, but squareness of this particular tile here now, is a trope.”

Tropi dakako kao *grude, hrpe ili grupe* čine ono što “nazivamo” konkretnim pojedinačnostima kao što je *Sokrat* ili pak apstraktnim općenitostima kao što je *mudrost*.¹⁷ Što se tiče odnosa tropa prema činjenicama i istini tj. istinitosti možemo reći da tropi nisu jednostavni elementi činjenica. Primjerice Sokratova mudrost nije jednostavan element činjenice da je Sokrat mudar niti korespondira s iskazom/tvrđnjom "Sokrat je mudar". Naime, tropi se ne mogu javiti kao dijelovi u drugim jednostavnim činjenicama, nego tropi «jesu jednostavne činjenice» s obzirom da trop Sokratova mudrost ne korespondira niti Sokratu, ni mudrosti, nego jednostavnoj činjenici da je Sokrat mudar (ovdje riječ „činjenica“ rabim pejorativno, tj. ni na koji način ne prepostavljam teoriju o postojanju činjenica).

1.2.2. U navedenom djelu «Metaphysics, An Introduction» (1976) Campbell slijedi Williamsa i daje primjer «lizalice». Zamislimo prvo neku instancu svojstva/vlastitosti (*property*), recimo «oblik ove lizalice» koji ova lizalica «ima». To svojstvo «okruglastog» oblika postoji na jednom mjestu i u jednom trenutku i stoga je očito pojedinačnost, jer ima označke pojedinačnosti (Campbell 1976:212). Također je instance oblika lizalice ove lizalice različita od instance oblika lizalice one lizalice.

1.2.2.1. Dakle, te su instance svojstava numerički različite, a to je karakteristika pojedinačnosti. S obzirom da se oblik ove lizalice razlikuje od drugih stvari kao što su cipele ili brodovi, te s

---

¹⁷ Ovo Campbellovo djelo je uvod u ontologiju, ali unatoč tome snažno obilježeno njegovim osobnim tezama o tropima, a uz to može biti zanimljivo i za proučavanje hrvatske filozofije, jer se naširoko raspravlja Boškovićeva teorija.

obzirom da je ta pojedinačnost dobivena «apstrakcijom» od same stvari lizalice, nju se naziva «apstraktna pojedinačnost» (Williams rabi izraz «trop», a «apstraktna pojedinačnost spominje se već kod Stouta). Zamislimo da Janica poliže pola lizalice. U tom slučaju se oblik lizalice promijenio, a to znači da je jedan trop zamijenjen drugim (Campbell 1976:213).

1.2.2.2. Dakako, Campbell uvodi distinkciju između fundamentalnih tropa i tropa drugog reda, tako da nisu svi tropi ovisni entiteti. Tropi se mogu okupljati na dva načina: (a) ako se okupljaju po **načelu međusobne sličnosti**, onda usvežnuju apstraktne općenitosti, (b) ako se okupljaju po **načelu zajedničkog mesta** (supostojanje), onda usvežnuju konkretne pojedinačnosti. Tako su pojedinačnosti **svežnjevi tropa** (za razliku od Lockeova «supstrata» kojeg je Berkeley snažno kritizirao). Nasuprot pojedinačnostima, općenitosti kao primjerice bjelina, su **skupovi ili hrpe tropa kao instanci** bjeline (Campbell 1976:216).

1.2.2.3. Tropi ipak nisu činjenice u slabom smislu riječi u kojem korespondiraju s istinitim iskazima, nego u jakom smislu riječi u kojem tropi «čine» iskaze istinitima (one su istinočinitelji, *truthmakers*, Mulligan *et. al.* 1984). Niti to nas ne bi trebalo navesti na mišljenje da su tropi prvotniji elementi opstojećeg od konkretnih pojedinačnosti i apstraktnih općenitosti, jer niti iz toga slijedi, niti to pretpostavlja da su pojedinačnosti i općenitosti svežnjevi konkurentnih tropa.

1.2.2.4. Opće-ontološko stajalište koje povlači teorija o tome da «stvarno» postoje samo «pojedinačni tropi» i «x pravila (sile, zakoni, algoritmi) usvežnjena», a prividno ili na način konstrukta postoje stvari/stanja stvari, činjenice, događaji, procesi i naracije načelno se naziva: «neutralnim monizmom» (*neutral monism*) ili «teorijom dvostrukog aspekta» (*dual aspect theory*). Naziv «neutralni monizam» sugerira to da se svijet prvotno/temeljno ne sastoji niti od materije (materijalizam), niti o umu ovisnih entiteta (mentalizam) te je u tom smislu «neutralan» s obzirom na tu podjelu, dok je «monizam» s obzirom na to da tvrdi kako se svijet sastoji od samo jedne vrste stvari, a ne od više vrsta.¹⁸

1.2.2.5. Argument za obje teorije počiva na jednostavnom uvidu (danom kroz niz primjera) o tome da su pojmovi «um» i «materija» samo aproksimativni pojmovi dok primjerice događaji

¹⁸ Izvorno, termin «neutral monism» skovao je H. M. Scheffer, a rabio ga je B. A. W. Russell u svom popularnom djelu «An Outline of Philosophy» (VB) / «Philosophy» (SAD) i nekim drugim djelima tvrdeći da su događaji (*events*) ta neutralna, jedina i temeljna tvar svijeta (napose u djelima «Analysis of Mind», 25, «Analysis of Matter», 37, gdje slijedi Perryja i Holta, vidi Quine «Russell's Ontological Development» (Quine 1981:73-85)). Naziv «teorija dvostrukog aspekta» je noviji, ali je teoriju zastupao već B. de Spinoza tvrdeći da se svijet sastoji od samo jedne supstancije koja ima mnoge attribute i moduse. Dakle i ovdje postoji jedna tvar svijet i njezine različite pojave. Ukoliko se teorija ne rabi kao ontološka nego kao metafizička s obzirom na odnos ljudskog uma i tijela, onda se te dvije temeljne pojave te jedne tvari svijeta nazivaju um i tijelo.

nisu, nego zadovoljavaju uvjete za biti logički samo-subzistentni entitet (*logically self-subsistent entity*). Ovdje to isto tvrdimo za trope. Ovo dakle uključuje i to da je temeljna tvar svijeta ujedno i najjednostavnija tvar bili to događaji ili tropi, ali ne može biti držano argumentom za postojanje tropa. No, to ne može biti argument u prilog tropima, nego samo pojašnjenje njihove naravi. Dakako, može se kazati ako je ta naracija (pretpostavka, teorija) bolja, onda postoje tropi, ali ona bi bila bolja jedino ukoliko bi bilo točno ono što kaže, tj. da postoje tropi (inače se radi o pogrešci *petitio principi*).

1.2.3. Prema interpretaciji D. C. Williamsa iz poznatog teksta «The Elements of Being I» (Williams 1997:118) proizašlo bi da tropi zaista jesu najjednostavniji elementi opstojećeg. Ovako on definira odnose:

- (1) Apstraktna općenitost: sveukupnost (totalitet) mudrosti,
- (2) Konkretna pojedinačnost: Sokrat,
- (3) Konkretna općenitost: sveukupnost (totalitet)¹⁹ sokratstva,
- (4) Apstraktna pojedinačnost: Sokratova mudrost.

1.2.3.1. Odnose koje postavlja jesu sljedeći: apstraktne pojedinačnosti su **komponente** apstraktnih općenitosti i konkretnih pojedinačnosti, a time što su apstraktne pojedinačnosti **komponente** konkretnih pojedinačnosti, a ove **komponente** konkretnih općenitosti apstraktne pojedinačnosti su **komponente** konkretnih općenitosti. Sokratova mudrost i svi ostali *sokratski* tropi usvežnuju Sokrata, a svi *Sokrati* usvežnuju totalitet sokratstva, a u ovom slučaju to je samo jedan Sokrat (ili svi tropi šljiva usvežnuju šljive, a sve šljive usvežnuju totalitet šljivstva).²⁰

1.2.3.2. Ovdje možemo napomenuti tri stvari:

- (1) prvo da su tropi
  - (a) ili neposredno dani u iskustvu (fenomenalni tropi),

¹⁹ Poučen poteškoćom s prvih stranica Wittgensteinova TLP riječ "totalitet" stavljam u zagradu. Naime, totalitet činjenica/stanja stvari u TLP nije sveukupnost istih, jer je sveukupnost istih kao aktualno postojećih u stvari cjelina svijeta ili svijet, dok je čudna posljedica ta da moguće činjenice/stanja stvari također «nekako postoe» ali ne u svijetu iako su dio totaliteta/sveukupnosti. Začudna posljedica je ta da postoji nešto više od svijeta, a to je totalitet ili sveukupnost. Za komentar vidi moje napomene o toj temi u «Filozofija, pragmatizam i religija» 2002:23-31, te «Wittgensteinov pragmatizam» 2003:164-181.

²⁰ Ovdje ne ulazim u problem identiteta fizičkih stvari. Primjerice, prema četverodimenzionalnoj teoriji Sokrat bi bio svežanj svih «šnita» ili odsječaka Sokrata.

- (b) ili regulativne ideje, tj. kao preduvjeti samog iskustva (nefenomenalni tropi, Kriegel 2004, argument za trope prije nego za stvari mogao bi se kretati od fenomenalnih tropa prema noumenalnim, te zatim od noumenlanih prema svijetu),
- (2) drugo da prema jednoj inačici teorije-T
- (a) tropi ili apstraktne pojedinačnosti **jesu fundamentalni entiteti**, (Williams 1997:115, Campbell 1990:xi, 4, 20, 81, 1997:127),
  - (b) a prema drugoj inačici tropi **nisu fundamentalni entiteti**, nego složenosti sastavljene od pojedinačnosti (Daly),²¹
- (3) i treće, valja naglasiti da nije isto definirati trope kao apstraktne pojedinačnosti i kao konkretne općenitosti (iako se to čini kao čisti lingvistička i terminološka poteškoća), jer u prvom slučaju
- (a) tropi usvežnjuju izričito konkretne pojedinačnosti, te se stoga radi o konkretizmu i partikularizmu (većina teorija),
  - (b) dok u drugom slučaju tropi usvežnjuju izričito apstraktne općenitosti, te se stoga radi o apstraktizmu i univerzalizmu (ono što uz (a) ovdje također prihvaćam, te će se u tome sastojati moja korekcija).

1.2.4. Uvođenjem tropa ipak se ne rješava problem univerzalija, općenitosti, općih pojmova ili tzv. "resemblance problem", nego se samo pokazuje da su tropi formalno mogući, tj. da nisu formalno nemogući, a time se neposredno narušava jedino absolutna vrijednost klasičnih distinkcija partikularno–konkretno i univerzalno-apstraktno (što se *a propos* toga može učiniti i na druge načine). Iz toga što postoji formalna mogućnost postojanja tropa (Campbell 1997:126) ne slijedi da trova zaista i ima i da su oni zaista fundamentalni entiteti. Formalno je moguće da postoje pojedinačnosti i općenitosti kao takvi entiteti (Daly 1997:143), tj. da vrijedi i tzv. «miješana teorija» koja uz ostale vrste priznaje i trope (Lowe 2001).

---

²¹ Ako se na tren vratimo Quineovu promišljanju, moramo zamijetiti da je njegov način shvaćanja apstraktnih pojedinačnosti razumljiv, ali i neprihvatljiv. Naime on kategorizira ovaj komad leda baš sa sjevernog pola Zemlje kao konkretnu pojedinačnost, sjeverni magnetni pol planeta kao apstraktну općenitost i zatim između njih smješta sjeverni pol planeta Zemlje kao apstraktnu pojedinačnost. Ono što je time kazano je u stvari metodološka ili teorijska napomena o vrsti stvari koja bi se našla na pola puta između druge dvije vrste stvari, a ne o naravi te vrste stvari. Taj postupak nalikuje na uvođenje anđela točno na pola puta između ljudi i Boga od strane Tome Akvinskog, što je isto tako metodološka napomena o poretku unutar teorije, a ne o naravi samih anđela. Naime, narav anđela je posljedica teorije, a nije teorija posljedica otkrića naravi anđela. Postupci Akvinskog i Quinea su razumljivi, ali i neprihvatljivi ne stoga što je naš posao otkriće, a oni se bave samo naracijom. Na koncu svaka je ontologija naracija. Ali ova je priča jednostavnija od njihove, tj. potpunije zadovoljava Ockhamovu oštricu jer postulira manje stvari.

1.2.4.1. No, teorija tropa našla je svoju potvrdu u suvremenim istraživanjima i otkrićima astrofizike i subatomske fizike, te je time utvrđeno da tropa zaista ima (kao fenomenalnih dakako) u smislu da naracija o tropima najbolje pristaje slici svijeta ili u smislu da teorija tropa najbolje «pregledno prikazuje» (FI:122) fizikalne pojave na tim razinama, te da se najvjerojatnije radi o fundamentalnim entitetima koji usvežnjuju pojedinačnosti tj. prve supstancije, pa čak i općenitosti tj. svojstva i odnose na koje se te iste pojedinačnosti i općenitosti mogu raspasti pod određenim okolnostima. Pitanje je – možemo li ovo računati kao otkriće?

1.2.4.2. Tek u skladu s ovime definicija prema kojoj su tropi apstraktne pojedinačnosti povlači određenje da su tropi najvjerojatnije i fundamentalni entiteti, te da to nisu supstancije koje imaju svojstva i odnose.

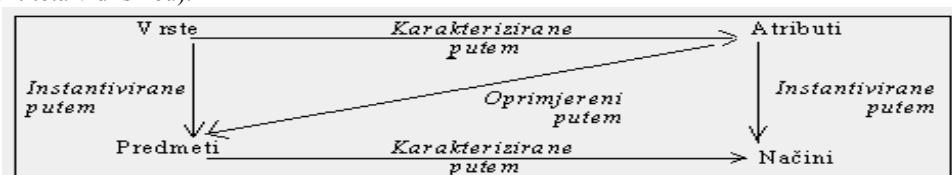
1.2.4.3. Sama po sebi ta definicija nije kompatibilna s definicijom da su tropi u stvari supstancije koje posjeduju svojstva i odnose s drugim supstancijama, jer se ne čini previše jasnim kako bi npr. trop *Sokratova mudrost* mogla biti supstancija sa svojstvima *sokratstva*.

1.2.4.4. Čista teorija tropa koju zastupa u prvom redu Campbell (1990) ima i blaže inačice. Od mnogih stajališta koja se danas zastupaju u ontologiji mogu se izdvojiti barem četiri koja su najzastupljenija, a karakteristična su po tome što drže fundamentalnim entitetima (F), zatim što reduciraju (R) na fundamentalne entitete i konačno što eliminiraju (E, vidi tablicu 5).²²

	predmeti	općenitosti	tropi
1 K. Campbell (čista teorija tropa koji su fundamentalni, stvari su zbijeni tropi, a općenitosti su klase sličnih tropa)	R	E/R	F
2 D. Armstrong (stvari i općenitosti su fundamentalne, negira troppe)	F	F	E
3 C. B. Martin (stvari i tropi su fundamentalni, općenitosti su ili eliminirane ili klase sličnih tropa)	F	E/R	F
4 E. J. Lowe (sve tri kategorije su fundamentalne i stoje u različitim odnosima)	F	F	F

TABLICA 5

²² U tablici kratice su: F = fundamentalno, R = reducirano, E = eliminirano. Povrh toga J. Lowe drži tzv. teoriju četiri vrste entiteta (vidi skicu).

1.3. Argument za čistu teoriju tropa (Stout, Williams, Campbell)

1.3.1. Okrenimo se sada teoriji tropa. Govoriti će uglavnom o klasičnoj teoriji, a razlike s obzirom na svoj prijedlog modifikacije posebno će istaknuti. Tropi su jednostavnosti ili jednostavni entiteti koji čine složenosti ili složene entitete, tj. pojedinačnosti i općenitosti, konkretnosti i apstraktnosti. Za sada je dostačno pretpostaviti da postoji samo jedna vrsta tropa i samo jedan odnos među tropima.

1.3.1.1. Tropi izgrađuju složenosti tzv. usvežnjenjem prema najzastupljenijoj inačici te teorije danas. U povijesti, ali i u suvremenoj filozofiji, tropi su bili držani "egzotičnim kreaturama u ontološkom zoološkom vrtu" (Simons 1994:554) i to ne samo stoga što je teorija pojedinačnost plus općenitost ili P+O teorija (ili svežanj svojstava + gola pojedinačnost (SS+GP) = biće, ili supstancija + akcident (S+A) = biće) bila dominantna tradicijom i nekim argumentima iz ontološkog i epistemološkog statusa materijalnih predmeta srednje veličine, nego i stoga što je teorija tropa ili T-teorija donekle problematična i nerazrađena za mnoge vrste entiteta (Simons 1994:556), što je danas znatno promijenjeno.

1.3.1.2. Ovdje poradi jednostavnosti suprotstavljanja poistovjećujem teorije supstancije (S+A) i teorije supstrata (SS+GP) nazivajući ih teorijama pojedinačnosti i općenitosti (P+O) jer se sve razlikuju od teorije tropa po tome što tvrde da su temeljna bića sastavljene cjeline, a ne jednostavne cjeline (za ovu razliku vidi drugi dio). Ove teorije zasigurno izbjegavaju tzv. «pogrešku sastavljanja» (*composition fallacy*) koju T-teorija ne izbjegava na očit način. Naime, ono od čega nastaje stvar ne mora biti i dijelom stvari kada jednom nastane, a tvrditi tako nešto je upravo ta pogreška.

1.3.1.3. Pitanje je – tvrdi li T teorija tako nešto? Na prvi pogled da, no čini se da se radi o odgovorima na različita pitanja. Teorija P+O odgovara na pitanje kako nastaju bića i kako traju, a T teorija odgovara na pitanje što mora postojati kako bi svijet bio onakav kakvim se čini, kako je fenomenalno dan. Ako ono što je fenomenalno, tj. svakodnevnim iskustvom dano nazovemo fenomenalnim tropima, onda je jedini uvjet njihove mogućnosti postojanje noumenalnih tropa.

1.3.2. Teorija tropa koju će ovdje pokušati izložiti i braniti (T teorija), po mom sudu ima prednosti teorije svežnja tvrdeći kako su «samo tropi» (instance svojstava) bez supstancije ili supstrata nužni i dostačni *za stvar* (preciznije *za naraciju o stvarima*) u skladu s teorijom o

sastavljenim bićima i ima prednosti aristotelovske teorije tvrdeći kako su «tropi cjeloviti»: dakle cjelovita bića čije usvežnjenje je naš konceptualni postupak.²³

1.3.2.1. Teorija P+O stvarnost promatra na način da sve što opстоji (na bilo koji način neovisno ili ovisno) vidi ili kao pojedinačnost ili kao općenitost, tj. ili kao konkretnost ili kao apstraktnost. To dakako možda i vrijedi za materijalne stvari srednje veličine, ali nakon što su otkrivene i druge vrste vrlo malenih i vrlo velikih stvari čini se ne samo da je T-teorija primjerenija, nego i to da je P+O teorija poseban slučaj T-teorije, dakako pod uvjetom da se T-teorija može prikazati kao opće vrijedna tj. bez pozivanja na subatomsku ili astrofiziku primjerice.

1.3.2.2. Pritom su pojedinačnosti supstancije, a općenitosti su svojstva i odnosi tj. relacione vlastitosti ili višemesni odnosi i nerelacione vlastitosti ili jednomesni odnosi, pri čemu su materijalni predmeti srednje veličine tipičan slučaj pojedinačnosti, a svojstva materijalnih predmeta i njihovi odnosi tipičan slučaj općenitosti.

1.3.2.3. U ovom kontekstu teorija tropa postavlja pitanje - što ako su barem neka svojstva i odnosi konkretnosti i to općenite, te što ako su barem neke supstancije apstraktnosti i to pojedinačne, ili ako su neke pojedinačnosti upojedinjene općenitosti, a neke općenitosti svežnjevi konkrenih svojstava i odnosa? Klasične opreke glase:

- pojedinačno - općenito,
- konkretno - apstraktno,
- supstancija - akcident (odnos, svojstvo),
- u vremenu i prostoru - izvan vremena i prostora
- percepti - koncepti i sl.

1.3.2.4. Teorija tropa ne bavi se primarno kritikom tih distinkcija, niti neposrednom raspravom s P+O teorijom, nego nastoji istražiti mogućnosti za nadopunu tj. proširenje te teorije, prije nego za zamjenu. Moguće je naime ponuditi određene argumente koji nas mogu navesti na uvjerenje da je logički moguće da su barem neke pojedinačnosti apstraktne, te barem neke općenitosti konkretne, iako nije sasvim jasno koje i na koji način.

1.3.2.5. Pritom valja imati na umu da izraz "apstraktna pojedinačnost" ima dva podosta različita značenja,

---

²³ Dakako, u vidljivom svijetu sile su dostatne da svojstva budu su-postavljena u svežnjevima. S druge strane u nevidljivom svijetu očito postoje neki nefizički odnosi ili sile koje usvežnjuju svežnjeve kao što su «mudrost» ili « $a + b = b + a$ ». To nisu fizičke ovisnosti, nego metafizičke ovisnosti koje možemo nazvati emanacijom, emergencijom i supervenijencijom.

- (1) prema jednom tim izrazom označavamo npr. „broj tri“ ili „skup parnih brojeva“ ili „sjeverni pol“, ili „ekvator“ (Quineov primjer),
- (2) dok prema drugom tim izrazom označavamo fundamentalne entitete koji konstituiraju pojedinačnosti i općenitosti, npr. «neparnost baš ovog broja tri».

1.3.3. U tom smislu zanimljiv je argument K. Campbella u prilog postojanju apstraktnih pojedinačnosti (tropa) na razni materijalnih predmeta srednje veličine (Campbell 1997:127). Argument izgleda otprilike ovako.

1.3.3.1. Argument u prilog postojanju apstraktnih pojedinačnosti (Campbell) Pretpostavimo da imamo dva komada tkanine, te da su oba komada crvene boje tako da imamo dvije crvenosti, tj. dva svojstva crvenosti. Da se radi o *dva komada tkanine*, tj. o dvije pojedinačnosti možemo pokazati tako što ćemo jedan komad zapaliti, a drugi ne. Također možemo pokazati da se radi o *dva odjelita slučaja svojstva crvenosti* i da su ta svojstva ontološki neovisna, tj. dva slučaja crvenosti i to tako što ćemo jedan komad obojiti u npr. plavo, a drugi nećemo obojiti. Ako to učinimo, ostaju nam dva komada tkanine, ali ne i dva slučaja crvenosti, te je prethodno zasigurno bio slučaj da su postojala ne samo dva komada tkanine, nego i dva slučaja crvenosti, tj. dva svojstva crvenosti. Dakle, činjenica da postoje dva slučaja crvenosti, svako svojstvo na mjestu jednog komada tkanine govori nam da se radi o pojedinačnostima, a činjenica da se radi o svojstvima govori nam da se u stvari radi o apstraktnostima. Dakle, moguće je postojanje apstraktnih pojedinačnosti kao zasebnih entiteta. To je srž Campbellova argumenta.

1.3.3.2. No, uz ovaj argument u prilog postojanju apstraktnih pojedinačnosti ili konkretnih općenitosti koji u stvari poriče postojanje apstraktnih općenitosti možemo ponuditi i **argument protiv postojanja konkretnih pojedinačnosti**. Zamislimo konkretnu pojedinačnost kao primjerice ljudsku osobu Josipa ili fizički predmet srednje veličine kao što je kocka ili komad crvene tkanine. Kada od tog komada tkanine odijelimo sva njegova svojstva kao što su njegov volumen, masa, težina, boja, oblik, pa čak i svrhu, uzrok itd. što nam ostaje? Ništa. Ako je tako, onda ne postoje konkretnе pojedinačnosti kao što je *ovaj komad crvene tkanine*. No nešto ipak postoji i to što postoji, s pravom ili ne, nazivamo *crvenilo ovog komada tkanine*. No, *ovaj komad crvene tkanine* zasigurno nije niti pojedinačnost (prva supstancija, *ova tkanina*) koja ima neke općenitosti (prve akcidente, *ova crvenost*) kao da ovaj komad tkanine ima svojstvo crvenosti (ili kao da tkanina ima boju), niti su svojstva ovog komada tkanine općenitosti koje on posjeduje. Ovdje je vidljiva razlika između našeg istraživanja i istraživanja klasičnih ontologa. Naime,

„tkanina ima boju“ zaista jest gramatička propozicija o načinu uporabe riječi „tkanina“ i „boja“. No, propozicija „materijalne stvari srednje veličine imaju boju“ nije gramatička propozicija, a niti iskustvena. Morfološko ovdje kao ontološko istraživanje sastoji se ispitivanju toga što tu gramatičku propoziciju čini gramatičkom, a ne što ju čini propozicijom (logika), niti što ju čini istinitom ili smislenom (klasična ontologija), jer ona samim time što je „gramatička propozicija“ ujedno je i „mjerilo“ ne samo istinitosti i smislenosti, nego i propozicionalnosti. Rečenica „Ovo je komad crvene tkanine“ ili „Ova je tkanina crvena“ ili „Tkanina je crvena“ kao odgovor na pitanje „Koje je tkanina boje?“ su iskustvene propozicije, no granica nipošto nije oštra prema gramatičkim propozicijama poput „Tkanina ima boju“. Naime, u „crvenom svijetu“ propozicija „Tkanina je crvena“ nije iskustvena nego gramatička. No čak i u ovom svijetu razlika između iskustvenih i gramatički propozicija varira. Stanovnici klimatski umjerenog pojasa Zemlje ne razlikuju vrste leda ili snijega (možda dvije – tri vrste snijega), dok stanovnici polarnog pojasa razlikuju više vrsta leda i snijega. Tako, ono što je jednima iskustvena drugima je gramatička propozicija, *vice versa*.

1.3.3.3. Vratimo se prethodnom primjeru. Ono što postoji je ovaj komad crvene tkanine, no to nije u nikakvom strogom odnosu prema našoj naraciji – *ovaj komad crvene tkanine* kao govoru o toj stvari. No kako ipak nešto postoji, ali to nije niti konkretna pojedinačnost/prva supstancija (tkanina), ni apstraktna općenitost/prvi akcident (crvenost), čini se da ovaj komad crvene tkanine postoji kao trop tj. istovremeno i kao apstraktna općenitost i kao konkretna pojedinačnost. Naime *ova crvena tkanina* je očito takva da je zasebna/izdvojiva stvar. Njezina *crvenost* je trop koji ju usvežnjuje kao i njezina *tkaninost*. Crvenosti dva komada crvene tkanine su očito crvenosti što znači da su općenitosti, ali su i dva što znači da su konkretnosti. U našem slučaju to su "crvenost jednog komada tkanine" i "crvenost drugog komada tkanine". Jasno je da su tropi jednostavni entiteti koji tzv. "usvežnjenjem" mogu činiti čiste općenitosti, tj. u našem slučaju "totalitet crvenosti". Ali tropi usvežnjenjem mogu činiti i pojedinačnosti, npr. "totalitet ovog komada tkanine" ili „totalitet (trenutno „postojeće“) tkanine“. *A propos* razlike između crvenosti kao sveukupnosti/totaliteta i univerzalnosti / općenitosti valja napomenuti da ako između skupa svih crvenosti svih crvenih stvari i općenitosti *crvenost* nema razlike u kakvoći i kolikoći crvenosti, onda uopće nema razlike, tj. svaka postojeća razlika je irelevantna.

1.3.4. Pokušajmo ovaj primjer potkrijepiti još jednim. Ako je Sokratova mudrost trop ili apstraktna pojedinačnost onda ona stoji u različitim odnosima prema Sokratu kao konkretnoj

pojedinačnosti i mudrosti kao apstraktnoj općenitosti, jer naime, zajedno sa tropima tipa Platonova mudrost čini općenitost *mudrost*, dok zajedno sa tropima tipa Sokratova visina čini pojedinačnost *Sokrata*.

1.3.4.1. Pri tome je:

- (1) Sokratova mudrost trop koji može usvežnjiti kako Sokrata kao konkretnu pojedinačnost (prvu supstanciju),
- (2) tako i mudrost kao apstraktnu općenitost, kao složene entitete ovisne opstojnosti,
- (3) Sokrat je konkretna pojedinačnost tj. usvežnjen skup tropa tipa Sokratova visina, Sokratova težina, Sokratovo pamćenje, Sokratove moći uvjeravanja, itd.
- (4) Mudrost je apstraktna općenitost tj. svežanj konkurentnih tropa npr. Sokratova mudrost, Platonova mudrost, Ksantipina mudrost, itd. Pokušajmo to pojasniti jednom skicom.

	pojedinačnost	općenitost
konkretnost	Sokrat (konkretna pojedinačnost)	Sokratova mudrost TROP (konkretna općenitost)
apstraktност	Sokratova mudrost (apstraktna pojedinačnost) TROP	Mudrost (apstraktna općenitost)
P+O teorija	Sokrat + mudrost = Sokratova mudrost = Sokrat je mudar.	
T-teorija	Sokratova mudrost ? (1) usvežnjavanje mudrosti, (2) usvežnjavanje sokratstva	

TABLICA 6

1.3.4.2. Trop Sokratova mudrost može biti shvaćen kao apstraktna pojedinačnost za razliku od Sokrata kao konkretne pojedinačnosti, ali i kao konkretna općenitost za razliku od mudrosti kao apstraktne općenitosti, ali to samo po sebi ne može biti razlogom za tvrdnju da su tropi ontološki prvočiniji od konkrenih pojedinačnosti i apstraktnih općenitosti. Ovdje valja dodati još neka pojašnjenja u svezi s nekim važnim terminima. Neka entitet bude svako ono koje opстоje bez obzira je li ovisno ili neovisno u svojoj opstojnosti. Time se mijenja naša uobičajena kategorizacija entiteta ako uvedemo trope kao fundamentalne entitete. Skica će to bolje prikazati, tj. prikazati bifurkaciju ovisnih entiteta već nakon tropa.

entiteti		
tropi, konkretnе općenitosti apstraktne pojedinačnosti		neovisni entiteti tropi
konkretnе pojedinačnosti P+O	apstraktne općenitosti P+O	ovisni entiteti konstrukti

TABLICA 7

1.3.5. Ontološki govoreći, problem nije u samom uvođenju tropa, nego u objašnjenu njihovog ontološkog statusa, jer naime, ako su tropi jedini neovisni entiteti, onda samo tropi u jednom rigoroznom smislu riječi opстоje, tj. dani su fenomenalno, te se radi o tako reći elegantnom ockhamizmu, no ako su uz njih i pojedinačnosti i općenitosti također neovisni entiteti, onda svakako imamo posla sa potpunim realizmom kako s obzirom na konkretne pojedinačnosti, tako i s obzirom na apstraktne općenitosti ili s "napuhanim svemirom" kako je to opisao W. V. O. Quine kada je podrugljivo opisivao platonističku ontologiju.

1.3.5.1. Na razini pojedinačnosti i općenitosti tehnički valja razlikovati:

- poricanje opstojnosti općenitosti što se naziva *partikularizam* (nominalizam) i
- tvrđenje opstojnosti što se naziva *univerzalizam* (platonizam ili aristotelizam).

Nadalje, na razini konkretnosti i apstraktnosti valja razlikovati:

- poricanje opstojnosti apstraktnih entiteta što se naziva *konkretizam* (empirizam, materijalizam)
- tvrđenje njihove opstojnosti što se naziva *apstraktizam* (racionalizam, intuicionizam).

1.3.5.2. Univerzalizam se najčešće naziva: ili čisti *platonistički realizam* ili *aristotelovski realizam*, tj. kritički realizam (*jaki konceptualizam*) s obzirom na općenitosti: dok se nasuprot toga partikularizam može javiti: ili kao *nominalizam* ili kao *slabi konceptualizam*. Što se tiče distinkcije konkretnosti i apstraktnosti valja posebno paziti na nekoliko različitih kriterija koji se upotrebljavaju, a navest ćemo samo dva kako se čini temeljna:

- (1) prema jednom apstraktni entiteti nemaju niti prostornu, ni vremensku lokaciju, a dok konkretni entiteti imaju barem vremensku, ako ne i prostornu lokaciju,
- (2) dok su prema drugom kriteriju konkretni entiteti svi i samo oni entiteti koji opstoje za sebe, tj. neovisno o ostalim vrstama entiteta ili skupovima entiteta svoje vrste, dok apstraktni ovise o konkretnima (tj. pojedinačnostima).

1.4. Korekcija čiste teorije tropa

1.4.1. Izraz «trop» u filozofiju je uveo D. C. Williams i to pomoću jedne šale. Naime, G. Santayana je kazao: «da su tropi bit instancijacije», dok je on to obrnuo kazavši: «da su tropi instancijacije biti» (Williams 1953:78). Ponekad se sam izraz *trop* izbjegava (Mertz 1996), a ponekad je teorija očito bliska drugim teorijama različita naziva (npr. Stoutova teorija *apstraktnih pojedinačnosti*, Stout 1921, 1923). Sada valja iznijeti korekciju čiste teorije tropa.

1.4.1.1. Prema klasičnoj teoriji tropa, kako piše J. Bacon u tekstu «Tropes», tropi su instance svojstava ili odnosa. Primjerice *Sokratova mudrost* kao trop nije Sokratova participacija na općenitosti «mudrost», niti svojstvo Sokrata, ni posebna kakvoća Sokratove mudrosti, nego *instanca Sokratove mudrosti koju posjeduje samo Sokrat i nitko drugi* (Bacon 2002:1/10).

1.4.1.2. No, prema teoriji tropa koju ćemo ovdje pokušati obraniti (T-teorija), trop Sokratova mudrost je isto to, tj. instanca Sokratove mudrosti koju posjeduje samo Sokrat i nitko drugi, ali i instanca koja usvežnjuje, kako samog Sokrata kao konkretnu pojedinačnost, tako i mudrost kao apstraktну općenitost. Kao što Sokrat ne bi bio isti ukoliko ne bi bio mudar, tako niti mudrost ne bi bila ista ukoliko ne bi uključivala i Sokratovu mudrost.²⁴ Iz ovog mogu slijediti dvije zanimljive posljedice:

- moguće je da apstraktne općenitosti nisu nepromjenjive (jer Sokratova mudrost spada na bit mudrosti, a kada je više nema, onda je bit mudrosti promijenjena),
- ali moguće je i to da „odredbeni opisi“ (*definite descriptions*) nekog x-a variraju u vremenu i prostoru (ovo je blisko tzv. *cluster-theory* odredbenih opisa, vidi Wittgenstein FI: 79), te da uopće nisu opisi nego tako reći „razvučena“ imena.

1.4.1.3. Ukoliko bi Sokrat u nekom trenutku prestao biti mudar, tj. ukoliko ne bi postojao trop «Sokratova mudrost», onda isti ne bi bio samo Sokrat koji je usvežnjen između ostalog i od Sokratove mudrosti, nego ne bi bila ista niti mudrost koja je isto tako usvežnjena i od Sokratove mudrosti. Ovdje je vidljiv već načelni i temeljni problem tropa. Klasična teorija tropa je smisljena s osobitim motivom, naime kako bi se izbjeglo postuliranje apstraktnih općenitosti

²⁴ Ovo je možda djelomično intuitivno. Naime, „Janica je najbolja skijašica u povijesti.“ je takav primjer. Janica kakvu poznajemo ne bi bila Janica da nije skijašica, ali niti skijanje ne bi bilo skijanje kakvo poznajemo da nema Janice koja je najbolja skijašica u povijesti. Ona kao najbolja na neki način mijenja mjerila skijanja, onoga što skijanje jest u svojem najizvrsnijem obliku. Tako propozicija „Janica je najbolja skijašica u povijesti“ iako nalikuje na iskustvenu propoziciju to ipak nije, nego je vrsta gramatičke propozicije, tj. tzv. „pant-propozicija“ (granični slučaj između iskustvenih i gramatičkih propozicija), ona propozicija koja bi bila os oko koje se okreću sve gramatičke i iskustvene propozicije gramatike riječi „skijanje“, te temeljni oblik „morfologije“ skijanja.

(mudrost), odnosa, propozicija i sl. No T-teorija nastoji izbjegći ne samo postuliranje apstraktnih općenitosti poput klasične teorije, nego i postuliranje konkretnih pojedinačnosti/prvih supstancija koje su stoga svežnjevi tropa.

1.4.2. Dakle, nasuprot klasičnoj teoriji (Leibniz, Berkeley, Hume), trop *Sokratova mudrost* usvežnjuje i *Sokrata* kao konkretnu pojedinačnost i *mudrost* kao apstraktnu općenitost.²⁵ Sokrat i mudrost su, iako ne na jednak način, ali svakako u istoj mjeri konstrukti u odnosu na trope od kojih su usvežnjeni.²⁶

1.4.2.1. Ovime dakako ne odbacujem suvremenu teoriju (Stout, Williams, Campbell), nego ju samo korigiram ili točnije tumačim u svjetlu idealističkih konzekvenci. Kako bi se izbjeglo umnažanje kategorija zbiljskog, samo tropi (koji su fenomenalno dani u doživljaju, nespoznatljivi i intersubjektivno priopćivi i stoga dijelovi naracije) su stvarni entiteti (tvar svijeta, npr. instanca *Sokratove mudrost*), dok su redom:

- stvari (općenitost *mudrost*, pojedinačnost *Sokrat*),
- stanja stvari (*mudri Sokrat*),
- činjenice (*Sokrat je mudar čovjek.*),
- događaji (*Sokrat je zbog poduke mladih više puta zakasnio kući na objed.*),
- procesi (*Sokrat već godinama podučava mlade.*)

---

²⁵ Postoje dvije skupine problema za klasičnu teoriju tropa i ovu koju nudim. *Problem naravi tropa* S jedne strane, ako tropi usvežnjuju fizičke predmete srednje veličine, pitanje je kako je moguće da su tropi jednostavni i temeljni pod uvjetom da ti predmeti ipak trpe mijenu. S druge strane ako tropi usvežnjuju koncepte, svojstva, odnose, propozicije, tj. općenitosti, kako je onda moguće izbjegći, recimo to tako, *naivni idealizam* (tj. svaki onaj koji nije konceptualni, za podjelu vidi N. Rescher «Idealism» u: J. Dancy, E. Sosa (eds.) «A Companion to Epistemology», Blackwell, Oxford, 1993:187-191). Naime, ako su tropi vježni, onda je promjena nemoguća, a nije jasno niti kako se određuju općenitosti, a ako nisu vježni, pitanje je kako mogu biti jednostavni i ipak nastajati, trajati i nestajati (barem u vremenu). *Problem utjecaja tropa* S jedne strane tropi očito ne mogu uzrokovati na način na koji to čine fizičke stvari u uzročnim odnosima, jer nemaju uzročne moći, ali to ne znači da je svaki oblik ontološke/egzistencijske ovisnosti neostvariv kao primjerice supervenijencija, emergencija, emanacija i sl. S druge strane tropi očito usvežnjuju fizičke stvari i općenitosti, ali tada postoji poteškoća kako to čine. Jesu li primjerice oni sami ti koji posjeduju svojstvo «biti usvežnjen u taj-i-taj svežanj» (primjerice *Sokratova ruka* ili *Sokratova mudrost* u *Sokrata*) ili pak uz same trope, a kao njihov dio, postoji i neki aktivni neuzročni odnos (primjerice emergencija kojom sve Sokratove trope usvežnjuju *Sokrata*)? Nadalje, pitanje: je li ta moć «usvežnjenja» jedinstvena, tj. usvežnjuje li «Sokratova mudrost» (kada je već trop) na isti način i Sokrata kao konkretnu pojedinačnost (ili osobu) i mudrost kao apstraktnu općenitost? Ovo je dakako pitanje o tome kako um funkcioniра, jer «mi» smo ti koji «usvežnjujemo» (konstruiramo) Sokrata i mudrost (stvari). To dakako može biti i pitanje o samim stvarima. Usvežnjenje se može shvatiti i kao sila koja djeluje među tropima. G. W. Leibniz piše sljedeće u «Načelima prirode i milosti utemeljenima na umu»: «Jednostavnost supstancije, naime, nije nikakva zapreka mnoštvu modifikacija (različitih stanja) koje se moraju naći na okupu u istoj toj jednostavnoj supstanciji; te modifikacije, pak moraju se sastojati u različitosti odnosa prema stvarima izvana.» (Leibniz 1980:247).

²⁶ Usvežnjenje je odnos/sila/djelovanje kojim trope konstruiraju složene entitete.

- i naracije (*Postojaо je jedan čovjek imenom Sokrat, učitelj Platonov, suprug Ksantipin, koji je godinama podučavao mlade mudrojublju na ulicama, trgovima i po kućama Atene ...*) konstrukti ili svežnjevi tropa ili pak konstrukti konstrukata (za pitanje o tropskom svijetu vidi ovdje drugi dio).

1.4.2.2. Najviši stupanj konstrukcije je «naracija», naša *priča-o-svjetu*, koja je svežanj naših doživljaja svijeta (fenomenalno danih tropa) i naš način govora o svijetu (interpersonalno priopćivi doživljaji). Izvorna naracija je pojedinačna deskripcija, a potpuna deskripcija X-a je „pregledni prikaz“ X-a. Izvedena naracija može biti i refleksivna ili meta-naracija (o tome u zaključku). Temeljni argument u prilog klasičnoj teoriji tropa, pa i našoj inačici teorije je korjenito zadovoljenje načela ekonomičnosti jer se naime zagovara ontologija samo jedne kategorije (Campbell, Mertz, pa čak i *Grazer*).²⁷ Kako postoji mnogo inačica teorije tropa (povijesno, a i danas) sve skupa se najčešće naziva «tropizam». Ipak, mnoge klasične teorije tropa prošlog stoljeća (Stout, Williams, Campbell) i općenitosti i pojedinačnosti drže svežnjevima (ili skupovima) tropa. No time se ništa ne rješava.

1.4.2.3. Promotrimo sljedeću raspodjelu koja bi mogla dočarati neuspješnost proširenja T-teorije u svrhe njezine obrane.

- T-teorija samo za općenitosti (isto što i nominalizam s obzirom na apstraktne općenitosti) = materijalizam, nominalizam, empirizam, naturalizam (npr. srednjovjekovni nominalisti s obzirom na opće pojmove).
- T-teorija samo za pojedinačnosti = skepticizam s obzirom na supstanciju, idealizam, realizam, npr. Leibniz, Berkeley s obzirom na materijalne predmete i Hume za supstancije i ljudski «self» kao svežanj percepcija.
- T-teorija za pojedinačnosti i općenitosti = čista teorija tropa, minimalizam ili tropski minimalizam (Stout, Williams, Campbell) i polovična teorija tropa, tj. tropi kao pojedinačnosti uz predmete (Lowe).
- T-teorija za sve vrste konstrukata = teorija o tropima ne samo kao temeljnim stvarima svijeta, nego i kao o jedinim stvarima svijeta, dok je sve ostalo «naš narativni konstrukt», tj. stvari, stanja stvari/činjenice/postupci, dogadaji i procesi (moj prijedlog).

---

²⁷ *Grazer*, «anonimni» autor (A. Chrudzminski) teksta «Two Concepts of Trope» koji se 2000. godine pojavio u časopisu «Grazer philosophichen Studien».

- No, kako postoji razlika između temeljnih i ostalih tropa (Campbell 1976), te stoga i između prvih kao neovisnih i drugih kao ovisnih entiteta, potrebno je povući granicu navedenog konstruktivizma na način da narativna konstrukcija vrijedi samo za ovisne trope, dok «stvarno» usvežnjenje (kao vrsta ontološke ovisnosti) vrijedi za neovisne trope kao neku vrstu kantovskih regulativnih ideja.

1.4.3. Načelno pitanje glasi: ako je T teorija za općenitosti točna (mudrost je svežanj partikulariziranih svojstava mudrosti npr. mudri Sokrat, mudra Ksantipa, mudri Platon) i ako je teorija-T za pojedinačnosti točna (ljudski «self» kao kod Humea, ili fizički predmeti, npr. kocka kao kod Berkeleya), što onda postoji osim tropa?

1.4.3.1. Naime, ako ne postoje konkretne pojedinačnosti (tkanina, stol), te ako ne postoje niti apstraktne općenitosti (crvenost, drvenost), što onda znači kazati da je ono što postoji samo apstraktna pojedinačnost ili konkretna općenitost? Ali, što je to? Ako je *plavetnilo neba danas ujutro* tako nešto, je li to trop ili već svežanj tropa? No moguće je da je oboje. Naime, plavetnilo neba danas ujutro je kao trop dan u *doživljaju plavetnila neba danas ujutro* (dakle doživljajno, iskustveno, na način utiska), ali je kao opstojeće u stvari svežanj tropa pri čemu su tropi plavetnilo i nebo usvežnjeni (dakle ontološki).

1.4.3.2. Tako imamo dva pojma tropa s obzirom na dva pojma usvežnjenja svežnjeva tropa.

- Prema jednom pojmu usvežnjenja (a) tropi zaista usvežnjuju stvari, činjenice/postupke, događaje i procese.
- Prema drugom pojmu usvežnjenja (b) tropi ništa ne usvežnjuju, nego smo «mi» ti koji usvežnjujemo trope u stvari, ... i to svojim naracijama / pričama o svijetu.

1.4.3.3. Prema oba pojma usvežnjenja (a, b). Usvežnjenje je proces koji je nužan za trope jer su tropi ovisni entiteti, tj. ovisni su o svojim svežnjevima. Kako pak svežnjevi nisu ništa više od hrpa sličnih i/ili koegzistentnih tropa, onda tropi oviseći o svežnjevima, u stvari ovise o vlastitim svezama s drugim tropima. No, dodatno svaki od ova dva pojma usvežnjenja (a, b) ima zasebne poteškoće. Prvi pojam usvežnjenja (a) iziskuje dodatne opise i pruža osebujan status tropima. Tropi su epistemički prvotni, tj. ono s čime smo u spoznajnom kontaktu su tropi kao primjerice «Sokratova mudrost», «moj osjećaj боли» ili „bjelina ovog lista papira“. To znači da su kao prvotni dani u svakodnevnom iskustvu. Ipak, tropi su prema (a) u stvari ovisni entiteti i to ovisni o drugim tropima s kojima čine svežanj.

1.4.3.4. Čista teorija tropa može imati dva oblika.

- Priznati tropima status elementarnih stvari uz status složenih ili drugotnih stvari: stvarima, činjenicama/postupcima, događajima i procesima.
- Priznati tropima status jedinih stvari u svijetu, a stvarima ... samo status prividnih bića.

1.4.3.5. Ako su tropi elementarni, ali ne i jedini entiteti svijeta, onda za čistu teoriju tropa postoji poteškoća usvežnjenja svežnjeva. Naime, kako znamo da su tropi stvari, a ne elementi stvari od kojih su stvari usvežnjene dok sami nisu stvari, niti dijelovi «gotovih» (opstojećih) stvari? Ipak, trebaju biti stvari i to barem u nekoj mjeri ili na neki način, jer ako su epistemički dani kao prvotni, moraju imati «nešto» temeljem čega ćemo «spoznati» jesu li dijelovi stvari i to kojih stvari. Nasuprot tome, trebati će tvrditi da tropi nisu epistemički prvotni. Ako su pak tropi jedini elementi svijeta, onda su svežnjevi samo stvar naše narativne konstrukcije svijeta temeljem tropa danih iskustvom.

1.4.3.6. To nas vodi drugom pojmu usvežnjenja (b) koji je u stvari pogodan ne samo za čistu teoriju tropa, nego i za moguću inačicu te teorije koja kaže da su tropi ne samo temeljni elementi svijeta, nego jedini entiteti svijeta. Mi sami sebe i ostale stvari svijeta narativno usvežnjujemo kao svežnjeve i kategoriziramo kao stvari, činjenice ... Jer nam je to pogodno iz cijelog niza praktičnih razloga (od kojih smo neke naveli na početku teksta), a moguće je i to da takva narativna usvežnjenja spadaju na samu „gramatiku“ ljudskih praksi i oblika života (no to je pitanje za komparativnu kulturnu antropologiju).

1.4.3.7. No ova inačica čiste teorije tropa ima vlastitu poteškoću. Naime, ako su tropi epistemički prvotni elementi bića i onički ovisni elementi bića, onda su u stvari ovisni o rezultatima naših naracija o njima kao o dijelovima svežnjeva. Je li naracija o svežnju tropa isto tako trop u tom svežnju? Štoviše, i mi sami smo vlastiti narativni konstrukti temeljem tropa kao što su za svakog čovjeka tropi primjerice «težina mog tijela», «boja moje kose», «moj osjećaj radosti», «neispravnost postupka kojeg sam upravo izvršio», itd. S pojavom bića (svežnjeva) sposobnih za naraciju o svijetu ontološki se sa svjetom **ništa relevantno nije promijenilo**. Drugim riječima, pojavom «hrpa tropa» koje za sebe tvrde da su «ljudska bića» ili «svjesni racionalni organizmi» ontološki se svijet nije nimalo promijenio. Ostao je sasvim isti u smislu oničkog podrijetla i statusa.

1.4.3.8. Čini se da je drugi pojam «usvežnjenja» (b) prihvatljiviji jer i dalje postoji samo jedna vrsta stvari, a to su tropi. Ipak, čak i ta inačica čiste teorije ima daljnjih poteškoća. Primjerice *plavetnilo neba danas ujutro* jest trop, ali trop kao dan u iskustvu i iskazan riječima hrvatskog

jezika. Mi u stvari nemamo nikakvih sredstava spoznati kakav je taj trop «po sebi», ali ga moramo pretpostaviti kao nužnog i dostatnog za postojanje tog istog tropa kao «danog u iskustvu» plavetnila neba danas ujutro. Drugim riječima, da bi taj trop mogao biti dan u iskustvu nužno je i dostaano samo to da *po sebi* postoji neovisno od našeg iskustva, iako tako nešto ne možemo znati niti temeljem samog iskustva, ni temeljem bilo kakvog nagađanja ili zaključivanja temeljem tog iskustva, jer ne postoji načelo kojim bismo mogli izvesti takav zaključak.

1.4.3.9. Postojanje «tropa po sebi» je dakle vječna pretpostavka ili radna hipoteza. Tropi stoga imaju mnoga svojstva i karakteristike u skladu s drugim (b) pojmom usvežnjenja.

- Tropi su jedina vrsta stvari.
- Tropi su neutralna vrsta stvari.
- Tropi su jednostavne, elementarne i temeljne stvari.
- Tropi su neposredno dati u svakodnevnom iskustvu (fenomenalni tropi).
- Tropi su stvari ovisne o mogućnosti «priča» o njima kao svežnjevima.

Za daljnje izvode vidi zaključnu napomenu.

1.5. Neke poteškoće teorije tropa

1.5.1. S tropskim *minimalizmom* se izbjegava mnoštvo kategorija i vrsta entiteta (zbiljski postoje samo tropi!, to se još naziva i jednokategorijalna ontologija) jer se nastoji slijediti Ockhamova deviza, a s *konstruktivizmom* se staje u obranu, tradicionalnog konceptualnog idealizma, dok ga ovdje možemo preliminarno nazvati «narativnim idealizmom». ²⁸

1.5.1.1. Dakako, postoji i ozbiljna narativna razlika u skladu s nekim bliskim teorijama. Sljedeću podjelu ne treba shvatiti u smislu jasnijeg određivanja ontološke ovisnosti konstrukata o tropima jer taj odnos ne može biti jasnije određen navedenom razlikom:

- tropi = istinočinitelji,
- konstrukti = istinonositelji (na koncu naracije).

²⁸ Pod konceptualnim idealizmom podrazumijevam ono što je tako odredio N. Rescher u svom djelu «Conceptual Idealism», Blackwell Oxford, 1973. što je neontološka tj. epistemička inačica idealizma. Među ontološke spadaju uzročni i supervenijentni idealizam, a među epistemičke spadaju činjenični, kognitivni, supstantivni, objašnjavački i konceptualni idealizam. Ovaj posljednji kaže da se stvarnost može dohvati samo pomoću kategorije um, a to znači da naš kontakt sa stvarnošću nije samo takav da um nekako pomaže pri tom kontaktu, te da se ta pomoć može zanemariti, nego i takav da je izведен prema umskim obrascima koji se od samog kontakta ne mogu odstraniti. Rescher ovdje govori o «konceptualnom sadržaju», dok se ja ipak oslanjam na još slabiji oblik tzv. «narativnim sadržajem/činom».

1.5.1.2. Primjerice rečenica: «Edith pjeva.»

je istinita u slučaju postojanja konkretnе općenitosti «pjevanje» koja je ovisna o svežnju tropa nazvanom «Edith». Kako Edith pjeva neko vrijeme, to bi značilo da je trop pjevanje točno to vrijeme bio dio svežnja «Edith» (Trettin 2005:309). Iako to možda ne vrijedi za klasičnu teoriju, ipak, čini se da bi ovdje predložena teorija tropa bila bitno različita od nominalizma kao negacije apstraktnih općenitosti i idealizma kao negacije konkretnih pojedinačnosti. Kao prvo se radi o razlici između «teorije ontološke obveze» i «teorije istinočinitelja». ²⁹

1.5.2. No postoji poteškoća s tropima tj. u svezi s njihovim ontološkim podrijetlom i ontološkim statusom. *A propos* podrijetla možemo kazati kako su tropi dani neposredno u doživljaju i kako su priopćivi u naracijama (dakle, tropi su fenomenalni i intersubjektivni, tako reći javni), no što se tiče ontološkog statusa stvar je složenija. Naime, radi se o ključnom pitanju njihove opstojnosti.

1.5.2.1. Dakako, dva su stajališta:

- aktualizam = tropi su samo aktualni tropi (konceptualni idealizam) i
- posibilizam = tropi su i aktualni i sve ostali tropi (ontološki idealizam ili meinongizam).

Aktualizam je popularniji, no meinongizam ima svojih prednosti. Naime tada je mogući svijet naprosto skup konkurentnih tropa, tj. tropa, recimo to tako za sada, koje imaju «sklonost» usvežnijiti se u stvar ili stanje stvari. Pod pretpostavkom da su samo aktualni tropi opстоjeći, preostaje još jedno pitanje – kako je moguće da više tropa «čini» jednu stvar? Kako je moguće da tropi a, b, c, d i e čine Sokrata? Je li Sokrat «nakupina» tropa, hrpa, zbroj tropa, ili ipak skup, ili čak cjelina sličnih tropa?

---

²⁹ E. J. Lowe piše: "Predmet je rasprave što je "istinočjenje", ali jedan prihvatljiv (ako ne i sasvim neproblematičan) pristup kaže da je istinonositelj istinit od strane istinočinitelja na način da postojanje istinočinitelja povlači istinitost istinonositelja. U slučaju kontingentnih istina jednostavnih opstojnih propozicija kao što je propozicija da Mars postoji, to je jednostavan predmet Mars koji je istinočinitelj te propozicije. No u slučaju kontingenčno istinitih predikatnih propozicija kao što je propozicija da je Mars crven istinočinitelj će biti nešto u svezi sa samom činjenicom ili stanjem stvari koje kaže da je Mars crven te koja kao konstituente sadrži i stvar Mars i općenitost oprimjerenu na toj stvari, tj. crvenilo." (nav. dj.) Inače, važno je napomenuti da se teorija istinočinitelja razlikuje od teorije ontološke obveze. Teorija ontološke obveze kaže (*ontological commitment*): Rečenica R je ontološki obvezana entitetu E ako i samo ako R povlači "E egzistira", dok teorija istinočinitelja kaže (*truthmaker theory*): Entitet E je istinočinitelj rečenice R ako i samo ako "E egzistira" povlači R (za modifikaciju ove teorije vidi Rodriguez-Pereyra 2000, vidi: Kriegel U. 2005 *Tropes and Facts, Metaphysica* 6 (2005): 83-90).

A	Sokratova visina	Sokratova mudrost
B	Sokratova težina	Ksantipina mudrost
C	Sokratova konstitucija	Platonova mudrost
D	Sokratova mudrost	Aristotelova mudrost
+E	Sokratova krepot	Diogenova mudrost
=	Sokrat	Mudrost

TABLICA 8

1.5.3. Ovdje dakle Sokrat nije konkretna pojedinačnost nego apstraktna pojedinačnost, a mudrost nije apstraktna općenitost nego konkretna općenitost. Ne postoje niti Sokrat, ni mudrost neovisno od tropsa koje ih usvežnjuju.

1.5.3.1. Neki tropisti tvrde kako tropi mogu pripadati jednom individuumu samo ukoliko su međusobno «konkurentni» (*exact resemblance*). No, prema našoj T-teoriji Sokrat nije zbiljski svežanj tropa, Sokrat je naš narativni konstrukt iz naših doživljaja onoga što «doživljavamo» kao «sokratske trope i nikakve drugačije trope» (u smislu da ga narativno individuiramo ili konstruiramo).

1.5.3.2. Dakako, da su odnosi usvežnjenja ključni za teoriju svežnja i ovdje ih prihvaćamo, ali s ograničenjem da svežnjevi nisu zbiljski, nego naši konstruktii (narativni, iako neki tvrde i konceptualni što pak vodi teoriji o propozicijama kao tropima prvog reda što je podosta dvojbeno zbog njihove strukture, a i vraća nas problemu aktualizma i posibilizma).³⁰ Nadalje, po pitanju

³⁰ Realisti su skloni tvrditi kako uz svojstva, vrste, odnose, stanja stvari, činjenice i događaje, postoje i propozicije kao apstraktna bića. Prema njihovu mišljenju propozicije su o jeziku i umu neovisna apstraktna bića čija je funkcija biti-predmetom čina tvrđenja ili negiranja i čina mišljenja. Za propozicije se također tvrdi da su referenti da-rečeničnih dijelova (kao u «Znam da ...» pri čemu dio «da ...» predstavlja ono čiji je referent propozicija, a naziva se propozicijskim stavkom ili propozicijskim sadržajem). Konačno, tvrde da su propozicije nositeljice istinosnih vrijednosti. Nasuprot njih, filozofi koji su sumnjičavi prema naravi i statusu propozicija tvrde kako je moguće oblikovati realizam bez pozivanja na propozicije. Najpopularnija strategija naziva se metalingvistički argument, a kaže da se možemo služiti propozicijama referiranjem na rečenice. A. Priorov argument kaže da govor o propozicijama može biti opisan kao govor o uobičajenom konkretnim predmetima. Propozicije su novija tema filozofije, a uvođenje te teme možemo zahvaliti uglavnom Bolzanu, Fregeu, Mooreu i ranom Russellu. Kada kažemo: (1) Daniel je hrabar. ne radi se naprosto o tome da izgovaramo rečenicu ili izvodimo čine referiranja, radi se naime i o tome da nešto tvrdimo. Što time tvrdimo? Zasigurno ne tvrdimo rečenicu jer isto možemo iskazati i npr. u engleskom jeziku (2) Daniel is courageous. Dakle, rečenicom (1) ne tvrdimo samu rečenicu, nego nešto drugo. Moguće je da tvrdimo kako pojedinačnost Daniel ima općenitost hrabrosti, ali to je besmislica za kazati. Dakako, ovdje se radi i o Danielu i o hrabrosti, ali samo navođenje te pojedinačnosti i općenitosti očito nije dostatno. Ako pak u obzir uzmemos cijelu rečenicu: (3) Damir tvrdi da je Daniel hrabar. Time smo izdvojili ono što se naziva propozicijski sadržaj (da – rečenični dio) ili izvršili nominalizaciju. Nominalan karakter propozicijskog sadržaja ne pokazuje se samo sintaktički, nego i semantički, barem tako tvrde realisti. Time se može kazati da se određenom rečenicom (npr. rečenicom 3) služimo kako bi izrazili propoziciju. Dakle, propozicija je ono što se tvrdi govornikovim izvođenjem čina izgovora neke rečenice. Štoviše, realisti tvrde da su propozicije uvijek istinite ili neistinite, dakle nositeljice istinosnih vrijednosti. Dakle konačni oblik propozicije bio bi: (4) Da je Daniel hrabar je istinito. Konačno, realisti uvode i «misao» tvrdeći kako isto što vrijedi za propoziciju, vrijedi i za misao. Tome je prema mišljenju L. Wittgensteina kronično bio sklon sam Frege. No kako između misli i propozicijskog stavka nema bitne logičke razlike, osim razlike u tome što je propozicijski stavak javno iznesena misao, možemo te termine

pojedinačnosti, teorija tropa služi izbjegavanju supstrata i supstancija, najčešće aristotelovskih supstancija.

1.5.4. Za razliku od klasične teorije, tropa T-teoriji koju će ovdje pokušati ocrtati ide u suprotnom smjeru, jer s obzirom na privid i zbiljnost tvrdi dodatnu razliku (vidi tablicu 9).

klasična teorija T	nova teorija T
tropi kao zamjena za apstraktne općenitosti = nasuprot realizma s obzirom na univerzalije	<i>tropi kao jedina zbiljska tvar svijeta = zamjena za cijeli okvir rasprave</i>
tropi kao zamjena za konkretne pojedinačnosti = nasuprot realizma s obzirom na pojedinačnosti	<i>tropi kao dani u doživljaju ili kao najbolji «pregledni prikazi» ili naše naracije-o-svjetu</i>

TABLICA 9

No, čak i ovakva promjena «okosnice entiteta», «okvira rasprave» ili «diskursa» (Carnap, Quine) ostavlja mnoga pitanja otvorenima.³¹ Na primjer, što je s tropima koji nisu dani u doživljaju? Dakako, na mnoge trope zaključujemo, jer nisu neposredno dani. No cijela sfera doživljavanja i pričanja o svijetu je intersubjektivna i konstruktivna.

1.5.4.1. Unatoč tome postavljaju se i objektivistička pitanja o tropima. Naime, nije ih moguće izbjjeći. Zar je zaista svijet poput neke posude kojom slobodno pluta mnoštvo (aktualnih) tropa, koje mi tada naracijama pretvaramo u sustav, organiziramo ih, sređujemo? Ili pak tropi sami u sebi ili između-sebe imaju odnose drugog reda kao primjerice odnos «usvežnjivosti» (*biti sličan, biti zbijen* i sl.)? Razlika je ovdje jasna, jer klasična teorija tropa granicu zbilje povlači između

---

koristiti sinonimno. Propozicije su stoga apstraktni entiteti koji postoje kao što postoje drugi apstraktni entiteti i mnoge propozicije ostaju «nemisljene» filozofima da ih «misle» i mnogi «stavovi» ostaju neiskazani, kao što mnoge nijanse crvene boje još nisu ostvarene na određenim pojedinačnostima. Propozicije dakako mogu biti nužno istinite ili neistinite i kontingenčno istinite ili neistinite. Tako su propozicije prvočne nositeljice istinosnih vrijednosti ili istinonositelji, a primjerice činjenice su prvočni istinočinitelji, tj. ono što propozicije čini istinitima ili neistinitima. Nasuprot realistima, kao i uvijek do sada stoje nominalisti (pa čak i kritički realisti). Postoje naime rečenice, realističke propozicije, koje su i istinite i neistinite kao primjerice sljedeća rečenica. (5) Ja idem onamo gdje si ti upravo bio. Ako su propozicije nužno istinite ili neistinite, kako je onda moguće da postoji propozicija koja je i istinita i neistinita. Rečenica (5) ne posjeduje istinosnu vrijednost na apsolutan način, nego na relativan način koji se sastoji u tome što je relativna na kontekstualne čimbenike. U ovom slučaju to su indeksikali tj. riječi «ja», «ti», «onamo», «upravo».

³¹ Ipak, klasična teorija tropa i nova teorija tropa ne suprostavljaju se teoriji supstancija-atribut na jednak način (vidi Armstrong 1989:59, komentar Bacon 2002). Naime, klasična T teorija KP + AO = stvar ne negira postojanje tropa, ali negira da su tropi jednostavni, prvočni i nestrukturirani. Tropi su složene strukture koje uključuju vlastitost «biti u odnosu», te su stoga «propozicijski tropi» (Grazerova terminologija). Ontologija tropa s druge strane tvrdi da su tropi jednostavni a KP i AO zahtijevaju daljnju raščlambu i ta raščlamba završava na tropima ili KO/AP. T teorija dijeli se na klasičnu i suvremenu. Klasična T teorija kaže da su KP i AO svežnjevi (*bundles*) ili grozdovi (*clusters*) tropa. Ovdje će u smislu ontološkog statusa držati tu teoriju, ali će ju modificirati u smislu da su sve ostale stvari kao što su KP, AO, činjenice, događaji i procesi «narativni konstrukti».

stanja stvari ili činjenica ili događaja i svega ostalog, dok naša teorija granicu zbilje povlači između tropa i stvari.

<i>Klasična teorija T</i>	<i>Nova teorija T</i>
tropi, stanja stvari, činjenice, događaji	tropi GRANICA ZBILJE I PRIVIDA
GRANICA ZBILJE PRIVIDA procesi, naracije	stanja stvari, činjenice, događaji, procesi, naracije

TABLICA 10

1.5.4.2. Dakle, pitanje o odnosima tropa u svežnju je pitanje o jeziku (naraciji), a ne u svijetu (stvarima). Naime, klasična teorija tropa se povlačenjem granice daleko od tropa, obvezuje na niz odgovora o zbilji koji ne mogu biti jasni koliko je to potrebno. Čini se da je vrlo teško s te pozicije govoriti o matematičkim entitetima ili o propozicijama, dok nova teorija puno lakše govori o tim vrstama apstraktnih općenitosti, jer govoreći o-njima u stvari govori o-našem-govoru-o-njima (bilo na način konceptualnog idealizma ili narativnog idealizma).

1.5.4.3. Ovdje dakako ne impliciram da je meta-ontološka tema o tome što se pita kada se pita o tropima zaista relevantna u odnosu na samo pitanje o tropima i u odnosu na odgovore. Dakako, postoji i ozbiljan problem s međudjelovanjem tropa unutar entiteta bilo da se želi objasniti individuacija konkretnе pojedinačnosti, njezin identitet u mijeni ili sama mogućnost njezine mijene. Naime, slično je i pitanje u klasičnoj teoriji (teorije možemo usporediti, vidi tablicu 11).

	idealizam	materijalizam	teorija P+O	teorija tropa
prva supstancija mačka Blixa	-	+	+	-
prvi akcident temeljna svojstva Blixe	-	+	+	+
druga supstancija mačka	+	-	+	-
drugi akcident temeljno svojstvo mačke	+	-	+	-

TABLICA 11

1.5.5. Nasuprot teoriji supstancije čini se kako su i konkretnе pojedinačnosti i apstraktne općenitosti nestvarne, naime zbiljske samo kao proizvod naracije. Afirmirajući prve akcidente kao zbiljske klasična teorija tropa mora afirmirati i njihove odnose, napose odnose među njima, a

prvi je odnos koji omogućuje usvežnjenje. Odnos usvežnjenja je odnos drugog reda koji vrijedi za same trope kao jedine stvari i stoga je trop drugog reda. Dakle, konkretna pojedinačnost je najmanje skup 2 tropa + njihovo usvežnjenje.

1.5.5.1. Mnogi tvrde kako je i to nedovoljno (primjerice Simons), te kako je potrebno «nešto» oko čega ili kako će se te tropi usvežnjiti. Stoga je uvedena gola pojedinačnost (*bare particular*), ili supstrat, ili jezgra (Simons).³² Time je u stvari dobiveno stajalište materijalizma. Kako bi to izbjegli trebamo možemo tvrditi kako tropi ništa ne usvežnjuju sami po sebi. Ovo je korak na kojem nedvojbeno napuštamo svakodnevni jezik i zdravorazumsku sliku svijeta prema kojima ima smisla govoriti o *konkretnim pojedinačnostima srednje veličine* koje susrećemo u svakodnevnom životu i kako one objektivno opstoje, dakle u potpunosti neovisne o našim umovima (ili ovisne, ali na način irelevantan za njihovu neovisnu opstojnost). Naime, ne postoji argument u prilog njihove opstojnosti. Mi svakako djelujemo *kao-da-postoje*, govorimo *kao-da-postoje*, živimo *kao-da-postoje*, ali niti to pretpostavlja, niti iz toga slijedi da one zaista opstoje. Stoga ne vidim posebnog razloga za njihovo zadržavanje u svijetu zbiljskih entiteta, niti razloga posebne zabrinutosti ukoliko ih izbacimo.

1.5.5.2. Granicu zbilje i privida stoga povlačimo između tropa i stvari dok ne dokučimo drugačije. Ipak, još uvijek nam ostaje teško pitanje sveze tropa u svijetu. Naime, ili su naše «konstruktivne» ili «narativne» moći zastrašujuće snažne što bi objasnilo kako uspješno usvežnjujemo trope u predmete, činjenice, događaj, itd., ili zaista sami po sebi tropi «usvežnjuju»

---

³² To je najčešći prigovor koji se upućuje teoriji tropa, a iste je vrste kao i prigovor koji se upućuje formalnim teorijama identiteta za entitete. Klasično određenje kaže: (a) stvar ili predmet je svako ono koje stoji za nešto, ili na koje se može referirati, ili jest referencija singularnog termina. (*lingvistički odgovor*, Frege, Quine). (b) pojam «stvar» se može primijeniti na svako ono koje ima određene uvjete identiteta ili pak jest svako ono koje potпадa pod neki sortalni termin koji ima kriterij identiteta za svoje instance (*metafizički odgovor*, Lowe). Dakle, prema drugom kriteriju svaka pojedinačna knjiga ili svaki pojedinačni učenik može se shvatiti kao stvar. Tako primjerice možemo razlikovati stvari. Vratimo se identitetu. Uzmimo primjer skupova. Dva su skupa identična ako i samo ako sadrže iste elemente. Ako su x i y skupovi, onda je x identičan s y , akko x i y imaju iste elemente. $\forall x \forall y ((\text{skup } (x) \& \text{skup } (y)) \rightarrow (x = y \leftrightarrow \forall z (z \in x \leftrightarrow z \in y)))$ Bilo koje dvije stvari koje dakle ne sadrže sve iste elemente nisu identične nego diferentne, dakle dvije različite stvari. No ovo je potpuno formalan ili logički kriterij koji nam ne pomaže u identifikaciji. Dvije čaše mogu biti iste vrste iako jednoj nedostaje dio koji je igrom slučaja nevažan dio. Slično je s identitetom u vremenu. Iako identitet mora biti tranzitivan, mi ipak toleriramo i netanzitivnost. Male promjene na čaši nećemo držati dovoljnima za promjenu identiteta, dok ćemo značajnije držati. Intuitivno ili zdravorazumski razlikujemo (funkcionalno) manje važne od važnijih dijelova stvari. Za povjesnu raspravu ključna je kritika koju je uputio Berkeley na račun Lockea. No, moguće je da identitet tropa i hrpa u vremenu uopće nije relevantan za našu raspravu. Svi su tropi usvežnjivi ukoliko su relevantno slični, a to da mogu biti na istom mjestu ili jedan do drugoga, ili pak u istom vremenu ili pak prethoditi i slijediti jedan za drugim jesu odredbe relevantne sličnosti. Ovime dakako predlažem sasvim novu metodologiju koja se još od Goethea, preko Spenglera pa do Wittgensteina naziva morfološka metoda.

složene entitete. No, ako još jednom pogledamo kategorije, vidjet ćemo kako njihova zbiljnost nije sasvim jasna. Teoretičar tropa će tvrditi kako su tropi nedvojbeno zbiljski, što će supstantivist s *gađenjem i podsmjehom* odbaciti kao suludo. Još pri usvežnjenju stvari tropist će se držati realizma, no već pri prijelazu na stanja stvari i činjenice tropisti će se razilaziti s obzirom na odnos činjenica i propozicija.

1.5.5.3. Po pitanju događaja nastaje ozbiljno razmimoilaženje jer mnogi drže kako su događaji konstrukti. Na koncu za mnoge procese nije moguće jasno kazati u kojoj su mjeri zbiljski. Uzmimo primjer povijesnih procesa s jedne strane i fizičkih procesa s druge strane. Naime, dijelove povijesnog procesa možemo prikazati uzročno, ali cjelinu ne možemo, tj. to moramo učiniti narativno.

1.5.5.4. Postoje dakako i čiste naracije. No, srž pitanja je – zar nije neki element narativnosti nazočan već u govoru o stvarima (izbor rječnika, diskursa, žargona, stila)? Ako jest, kako onda možemo povući oštru granicu? Dakle čini se kako oštре granice ovdje ipak nema.

TABLICA 12

1.6. Razlozi u prilog i protiv tropa

1.6.1. Ipak, mogu se iznijeti barem tri, kako se čini, solidna razloga na temelju kojih možemo dati prednost tropima pred konkretnim pojedinačnostima i apstraktnim općenitostima, tj. na temelju kojih možemo dati prednost samoj T-teoriji pred teorijom P+O (Campbell 1990:6-17).

1.6.1.1. *Tri argumenta u prilog tropima I Argument iz eksplanatorne superiornosti*

Teorija tropa je eksplanatorno superiornija u odnosu na teoriju P+O (barem s obzirom na sve vrlo malene i vrlo velike stvari), s obzirom da se za teoriju tropa ne postavlja teško, ako ne i nerješivo pitanje, kako je moguće da se jedna te ista općenitost, npr. svojstvo plavosti može javiti na odijeljenim pojedinačnostima ili dijelovima pojedinačnosti npr. krpi, koži, stolu i majci najvećeg hrvatskog nogometnog kluba, te biti prezentna u različitim prostornim lokacijama

istovremeno, ili što je supstancija kada se od nje odvoje sve njezine vlastitosti, dakle esencijalna svojstva i odnosi. S obzirom da zastupnici teorije tropa drže da njihovim uvođenjem ne povlače uvođenje niti pojedinačnosti, ni općenitosti, ni odnosa instancijacije, za zaključiti je kako je teorija tropa ekonomičnija od teorije P+O. Tropi su ipak neutralne datosti ili "elementi" (da uporabimo poznati izraz E. Macha) i o njima ne ovisi koje će složenosti usvežnjiti, već to ovisi o okolnostima što u minimalnim uvjetima znači o naravi relacije usvežnjenja.

1.6.1.2. II Argument iz reduktibilnosti

Drugi razlog je podosta uvjerljiv. Naime, zastupnici T-teorije tvrde da se sve vrste entiteta mogu reducirati na trope, tako da se dobije ontologija jedne kategorije-kategorije *trop*. Pritom su pojedinačnosti svežnjevi tropa kao primjerice *ovaj list papira* koji je svežan tropa veličine ovog lista papira, tekture ovog lista papira, itd. (Campbell 1990:20-21, 58-59). Općenitosti bi bile skupovi usvežnjenih potpuno sličnih tropa, kao npr. bjelina ovog lista papira, bjelina neke vaše košulje, bjelina toaletnog papira ili bjelina klupske majice drugog velikog hrvatskog nogometnog kluba. Prema teoriji svežnja kao verziji teorije tropa redukcija je u potpunosti moguća s obzirom da se konkretne pojedinačnosti i apstraktne općenitosti ne sastoje od ničeg dodatnog osim od tropa.

1.6.1.3. III Argument iz načela štedljivosti

Treći razlog temelji se na načelu Ockhamove devize (entitete (objašnjenja) ne umnažaj više no što je potrebno), a to znači da T-teorija ima bjelodanu prednost pred teorijom P+O (2 je više od 1, iako je pitanje je li P+O teorija zaista nepotrebna, ali to je poteškoća zastupnika P+O teorije, a ne zastupnika teorije-T).

1.6.2. Čini se da su sva tri argumenta takva da prepostavljaju ono što nastoje pokazati, ako žele pokazati da su tropi fundamentalni entiteti dokazujući da je T-teorija bolja od teorije P+O, ili pak možda to ne nastoje pokazati? Naime, iz toga što se neke apstraktnosti mogu tako reći individuirati i neke konkretnosti uopćiti ne slijedi da opстоji realna, nego samo formalna mogućnost opstojnosti konkretnih općenitosti tj. apstraktnih pojedinačnosti.

1.6.2.1. Opstojnost se naime utvrđuje iskustvom ili lingvističko-logičkom preporukom o načinu jezičnog izražavanja, utvrđivanjem „gramatičke propozicije“ (FI: 371, 373).

1.6.2.2. No, u najsvakodnevijem smislu mi u našem iskustvu imamo kontakt prije s npr. tropom "zelenom krošnjom ovog drveta" nego s pojedinačnošću "ovim drvetom" čija krošnja ima svojstvo "zelenosti". Ali, pitanje ne glasi – kako protumačiti ovo iskustvo, ili ipak glasi?

1.6.2.3. Temeljno pitanje o tropima i teoriji tropa nije ono o epistemološkom ili eksplanatornom statusu same teorije, nego o opstojnosti samih tropa kao entiteta, a ona se odlučuje u skladu sa spoznatljivošću primjerenom zadanoj vrsti entiteta. Tako bi npr. o tropima materijalnih predmeta male veličine odlučivala fizika atomskih i subatomskih čestica, a o tropima velikih stvari astronomija. Drugo je pitanje je li trop zaista najmanja jedinica bića sposobna za neovisnu i samostalnu opstojnost, jer ako jest, onda su slobodno plutajući tropi temeljeni i neovisni elementi stvari.

1.6.3. U skladu s određenom "**dubokom predrasudom**" (Campbell 1990), općenito se drži da su konkretne pojedinačnosti najmanje jedinice opstojećeg sposobne za neovisnu opstojnost (pritom se misli na konkretne pojedinačnosti srednje veličine).

1.6.3.1. Prema dubokoj predrasudi naviknuti smo crvenost nekog komada tkanine ili kože ili čelavost Julija Cezara, ako su uopće bića/svojstva skloni držati svojstvima ovisnim o supstancijama, tj. općenitostima ovisnim o pojedinačnostima, jer nam se čini da nema crvenosti bez nekog predmeta koji je crven, niti čelavosti bez čelave glave/čovjeka. Stoga smo skloni konkretne pojedinačnosti držati temeljnim i najjednostavnijim entitetima, a njihova esencijalna svojstva temeljnim svojstvima. To znači da je za nas ontologija materijalnih predmeta ontološki prvotna jer je: kulturno (odgojno), antropološki (evolucijsko-biološki), psihološki (kognitivno), epistemološki (dogmatski), perceptivno (prilagođenost perceptivnog aparata), gramatički (subjektno-predikatne konstrukcije) i zdravorazumski (pučka ontologija stvari srednje veličine)... prvotnija.³³

1.6.3.2. Nasuprot toga jasno je da mogu opstojati apstraktne pojedinačnosti, kao potpuno neovisne o konkretnim pojedinačnostima i apstraktnim općenitostima. Ako je tako, onda su tropi poput Sokratove mudrosti ili čelavosti Julija Cezara zaista moguće kao fundamentalni entiteti i o njima su ovisne pojedinačnosti i općenitosti, a ne obratno. Ali zašto je tome tako?

1.6.3.3. Pojedinačnosti i općenitosti također opstoje u jednom blažem i širem smislu te riječi, ali su ovisne o svojim tropima kao "flota o brodovima od kojih je sastavljena" (Campbell 1997:128). Konkretna pojedinačnost tj. individuum Sokrat tako je ništa drugo do skup ili svežanj sulociranih apstraktnih pojedinačnosti tj. tropa.

---

³³ Primjer podizanja takve predrasude na razinu ontološko-logičko-epistemološke teorije nalazimo primjerice u P. F. Strawsonovom aristotelovski usmjerenom djelu "Individuals, An Essay in Descriptive Metaphysics".

1.6.4. Ipak, valja reći da čak i ako T-teorija ima epistemološki prioritet pred teorijom P+O, to ne znači da su tropi epistemološki fundamentalniji entiteti i neovisni entiteti ili čak jedini entiteti u doslovnom smislu riječi. Za to je potreban argument druge vrste. Ako sada vidim sivu mačku koja se odaziva na zvukove koje proizvodim izgovarajući riječ "Blixa", to još uvjek ne znači da sada vidim skup usvežnjenih tropa s obzirom da ona može biti i supstancija koja ima određena svojstva među kojima je i svojstvo sivosti. No, to niti nije prikaz, jer već je ono što vidim u stvari tropi koje nazivam „Blixa“.

1.6.4.1. Tropi prema T-teoriji sazdaju supstancije i svojstva tzv. usvežnjnjem, ali i u tom odnosu postoje određeni problemi, s obzirom da nije jasno što je trop sam po sebi, te je li on zaista neutralni entitet koji može konstituirati složenosti različitih vrsta.

1.6.4.2. Primjerice trop *Sokratova mudrost* kao apstraktna pojedinačnost može usvežnjiti konkretnu pojedinačnost *Sokrata* zajedno s nizom drugih konkurentnih tropa npr. *Sokratova visina*. Ali ako je trop Sokratova mudrost konkretna općenitost on može usvežnjiti apstraktnu općenitost *mudrost* zajedno s nizom drugih sličnih tropa npr. *Platonova mudrost*. Uz ove prigovore upućuju se još neki (njih je između ostalih formulirao i Mertz, 1996).

1.6.4.3. Tri prigovora teoriji tropa

I Intuicija predikacije

Prvi prigovor temelji se na tzv. *intuiciji predikacije (predication-intuition)*. Prema toj intuiciji tropi su potpuno neshvatljivi kao slobodno plutajući (*free-floating*), jer oni nisu pravi tropi ili instance vlastitosti ako nisu vlastitosti *nečega*.³⁴ Usvežnjena klasa tropa ne posjeduje naime dosta jedinstva/identiteta da bi mogla biti subjekt predikacije.

1.6.4.4. II Intuicija ljepila

Drugi prigovor temelji se na tzv. *intuiciji ljepila (glue-intuition)*. Prema toj intuiciji kompleksi tropa moraju biti držani skupa, a to skupljanje obavljaju relacije ili odnosi koji su ljepilo. No tada moraju postojati i relacije kao svežnjevi tropa, a ne samo individuumi kao svežnjevi tropa. Umnožavanje teorije svežnja za pojedinačnosti i općenitosti (svojstva i odnose) u stvari je

---

³⁴ E. J. Lowe u tekstu «Recent Advances in Metaphysics» (<http://www.cs.vassar.edu/~weltyc/fois-2001/keynote/>) spominje taj prigovor: «Za zastupnika čiste teorije tropa, individualni predmeti su samo svežnjevi zbijenih, što će reći prostorno-vremenski su-incidentnih tropa. Time se, kako se čini, tropama pridaje ontološka neovisnost koju ne mogu imati. Prema tom stajalištu nije jasno zašto se tropi u bilo kojem zadanom svežnju ne bi odvojili ili pak plutali zasebno ili pak migrirali u druge svežnjeve.»

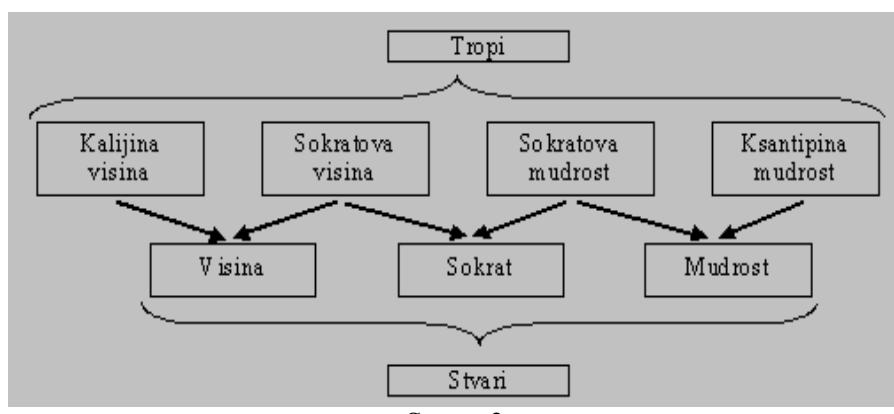
suvišno obzirom da je (kao što tvrdi Campbell) moguće, tj. nije logički (a možda niti fizički) proturječno postojanje samo jednog tropa - *postojanje svijeta na način na koji jest*.³⁵

1.6.4.5. III Vlastitosti ne mogu biti tropi

Treći prigovor (uputio ga je J. Levinson, 1980) kaže da se atributi dijele na kakvoće i vlastitosti (analogija je između imenica kojima imenujemo mase i imenicama kojima imenujemo brojive stvari. Primjerice, bjelina je djeljiva na dijelove, dok krepost nije djeljiva na dijelove. Prigovor glasi: samo kakvoće mogu biti tropi, dok vlastitosti ne mogu. Ovdje možemo biti skloni poistovjećivanju Campbellovog jednog tropa s usvežnjenjem i rasvežnjenjem nekog prabića od kojeg se sastoje svi ostali konstrukti. Pokušati ćemo to pojasniti tablicom i skicom.

trop Sokratova mudrost	
kao apstraktna pojedinačnost	kao konkretna općenitost
čini konkretnu pojedinačnost <i>Sokrata</i>	čini apstraktnu općenitost <i>mudrost</i>
zajedno s npr. tropom <i>Sokratova visina</i>	zajedno s npr. tropom <i>Ksantipina mudrost</i>

TABLICA 13

Stoga ipak nije sasvim jasno što je jedan trop ili što su tropi kao takvi, te što je odnos tj. aktivnost usvežnjenja i na koji način ta relacija može usmjeriti jednu tropu da usvežnji konkretnu

³⁵ Pitanje je kako je moguć samo jedan trop s obzirom da su tropi po definiciji ovisni entiteti (Simons 1994, 2000)? To da je trop *a* ovisan o tropu *b* može se iskazati na sljedeći način: nemoguće je da *a* postoji, a da *b* ne postoji, ili formalnije govoreći $\neg\Diamond(Ea \wedge \neg Eb)$, vidi Trettin 2005. Ako pak tropi ne bi bili ovisni entiteti, pitanje je kako pojasniti slobodno plutajuće trope?

pojedinačnost, a ne apstraktnu općenitost. Što se tiče opstojnosti tropa u to nema sumnje, iako čista teorija može imati paradoksalne posljedice.³⁶

1.6.4.6. Prigovori C. Macdonald

U djelu «Varieties of Things» Cynthia Macdonald na tridesetak stranica (2005:81-110) raspravlja prigovore teoriji tropa za konkretnе pojedinačnosti i nudi odgovore na prigovore. Prigovori su sljedeći:

- Supstancije su kontingentne, a svojstva su nužna (*composition fallacy*),
- Supstancije su intrinzična jedinstva, a svežnjevi tropa nisu,
- Sve istinite subjektno-predikatne propozicije o supstancijama su logičke istine,
- Supstancije perzistiraju u vremenu i preživljavaju mijenu,
- Načelo «identity of indiscernibles» je pogrešno.

1.6.5. Znanstveni izvor teorije tropa za pojedinačnosti

Istraživanja atomske i subatomske fizike navela su mnoge ontologe tropa i analitičke ontologe (Campbell, Simons i drugi) da u subatomskom svijetu, tj. u tim česticama vide paradigmatske slučajeve ne samo tropa nego i potvrdu njihove fundamentalne, samostalne i neovisne opstojnosti, ali također i primjer za usvežnjenje tropa kao i primjer za, recimo to tako, razsvežnjenje tropa za što se potvrda ponekad pronalazi u astrofizici tj. u slučaju tzv. "crnih rupa" (ili primjerice usvežnjuju li dva «up» i jedan «down» jedan «elektron» ili ne?).

1.6.5.1. Stoga se rasvežnjenje svežnjeva tropa i usvežnjenje pojedinačnih tropa u složenosti ili svežnjeve (*bundles*) vidi ne samo kao mogućnost nego kao zbiljnost u našem svijetu. Ako promotrimo distinkcije između klasične teorije P+O i T-teorije vidjet ćemo da najvažnije razlike s obzirom na konstituiranje i ontološki status kako konkretnih pojedinačnosti i apstraktnih

---

³⁶ Ovdje je moguće dodati i još jedan prigovor koji bi mogao ukazati na paradoksalnost same priče o tropima i napose određenja tropa. Primjerice prirodni zakoni i određenja veličina su u stvari odnosi kao primjerice « $E = mc^2$ ». S druge strane trop je instanca općenitosti kao što su kakvoće, ali i kolikoće, pa čak i odnosi (dakle konkretna općenitost). Jednakost (=) je odnos, tj. neki odnos istosti, jednakosti, pa čak i ekvivalencije. Jednakost tj. « $\equiv$ » u formuli « $E = mc^2$ » očito je dakle odnos i kao takav, u skladu s određenjem tropa, mora biti instanca odnosa tj. instanca općenitosti «jednakost» na način «ova jednakost koja se pojavljuje sada, ovdje i baš u ovoj formuli» (dakako pitanje je i je li svaka ovakva formula instanca ovog zakona). Isto tako vrijedi za sve elemente formule. Dakle formula prirodnog zakona, dapaće i sam zakon (tj. zakonolikost) je svežanj tropa. Moguće je ovdje kazati da se ovo odnosi samo na propoziciju koja iskazuje zakon, dakle na « $E = mc^2$ » što bi spasio stvar jer su propozicije općenitosti ili barem apstraktne predmeti. No tropist bi trebao biti dosljedan i tvrditi da se to odnosi i na same veličine kao što su energija, masa i brzina svjetlosti, ali i na odnose i svojstva jednakosti, umnoška i kvadrata, tj. da su sve to redom tropi, a sama zakonolikost njihova odnosa je svežanj tropa. Ovo očito vodi paradoksu, jer prirodne zakone ne promišljamo kao svežnjeve tropa, kao stvari, ali je s druge strane (dosljedna) posljedica čiste teorije tropa.

općenitosti tako i tropa, iako sama usporedba ne pokazuje poteškoće teorije tropa, poteškoće kao što su npr. usvežnjenje i razsvežnjenje.

	P+O teorija	T-teorija
općenitost	ako pojedinačnosti svaka ima svojstvo crvenosti, tj. jedno te isto svojstvo, onda je općenitost crvenosti identična među njima, te se svojstvo crvenosti ostvaruje u svakom crvenom predmetu	ako neke pojedinačnosti sve imaju svojstvo crvenosti, onda postoji tri partikularizirana svojstva x-ova crvenost, y-ova crvenost, itd., tj. svaki trop je odjelito partikularizirano svojstvo
pojedinačnost	supstancije + esencijalna i akcidentalna svojstva su pojedinačnosti koje mogu biti u odnosu prema drugim pojedinačnostima	usvežnjavanje m tropa pojedinačnosti, tj. supstancije, ali ne supstancije u doslovnom smislu, jer "plavetnilo neba danas ujutro" ne može biti supstancija, iako je apstraktna pojedinačnost

TABLICA 14

1.6.5.2. U svakom slučaju kroz ovu poredbu može se uvidjeti da T-teorija tropa zadovoljava kriterij ekonomičnosti (ne umnožavaj entitete više no što je nužno!). Iako se T-teorija čini boljom teorijom, ipak bi bilo zanimljivo detaljnije istražiti podrijetlo predrasude na kojoj počiva P+O teorija. Teorija tropa počiva na rezultatima istraživanja suvremene znanosti o strukturi zbilje i to joj pruža «određeni» iako ne pretjerano relevantan kredibilitet.

1.6.5.3. Razlike u različitim verzijama T-teorije također mogu navesti na mišljenje koje smo nastojali podržati, a koje kaže da se ne radi o rivalnim teorijama nego o tome da je P+O teorija u stvari specijalan slučaj T-teorije što neke verzije T-teorije posebno omogućuju kao plauzibilno tumačenje. P+O teorija u stvari bi bila specijalan slučaj teorije tropa primijenjen na materijalne predmete srednje veličine i njihova svojstva. U tom smislu svakako bi trebalo napomenuti neke od verzija teorije tropa, od kojih neke zaista predstavljaju podršku ovakvom tumačenju.

1.7. Inačice teorije tropa

1.7.1. Usprkos tome što povijesno govoreći mnogi autori koriste mogućnost uvođenja tropa i različito ih nazivaju, ipak postoji samo nekoliko oblika gotovih teorija tropa u smislu temeljnih ontoloških teorija o strukturi (*tropskog svijeta*). Prvo sve teorije možemo podijeliti na:

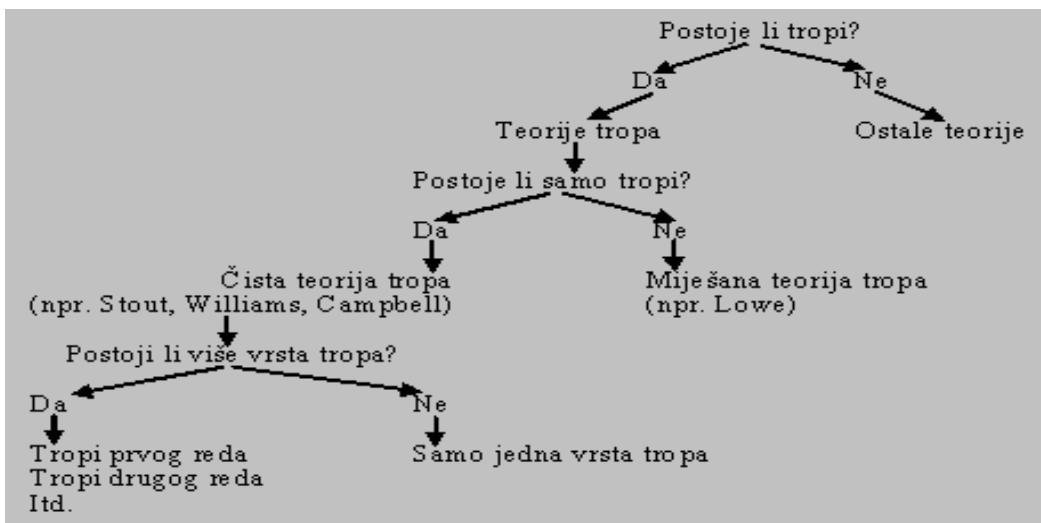
- (1) čiste teorije tropa (Stout, Williams, Campbell, tj. one koje dopuštaju samo jednu kategoriju stvari) i

(2) miješane teorije tropa (ostali autori koji uz trope dopuštaju i druge elemente bića).

1.7.1.1. Zatim podjelu možemo načiniti i prema vrstama tropa:

(1) jedna skupina autora (uglavnom zastupnici čiste teorije) drži da postoji samo jedna vrsta tropa,

(2) druga skupina autora drži da postoji više vrsta tropa (primjerice neovisni i ovisni tropi, zatim tropi prvog i drugog reda i slično).

TABLICA 15

U skladu s prvom podjelom postoje barem tri različite teorije tropa. Ovdje ćemo ih sve skicirati.

1.7.1.2. I Teorija svežnja za sve entitete/čista teorija tropa

(Leibniz, Berkeley, Hume, Stout, Williams, Campbell i drugi) Prema toj teoriji pojedinačnosti su svežnjevi tropa. Berkeley je to tvrdio za materijalne-fizičke predmete, a Hume za jastvo (*self*), a tako nešto moguće je tvrditi i za općenitosti pri čemu bi npr. općenitost pravednost bila svežanj ili skup svih konkurentnih tropa, tj. apstraktnih pojedinačnosti "Platonova pravda", "Rawlsova pravda", itd.

Poteškoća Problem te teorije sastoji se u vrlo teško odgovorivom pitanju – kako je moguće da usvežnjenje tropa rezultira pojmom supstancialnog individuma ili kako je moguća individuacija (pod uvjetom da to nije riješeno dosljednim uvođenjem «usvežnjenja»)? Uzgred budi rečeno, usvežnjenje se očito može kazati dvojako, tj. kao **pasivan** i **aktivan** odnos, tj. kao supstancialna kategorija i kao funkcionalna kategorija. Kao pasivan odnos trop-svežanj to se svodi na odnos dio-cjelina, tj. cjelina-konstrukt, jer se isti tropi i svežanj mogu naći u tom

odnosu u istom odsječku prostor-vremena. Kao aktivan odnos trop-svežanj, radi se o odnosu usvežnjenja pri čemu su tropi vremenski (iako ne nužno i prostorno) prvotniji od svežnjeva. Dakako, ukoliko bi tropi bili ne samo formalno usvežnjivi nego i takvi da «po sebi» mogu biti usvežnjeni u samo neke svežnjeve, onda bi svežnjevi zbog takve naravi tropa bili onički prvotniji od tropa, dok bi tropi bili epistemički prvotniji.³⁷

1.7.1.3. II Teorija supstrata ili gole pojedinačnosti

(Aristotel (!), skolastika (?), Locke, Bergmann, Martin i drugi) Ova teorija je u stvari na pola puta između teorije P+O i T-teorije. Prvi ju je zastupao Locke, a s pozicije T-teorije snažno ju je kritizirao Berkeley. Prema toj teoriji supstancialni individuum čini ne samo svežanj tropa nego i tzv. "supstrat" ili golu pojedinačnost (*bare particular*) koja usvežnjuje trope u svežanj i čini ga pojedinačnošću. Supstrat se ponekad može poistovjetiti sa supstancijom te su tada jasne veze sa aristotelovsko-skolastičkom tradicijom, a to znači ili da tropi nisu fundamentalni entiteti ili da pak postoje tropi drugog reda, tj. tropi supstrati ili tropi usvežnjenja.

Poteškoća, problem te teorije sastoji se u teškom pitanju što je gola pojedinačnost i može li tako nešto uopće opstojati, a ako nije biće nego počelo bića kako je moguće da nešto što načelno ipak nije biće-entitet i ne opстоji poveže trope u supstancialni individuum.

1.7.1.4. III Teorija nukleusa za konkretne pojedinačnosti (Simons 1994:567-574) Prema toj teoriji nema ničega jednostavnog koje nosi svežanj tropa, niti ima svežnjeva bez da se realno razlikuju esencijalne od akcidentalnih tropa, već postoje *nukleusi* (jezgre) koji su skupovi tropa koji se supjavljaju kao individuumi i čine srž supstancije ili individualnu narav supstancije, tj. vrše funkciju individuacije, a ipak nisu potpune supstancije jer im još moramo priključiti neesencijalni tropi. U tom smislu nukleus bi bio nešto poput supstancialne forme, oblikovnice u skolastičkom ontološkom vokabularu.

Poteškoća Ova verzija teorije tropa prihvatljiva je s obzirom na razinu atomske fizike prema P. Simonsovom mišljenju, a on slijedi poznate filozofe znanosti koji su se bavili tim područjem fizike u okviru filozofije znanosti.³⁸ Ipak nije jasno je li teorija prihvatljiva s obzirom na konkretne pojedinačnosti srednje veličine.

³⁷ Podvrsta teorije svežnja (Bacon 2002) koja je klasična u smislu da ju zastupaju D. C. Williams i K. Campbell je teorija koju zastupaju predstavnici minhenske škole T. Mormann i C. Schneider (za razliku od australske, američke ili britanske). Smisao je da se teorija svežnja uključi u širu topološku teoriju snopa.

³⁸ Simons 1994:570-574; Simons se oslanja na sljedeća djela: Feynman, R. P., Leighton, R. B. & Sands, M. "The Feynman Lectures Vol. 3: Quantum Mechanics", 1965.; Mittelstaedt, P. "Naming and Identity in Quantum Logic", 1986.; Van Fraassen, B. C. "Quantum Mechanics: An Empiricist View", 1991.

1.7.2. Ovdje bih još jednom otvorio pitanje o ontološkom statusu tropa, ali sada pod drugim vidikom. Teško je za pretpostaviti da tropi ako opstoje nisu kompletni entiteti što se može učiniti ako ih se promatra pod vidikom P+O teorije i to entiteti koji konstituiraju složenosti. Pojam odnosa usvežnjenja također je problematičan kao i razlikovanje esencijalnih i akcidentalnih tropa. Ipak, ako ništa drugo čini se da teorija tropa predstavlja solidan nadomjestak teoriji pojedinačnosti i općenitosti, te se preko teorije tropa teorija P+O tako reći na mala vrata vraća u središte interesa.

1.7.2.1. Teorija tropa za općenitosti je nešto što sam pokušao razviti u temeljnim crtama isto kao i stav o uskladivosti tj. kompatibilnosti između P+O teorije i T-teorije. Ovdje mi nije bila namjera odlaziti u detalje teorije tropa i njezine primjene na različite vrste i kategorije entiteta, niti na pitanje razvoja jednog tehničkog vokabulara takve ontologije obzirom da se običan jezik kao i vokabular P+O teorije pokazuju redundantnim tj. pregrubim za takve svrhe. Ako sam uspio pokazati prihvatljivost teorije tropa i donekle razjasniti njezinu srž, onda je cilj ovog ogleda postignut. Za one koji dobro poznaju tematiku teksta se svakako čini previše jednostavnim i na neki način uvodnim, ali to je i bila namjera, dakle uvesti u teoriju tropa.

1.7.3. D. C. Williams je prvi suvremenih filozof koji je jasno i svjesno potaknuo buđenje ontologije tropa i to na način da svi elementi, kategorije i vrste bića mogu biti konstruirane iz tropa i reducirane na trope tj. svežnjeve tropa, (Campbell, 1995a:512).³⁹

1.7.3.1. Prema njegovoj teoriji tropa tropi kao pojedinačne instance kakvoća i odnosa usvežnjuju pojedinačnosti tj. svakodnevne konkretne predmete kao što su *stolovi*, ali i kakvoće ili svojstva materijalnih predmeta kao npr. *crvenost* koja su također svežnjevi tropa koje se nalaze u relaciji sličnosti. Čiste pojedinačnosti ne postoje, te je Williams u tom smislu partikularist (što je jasno ako znamo da je bio uvjereni realist i naturalist), ali ne opstoje niti supstrati što znači negiranje klasičnog pojma supstancije.

1.7.3.2. Sam Williams uveo je termin "trop" iako su tu kategoriju, ali ne pod tim nazivom prepoznali i mnogi drugi filozofi u prošlosti (Aristotel, Leibniz, Locke, Berkeley, Hume i drugi), ali i mnogi suvremeni filozofi (Bergman, Sellars, Russell, Goodman). Izrazom trop (*trope*) Williams je označavao shvatljiviji izraz kojeg smo ovdje i koristili – "apstraktna pojedinačnost".

---

³⁹ D. C. Williams (1899.-1983.) je američki filozof koji je rođen i umro u Kaliforniji gdje je na kalifornijskom sveučilištu u Los Angelesu proveo prvi dio svoje karijere. Tridesetih godina odlazi na Harvard gdje predaje do mirovine 1967. Autor je niza tekstova koji su postali klasični za opću teoriju tropa kao što su: 1997 *On the Elements of Being I*, u: Mellor, Oliver, 112-124 i 1953 *On the Elements of Being II*, Review of Metaphysics, 7, 7-92, vidi literaturu.

Ipak, njegov središnje doprinos ontologiji sastoji se u tome što je za teoriju tropa tvrdio da sami tropi predstavljaju jedinu i temeljnu kategoriju bića iz koje konstruiramo pojedinačnosti i općenitosti.

1.7.4. Taj program argumentativno je potpuno razvio K. Campbell u djelu "Abstract Particulars" (1990). Williams je u teoriji tropa zastupao, kao što smo napomenuli, teoriju ili verziju teorije koja se naziva teorijom svežnja (*bundle theory*), te je držao kako je ona moguća i opravdana kako za čiste-gole općenitosti, tako i za pojedinačnosti.

1.7.4.1. Ipak povjesno govoreći ta je verzija teorije češće bila zastupana s obzirom na pojedinačnosti tj. konkretne supstancije, pri čemu se načelno uzima kao alternativna teorija teoriji supstancije, ili verziji teorije tropa koja se naziva teorija substrata kao čiste gole pojedinačnosti (*substratum theory*). Ako pak teoriju svežnja motrimo kao teoriju za čiste općenitosti, onda ju valja shvatiti kao oprečnu univerzalizmu i apstraktizmu s obzirom da poriče da općenitosti-univerzalije postoje kao neovisni i fundamentalni entiteti, tj. ono što realisti s obzirom na općenitosti tvrde.

1.7.4.2. Što se tiče teorije tropa za pojedinačnosti možemo reći da iako je sama verzija teorije svežnja utemeljena kod Humea, ipak je njezinu primjenu na materijalne predmete srednje veličine pretežno zaslужan Berkeley.

1.7.5. G. Berkeley (poznat je njegov 49. paragraf iz djela "Principles of Human Knowledge" gdje kocku kao pojedinačnost tumači u kategorijama svežnja svojstava (tekture, tvrdoće, uglatosti)). Problem Berkeleyeve teorije svežnja sastoji se u pitanju kako je moguće da svežanj tj. skup svojstava čini predmet npr. kocku, jer bi onda, naime svaki skup svojstava sastavlja predmete (npr. ružičasti slon svakako bi između ostalog bio sastavljen od tropa *biti ružičast* i *biti slon*, a da o okruglokvadratnim kupolama, pegazima, naknadnim slikama, patkozečevima i ostalim fiktivnim entitetima i ne govorimo).

1.7.5.1. Tako su suvremeni zastupnici teorije svežnja za pojedinačnosti (Russell, Goodman i drugi) držali da predmeti nisu samo skupovi svojstava nego skupovi svojstava ujedinjeni odnosom tj. relacijom *koinstancijacije-supostavljenosti* pri čemu je koinstancijacija odnos koji postoji samo među onim tropima koji mogu konstituirati individuum, te su predmeti tako skupovi koinstantiviranih svojstava.

1.7.5.2. Ujedno, tako bi rečenicu, primjerice: "Evo lopte."

mogli prevesti rečenicom: "U vremenu t , na mjestu m nalazi se jedna okruglasta crno-bijela kožna stvar."

A ovu rečenicom: "Pojedinačna svojstva okruglosti, crno-bijelosti i kožnatosti sada su ovdje supostavljena-kointantivirana".

Ako bi ova analiza bila prihvatljiva, tj. ako su argumenti za trope i teoriju tropa u verziji teorije svežnja prihvatljivi, onda je vrlo vjerojatno i u nekoj mjeri izvjesno da su pojedinačnosti, tj. individuumi svežnjevi supostavljenih svojstava, a ne bića koja iz njih emergiraju (jesu usvežnjeni svežnjevi, a ne emergirani emergenti, iako nije sasvim jasno zašto bi bilo nemoguće da svežnjevi emergiraju. Doduše, sasvim je jasno da tropi ne uzrokuju svežnjeve).

1.7.6. Teorija tropa tako je moguća kako za pojedinačnosti, tako i za općenitosti, a konačno bi proizašlo da su svi elementi svijeta u stvari konstrukcije iz tropa. Ovu povijesnu napomenu možemo zaključiti jednom metodološkom napomenom. Naime, relevantno pitanje sada postaje ono o interpretaciji tropa u odnosu na pojedinačnosti i općenitosti shodno kriteriju egzistencije i kriteriju za jednostavne entitete.

1.7.6.1. Postoje dvije moguće solucije:

- (1) ili entitete valja dijeliti na jednostavne i neovisne i složene i ovisne pri čemu bi prvi bili tropi, a drugi konkretne pojedinačnosti i apstraktne općenitosti (dakle: stvari / stanja stvari, činjenice (Wittgenstein)/postupci, događaji (Russell), procesi (Whitehead) i naracije (konstruktivizam));
- (2) ili priznati da su jedini legitimni entiteti samo tropi dok su konkretne pojedinačnosti i apstraktne općenitosti naše konstrukcije iz tropa.

1.7.6.2. Općenitost *pravda* je naša konstrukcija iz određenog skupa tropa pravednosti, a konkrenost *Platon* je konstrukcija iz svežnja svih platonovskih tropa koje su bile supostavljene u određenim segmentima prostora i u određenim intervalima vremena ili prostor-vremena. Kada se radi o konkretnim pojedinačnostima srednje veličine tropi usvežnjenja nisu naprsto pojmovi, nego zaista stvarni entiteti ili počela entiteta koja usvežnjuju entitet, ali tek posredno, tj. usvežnjujući supstanciju i za identitet "ovog" nužna svojstva i mogućnosti odnosa, iako je sam svežanj nenužan ili kontingenstan što samo po sebi nije toliko čudno za svakodnevne stvari koje tako i intuitivno razumijemo, ali podosta protu-intuitivno za apstraktne općosti poput „parnosti“ ili „pravednosti“.

1.7.6.3. Kada se radi o konkretnim pojedinačnostima vrlo male ili vrlo velike veličine tropi neposredno usvežnjuju same entitete i konglomerate entiteta (a vjerojatno i hrpe/aggregate). Odnos tropa i svežnja je možda zanimljiv, no relevantniji je odnos tropa i svijeta, jer što vrijedi za svijet vrijedi i za svežnjeve, ali ne i obrnuto.

2. Svijet

2.1. Tropski svijet

2.1.1. Fenomenalni tropi, ili kako god već nazvali pojedinačna konkretna svojstva dana u doživljaju, su oni za koje ne možemo ne vjerovati da su sastojci svijeta. S nefenomenalnim tropima je malo složeniji slučaj. Pretpostavimo da postoje samo tropi i da je svaki (fenomenalni) trop *sui generis*. Za nefenomenalne trope to ne možemo prepostaviti. No, ovdje nas zanima što je svijet? Vrijedi li kazati primjerice – svijet je sve što je trop, ili sveukupnost, ako ne i totalitet tropa? Kako su nam tropi dani (tj. kao fenomenalni), prvo treba kazati kakav je svijet kako je dan. Ovdje nas dakle ne zanima ontologija ove ili one vrste stvari, niti regije svijeta, ni bilo koje kategorije, nego svijeta kao totaliteta, ali ne i „potpuni opis“ svijet jer takav opis *ex terminis* nije moguć, a i sam izraz „potpuni opis“ nije potpuni opis sebe samog (na koncu to vodi paradoksu jer bi potpuni opis totaliteta morao biti i opis neopisivog).

2.1.1.1. *A propos* datosti svijeta možemo kazati da imamo tri pojma o svijetu: (1) svijet kakav jest, (2) svijet kakav je dan i (3) svijet kakav konstruiramo (kako smo došli do tih pojmova svijeta drugo je pitanje i spada na povijest znanja).⁴⁰

⁴⁰ Sa stvarima, tj. štогод била темељна или само најућесталја врста онога с чиме се сусрећемо, сусрећемо се на три начина, мислимо их сукладно тим начинима сусрета и ти начини сусreta и мишљења нуžno idu следећим редом: (1) Sa stvarima се прво сусрећемо као са цјеловитима. Ствари дакле мислимо као цјелине; (2) Sa stvarima се затим сусрећемо као са раставнима, ствари дакле мислимо као растављиве; (3) Sa stvarima се коначно сусрећемо као са саставнима, ствари дакле мислимо као састављиве. Дакако, ако се са stvarima прво сусрећемо као са цјелинама, онда је једино могуће да се након тога сусрећемо са stvarima као раставнима, јер наиме цјелине могу бити само растављиве (наравски да су неке цјелине раставне, а неке нису). Коначно, ако имамо ствар као раставницу, tj. дјелове ствари, онда једино можемо ту исту ствар мислiti као саставницу, јер је наиме нуžno да буде растављива и растављена. Дакле следи од (1) до (3) је јасан, али nije јасно зашто би (1) била темељна поставка и је ли уопće тоčna? Пregledni prikaz (1) bio bi отприлике следећи. (1.1) Штогод била темељна или најућесталја врста онога с чиме се сусрећемо (ствари, троји, чинjenice, догађаји, itd.), mi сe s primjercima te vrste moramo сusresti као са цјеловитима јер тaj susret има за циљ препознавање tih primjera, овладавање s njima, rukovanje s njima, gospodarenje njima, itd. (1.2) Povrh тога, штогод била та темељна или најућесталја врста онога с чиме се сусрећемо, она иако је и сама дана додуше кроз pojedinačni primjerak, али тaj primjerak мора бити дан на начин цјеловитости, а та цјелovitost je «oblik живота». Када дјелovate uči sjesti na stolac i za stol i jesti žlicom, vilicom i nožem ono додуše uči pojedinačni primjerak дјelovanja, али тaj pojedinačni primjerak дјelovanja (hranjenje žlicom, vilicom i nožem) је дан на начин цјelovitog oblika живота (hranjenje како га mi prakticiramo). Dijete se učeći pojedinačnu praksу путем овладавања njome сусреће с цijelim oblikom живота. (1.3) Ono што доživljavamo су jednostavnosti, jedinstvenosti i цјelovitosti. Nemoguć je другачiji начин доživljavanja (кao primjerice Gestalt и овде namjerno izbjegavam procese као што су percepcija и slične), а доživljavanje svijeta као susret ili nalet на svijet je temeljno. Dakle, čini сe да сe прво сусрећемо с цјelovitostima. (1.4) Te цјeline с којима се сусрећемо, а у складу с prethodno prikazanom ontologijom svijeta, jesu троји. «Plavetnilo nebа danas ujutro 4. 3. 1999.» je цјelina iako je najjednostavniji mogući primjerak opstojećeg. Taj trop je primjerak најућestaljije, ако не и темељне, vrste onoga с чиме се сусрећемо. Taj trop доživljavamo цјelovito и мислимо као цјelinu. No taj isti trop можемо мислiti и као раставницу, као растављивог и

2.1.1.2. O svijetu se vjeruju mnoge stvari. Primjerice, da je svijet kakav je dan u stvari svijet kakav je dan u iskustvu, tj. temeljno i početno u običnom svakodnevnom iskustvu. Vjeruje se i da je preduvjet svijeta kakav je dan je svijet kakav jest.

2.1.1.3. Razmišljanje je sljedeće. Ako je X dano sada na način N₁, sada na način N₂, ili jednomo na način N₁, a drugome na način N₂, onda mora postojati nešto što je dano na te načine. No to nije sasvim jasno. Vjeruje se i da je jedna te ista stvar, npr. stablo hrasta dano na razne načine i da je stablo jedno, a da je načina datosti više. No, čini se da moramo imati dodatni razlog za tvrdnju da npr. više osoba vidjevši predmet s raznih strana vide bilo isti predmet, bilo više predmeta. Što se ovdje može računati kao razlog? U svakom slučaju ono što je dano možemo nazvati svijet tj. nekim njegovim dijelom. No, svijet je dan kako je dan, a mi ga konstruiramo pričanjem o tome kako nam je dan.

2.1.1.4. Ponovno, nemamo posebnog razloga za vjerovati da je svijet kakav konstruiramo iz svijeta kakav je dan identičan svijetu kakav jest, tj. da je baš to svijet kakav jest. Naime, nema

---

rastavljenog na nebo (što), plavetnilo (kako) i danas ujutro (kada). Ako možemo to, onda taj isti trop kao rastavnu možemo misliti i kao sastavninu. (1.5) Zamislimo suprotnu postavku kao istinitu, naime da se prvo susrećemo sa sastavninama, ili kraće dijelovima. Ako bi to bio slučaj, onda bi morali znati da se susrećemo s dijelovima. Ako pak znamo da se susrećemo s dijelovima, onda znamo da su dijelovi neke cjeline, a to znači da se susrećemo i s cjelinom. Ovo bi bila pogreška poistovjećivanja svijeta s načinom njegove spoznaje, a ono što tražimo, tj. svijet kakav mora biti e kako bi susret s njime bio moguć, ovako nije moguće utvrditi. Druga mogućnost je da kada se susrećemo s dijelovima ne znamo da su dijelovi. No nije točno samo ovo o primjercima najučestalije i temeljne vrste onoga s čime se susrećemo tj. da se s time samo susrećemo. Naš nalet na svijet ili zabijanje u svijet kao susret nije jedini način odnosa. On rezultira mišljenjem samog svijeta kao cjeline koja sadrži i nas same. Mi se također prvotno nosimo sa svijetom kao cjelinom, uređujemo ga kao cjelinu i mijenjamo kao cjelinu. Postavke (1) – (3) imaju odredene posljedice na našu sliku o svijetu. (4) Svijet je cjelovitost i kao takav je dan kao pozadina svakog doživljaja svakog primjerkra najučestalije ako ne i temeljne vrste onoga s čime se susrećemo. Mi sam svijet mislimo kao cjelinu i to cjelovitu cjelinu, a ne kao rastavljuvu rastavnu, ili nadalje kao sastavljuvu sastavninu. No, sama postavka (4) je obično filozofsko preseravanje! To kakav je svijet ne možemo znati. Ali moguće je kazati kakav svijet mora biti e kako bi naš doživljaj svijeta kao cjelovitosti bio moguć na način kao se *de facto* zbiva. Svijet mora biti cjelovitost koja na svakom svom djeliću (zamislimo to kao dijelove površine kugle, parcele zemljišta ili fraktale) mora odražavati svoju cjelovitost, kako bi doživljaj svijeta kao cjelovitosti bio moguć. Pojedinačni primjerak oblika života (kao ova ili ona praksa) nije cjelina, ali ima svojstvo cjelovitosti na način da odslikava, odražava, reflektira ili se u njoj/njom samom odražava cijeli život pojedinačnog primjerkra živog kao cjeline. (5) To da je svijet cjelina kao nužan uvjet mogućnosti cjelovitosti svijeta kakva je dana u svakom pojedinačnom doživljaju također nije moguće znati. Moguće je doduše svijet misliti kao rastavnu i kao sastavninu, svijet kao empirijski svijet. (6) No, gramatika «rastavlјivog» i «sastavlјivog» je djelotvorna jer djeluje na pozadini cjelovitosti cjeline koju nikada ne dovodi u pitanje. Ali rastavlјivost i sastavlјivost su pitanja tehnike, industrije i znanosti, a cjelovitost je pitanje ontologije, a ontologija baš to dovodi u pitanje što i jest naš temeljni interes. Mi svakako sa empirijskim istraživanjem svijeta (tehnika, industrija, znanost) dijelimo interes za susret i doživljavanje svijeta, ali tu se i rastajemo s tim performansom. Nas ne zanima što se s tim podacima može učiniti kao što to zanima empirijsko istraživanje. Nas zanima materijalna ontologija, ili odgovor na pitanje – kakav svijet mora biti e kako bi taj susret i doživljaj i mišljenje i djelovanje u svijetu bili mogući i baš takvi kakvi jesu?

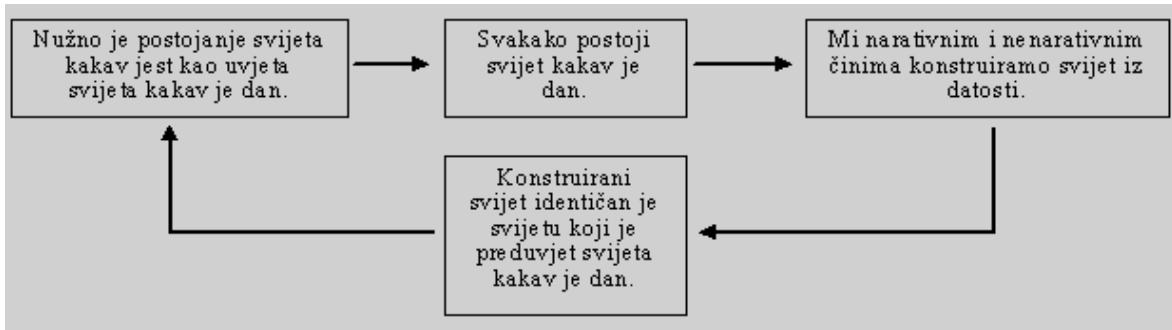
ničeg različitog od svijeta, nečeg drugog, pa i mi sami smo dio svijeta. No, i da postoji nešto različito od svijeta to bi nam isto tako bilo dano kao takvo... Čini se da su ta tri pojma svijeta takva da svaki stoji u odnosu prema druga dva, tj. da svaki povlači sljedećeg koji ga ujedno i samim time dokida.

SKICA 4

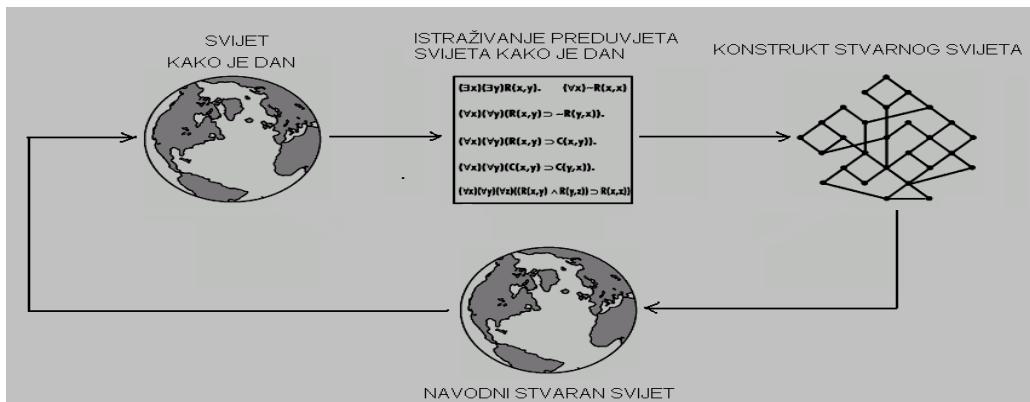
2.1.1.5. (1) Svijet je dan. Temeljem tog svijeta (1) narativno konstruiramo svijet (2). Konačno konstruirani svijet (2) poistovjećujemo sa svjetom kakav jest (3). No, nemamo razloga vjerovati da je dani svijet (1) dobar materijal za konstrukciju svijeta, niti da je konstrukcija svijeta (2) identična sa svjetom kakav jest (3). Posebna poteškoća je sam pojam *svijeta kakav jest*. Naime, svijet (3) ima dva značenja: (3.1) prema jednom svijet (3) je svijet s kojim izjednačujemo našu konstrukciju (2), (3.2) prema drugom svijet (3) je svijet kao preduvjet svijeta kakav je dan (1).

2.1.1.6. Prema ovoj zamisli i ovim pojmovima svijeta možemo biti sumnjičavi. No, što uostalom znače ta tri pojma svijeta? Svijet (1) znači – svijet je dan, ili jednostavnije – *ima sadržaja*. Ipak, nije li to dogma, jer otkud zamisao da je bilo što dano, zadano, da postoji neki grubi relevantni materijal iskustva? Svijet (2) znači – *svijet je ono (sadržaji) što primamo posredstvom «uma» i što posredstvom «jezika» konstruiramo*. Ali, argument o «ulaznim» i «izlaznim pravilima jezika» (Putnam) u stvari ne govori o svijetu, nego o jeziku. Nužnost posredovanja «uma» ne može biti razlogom za bilo što osim možda za blagi konstruktivizam. Svijet (3) znači dvije stvari – *onaj svijet koji smo konstruirali je svijet kakav jest*, ili pak – *svijet kakav smo konstruirali je svijet kakav jest a taj je svijet isti svijet koji je preduvjet svijeta kakav je dan*. Ovo se čini cirkularnim. Stoga se čini da niti jedan od ponuđenih pojmoveva svijeta nije prihvatljiv. Stoga je moguće oblikovati barem dva stajališta koja dogmatski početno uzimaju jedan od navedenih pojmoveva svijeta.

SKICA 5

2.1.1.7. Nazovimo prvo stajalište protu-konstruktivizam, ili staromodnije realizam. No postoji i drugo suprotno stajalište koje se može nazvati konstruktivizam ili protu-realizam. To stajalište dogmatski započinje od svijeta kakav konstruiramo, jer puno ozbiljnije shvaća istinu da do svijeta nije moguće dospjeti osim posredovanjem nečega (uma, jezika, djelovanja, ili kraće konstruiranjem). Konstruirani svijet načinjen je od materijala koji je svijet kakav je dan, a rezultat je konstruirani svijet. Stvaran svijet je konstruirani svijet. Ovi pojmovi svijeta su neprihvatljivi. Stoga je potreban drugačiji pojam svijeta. I ovaj je pojam u najmanju ruku cirkularan.

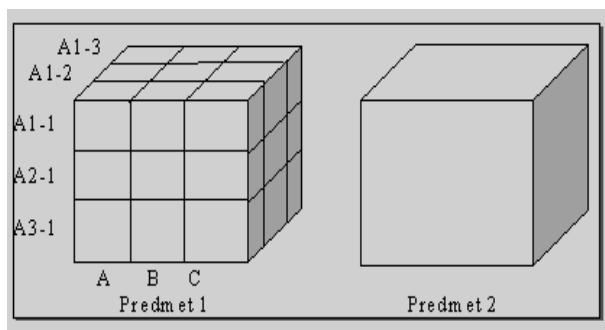
SKICA 6

2.1.1.8. No krenimo redom. Neke su stvari prvostrukne (primitivne, primarne), a neke drugotne (složene, sekundarne), itd. Tropi su primitivne stvari, jer nemaju dijelova.⁴¹ Kako tropi usvežnuju, strukturiraju stvari? Ili, kako se tropi međusobno odnose? Okrenimo se stoga drugom

⁴¹ Ovako započinju sve ontologije (vidi primjerice Akvinčevu djelu «O biću i biti», Spinozinu «Etiku», Leibnizova «Načela prirode i milosti utemeljena na umu» ili Wittgensteinov «Traktat») i tu se nema što za reći, osim ako netko ne bi želio povesti epistemološku raspravu. Pitanje je dakako je li ono jednostavno zaista jednostavno zato što je nedjeljivo, tj. zato što nema dijelove, ili zato što je jedno, tj. zato što je jedinstveno kao nerazdjeljivo, ili jedinstveno kao jedno (u smislu da nije dvojstvo)? (vidi Leibniz 1980:247 i dalje).

dijelu teorije, koji je manje-više niz posljedica prikazane priče o tropima. Ovdje se radi o strukturi svijeta.⁴² Pitanje više ne glasi – *čega ima?* nego – *kako to čega ima tvori svijet kakav poznajemo?* Teorija tropa u pravilu ne odgovara na pitanje o *strukturi bića*, pogotovo ne ova teorija s korekcijom, te je to stoga potrebno dodatno opisati. Opisom strukture pojasnili smo mogućnosti mijene bića, ili pak nepromjenjivosti bića. Ovdje prepostavljam točnim nešto od onoga što sam prethodno izlagao. (1) Prvo, prepostavljam da su temeljni elementi (entiteta) svijeta tropi koji se dalje na određene načine usvežnuju i rasvežnuju, tj. bivaju takvima. (2) Drugo, prepostavljam da su djelovanja temeljna (prirodna, ljudska, artificijelna). Naime, čini se da nema bitne razlike između trope: (1) *plavetnilo neba iznad Zagreba danas ujutro* i (2) *Danielovo piljenje hrastove grane*. I (1) i (2) mogu biti dio konstrukata. Primjerice (2) može biti dio (3). (3) *Danielovo piljenje hrastovih grana danas ujutro*. Za (2) bi mogli prepostaviti da se radi o procesu piljenja drva koji se sastoji od događaja kao što je primjerice uzimanje komada stabla ili piljenje jednog komada stabla, a koji se dalje sastoji od stvari kao što su primjerice ruka, pila, grana, itd. Na koncu bi se stvari sastojale od tropa kao primjerice granolikih tropa ove grane koju Daniel pili u šumi.

2.1.2. No, kako god bilo, ovdje uz prvi stav (1) dodajem izjednačavanje tropa sa jednostavnim cjelinama u kojima su sadržaj i struktura identični, stvarni, neposredno dani i nespoznatljivi (u smislu zloporabe izraza «Znam da», iako nemogućnost opravdanja tvrđenja znanja ili zloporaba izraza «Znam da» ne znači da S nema «pravo» tvrditi da zna), a uz drugi stav dodajem složene entitete svijeta uz djelovanja, a to su događaji i procesi koje sve skupa nazivam složenim cjelinama. Pojasnimo ove dodatke. Zamislimo dva predmeta.

SKICA 7

⁴² Ovaj pristup nema sveze s Mormannovom topološkom teorijom snopova koja je formalna teorija. Za razliku od većine suvremenih ontologičkih pristupa koji su uglavnom formalne ontologije (kao quineovski nominalizam i empirizam, ili formalna ontologija (i mereologija), pa čak i suvremeni poststrawsonovski aristotelizam) ovdje zahtijevam sadržajna određenje (mjerila, određenja, kategorizacije), iako sam u tome rijetko uspijevao.

2.1.2.1. Razmislimo prvo o predmetu 1. Nazovimo taj predmet kockom stranice 3 cm, koja se sastoji od 27 identičnih kocaka stranice 1 cm. Male kocke čine veliku kocku. Svaka mala kocka ima svoje određeno mjesto. Tako, gledajući s lijeva na desno imamo 3 sloja (A, B i C). Svaki vertikalni sloj ima 3 horizontalna sloja (1, 2 i 3). Svaki horizontalni sloj sastoji se od niza od 3 kocke posložene jedne iza druge (A1-1, A1-2, A1-3). To je dakle sadržaj velike kocke, ona se dakle sastoji od 27 malih kocaka.

2.1.2.2. Razmislimo sada o predmetu 2. Sadržaj tog predmeta je jedna kocka stranice 3 cm. Koja je razlika između sadržaja predmeta 1 i 2? Predmet 1 ima 27 dijelova, a predmet 2 je cjelovit (nema dijelove). To su njihovi sadržaji i razlika u sadržajima. Sada se pitajmo kakva je struktura tih predmeta? Predmet 1 ima strukturu. Njegovi dijelovi (njih 27) nalaze se u strogo zadanom odnosu svaki prema drugima na način da oblikuju kocku.⁴³

2.1.3. Mogu postojati čak i neka pravila za konstruiranje kocke stranice 3 cm od 27 malih kocaka stranice 1 cm. Npr. (dodiri kocaka su dodiri stranica). (1) Jedna kocka se mora dodirivati, sa 6 kocaka, tj. s jednom kockom ispred sebe, jednom iza sebe, jednom ispod sebe, jednom iznad sebe, jednom lijevo i jednom desno. (2) Šest kocaka se mora dodirivati s pet kocaka od kojih jedna mora biti ona koja se dodiruje sa šest kocaka. (3) Osam kocaka se svojim stranicama mora dodirivati samo s 3 kocke. (4) Dvanaest kocaka se mora dodirivati s četiri kocke od kojih jedna mora biti ona koja se dodiruje s pet kocaka. Sveukupno imamo dakle 27 kocaka.

2.1.3.1. Ovo nazovimo *pravilima strukture*. Ona se razlikuju od *pravila strukturiranja*. Npr. sljedeća pravila, (iako, obje vrste pravila su *algoritmi* za konstrukte temeljem slaganja dijelova). (1) Prvo postavi jednu kocku i neka ona bude ona kocka koja se dodiruje sa šest kocaka. (2) Zatim postavi 6 kocaka s kojima se ona dodiruje. (3) Zatim postavi 8 ugaonih kocaka koje imaju 3 slobodne stranice. (4) Zatim u preostale prostore postavi preostalih 12 kocaka, a njihov položaj mora biti takav da se svaka dodiruje s 4 kocke.

2.1.3.2. Nasuprot predmetu 1 predmet 2 nema strukturu, niti pravila strukturiranja. On je cjelina. Naime, čini se da kod cjelovitih predmeta ne možemo razlikovati sadržaj i strukturu, pa tako ne znamo imaju li uopće sadržaj i strukturu ili su oni u njima po definiciji isto. No kako većina

---

⁴³ No i predmet 2 ima strukturu, iako druge vrste. Predmet 1 sastoji se od 27 kocaka i svaka od tih kocaka ima još neke dijelove. Isto takve dijelove, iako samo njih, ima predmet 2. Ima, naime, volumen, masu, oplošje, materijal od kojeg je sastavljen. No u svom središtu nema kocku stranice 1 cm. No, možda se predmeti 1 i 2 samo prividno razlikuju. Naime, predmet 1 može biti od takvog materijala da se 27 kockica mogu rastaliti i načiniti predmet identičan predmetu 2, a isto tako predmet 2 može biti razrezan na 27 kockica stranice 1 cm.

stvari nisu cjelovite, nego su sastavljene od dijelova (tropa), čini se kako u većini slučajeva možemo razlikovati sadržaj i strukturu. Sadržaj su dijelovi, a struktura je način odnosa dijelova.⁴⁴

2.1.4. Dijelove i cjelinu razlikujemo vrlo jednostavno, naime to je elementarno.⁴⁵ Npr. noga mamuta je dio, a mamut je cjelina. Dakako postoje stvari koje su cjelovitosti, stvari koje su rastavljivosti (na dijelove) i one koje su sastavljivosti (od dijelova).

2.1.4.1. *Jednostavne cjeline* sastoje se od jednog dijela te se kod njih sadržaj i struktura ne mogu razlikovati. *Složene cjeline* sastoje se od više od jednog dijela (najmanje dva) i kod njih se razlikuju sadržaj (dijelovi) i struktura (odnosi dijelova). Imati sadržaj i strukturu znači biti složena cjelina.

2.1.4.2. *Sadržaj složenih cjelina* ne može biti jednostavan, (nego mora biti složen, jer mora postojati realna razlika dijelova).⁴⁶ *Struktura složenih cjelina* ne može biti formalna (nego funkcionalna, kontekstualna, povijesna i interpretativna). Npr. u paru brojeva «2, 4», znamo da je taj «par brojeva» složena cjelina. Znamo također što su dijelovi: broj 2 i broj 4, tj. «prvi paran prirodni broj» i «drugi paran prirodni broj». Znamo konačno i odnose tih brojeva: broj 2 se nalazi u odnosu «biti za 2 manji od» prema broju 4, a broj 4 se nalazi u odnosu «biti za 2 veći

---

⁴⁴ Dakako, postoji i poteškoća. Primjerice predmet 1 je složeni predmet koji se sastoji od 27 dijelova koji su složeni na određen način ili pak koji se nalaze u određenoj vrsti odnosa (tih vrsta odnosa ima strogo određen broj ukoliko od 27 kocaka stranice 1 cm² želimo dobiti kocku stranice 3 cm). Ali svaka od tih 27 kocaka je svežanj tropa primjerice materijala, površine, oplošja, volumena, mase i sl. Pitanje je što ćemo primjerice sa zlatnom kuglom? Je li njezina «zlatnost» trop? Ili što ćemo s geometrijskom kuglom promjera 3 cm? Jesu li njezino oplošje, njezin volumen, promjer, polumjer i sl. njezine trope? Dakako, pitanje je i što ćemo s njezinim dijelovima je li svaki njezin dio arbitraran ili postoje i kanonski dijelovi geometrijske kugle kao primjerice polovica kugle, četvrt kugle, itd.? Razmisli o praktičnoj razlici između kriške, šnite i cjeline, npr. lubenice, kruha i trešnje.

⁴⁵ Wittgenstein u PG napominje kako «cjelina se sastoji od dijelova» može voditi paradoksu iako se stav čini intuitivno točnim. S jedne strane cjelina se mora sastojati od dijelova je loš obrat rečenice «dijelovi tvore cjelinu». Naime, cjelina na koju mislimo kada kažemo da dijelovi tvore cjelinu nije «više od njihovog zbroja», ali je «više od hrpe dijelova», tj. kaže se da su dijelovi u odnosima. S druge strane, cjelina na koju mislimo kada kažemo «cjelina se sastoji od dijelova» je cjelina koja *kao da bi postojala* i kada bi prestali postojati svi njezini dijelovi. Naime, na određen način cjelina se ne može sastojati od dijelova, jer njezina temeljna oznaka nije «sastavljenost», nego «cjelovitost», ili «ono što mislimo kao jedno». Ako je to točno, onda niti dijelovi ne mogu tvoriti cjelinu. U stvari imamo opreke cjelovito – necjelovito i biti povezano – biti nepovezano, pri čemu nisu svi povezani dijelovi cjeline. Primjerice guvernal i sjedalica bicikla nisu bicikl, nego bik. Ipak u cjelini bicikla nema bika iako ima ljudi koji ga mogu vidjeti kada vide kako se dijelovi mogu složiti na drugi način. Da, ali to na određen način više nisu dijelovi bicikla nakon što jednom tvore bika (ne zato što nema supstancije bicikla, nego zato što nema funkcije bicikla). Ili bismo ipak trebali kazati kako se bicikl sastoji od bika i ostalih dijelova? Netko bi mogao kazati – zabavan način opisivanja, ali na žalost samo to, no to je ključan opis za „viđenje sveza“ za umjetničko djelo. Morfologija je naime u istoj mjeri prisutna i u znanosti i u umjetnosti, te pod vidikom te iste morfologije nemamo posebnog razloga jednoj dati prednost pred drugom.

⁴⁶ A što ćemo s nizom perli na ogrlici, ili ih ipak razlikujemo prema mjestu i je li to realna razlika? Ili što sa nizom jedinica, ili prirodnih brojeva? Što je dakle realna razlika?

od» prema broju 2. Pitanje je i to jesu li brojevi 2 i 4 u jednom ili dva odnosa ako je 2 za 2 manji od 4, a 4 za 2 veći od 2?⁴⁷

2.1.5. Imati sadržaj (dijelove) znači ne biti jednostavna cjelina ili imati dijelove, pri čemu broj i uređenost dijelova moraju biti određeni.⁴⁸ Imati strukturu (način odnosa dijelova) znači ne biti jednostavna cjelina ili imati odnose među dijelovima, pri čemu broj odnosa među dijelovima mora biti određen, za sve dijelove moraju biti poznata pravila strukture i za sve dijelove moraju biti poznata pravila strukturiranja (algoritmi, modeli, ili bilo koja druga vrsta uzorka).

2.1.5.1. Dakako, sve složene cjeline sastoje se od dijelova. Pitanje je postoje li jednostavne cjeline koje ne možemo odrediti drugačije osim tako da kažemo kako se sastoje od jednoga dijela.⁴⁹ To bi pak značilo da se složene cjeline sastoje od jednostavnih cjelina (27 malih kocaka u predmetu 1 bile bi jednostavne cjeline). To bi nadalje značilo da složene cjeline nastaju strukturiranjem jednostavnih cjelina. No kako se primjerice 27 jednostavnih cjelina u predmetu 1 strukturira baš na navedeni način, tj. tako da čine kocku stranice 3 cm?⁵⁰

2.1.5.2. Kako na ovo nije moguće odgovoriti, jer su struktura i sadržaj jednostavnih cjelina nedistinktni, možemo pretpostaviti dvoje: (1) u jednostavnim cjelinama postoje mogući planovi strukturiranja (zakoni strukturiranja), a one se *de facto* strukturiraju na mogući način 1, a ne na mogući način 2 zbog zakona + okolnosti, ili (2) u jednostavnim cjelinama nema strukture, nego samo sadržaja i iz susreta najmanje dvije jednostavne strukture emergira njihova struktura, ponovno na ovaj, a ne na onaj način zbog zakona + okolnosti. Ovdje nije lako odlučiti. To je problem koji valja riješiti. Moguće ga je i zanemariti govoreći kako uopće ne postoje jednostavne cjeline, one su u stvari dijelovi složenih cjelina koje su u temeljno smislu nedjeljive,

---

⁴⁷ Odnosi su naime samo prividno formalni kao primjerice u aRb ili bRa, ali ako znamo da je primjerice R = «biti viši», onda također razumijemo da formalnost odnosa nije sam odnos, ovaj ili onaj, ili drugim riječima, kako izdvajamo odnose?

⁴⁸ Određenost dijelova, tj. nužni i dostatni dijelovi, određena je funkcijom. Stol primjerice ima 4 noge i 1 radnu površinu, dakle 5 dijelova u određenim odnosima. No, ako je radna ploha stoga oštećena nožem, onda stolu zasigurno nedostaje jedan dio. No, taj dio ne spada u nužne i dostatne dijelove stola jer stol i dalje služi svrsi.

⁴⁹ Primjerice zlatna kugla teška 1kg zasigurno je cjelina ako na stranu sada stavimo raspravu o tome jesu li njezina masa, oplošje, polumjer i slično tropi. No, zlatna kugla može biti zanemarivo oštećena što znači da može izgubiti neki dio. Ako može izgubiti dio, onda je složena cjelina. Ako je i dalje zlatna i kugla nakon što je izgubila dio, onda se ipak sastoji od dijelova.

⁵⁰ Nije isto kazati da dijelovi tvore cjelinu na određen način i da se ta ista cjelina pojavljuje kao cjelina. Ako razmišljamo iz smjera dijelova prema cjelini onda možemo na umu imati samo kontinuirane procese nastanka, trajanja i nestanka (uz odnos kao što je uzrokovavanje), ali ako razmišljamo pod vidikom cjeline, onda na umu moramo imati «diskretne procese» kao što su dogadjaj ili stanje, tj. način na koji se cjelina «pojavljuje» kao što se primjerice podmornica odjednom pojavi na površini mora. Dakle, ne uzrokovavanje, nego emergencija ili čak emanacija.

ali tada treba razlikovati „nedjeljivo“ od „jednostavnog“ pri čemu razlika epistemičkog i ontičkog, tj. epistemološkog i ontološkog nije od pomoći, jer razlika nije u vrsti, nego u nijansi.

2.2. Sadržaj i struktura tropskog svijeta

2.2.1. Postoji ono od čega je što strukturirano, ono čime strukturira i ono što jest strukturirano. Ono od čega je sve strukturirano nazovimo tropima, ono čime tropi strukturiraju nazovimo usvežnjenjem, a ono što tropi usvežnjuju nazovimo strukturama (stvari, stanja stvari/činjenice, događaji/postupci, procesi i naracije) ili svežnjevima, tj. u dječoj ontologiji stvarno opstojećim stvarima (vidi 1.1.).

2.2.1.1. Očito dakle postoje: (1) sadržaji (razni), (2) strukture (razne), (3) pravila strukture i pravila strukturiranja (razni algoritmi i sile) i (4) okolnosti strukturiranja (nebrojene). To možemo kratko kazati tako što ćemo reći da biti entitet znači imati materijal u dijelovima (sadržaj), sustav odnosa tih dijelova (struktura), pravilnosti sustava i usustavljanja odnosa tih dijelova (pravila strukture i strukturiranja) i okolnosti pod kojima se entitet usustavljuje (strukturira). Ovime nije riješeno pitanje entiteta. Naime, svakako je riješeno barem to kako «elementi» entiteta i sami nisu entiteti. Kako se dakle entiteti strukturiraju?

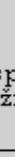
2.2.2. Ono što ovdje imamo je klasični problem bića i nastajanja. Pozivanje na prije imenovane dijelove složenih cjelina (br. od (1) do (4)) je svojevrsno rješenje tog problema modelom nalik Aristotelovom. Što su, ne više ontološki govoreći, nego metafizički govoreći, dakle antropološki, kozmološki, itd., sadržaji svijeta koje nije moguće kazati bez poznavanja samog svijeta. No, temeljem iskustva nije moguće tvrditi opstojnost noumenalnih tropa.

2.2.2.1. *Primjer* (sadržaja i strukture). Ako nam npr. neki inženjer koji konstruira kemijske olovke (tzv. «flomastere») kaže da je s obzirom na složenu cjelinu ovog flomastera kojeg upravo projektira (koja se sastoji od niza tropa) njezin sadržaj to i to (npr. spužva natopljena alkoholom i tintom crne boje, plastični ovitak i poklopac), njezina struktura (tj. pravila strukture i pravila strukturiranja) to i to (npr. smjesa alkohola i tinte određenog omjera, spužvasti uložak koji je prema smjesi «biti natopljen sa», koji je u odnosu prema plastičnom ovitku u odnosu «biti u», tj. pravila strukturiranja kao npr. (1) natopi spužvasti uložak mješavinom tinte i alkohola, (2) uloži natopljeni uložak u plastični ovitak, (3) zatvorи ovitak poklopcem, itd.), onda su baš to sadržaj,

struktura, tj. pravila strukture i pravila strukturiranja te složene cjeline. Pitanje je dakle – koja je ontologija svijeta u kojem bi postojali samo «flomasteri» (ili madraci)?

2.2.3. U prvom dijelu sam branio stav prema kojem su temeljni elementi svijeta tropi. Prema stavu koji ovdje nastojimo oblikovati proizašlo bi kako su tropi sadržaj svijeta (npr. primjerak: *plavetnilo neba danas ujutro* (tj. 4. 3. 1999. između vremena izlaska Sunca i početka prijepodneva)).

2.2.3.1. Tropi kao dijelovi (sadržaji) strukturiraju cjeline koje su: djelovanja, događaji ili procesi. Ovdje nije nerazumno prepostaviti kako su jedino tropi stvarni, dok su djelovanja, događaji i procesi narativno strukturirani, ali i to da su u redu spoznatljivosti jedino procesi potpuno spoznatljivi (dakako malo manje događaji, još manje djelovanja), dok su tropi sasvim nespoznatljivi. Dakle, ontologija svijeta mogla bi glasiti ovako.

Ontologija svijeta		
Stupnjevi stvarnosti	Stvari	Stupnjevi spoznatljivosti
Potpuno stvarno Potpuni konstrukt	Tropi Stvari Stanja stvari, činjenice, djelovanja, postupci Događaji Procesi Naracije	Po potpuno nespoznatljivo i a dano u iskustvu Potpuno spoznatljivo a podložno mašt

TABLICA 16

Ono što ova skica kaže je samo to da je svijet tako strukturiran. Za prepostaviti je da je stvarnost nespoznatljiva pri čemu je stvarnost sastavljena od tropa.

2.2.3.2. Teza

Tropi su zaista istovremeno (1) «potpuno stvarni» i (2) «potpuno nespoznatljivi».

(1) Naime, ako je trop «plavetnilo neba danas ujutro» zaista trop (prepostavimo kako jest), onda je on potpuno stvaran, jer naime nije moguće nijekati (poricati) *datost* tog fenomena i u tom je smislu «potpuno stvaran». Dakako, ono što je fenomenalno dano, to je samim time potpuno stvarno na fenomenalnoj razini (pojašnjenje o stvarnosti fenomena nije samo stvar idealizma, nego i morfologije, a susrećemo ga kod Goethea, Spenglera i Wittgensteina, „Ne traži ništa iza fenomena, oni sami po sebi su doktrina“, Goethe 1998: § 575, Spengler 1932:156, RPP I: 889).⁵¹

⁵¹ Ako želim znati što je «ovo» i ako to uzmem u ruku i ako mi se čini da sada vidim jedan list papira, onda se oko toga ne mogu varati, naime da mi se čini da sada vidim jedan list papira, dakako ako izvorno želim znati što je to i ako nisam sklon samoobmani. To nazivam *datost tropa*. S druge strane, što je to zaista ne mogu znati temeljem toga

(2) Nadalje, ako je trop uz to i «potpuno nespoznatljiv», jer kao prvo nije moguće nijekati (poricati) *fenomenalnost* te datosti, a kao drugo ne postoji način na koji bi taj trop bio spoznat ili ne (ne postoji sredstvo kojim bi stigli do njega kao cilja, ne postoji opravdanje koje bi nečim drugim moglo biti opravданo ili ne, ali dakako on sam može biti opravdanje za nešto drugo).

2.2.4. Dakako, ono što je dano kao fenomenalno nije spoznatljivo jer nije podložno mogućnosti dvojbe, te jer spoznaja nije datost (*pred-metnost*) objekta nego «osvajanje objekta». Mi izmišljamo stvari, činjenice, procese ... svijet i time ga osvajamo, naime izmišljeni svijet. Pitanje je i to zašto su tropi stvarni, a djelovanja i drugo nisu stvarna? Odgovor je – zato što postoje. Ovo je trivijalan odgovor. No, stvarnost tropa proizlazi iz njihove fenomenalne datosti, a to znači da oni jesu (postoje) zbilja (stvarnost) koja je dana kao takva. Oni dakle postoje, stvarni su i fenomenalno su dani kako su dani, a to nazovimo «prema njihovu ontološkom podrijetlu» (to da jest, da postoji), npr. «plavetnilo neba danas ujutro» postoji i stvarno je, jer je kao fenomen dan trop i za njega ima smisla kazati kako jest i postoji. Zaključak s fenomenalnih na noumenalne trope sam po sebi je dvojben argument čak i ukoliko je tzv. transcendentalan (Kant, Wittgenstein, Strawson).

2.2.4.1. Za razliku od ontološkog podrijetla, za taj trop «*po njegovu ontološkom statusu*» (kako jest, na koji način) ne možemo kazati «da jest». Činjenica da je ovo biće konj i to vranac (ontološki status) implicira da je ovo biće postojeće i da je konj postojeći bilo kao uhvaćen u prirodi ili uzgojen (ontološko podrijetlo). Ontološki status implicira ontološko podrijetlo.⁵²

2.2.4.2. Za trope vrijedi sljedeće:

- Trop_{df}: svaki X je (fenomenalni) trop akko je
  - kao AP ili KO neposredno dan doživljajem D
  - i takav je da ne postoji Y
  - koji bi bio jednostavniji od X
  - na način da bi kao takav mogao biti dan u D,
  - i o D se može pružiti iskustveni iskaz I.
- Trop_{df}: svaki X je (noumenalni) trop akko je

što mi se čini da bi to bilo. To nazivam *tropi*. Tropi su *dani u doživljaju*, ali to nisu tropi kakvi su po sebi što je pak nespoznatljivo (Kriegel to naziva «fenomenalni trop», 2004).

⁵² Biće je svako ono koje jest ili entitet, tj. ima ontološko podrijetlo (način na koji je dohvaćeno kao postojeće) i ontološki status (što jest, tj. način na koji postoji). Ovdje dakako ne prepostavljam točnom poznat Lockeov stav o tome da svakom ontološkom ili etičkom istraživanju treba prethoditi, ili *de facto* prethodi epistemološko istraživanje jer je i sam ovaj zahtjev prepostavlja ono što se želi pokazati.

- takav da predstavlja nužan i dostatan uvjet D
- i takav da ne postoji Y o kojem se može pružiti jednostavniji gramatički iskaz I
- u slučaju da se o X može pružiti gramatički iskaz I s obzirom na D.

2.2.4.3. Kriegel drugačije pojašnjava datost tropa, iako ovdje rabim njegov izraz «fenomenalni trop» (2004:5-20).

- “Consider again the white wall under the pink light. When *x* shines the pink light on the wall, nothing changes in the wall. The wall itself is as white as it has always been. What is pink is not the wall but the light. Yet there is also an intimate relationship between the wall and the pink. Even though the wall is not pink, it *appears* pink. The wall *couldn’t* be pink, since it is white, and nothing can be both white and pink (all over). But anything could both *be white* and *appear pink*. Being white and appearing pink are not in competition in the way being white and being pink are. The wall features two separate tropes, then: it’s being white and it’s appearing pink. Let us call the trope of the wall’s appearing pink a *phenomenal trope*, and the trope of the wall’s being white a *non-phenomenal trope*.”

2.3. Tropi kao sadržaj svijeta i svijet kao konstrukt

2.3.1. Trop je uvijek resurs, pa čak ponekad i dio sredstva, kojim ostvarujemo neku preferenciju (cilj), konstruiramo svijet (*narativna konstrukcija svijeta vs. logička konstrukcija svijeta* tema je za sebe i valja ju raspravljati isključivo s logičarima). Tropi su dakle datosti. U strogom smislu riječi moglo bi se parafrazirati prvu rečenicu Wittgensteinova TLP-a te kazati kako je «svijet sve što je konstrukt, ali se sastoji samo od onoga što je trop».

2.3.1.1. Za razliku od tropa, djelovanja nisu svijet iz ista dva razloga zbog kojih su tropi stvarni i nespoznatljivi. Naime, djelovanja (i postupci), kao uostalom i događaji, su spoznatljivi, što znači da su takvi da su na neki način ovisni o spoznajnim moćima spoznavatelja. Oni dakle «mogu biti spoznati» ili «spoznavatelju su spoznatljivi». To pak otvara nerješivi problem, problem zbilje i privida. Ako prepostavimo da su spoznavatelji u kontaktu sa spoznatljivim ili ukratko «da spoznaju», onda na pitanje «čime spoznaju?» odgovaramo «svojom spoznajnom moći».

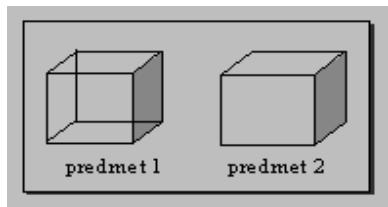
2.3.1.2. To pak znači da je nemoguće spoznati svijet bez posredovanja uma, a ako spoznajemo svijet, onda više u «onom spoznatom» nije moguće razdvojiti utjecaj svijeta i utjecaj uma. Mislim da je *cirkularnost* ovdje očita:

-sve spoznatiljivo je nekako i u nekoj mjeri ovisno o ljudskom umu kako bi uopće moglo biti spoznato kao neovisno od tog istog uma, a sve što je spoznato kao neovisno od uma spoznavatelja mora biti o spoznavateljevu umu ovisno kako bi uopće bilo spoznatiljivo.

Nadalje, događaji su i nestvarni, jer su dijelom konstrukti. U tom smislu zasigurno dijelom imaju egzistenciju koja je ovisna o umu spoznavatelja ili kraće o egzistenciji spoznavatelja.

2.3.2. Slično vrijedi i za procese. Naime sasvim je jasno, prema pretpostavci, da su *složene cjeline procesa* sastavljene od događaja, a događaji od djelovanja/postupaka. Odnos među njima je onaj usvežnjenja i rasvežnjenja. Kao što se tropi usvežnjuju ili ih mi usvežnjujemo u stvari tako se i stvari usvežnjuju u činjenice i djelovanja, a djelovanja/postupci (rast zubi, pranje ruku) i činjenice (četkica za zube je istrošena, stari zub je ispašao) se usvežnjuju u događaje, događaji na koncu u procese.

2.3.2.1. Problem je dakako u tome kako tropi mogu biti stvarni, istovremeno nespoznatiljivi i kao takvi u nekom odnosu prema ostalim vrstama entiteta (djelovanjima, događajima i procesima) koji nisu stvarni a jesu spoznatiljivi. Odgovor je u pojmu datosti. Usporedite dva crteža?

SKICA 8

2.3.2.2. Predmet 1 možemo vidjeti na dva načina, a predmet 2 samo na jedan način. Predmet 2 je jedinstveno dan. Ovo je dakako samo metafora. Ukoliko je trop dan na jedinstven način kroz jednostavnu distinkciju (npr. perceptivnu «kocka-okolina», «prepreka-prolaz», «jestivo-nejestivo», i sl.), onda je fenomenalno stvaran, a ako nije, onda nije stvaran, jer nije dan kroz jednostavnu distinkciju, već ta distinkcija uključuje i interpretaciju (npr. u slučaju predmeta 1 nešto poput: *ovisno o tome kako gledate crtež*), a interpretacija je uvijek konstrukcija, jer „vidimo onako kako tumačimo“ (FI, II:193).

2.3.2.3. Stvarnost je stvarnost uvijek u odnosu na neki mogući ili aktualni privid (npr. štap koji izgleda prelomljen uronjen do pola u posudu s vodom je privid u odnosu na stvarnost tog štapa izvan vode). Izgled štapa kao „prelomljenog“ na mjestu gdje ulazi u vodu ne prestaje našim znanjem da to tako samo izgleda jer se svjetlost lomi različito u tvarima različite gustoće. Na

koncu nikada ne znamo je li nešto što je stvarnost u odnosu na neki privid zaista stvarno ili je pak privid u odnosu na neku drugu, daljnju stvarnost. No ovo je manje više jednostavno.

2.3.3. Ipak i ovdje se pojavljuju teška pitanja. Npr. kako je moguće da svijet koji je složena cjelina i kao takav prepun djelovanja, događaja i procesa od kojih svaki ima sadržaj, strukturu, pravila strukture, pravila strukturiranja i okolnosti strukturiranja, u stvari počiva na tropima koji nemaju ništa od toga? Kako je moguće da je ono za što vjerujemo, s manje ili više razložnosti, interesa i prava, kako je stvarno – da je u stvari konstrukt, a ono pak što nam je kao fenomen dano držimo prividnim iako je očito jedino stvarno? Kratko: je li egzistencija svijeta uopće moguća? Pravi problem je kako je svijet moguć? Naime, to pitanje ima smisla jer očito da tropi moraju biti u nekoj svezi s događajima u-svijetu, s postupcima, s ljudskim djelovanjem. Ako idealizam već i jest na djelu, onda to zasigurno nije idealizam hladne hegelijanske škole, prije narativni idealizam suvremenih (blagih) konstruktivista.

2.3.3.1. Lako je kazati kako se tropi «usvežnjuju» u djelovanja, npr. niz tropa se može usvežnjiti u npr. događaj «procvat ove trešnje tijekom današnjeg prijepodneva», ali nije lako kazati što znači da se tropi usvežnjuju. Naime, tropi nemaju niti sadržaj, ni strukturu, a stvari, a napose postupci i događaji ih imaju. Otkuda odjednom događajima nešto što tropi nemaju? Je li zaista moguće da svijet kakav nam izgleda, kakav mislimo i doživljavamo u stvari ne postoji? Je li zaista moguće da ne postoji niti jedan entitet u svijetu, niti sam svijet i svemir kakav poznajemo? Kako tropi (koji su stvarni) bivaju usvežnjeni u npr. događaje? Kako tropi postaju dijelovi, a stvari, činjenice, događaji i procesi cjeline sastavljene od tropa, cjeline koje imaju sadržaj, strukturu, itd.? Ova razlika pokazuje pojavljivanje drugog velikog ontološkog problema, a to je već spomenuti problem bića i nastajanja. Možemo to iskazati na pomalo suhoparan način.

2.3.4. Ono što je izvorno dano (fenomenalno) je cjelokupna stvarnost. **Tropi** su izvorno dani (fenomenalno). Tropi su cjelokupna stvarnost (svaki trop je cjelokupna stvarnost). Cjelokupna stvarnost su tropi. Svijet je cjelokupna stvarnost. Svijet je cjelokupnost tropa. Tropi su jednostavne cjeline. Jednostavne cjeline su stvarne i nespoznatljive. Tropi su stvarni i nespoznatljivi. Sve što nije jednostavna cjelina je složena cjelina.

2.3.4.1. Konstrukt su složene cjeline. Konstrukt su nisu tropi. Konstrukt se sastoje od sadržaja (tropi) i strukture (odnosa). Konstrukcije se sastoje i od pravila strukture (vrste odnosa), pravila i okolnosti strukturiranja (vrsta odnošenja sadržaja pod određenim okolnostima nastanka, trajanja i nestanka). Konstrukt nastaju usvežnjnjem tropa. Konstrukt nestaju rasvežnjnjem tropa.

Konstrukti se raspadaju na trope. Usvežnjenje i rasvežnjenje je konstrukcija i dekonstrukcija. Konstrukti nisu fenomenalno dani (u percepciji, svijesti). Konstrukti su narativne konstrukcije sastavljene od tropa. Konstrukti su djelovanja, događaji i procesi. Konstrukcije mogu biti prirodne (žive ili nežive) ili artificijelne (tehničke ili vrijednosne).

2.3.4.2. Elementi stvari nisu stvari nego ono od čega je konstruirana stvar. Tropi su elementi entiteta, a ne entiteti. Djelovanja, događaji i procesi su entiteti. Materijalni predmeti srednje veličine su reifikacije. Dakle, ono što je jasno u prethodnom nizu iskaza jest odgovor na pitanje što je struktura i sadržaj svijeta. Time je implicitno odgovoren i na pitanje što je stvarno, a što nije stvarno i na pitanje što je spoznatljivo, a što nije.

2.3.5. Konačno, odgovoren je i na prethodno pitanje koje je shematski prikazano u ovoj tablici i to pomoću posljednja četiri iskaza. Problem bića i nastajanja (nestajanja) riješen je time što se razlikuje između elemenata entiteta (počela bića) i samih entiteta (bića).

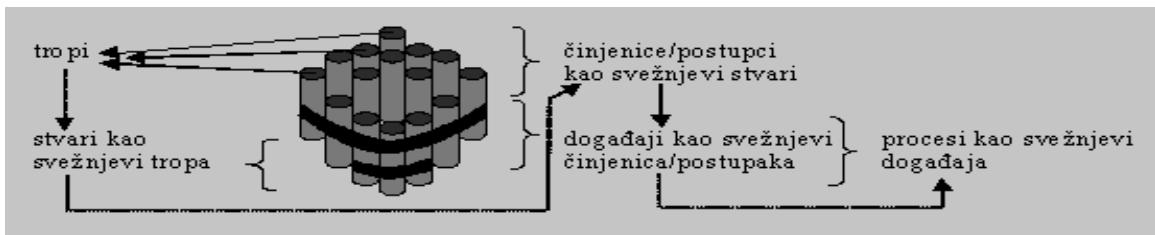
2.3.5.1. Elementi entiteta su nespoznatljivi, ali teorijski nužni. Njihovu opstojnost nije moguće utvrditi nego samo pretpostaviti. Oni moraju činiti neku vrstu matrice. Ta matrica je načelno nespoznatljiva. Entiteti su konstrukti elemenata. Svijet kako ga zamišljamo ne postoji. On je konstrukt. Svijet kakav jest sastoji se od elemenata entiteta. Čak su i pravila usvežnjenja tropa konstrukti.

2.3.5.2. Naime, ako su stvari svežnjevi tropa, onda su i činjenice/postupci svežnjevi stvari, te tako i događaji svežnjevi činjenica/postupaka, te na koncu i procesi su svežnjevi događaja. Dakle imamo vrlo složene cjeline koje čine svijet, tj. koje naš svijet kao naš konstrukt čine svjetom kakav jest.

2.3.5.3. No kako nemamo posebnog razloga za vjerovanje da je svijet imalo nalik načinu na koji ga vidimo, doživljavamo i mislimo, nije na odmet napomenuti da svijet uopće ne mora biti ovakav ili onakav, ali mi moramo o njemu imati određenu sliku. Slika svijeta ne služi tome da se iz nje zaključi na stvarni svijet, niti tome da se objasni kako je ovaj svijet moguć, te na koncu niti tome da se pojasni sveza između kategorija govora o svijetu i kategorija svijeta, nego nošenju sa svjetom. Cijeli razvoj P+O teorije može se uz male povjesne reinterpretacije prikazati na sljedeći način (slijedim i modificiram Rescher 1997).

Inkonzistentna trijada (preuzeto od N. Reschera s modifikacijama)		
(1) Apsolutno nastajanje uključuje promjenu iz ne-biće u biće	(2) Apsolutno nastajanje pojavljuje se u svijetu, neka bića postoje sada, a nisu prije.	(3) Nastajanje pretpostavlja postojanje (biće), tj. samo nešto što jest može pretrpjeti mijenu.
(4) Negacija (1): ne postoji apsolutno nastajanje, već postoje vječne jedinice opstojecig (atomi, Leukip, Demokrit, materijalizam)	(5) Negacija (2): mijena ne postoji, postojisamo jedno vječno biće (Parmenid, Zenon, monizam)	(6) Negacija (3): Svijet se sastoji od konstantnog nastajanja i nestajanja, ne postoji podloga mijene (samo zakon, <i>logos</i> , Heraklit, dinamizam)
		(7) Kompromisno rješenje između (5) i (6): postoji vječan nepromjenjiv svijet ideja i odraz tog svijeta – promjenjiva stvarnost perceptivnih iskustava (Platon, idealizam)
		(8) Kompromisno rješenje između (4) i (7): svaka stvar ima materiju koja individuiira i formu koja je ostvarena u individualnom, te je stoga moguća promjena i identitetu vremenu, ali i mnoštvo individua u prostoru (Aristotel, umjereni idealizam)
		(9) Daljnje poteškoće u srednjevjekovnoj, novovjekovnoj i suvremenoj filozofiji: s obzirom na konkretnе pojedinačnosti (esencijalizam i protuesencijalizam), s obzirom na apstraktne općenitosti (realizam i proturealizam)

TABLICA 17

SKICA 9

2.4. Jednostavne i složene cjeline

2.4.1. Ako bi se svijet sastojao od 27 tropa koji bi svi bili kocke stranice 1 cm, onda bi to bila jedina stvarnost tog svijeta među mogućim svjetovima kojih bi bilo točno onoliko koliko je mogućih kombinacija tih 27 tropa. To da taj svijet čini kocku stranice 3 cm je konstrukt ili entitet. 27 kocaka tog svijeta su cjelina tog svijeta. Konstrukt svijeta u kocki stranice 3 cm je sastavljena cjelina. Njezin sadržaj su 27 kocaka stranice 1 cm. Njezina struktura su odnosi tih kocaka (npr. biti desno od kocke koja se stranicama dodiruje sa 6 kocaka). Pravila strukture i pravila strukturiranja (zakoni) također su konstrukti. Čak su i okolnosti strukturiranja konstruirane.

2.4.1.1. Svijet kako ga mislimo *stricto sensu ne postoji*. Svijet kako ga mislimo (1) postoji zahvaljujući tome što ga stvarnost koja nam je dana, ali nespoznatljiva, konstruira na taj način, ili pak (2) postoji zahvaljujući tome što ga mi konstruiramo na određen način iz onoga što nam je

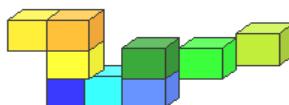
dano. Vrijeme je da se otrgnemo od mita o svijetu, njegovim entitetima, njihovom postojanju i stvarnosti.

2.4.1.2. Konkretni pojedinačni predmeti ne postoje. Prirodni neživi predmeti ne postoje (planine, rijeke, tla). Prirodna živa bića ne postoje (biljke, životinje, ljudi skupa s njihovim umovima). Proizvedeni (neživi i živi) predmeti također ne postoje (tehnička djela, umjetna inteligencija, umjetnička djela, vrijednosti). Apstraktni općeniti predmeti ne postoje (brojevi, matematičke operacije, skupovi, logička pravila i sl.). Ne postoji niti jedna vrsta djelovanja, događaja i procesa.⁵³

2.4.1.3. Dakle, svijet za koji vjerujemo da ga poznajemo ne postoji. Sve što vjerujemo da stvarno postoji samo je konstrukcija ili *konstrukcija konstrukcije matrice* (npr. svemira, svijeta), konstrukcija npr. nekog dijela konstrukta sposobnog za daljnju konstrukciju konstrukata (npr. životinje, čovjeka, umjetne inteligencije).

2.4.2. Svaki entitet je konstrukt; konstrukt matrice, konstrukt konstrukta, itd. Jedino što stvarno postoji samo je matrica elemenata. Ta matrica nije niti sintaktička, niti uopće jezična, ni matematička, ni logička, ona ne može ništa prepostavljati (kao primjerice logika barem jednu propoziciju), već je puki uzorak (nešto poput Goetheove *Uhrflanze*).

2.4.2.1. Zamislimo pomalo oskudan svijet koji se sastoji od devet jednostavnih (cjelovitih, nedjeljivih) cjelina ili tropa. Zamislimo da se ti tropi razliku samo pod jednim vidikom npr. pod vidikom boje, dok se pod vidikom oblika, mase, itd. ne razlikuju. Tri su plava, tri žuta i tri zelena (ovdje ih simboliziram kao kocke). Unutar boje kocke se razlikuju u nijansama kao svjetlijia i tamnija. One su dakle različite.

SKICA 10

2.4.2.2. Dakako, tri plave su međusobno sličnije nego bilo koja plava i bilo koja žuta ili bilo koja zelena i tako za svaku skupinu. Ipak, ako pomiješate dvije stvari i uvijek dobijete treću, tj.

⁵³ Ovo dakako ne znači da je naše mjerilo opstojnosti stvari, činjenica, događaja, postupaka, procesa i cjelovitosti svijeta previšoko kao primjerice parmenidovsko mjerilo, nego samo to da zbiljnost svijeta ne mora uključivati zbiljnost svakodnevnih stvari, činjenica, itd. iako se i dalje možemo, a možda i trebamo ponašati kao da su to zbiljske stvari. Razlog za to je jednostavan: ontologija svijeta je ontologija *našeg svijeta* (kao što je i logika u stvari *naša logika*) i implicitna je našim oblicima života, a njih je nepotrebno napuštati, korigirati ili smjenjivati bez posebnog razloga.

konkretno, ako pomiješate plavu i žutu i uvijek dobijete zelenu, zar onda zelena nije već nekako polovično sadržana u plavoj i žutoj kocki? Dakako da nije, ali ako postoje samo plava i žuta, zar tada zelena nije nekako sadržana u plavoj i žutoj? Pitanje je: je li zelena nova boja ili mješavina plave i žute u omjeru pola-pola. Zelena je nova boja, jer zelena nije zbroj plave i žute, nego mješavina, tim više što iz zelene više nije moguće dobiti plavu i ostatak žutu ili obratno. Ovo je metafora toga da jednostavne cjeline imaju poseban status. Kao prvo bez njih ne možemo opisati složene cjeline. Nadalje, one su sasvim različite od složenih cjelina.

2.4.3. *Jednostavne cjeline* su nužne jer se od njih sastoje složene cjeline. Složene cjeline ne nastaju jednostavnim zbrajanjem jednostavnih cjelina, nego drugačije. Jednostavne cjeline su potpuno različite od složenih cjelina. Jednostavne cjeline su nespoznatljive jer se kod njih ne može razlikovati struktura i sadržaj kao kod složenih cjelina. Struktura i sadržaj se kod složenih cjelina pojavljuju skupa s nastankom složene cjeline.

2.4.3.1. No, kako se složene cjeline razlikuju od jednostavnih baš po tome što imaju strukturu i sadržaj, čini se kako jednostavne cjeline ne mogu imati niti strukturu, ni sadržaj. Ipak, jednostavne cjeline, iako ne noumenalno, dane su fenomenalno (kroz percepciju ili općenitije doživljajno u npr. distinkciji svjetlo-mrak i sl.).

2.4.3.2. Konačno, ono za što s nekim pravom možemo za sada tvrditi kako nužno opстоje po sebi jesu samo jednostavne cjeline, možda kao preduvjet fenomenalnih tropa. Zapitajmo se sada jesu li te jednostavne cjeline uzete zajedno neka složena cjelina? Kako su jednostavne cjeline: jednostavne, cjelovite, nužne, opstojeće, bez strukture i sadržaja, nespoznatljive i fenomenalno dane, proizlazi da su bitno različite od složenih cjelina. Kako onda mogu biti dijelovi cjelina?

2.4.3.3. Biti dio, čini se, ne govori o tome *što je nešto*, nego *koju funkciju ima*. Tropi svijet određuju funkcionalno, a stvari supstancialno. Biti trop znači biti nužan i dostatan uvjet stvari koju usvežnjuje, dakle funkcija, ali to ne znači da je uvođenje tropa najbolji opis svijeta kakav poznajemo, jer svijet kakav poznajemo *samo nazivamo svjetom stvari*, ali on nije *svijet stvari* jer ga *kao takvog poznajemo*. Naime, jednostavne cjeline nikada ne postaju dijelovi složene cjeline, one u složenoj cjelini preuzimaju funkciju dijela, a samim time pojavljuje se (možda *emergira*) i struktura ili je to jedno te isto?

2.4.3.4. Drugim riječima, imati funkciju dijela znači biti u nekom odnosu s najmanje još jednim dijelom i povrh toga s njime činiti cjelinu, a biti u nekom odnosu znači biti strukturiran, a biti

strukturiran znači biti sadržaj, a sve to skupa znači biti cjelina (topološka određenja ovdje su suvišna).

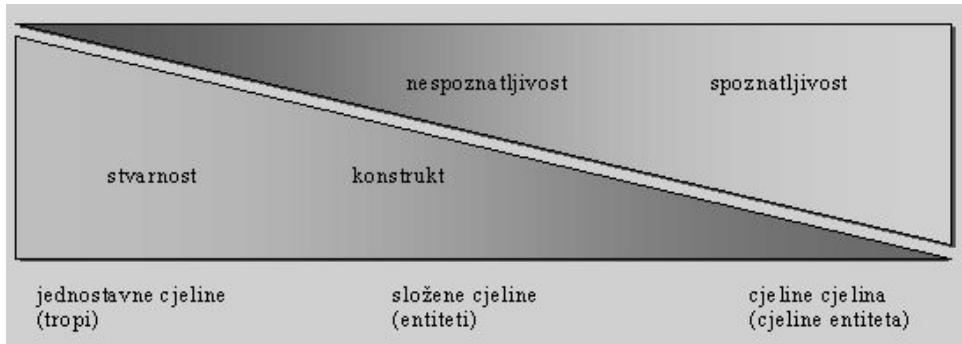
2.4.4. Cjelinu pak nazovimo onime što mi svakodnevno nazivamo «predmetom», «stvari», ili stručnije «bićem», «entitetom», i sl. Ovdje postoji poteškoća. Naime, za cjeline ne možemo kazati jesu li stvarne ili ne, naime ne znamo omjer konstrukta i zbilje, iako o njima znamo mnogo, o nekima čak sve relevantno (npr. o stablima, stijenama, rijekama, biljkama, životinjama, stolovima, vrstama pića i hrane, odjeći, obući, automobilima, stanovima, poslovima, skupovima, itd.).

2.4.4.1. Nasuprot jednostavnim cjelinama, *složene cjeline* ili predmeti, jesu složene, jesu cjeline, sastavljene su od sadržaja (dijelova) i strukture (odnosa), nisu nužne, nisu dane fenomenalno, ali jesu spoznatljive. Ovo podosta komplicira stvari i *nije baš sasvim zdravorazumska* ontologija. Ono što ju čini *nezdravom* jest to što postoji obrnuto proporcionalan odnos između ontološkog i epistemološkog reda, tj. reda opstojanja i reda spoznavanja.

2.4.4.2. Naime, ono stvarnije je nespoznatljivije, a ono nestvarnije je spoznatljivije. Ono što ovu ontologiju ipak čini *razumnom* jest to što kolikoću vrsta svodi na minimum, a ipak čuva našu intuiciju o mnoštvu. Naime, pitanje je kako cjelina nastaje? Ovo pitanje je pitanje o ontološkom statusu, jer je pitanje o ontološkom podrijetlu manje više jasno odgovoreno – cjelina je barem jednim dijelom konstrukt (prirodni, artificijelni, umjetnički, itd.).

2.4.5. *Proces nastanka složene cjeline* je također i sam nespoznatljiv iako je nužan. Naime, kako su jednostavne cjeline nužne i kako su složene cjeline spoznatljive i sastavljene, jedino od čega mogu biti sastavljene jesu jednostavne cjeline. Ipak, sam proces ima svojstva nastanka jednostavnih cjelina prije nego složenih. Složena cjelina samim svojim postojanjem jest sve što jest.

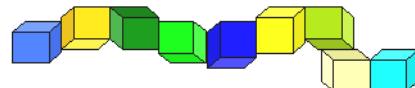
2.4.5.1. Isto je kazati da jednostavna cjelina preuzima ili dobiva funkciju dijela i da jednostavne cjeline usvežnuju složenu cjelinu i da složena cjelina emergira iz jednostavnih cjelina i da je nastala složena cjelina. Ipak, kako se to *de facto* zbiva nastankom složenih cjelina kao što su npr. granitna stijena (poteškoća društvenog konstrukta dolomita!), planinski potok, kukurijek, mliječno govedo, mlinski kotač, brašno (poteškoća društvenog konstrukta kruha!), i sl. ne može odgovoriti opća metafizika ili ontologija. Ona može kazati samo to da se to nekako zasigurno zbiva. Kako se složene cjeline npr. usvežnuju tako se i rasvežuju na jednostavne cjeline. Ono što je problematično jest odnos zbilnosti i spoznatljivosti (vidi skicu 11).

SKICA 11

2.4.6. Vratimo se sada primjeru u skici s raznobojnim kockama. Plave i žute kocke su jednostavne cjeline, dok su zelene kocke složene cjeline. U slučaju boje složenost zelene sastoji se od dijelova plave i žute (sadržaj), strukture (omjera, npr. $\frac{1}{2} - \frac{1}{2}$) i pravila strukturiranja (npr. ne dodavanje, nego miješanje). *Boja* ovdje ima funkciju primjera *sadržaja*, a *miješanje* ima funkciju primjera *strukturiranja*, dok *omjer* boja ima funkciju primjera *pravila strukturiranja*. Zamislimo da smo tako dobili tri zelene kocke.

2.4.6.1. Ali to nije sve! Te zelene kocke kao entiteti i dalje mogu preuzeti funkciju dijela neke veće cjeline (kao što npr. otpiljena grana može preuzeti funkciju noge kao dijela stola). Tako možemo dobiti nadstrukturu ili hiperstrukturu. One mogu proizvesti nešto sasvim novo.

SKICA 12

2.4.6.2. Kao i u skici prije i ovdje se lako mogu navesti sadržaj, struktura i pravila strukturiranja, iako možda okolnosti nisu sasvim prezentne, ako izuzmemmo loš ukus i stil ilustratora. Zanimljivo pitanje može biti i – koliko ima jednostavnih cjelina, ili pitanje – kakve su jednostavne cjeline, ili – koliko je vrsta? Postoji li jedna jednostavna cjelina koja emanira, ili postoji jedna jednostavna cjelina koja uzrokuje, ili pak postoji mnogo jednostavnih cjelina? Nadalje, postoje li npr. vidljive i nevidljive jednostavne cjeline?⁵⁴ Nemoguće je kazati i da i ne, ali čini se da baš to moramo reći.

⁵⁴ Iako ima smisla kazati da postoje samo tropi, to ne rješava pitanje o tome ima li više vrsta tropa. No, moguće je kazati da nema više vrsta tropa, nego samo to da svaki trop može izvršavati više funkcija. Primjerice «Sokratova mudrost» kao konkretna općenitost može izvršiti funkciju usvežnjenja konstrukta/strukture Sokrata kao konkretne pojedinačnosti i apstraktna pojedinačnost može izvršiti funkciju usvežnjenja mudrosti kao apstraktne općenitosti (što

2.4.6.3. Naime, što god ovdje odgovorili moramo znati da to nije u strogoj svezi s onime što vjerujemo o predmetima svijeta. Stvari svijeta (entiteti) i njihove cjeline nisu sasvim stvarne, ali su dakako vrlo korisne. Kako među entitetima i njihovim cjelinama nema tropa, ili kraće kako među procesima, događajima i djelovanjima nema tropa, za pretpostaviti je kako je svijet konstrukt ili kako nije sasvim stvaran. Štoviše, što više gledamo cjelinu, to manje vidimo stvarnost, a više naš način na koju ju nastojimo dohvatiti koji je ujedno i način na koji ju konstruiramo. Epistemološki vrlo korisno, ali ontološki vrlo neugodno.

2.4.6.4. A cjeline su uostalom jedino što i možemo misliti. Vidimo/doživljavamo trope, a mislimo cjeline/konstrukte, jer jednini dodir sa svijetom je «dan trop», a ne «trop po sebi». Nazovimo to *vizualnim naracijama* u slučaju kada vidimo „plavetnilo neba danas ujutro“. S druge strane, ako nastojimo tražiti dijelove stvarnosti uglavnom ćemo naići na – ništa, a to znači na granice našeg znanja, logičko-tehničke dosjetljivosti, ili doživljavanja, što ćemo manje ili više naivno poistovjetiti s granicama svijeta.

2.5. O odnosu stvari i njihovih tropa

2.5.1. Pokušajmo izložiti primitivnu ontologiju cjelina i dijelova. Tropi se prema stvari odnose kao dijelovi prema cjelini. No pitanje je kako se dijelovi odnose prema cjelini? Sve što postoji ili je dio, ili je cjelina. Dio je sve što je sastavljivo u cjelinu. Cjelina je sve što je sastavljivo od dijelova. Cjelina je sve što je rastavljivo na dijelove. Dijelovi su spoznajno ovisni o cjelinama koje sastavljaju. Cjeline su ontološki ovisne o dijelovima od kojih su sastavljene.

2.5.1.1. Ova je druga ovisnost sada važnija. Jedan dio ne može sastaviti cjelinu. Cjelina ne može biti sastavljena od jednog dijela. Samo dva i više dijelova mogu sastaviti cjelinu. Cjelina može biti sastavljena samo od dva i više dijelova. Cjelina je dva i više dijelova i način na koji je od njih sastavljena.

- Cjelina = dva dijela + odnos/i sastavljanja dijelova. Ovo pak nije nužno jer je pogrešno poistovjećivati odnose dijelova nužnih za sastavljivost cjeline s odnosima dijelova u

---

su vrste stvari). Sve su jednostavne cjeline ili tropi istog ontološkog statusa jer ne mogu biti drugačije, a samo zato što su različitog ontološkog podrijetla ne znači da su i različitog ontološkog statusa. Ipak, tropi su dani u doživljaju i to su jedini tropi s kojima se susrećemo. Tropi kakvi su po sebi i koji kao takvi usvežnjuju stvari nemaju nikakve sveze s tropima kakvi su u doživljaju i pomoću kojih mi narativno konstruiramo stvari. No, kako nema posebnog razloga za tvrđenje stvarnosti stvari koje tropi «stvarno» usvežnjuju, tj. neovisno od našeg konstruiranja, o tome nema smisla niti govoriti, jer je suvišno.

sastavljenoj cjelini (*pogreška sastavljanja*). Odnosi čekića, dlijeta i dasaka nužni su za sastavljanje stolca, ali ih nema među odnosima dijelova sastavljenog stolca.

Dijelovi su različiti od cjeline.⁵⁵ Cjelina je različita od dijelova. Cjelina nije hrpa dijelova.

2.5.1.2. Cjelina je hrpa dijelova u nekim odnosima. Dijelovi i njihovi odnosi su dijelovi cjeline. Cjelina se sastoji od hrpe svih dijelova u njihovim odnosima. Odnosi dijelova u cjelini mogu biti različiti (sve vrste odnosa). Cjelina se po kolikoći sastoji od dijelova i njihova odnosa, zbroja.

- **Prepostavka 1:** Dakle, cjelina je zbroj dijelova. ($C_1 = D_1 + D_2$)

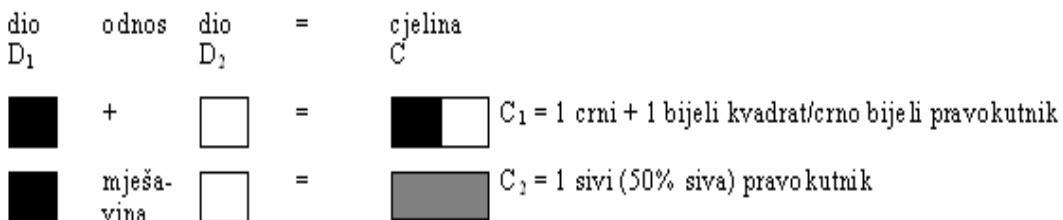
2.5.2. Cjelina se po kakvoći sastoji od dijelova i njihova odnosa, mješavine što ju čini izdvojivom i individualnom.

- **Prepostavka 2:** Dakle, cjelina je više od zbroja dijelova. ($C_1 > D_1 + D_2$)

Cjelina je po kolikoći rastavljiva na dijelove i sastavljiva od dijelova. Cjelina je po kakvoći sastavljiva od dijelova, ali ne i rastavljiva na dijelove (nego propada kao cjelina). No, možda vrijedi i obrnuto, tj. da je cjelina postojeća samo kao cjelina, a prestaje biti cjelinom kada se rastavi na dijelove.

- **Prepostavka 3:** Dakle, cjelina je zbroj dijelova i njihovih odnosa ($C_1 = D_1 + D_2 + R_1 \dots R_n$)

No s obzirom na prepostavku 3 pitanje je kako razdvojiti odnose unutar cjeline od odnosa izvan cjeline, a koji su nužni za njezinu konstrukciju ili dekonstrukciju.

SKICA 13

2.5.2.1. Stoga se cjeline oblikuju od istih ili različitih dijelova i od istih ili različitih odnosa (vidi skicu 13 tj. razliku između cjeline 1 i cjeline 2). Postoji problem kompozicije i dekompozicije.

- **Pogreška kompozicije** kaže da ono od čega nešto nastaje ne smije biti poistovjećeno s dijelovima te stvari kad jednom postoji kao takva.

⁵⁵ Oko ovoga ne treba previše inzistirati, jer naime ne znamo što su dijelovi. Svakako razlikujemo bitne od nebitnih dijelova npr. stola. Također razlikujemo prave od nepravnih dijelova. Iako i ovdje ima podosta poteškoća. Primjerice «rezervni dijelovi», ili «nadomjesni dijelovi» i sl. Sve ovo su primjeri nepravnih dijelova, ali još uvijek nedvojbeno i ipak dijelova. No, ako su dijelovi, čega su dijelovi. Zar rezervni dio ili nadomjestak nije tako slobodno plutajući dio «u potjeri za cjelinom»?

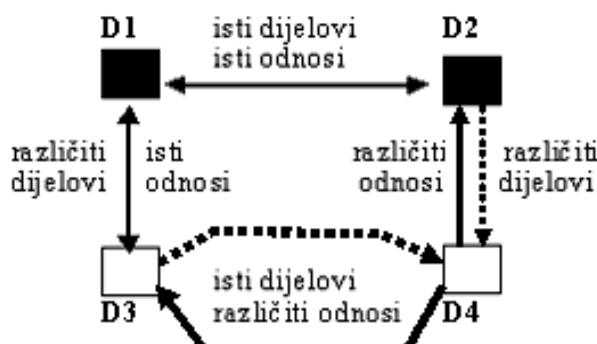
- Vjerojatno bi se moglo kazati da postoji i **pogreška dekompozicije**, a kaže da ono što čini neku stvar ne mora biti i rastavljeno samo na te stvari, nego može postojati i «ostatak».

2.5.2.2. Uzmimo primjer stola. Ako želim načiniti stol za blagovanje za 4 osobe onda trebam zamisao, skicu, hrastove daske, grede, letvice, pilu, dlijeto, čekić, brusni papir, sjekiru, metar, stolarsku olovku i mnoge druge stvari. Sve te stvari nazovimo onime što je potrebno pri kompoziciji stola. Ali gle čuda, kada je stol postao stol među njegovim dijelovima i njihovim odnosima (primjerice noge stola su između radne plohe i tla) nema pile, dlijeta, čekića itd. Iako na neki način ima zamisli i skice. Isto se tako pri dekompoziciji stola pojavljuju stvari koje nisu bile dijelovi stola, ponovno sjekira, čekić, ili barem kutija šibica i komad novina.

2.5.2.3. Ovo nas vodi razlikovanju cjeline i sastavnine. Treba razlikovati dijelove, sastavnine i cjeline.

- **Cjeline** ne mogu imati dijelove jer su cjelovite, dok sastavnine moraju imati dijelove od kojih su sastavljive i na koje su rastavljive.
- **Sastavnine/rastavnine** očito imaju dvije vrste dijelova s obzirom na njihovo sastavljanje i rastavljanje.
- Jedni su **dijelovi** koji su nužni i dostatni **za sastavljanje sastavnine** ili pak rastavljanje sastavnine.
- Drugi su **dijelovi** oni koji su nužni i dostatni **za postojanje sastavnine** kao ove sastavnine, a ne one sastavnine, stola, a ne stolca, ovog stola, a ne onog stola.

2.5.2.4. Stolu očito s razlogom pridajemo funkcije, kao primjerice funkciju cjeline «Sjedni za stol!», ili kao funkciju sastavnine «Rastavimo stol kako bismo ga iznijeli iz kuhinje», ili čak funkciju skupa dijelova «Moramo promijeniti uništenu nogu stola».

SKICA 14

2.5.3. Pojasnimo skicu. Cjeline se dakle dijele prema dijelovima i njihovim odnosima, od kojih se i sastoje. Prvo načelo diobe je narav dijelova, a dijelovi mogu biti isti ili različiti. Dakako, dijelovi mogu biti različiti na mnogo načina. Tako imamo diobu na cjeline istih dijelova i cjeline različitih dijelova. Drugo načelo diobe jesu odnosi, a odnosi među dijelovima mogu biti također isti i različiti na mnoge načine. Tako imamo diobu na cjeline istih odnosa dijelova i različitih odnosa dijelova.

2.5.3.1. Kombinacijom te dvije podjele dobili smo četiri vrste cjelina:

- cjeline koje se sastoje od istih dijelova među kojima su isti odnosi,
- cjeline koje se sastoje od istih dijelova među kojima su različiti odnosi,
- cjeline koje se sastoje od različitih dijelova među kojima su isti odnosi
- i cjeline koje se sastoje od različitih dijelova među kojima su različiti odnosi.

cjeline		Dijelovi	
		isti	različiti
odnosi	isti	apstraktne općenitosti (svojstva, odnosi, pozicije)	svežnjevi tropa kao apstraktnih pojedinačnosti
	različiti	svežnjevi tropa kao konkretnih općenitosti	konkretnе pojedinačnosti (nežive stvari, živa bića)

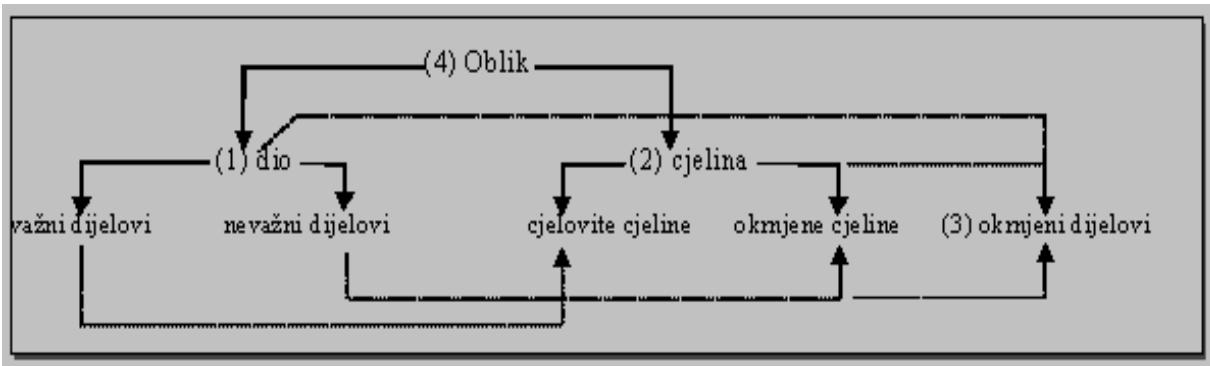
TABLICA 18

2.5.4. Većina cjelina ima različite dijelove u različitim odnosima. Pojedinačni naravni neživi predmeti i živa bića (biljke i životinje) jesu cjeline sastavljene od različitih odnosa i različitih dijelova. To su možda najkompleksnije cjeline.

2.5.4.1. Aristotel (Metafizika 1023b-1024b) piše o tri ključna mereološka pojma koji su: dio, cjelina i okrnjeno.

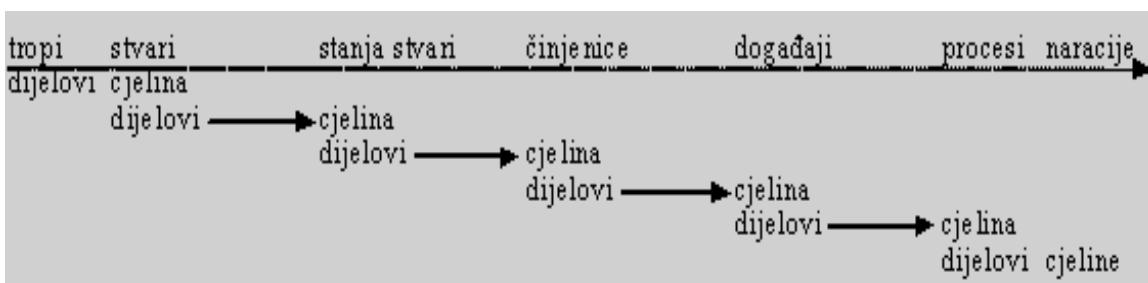
- Dio (*μέρος, pars*) je ono na što se dijeli i od čega je sastavljena cjelina.
- Cjelina (*τὸ ὅλον, totum*) je ono čemu ne nedostaje ništa od onoga zbog čega je cjelina po naravi, i to na način da cjelina sadrži dijelove na način jednosti cjeline.
- Okrnjeno (*χολοβός, multus*) je svako ono koje može biti i djeljivo i cjelovito (čaša je okrnjena, ali je još uvijek čaša).

Okrnjenost uvodi razliku između važnih i nevažnih dijelova cjelina. On dakako spominje i oblike u ovom kontekstu. Tako slijedeći Aristotela imamo sljedeće mereološke i morfološke kategorije (tablica 19).

TABLICA 19

2.5.4.2. Dakle među kategorijama imamo dijelove koji čine cjeline, tj. oni od kojih su cjeline sastavljene. Kako su sva bića ili dijelovi ili cjeline pitanje je kako nastaju cjeline? Naime, ako cjeline nastaju od dijelova, pitanje je kako nastaju od dijelova? Neke cjeline zasigurno nastaju uzrokovanjem, kao primjerice fizički predmeti uzrokovani od drugih fizičkih predmeta. No, stvari kao stvari ipak nastaju usvežnjenjem ili emergencijom.⁵⁶ Naime, čini se da među važnim dijelovima postoji najvažniji dio koji ima funkciju uzroka, a ostali dijelovi imaju funkciju okolnosti (ili uvjeta) dok cjelina ima funkciju učinka. No, postoje cjeline koje su bića, ali nisu fizički predmeti ili stvari kao primjerice stanja stvari, činjenice, događaji, procesi i naracije. Ukoliko je ovo stupnjevanje bića kao konstrukata prihvatljivo, te ukoliko su tropi kao entiteti dijelovi koji «usvežnuju» temeljne konstrukte, onda je status dijela i cjeline u konstrukata relativan.

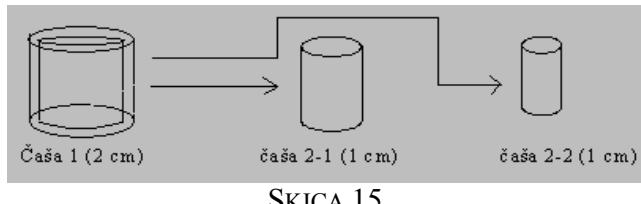

TABLICA 20

⁵⁶ Potpuno je suludo pitanje, iako ne i besmisleno u ovom kontekstu, je li moguće sve odnose ontološke ovisnosti posložiti u neku hijerarhiju tako da bi neki bili specifični ili specijalni oblici drugih koji bi bili općenitiji i obuhvatniji? Primjerice, je li smisleno pitanje o tome, je li uzrokovanje specijalna vrsta supervenijencije, supervenijencija specijalan slučaj emergencije (proistjecanja), a emergencija specijalan slučaj emanacije (isijavanja). Ako bi usvežnjenje stvari od tropa bilo neka vrsta emergencije tako da bi cjeline supervenirale na dijelovima, onda bi stvari kao stvari koje uzrokuju bile u takvim odnosima prema tropima da bi uzrokovanje bio specijalan slučaj emergencije.

2.5.5. No, s odnosom cjeline i dijelova postoje mnoge poteškoće. Primjerice vjeruje se da su cjeline veće od dijelova jer se sastoje od dijelova i njihovih odnosa.⁵⁷ Vjeruje se nadalje i to da postoje bitni i nebitni dijelovi cjelina.

2.5.5.1. *A propos* prvog uvjerenja postoji nekoliko primjera koji zorno pokazuju da dijelovi mogu biti jednaki cjelini, a što se tiče drugog uvjerenja možemo dati sljedeći slučaj (skica 15). Zamislimo jednu staklenu čašu debljine 2 cm (debljine dna i stjenke).

SKICA 15

Ovdje imamo skicu te staklene čaše. Zamislimo sada da okrznemo čašu na bridu. Kazali bi da se još uvijek radi o čaši jer je okrnjeni dio nevažan dio. No, ako bi isti dio okrznuli ne na bridu čaše, nego na dnu, onda bi kazali da se više ne radi o čaši, jer je taj isti dio (istи okrnjeni dio) na tom mjestu bitan dio. Time smo dobili razliku između bitnih i nebitnih dijelova stvari. Ukratko, topološka su mjerila ključna za mereologiju. No, zamislimo da od čaše 1 okrznemo tzv. nebitni dio, recimo dio površine i to brusačem za staklo, zamislimo da tako cijelu čašu stanjimo za 1 cm. Time smo prema navedenom mišljenju odstranili dio ili cijeli niz ili hrpu nevažnih dijelova. Naime, i dalje imamo čašu koja ima stjenku ne više 2 cm, nego 1 cm.

2.5.5.2. No, zamislimo da nekim preciznim nožem iz *čaše 1* izdubimo *čašu 2-2* stjenke 1 cm. Tada bi isto tako morali kazati da *čaši 1* ništa bitno ne nedostaje jer ima sve bitne dijelove. Ali kako to, ako smo upravo odijelili još jedan dio koji je isto tako čaša? Tako smo dobili dvije čaše, *čašu 2-1* (izdubljenu čašu) i *čašu 2-2* (ostatak od izdubljene čaše koji je isto tako čaša). *Čaše 2-1* i *2-2* su isto tako čaše.

To pak znači da je stvari moguće odijeliti bitan dio, a da ta stvar i dalje ostane ta stvar ili drugačije rečeno, podjela na cjeline i dijelove i podjela na bitne i nebitne dijelove je proizvoljna, a ne utemeljena u zbilji. No, to može značiti da za artefakte vrijedi da im je esencija u stvari funkcija, pa ako je funkcija razmnoživa to znači da im je i esencija razmnoživa.

⁵⁷ Dio ontologije koji se bavi dijelovima naziva se mereologijom, a dio koji se bavi mjestima dijelova u cjelini naziva se topologijom.

To treba imati na umu, a navedene podjele i dalje mogu ostati zanimljive kao funkcionalne i praktično korisne podjele u mnogim slučajevima.

2.6. O emergenciji, supervenijenciji i konstrukciji

2.6.1. Možemo kazati da uvijek najvažniji dio utječe na sastavljanje cjeline. Najvažniji trop utječe na usvežnjenje stvari (kojeg pod vidikom stvari možemo nazvati njezinim bitnim svojstvom ili vlastitošću/proprietetom), stvar pod najvažnijim vidikom utječe na to koje će stanje neke stvari biti ključno, ključno stanje stvari utječe na činjenicu, ključna činjenica na događaj, ključni događaj na proces i ključni proces na naraciju. Ipak, ovdje treba biti oprezan s obzirom na pogrešku kompozicije i dekompozicije, a ne toliko s obzirom na esencijalizam.

2.6.1.1. Naime, zasigurno postoje dijelovi koji su nužni za i pri konstituciji stvari, a nisu dio konstituirane stvari, kao što su sjekira, pila, čekić i dlijeto nužni pri proizvođenju stola, ali nisu dijelovi proizvedenog stola. Dakle, čini se očitim da je uzrokovanje samo jedan od načina na koji dio utječe na cjelinu, tj. dio u funkciji uzroka, a cjelina u funkciji učinka. No, kako postoje cjeline za koje je neprimjereno kako prema mjerilu njihovih dijelova tako i prema mjerilu njihovih odnosa, kazati kako nastaju uzrokovanjem, očito je kako mora postojati drugačiji način utjecaja dijelova na cjeline, i to podosta različit od uzrokovanja.

2.6.1.2. Svijet se sastoje od uzročnosti (uzročnih lanaca) kao svog fundamentalnog načela. No ovome se može uputiti mnogo protuprimjera. Dakle, nije točno da se svijet sastoje samo od uzročnosti (uzročnih lanaca) kao svog fundamentalnog načela. Svijet je više od uzročnosti (uzročnih lanaca) kao svog fundamentalnog načela. Svijet se sastoje od četvero-dimenzionalnih oblika koji su suprotni uzročnosti kao fundamentalnom načelu svijeta. Dakle, svijet se sastoje ili od uzročnosti kao svog fundamentalnog načela ili od četvero-dimenzionalnih oblika. Četvero-dimenzionalni oblici su suprotni uzročnosti kao fundamentalnom načelu svijeta. Dio svijeta kao četvero-dimenzionalnih oblika je i uzročnost, ali ne uzročnost kao fundamentalno načelo svijeta.

Dakle, četvero-dimenzionalni oblici dokidaju uzročnost (uzročne lance) kao fundamentalno načelo svijeta, ali ne i uzročnost kao fundamentalno heurističko sredstvo.⁵⁸

---

⁵⁸ Pojašnjenje je iznio J. Lukin u razgovoru. Ovo je moja inačica s manjim izmjenama s kojima se spomenuti gospodin vjerojatno neće složiti.

Svijet se sastoji ili od četvero-dimenzionalnih oblika i uzročnosti kao heureističkog sredstva ili isključivo od uzročnosti kao fundamentalnog načela. Nije točno da se svijet sastoji isključivo od uzročnosti kao fundamentalnog načela (iz prethodno rečenog).

Dakle, svijet se sastoji od četvero-dimenzionalnih oblika i uzročnosti kao heurističkog sredstva.

2.6.1.3. Ovdje se postavlja dvojba s obzirom na narav pretpostavke. Je li uzrokovanje kao heurističko sredstvo jednakopravno i jednako dobro kao i ostala heuristička sredstva, primjerice emergencija, ili kroz povijest predložena emanacija, pa čak i metafizičko uzrokovanje, ili pak postoji hijerarhija tih sredstava. Naime, uzrokovanje je odnos između uzroka i učinka. S druge strane svi dijelovi sastavljaju cjelinu, svaki na svoj način.

2.6.1.4. Biti uzrok ne znači biti dio među dijelovima, kao najvažniji dio ili uzročni dio,

Nego, znači biti dio čiju je funkciju najbolje prikazati tako da se kaže da on ima funkciju uzroka.

Isto tako i *cjelina* nije učinak, nego *neki njezin dio ima funkciju učinka*.

Isto je i sa ostalim odnosima kao što su emanacija, emergencija i metafizičko uzrokovanje. Stoga možemo kazati kako imamo barem četiri načina utjecaja dijelova na cjeline, tj. njihove četiri funkcije (dva od tri načina uzrokovanja se mogu poistovjetiti). Dakle, pitanje je – kako bića utječu (Crane 1996:184-194)?⁵⁹ Klasična distinkcija je sljedeća:

- Naturalisti = fizička uzročnost⁶⁰

⁵⁹ Zahvaljujem T. Craneu za kraću raspravu o temi uzrokovanja. Moglo bi se kazati da tropi na određen način emaniraju ni iz čega, te su upravo kao takvi "sirove činjenice". Kako piše Toma Akvinski u *Sumi teologije*: «Dakle, ako je u pitanju emanacija cijelog općeg bića iz prvog počela, onda je nemoguće prepostaviti bilo koje biće prethodno toj emanaciji ... Tako je i stvaranje, koje je emanacija svih bića takva da se zbiva iz ne-biće koje je ništa.» (ST, I, Q45, a1). G. W. Leibniz piše u *Monadologiji*: «Tako je Bog prajedinstvo ili jednostavna iskonska supstancija, čiji su proizvodi sve stvorene ili izvedene monade, koje nastaju, da se tako kaže, od časa do časa, neprekidnim isijavanjem božanstva...» (1980:267). Nasuprot tropima stvari su konstrukti i to naši narativni konstrukti temeljem doživljaja tropa. Emergenciju nasuprot emanaciji treba rezervirati za pokušaj objektivističke priče o tome kako tropi usvežnjuju stvari.

⁶⁰ Postoji i poteškoća perzistencije stvari kroz vrijeme. Moj prijedlog rješenja poteškoće perzistencije ili identiteta kroz vrijeme je sljedeći. Zamislimo Luja XVI s neodrezanim nožnim noktima. Zamislimo sada dio Luja XVI i nazovimo ga Luj XVI minus koji se sastoji od Luja XVI s odreznim noktima. Sada se pitajmo što je nužno i dostatno za slijed između Luja XVI i Luja XVI minus. Očito je za slijed u Luja XVI minus nužno i dostatno postojanje (1) samog Luja XVI i (2) dogadaja rezanja noktiju na nožnim prstima Luja XVI. Isto tako je za slijed iz Luja XVI minus u Luja XVI plus dostatan (3) sam Luj XVI minus i (4) dogadaj ili proces rasta noktiju na nogama. Dogadaj rezanja noktiju osigurava perzistenciju i identitet. Dakako, ovdje je poteškoća u tome da treba eksplikirati kategoriju dogadaja i procesa (rješenje sam smislio tijekom rasprave s Josipom Lukinom koji se pak za razliku od mene vrlo detaljno bavi ovim poteškoćama).

- Djelomični i čisti tropisti = uzročnost/supervenijencija
- Metafizičari = metafizička i psihička uzročnost, supervenijencija
- Idealisti = emergencija (proistjecanje/procesualni odnosi)
- Korigirana T teorija = emergencija, supervenijencija, narativna konstrukcija

2.6.2. Pitanje na koje ovdje treba odgovoriti glasi – što je uzročnost i koja je razlika između uzročnosti, emergencije i emanacije? Uzroci i učinci su toliko implicitni u našem životu da ih uopće ne primjećujemo. Primjerice, jasno nam je da pušenje uzrokuje rak. To pak možemo eksplisirati na sljedeći način.

- (1) Pušenje uzrokuje rak.
- (2) Pušenje je u odnosu uzrokovanja prema raku.
- (3) Pušenje je uzrok, a rak je učinak.

No, ako osoba puši i druga osoba ju pita «Zašto pušiš kada znaš da pušenje uzrokuje rak?», na što prva odgovori «Pušim jer mi je ugodno pušiti.», one u stvari razgovaraju o različitim stvarima. Naime, osoba koja opominje govori o pušenju kao «uzroku» čiji je učinak rak, a osoba pušač govori o ugodi kao «razlogu» za aktivnost pušenja:

- (4) pušenje kao uzrok raka kao učinka, objašnjenje raka kroz navođenje uzroka i
- (5) ugoda kao razlog pušenja kao aktivnosti, opravdanje pušenja kroz navođenje razloga za aktivnost.

Ovime je sasvim jasno da već i u svakodnevnom jeziku podrazumijevamo mnogo toga o uzrocima.

2.6.2.1. Ako navedemo uzrok stvari, onda je njezina opstojnost zagarantirana, jer je dio uzročnog niza, a to možemo oblikovati kao «uzročno objašnjenje». Objasniti pojavu dakle znači objasniti uzrok pojave. Time smo razjasnili elementarne stvari u svezi sa zdravo-razumskim pojmom uzrokovanja. No, već i ovdje je jasno da ne postoje iznimne stvari ili vrsta koju možemo nazvati «uzrocima» ili «učincima» ili «odnosima uzrokovanja». Uzrokovanje shvaćamo u vremenu, tako da možemo kazati kako je «današnji učinak, sutrašnji uzrok». Ako pak ne postoji kategorija uzroka, onda je status uzroka i učinka kao i odnosa uzrokovanja funkcionalni status. Nadalje, ako je poznavanje uzroka garancija opstojnosti bića, onda je ta funkcija ipak takoreći ključna: pušenje-funkcija uzrokovanja-rak, uzrok-uzrokovanje-učinak, funkcija uzroka-funkcija odnosa uzrokovanja-funkcija učinka.

2.6.2.2. Dakle, o uzrokovaju možemo postaviti barem dva filozofska pitanja s obzirom na zdravorazumsko shvaćanje. (1) Kakav je to odnos «uzrokovanja» koji povezuje bića kao uzroke i učinke? (2) Kakve vrste entiteta bića moraju biti kako bi mogla biti u odnosu uzrokovana? Okrenimo se prvom pitanju. David Hume je pišući o uzročnosti uveo sukcesivnost u vremenu kao oznaku uzročnosti. Uzroci prethode učincima u vremenu, tj. učinci slijede uzroke.

2.6.2.3. Dvije dimenzije Humeove raščlambe uzročnosti posebno zanimaju suvremene filozofe: (1) odnos uzročnosti ne sastoji se od nužne sveze između uzroka i učinka (bilo na način da uzrok nužno proizvodi učinak, bilo da je učinak nužan učinak nekog uzroka) i (2) određena vrsta pravilnosti svakako je prisutna u odnosu uzročnosti i to na način da nas A uzrokuje B obvezuje na tvrdnju: bića dostatno nalik A uzrokuju bića dostatno nalik B. No, rečenica «A uzrokuje B» ima i neka druga svojstva. Naime, uzrokovanje ne samo da nije nužan odnos, već je zasigurno kontingentan odnos. Ne postoji nužnost u uzrokovajuju B od strane A. Naime, Hume je preminuo u Edinburgu, ali mogao je preminuti i u Parizu tijekom pisanja «Rasprave o ljudskoj naravi». Nadalje, odnos uzrokovana ne može biti spoznat *a priori*, nego samo *a posteriori*. Mi naime trebamo iskustvo kako bi utvrdili da temperatura vode od 100°C uzrokuje njezino vrenje ili «da voda vrije na temperaturi od 100°C».

2.6.2.4. Ipak, ako uzrokovanje nije nužan odnos, onda ne postoji nužan odnos između A i B ukoliko bi to bile bilijarske kugle. Moguće je da *kugla A* udari u *kuglu B*, a da se *kugla B* ne pomakne s mjesta, to naime nije logički proturječno iako je fizički proturječno za zemaljske uvjete i stvari srednje veličine. Stoga Hume za razliku o tvrđenja nužnosti odnosa uzroka i učinka uvodi nužan uvjet. To je velika razlika. Naime, velika je razlika kazati da je nešto nužan uvjet i da je nužno istinito. Naime, biti u Hrvatskoj je nužan uvjet za biti u Zagrebu, te kako sam u Zagrebu, onda sam i u Hrvatskoj. Ipak to ne znači da je nužno istinito i to da sam u Hrvatskoj. No kako je konstantna veza između bića dostatan uvjet uzročnosti onda se tome može prigovoriti. Humeu je prigovorio Thomas Reid u svom slavnom primjeru: postoji konstantna sveza između dana i noći, na način da nakon noći slijedi dan i nakon dana noć, ali ipak je sasvim jasno da niti je dan uzrok noći, niti je noć uzrok dana.

2.6.3. Drugi prigovor tiče se Humeove teze o pravilnosti. Pravilnost slijeda dana i noći možda predstavlja ako ne dostatan, a ono barem nužan uvjet uzrokovana. No, niti to nije točno jer, kako je u svojoj kritici pokazala G. E. M. Anscombe, pravilnost može izostati u slučajevima uzrokovana. Presudan je fenomen «derivativnosti» i to na način da je «učinak nužan derivat

uzroka». Štoviše, u suvremenoj fizici postoje slučajevi indeterminističkih i probabilističkih uzroka koji svjedoče kako pravilnost nije dostatna.

2.6.3.1. Primjerice, možemo kazati sljedeći rečenicu. (1) Kratak spoj je uzrok požara. No, sasvim nam je jasno da postoji mnogo stvari koje mogu pridonijeti pojavi požara, a koje nisu uzročno vezane uz pojavu kratkog spoja. Naime, pridonijeti pojavi požara mogu zapaljive tvari, nepostojanje sustava za automatsko gašenje požara (tzv. «prskalica»), i tome slično. Dakle, uz odnos uzrokovanja postoji i odnos «doprinos». Tako imamo sljedeću rečenicu: (2) Postojanje zapaljivih tvari, nepostojanje «prskalica» i sl. doprinosi pojavi požara. Kako sada opisati ovaj primjer uzrokovanja? Možemo kazati kako kratki spoj uzrokuje požar, a mnoge druge stvari pridonose pojavi požara, ali ga ipak ne uzrokuju, jer sve bi to moglo biti tako, ali ako ne bi bilo kratkog spoja, ne bi bilo niti požara. No, te pojave ipak nekako utječu na požar, ali čini se ipak «neuzročno». Možda možemo kazati kako te pojave su-uzrokuju požar ili su pak uzročne okolnosti uzrokovanja požara od strane pojave kratkog spoja. Svakako dakle postoje mnoge pojave koje su dio «okolnosti (mogućeg) uzrokovanja» određenog učinka i među njima valja odabrati jednu jedinu okolnost koja nije naprsto okolnost, nego koja je «uzrok» učinka.

2.6.3.2. Dakle, postoje mnoge okolnosti događaja, ali samo jedna izvršava funkciju uzroka. Ako jedna kugla udari drugu, onda je udarac prve kugle u drugu uzrok, a učinak je kretanje druge kugle. Dakle, čini se kako je moguće kazati kako je udarac prve kugle u drugu nužan uvjet kretanja druge kugle (ili, ako nema kratkog spoja, nema niti vatre). Ovakva raščlamba uzrokovanja nerijetko se naziva «kondicionalnom analizom» (Crane 1996:188). No, stvar je podosta dvojbena. (3) A uzrokuje B, samo kada je A nužan i dostatan za B. (4) Kratak spoj uzrokuje požar kada je kratak spoj nužan i dostatan uvjet za požar. No ovo je očito pogrešno, jer može se pojaviti požar koji nije uzrokovani kratkim spojem, ali i može biti kratkog spoja bez da se pojavi požar. J. L. Mackie je pokušao poboljšati teoriju. Naime, kako je nemoguće postojanje više uzroka ili su-uzroka, a moguće je postojanje mnogih uvjeta, on uvodi «širi uvjet» i «skup uvjeta» koji trebaju biti zadovoljeni kako bi uzrok uzrokovao učinak.

2.6.4. Taj složeni uvjet naziva se INUS: «The cause is an Insufficient but Necessary part of a condition that is itself Unnecessary but Sufficient / Uzrok je nedostatan, ali nužan dio uvjeta koji je po sebi nenužan, ali dostatan.».

2.6.4.1. Pogledajmo primjer. Kratki spoj nije sam po sebi dostatan za požar, jer bez kisika i zapaljivih tvari ne bi bilo požara.

- S dio INUS (sufficient/dostatno) (1) No, postoji širi krug uvjeta koji uključuje prisutnost kisika i zapaljivih tvari koji su dostatni.
- U dio INUS (unnecessary/nenužno) (2) No, širi krug uvjeta je nenužan za pojavu požara, jer može biti vatre bez tih dodatnih uvjeta.
- N dio INUS (necessary/nužno) (3) No, kratki spoj je nužan dio tih širih uvjeta jer bez njega ti uvjeti ne bi mogli proizvesti požar.
- I dio INUS (insufficient/nedostatno) (4) Ipak, kratki spoj to ne može učiniti sam po sebi, on je dio šireg kruga uvjeta, on je nedostatan uvjet.

2.6.4.2. Okrenimo se sada pitanju bića koja su u odnosu uzročnosti. Možemo iskazati opće uzročne odnose kao primjerice odnos «Pušenje uzrokuje rak», ali i specifične uzročne odnose kao primjerice «Kratki spoj uzrokuje požar». Ovo dakako nisu različite vrste «uzročnosti», nego različite vrste «stvari koje su uzroci i učinci». Uzmimo sljedeći primjer: kamen je razbio staklo. Ova rečenica kao da kaže da postoji stvar kamen koje je uzrokovalo razbijanje stvari stakla. Naravno da tako nečega nema. U stvari, želimo kazati kako je kretanje kamenom i moment sile kojim je kamen djelovao na staklo imalo za učinak razbijanje stakla kao nekom vrstom fizikalne obrade stakla kao što su to i rezanje, brušenje stakla. Sam po sebi kamen ne čini ništa, kao niti staklo, osim što se ovo razbija.⁶¹

2.6.4.3. Pitanje je sljedeće – kako tropi nisu entiteti, je li moguće da uzrokuju? Čini se da ne. Ali, ako su tropi entiteti koji ne uzrokuju, postavlja se pitanje što znači da se tropi usvežnjuju ili da emergiraju svežnjevi tropa ili da svežnjevi superveniraju na njima? Emergencija zasigurno nije vrsta uzrokovanja, možda prije neki oblik «strukturiranja» konstrukta od strane entiteta. Konstrukti mogu biti u uzročnim svezama, ali entiteti, a to su tropi, ne mogu.⁶²

---

⁶¹ Filozofi poput D. Davida u proslavljenom tekstu o uzroku i učinku tvrdi da su uzroci i učinci događaji (*events*) što znači da su pojedinačnosti, tj. pojedinačna zbivanja koja imaju ograničeno vrijeme kada su se zbilja (*dated happenings*). Neki pak poput, poput J. Kima, drže kako su uzroci i učinci činjenice koje se nalaze u određenim odnosima (*facts*). No, možemo se pitati zašto bi uzroci i učinci trebali biti bilo stvari, stanja stvari, činjenice ili događaji (pa čak i procesi, jer naime, uzrokovanje je proces)? Ili, ako već moraju biti, postoje li i neke druge neuzročne vrste ontološke ovisnosti?

⁶² Čini se da su dva različita pitanja: ono o odnosima tropa međusobno i ono o odnosima tropa i stvari koju usvežuju. Prvo pitanje je o odnosima dijelova unutar cjeline čime se bavi topologija, a drugo je pitanje o tome kako dijelovi unutar cjeline čine ili tvore cjelinu, tj. o odnosu dijelova prema cjelini čime se bavi mereologija. Konačno, možda postoji i treće pitanje o tome kako dijelovi čine cjeline kao oblike (ovaj ili onaj oblik) tj. kako ih individuiraju što je morfološko pitanje. No, čini se da su u slučaju tropa topološko, mereološko i morfološko pitanje jedno te isto pitanje. Naime, odgovor na sva tri pitanja glasi ili barem ovisi o «usvežnjenu». Usvežnjenje je ono što dijelove drži na okupu na određen način (topologija), ono što ih čini takvima da tvore ovu, a ne onu cjelinu (mereologija) i ono što cjelinu koju tvore čini ovim, a ne onim i ovakvim, a ne onakvim oblikom. Usvežnjenje pak može biti samo odnos. Metafora ili ilustracija «svežnja» ili «pušleka» cvijeća s početka teksta nije pretjerano dobra

2.6.4.4. Razlog za ovakvu tvrdnju je krajnje jednostavan: Sokratova mudrost ne može uzrokovati niti su-uvjetovati (nedostatno ali nužno i nenužno ali dostatno) niti Sokrata (kao stvar ili konkretnu pojedinačnost), ni mudrost (kao svojstvo ili apstraktnu općenitost). Ipak, mi možemo «misliti», «govoriti», «imati naracije» o mudrom Sokratu. Nasuprot toga, u primjeru «Kamen je razbio staklo» možemo kazati da su okolnosti kamena kao npr. «to da se kreće određenom putanjom, brzinom, itd.» ili zaista njegova okolnost, ili pak trop koji ga trenutno usvežnjuje. Ako se radi o tropu koji ga trenutno usvežnjuje, onda tropi mogu uzrokovati tj. biti dijelom procesa uzrokovanja, a ako se radi o okolnostima, jer kamen ne mora nikada biti bačen tom putanjom prema nekom staklu, onda tropi ne mogu uzrokovati, već to čine samo konstrukti.

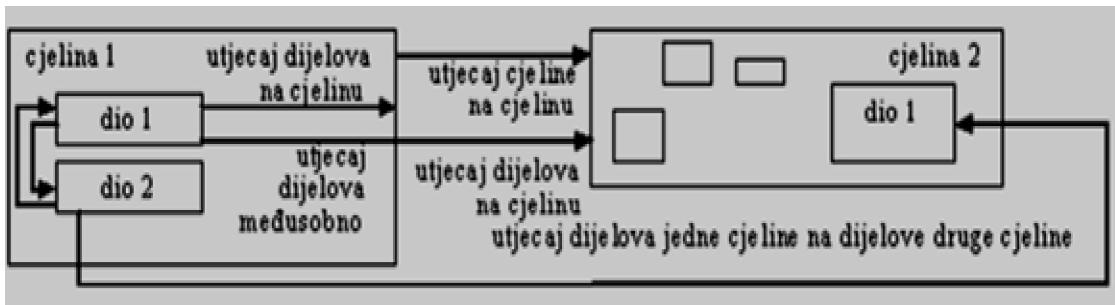
2.6.4.5. No, na koncu i neovisno od ovog pitanja, uzrokovanje je proces, a tropi nisu dio procesa, barem ne neposredno, te stoga ne mogu uzrokovati. Sljedeće su vrste ontološke ovisnosti:

- Emanacija = emaniranje na neprostorno-nevremenskoj razini, cjelina kao emanat,
- Emergencija = usvežnjenje na neprostorno-nevremenskoj razini, cjelina na emergent,
- Metafizičko uzrokovanje = uzrokovanje na neprostorno-nevremenskoj razini, cjelina kao učinak,
- Psihičko uzrokovanje = (isto),
- Supervenijencija = ovisnost među svojstvima različite vrste, cjelina kao supervenijent,
- Fizičko uzrokovanje = uzrokovanje na prostorno-vremenskoj razini, cjelina kao učinak.

2.6.5. Dakako, po pitanju utjecaja treba kazati da ne utječu na navedene načine samo dijelovi na cjeline. To je dakako ključan utjecaj (dio – cjelina), ali svakako utječu i dijelovi jedni na druge (dio – dio), zatim cjeline utječu na svoje dijelove (cjelina – dio) i konačno cjeline utječu na druge cjeline (cjelina – cjelina). Dakle utjecaj se zbiva na svim razinama, a to nas vodi krajnjem pitanju o ovisnosti. Prije toga pogledajmo shemu utjecaja.

---

jer nas navodi na razmišljanje o trakama ili užadi kao tropama drugog reda koji usvežnjuju trope prvog reda. Naime, pojedinačni cvjetovi i traka koja ih drži okupljene u pušleku očito su stvari različite vrste. Primjeri kao što su komad metala i magneta, zatim kameni lukovi i kupole, pa čak i viseći mostovi su bolje ilustracije jer nas navode na razmišljanje da u svežnju postoje samo tropi i sile koje ih drže na okupu u ovoj ili onoj cjelini ili stvari. No, sila je također loš pojam. S jedne strane radi se o antropomorfnom odnosu, a s druge strane na opće-ontološkoj razini sila ništa ne pomaže. Naime, tropi su dani kao sirove činjenice, te su stoga i cjeline koje tvore također dane kao takve jer je naime i supostavljenost tropa također dana samim time što su i tropi dani. Ako su tropi fundamentalne stvari, ako su ovisne stvari, ako ne mogu biti «slobodno plutajući» i ako je njihova supostavljenost dana oblikom cjeline čiji su dijelovi, onda sila kao zasebna «stvar» nije presudna, jer su odnosi tropa međusobno, odnosi tropa prema stvarima koje usvežnjuju i odnosi tropa prema obliku stvari uvijek zadani također kao sirove činjenice.

SKICA 16

2.6.5.1. Dakle, što se tiče vrsta utjecaja mogući su sljedeći: (1) utjecaj dijelova unutar cjeline, (2) utjecaj dijelova neke cjeline na nju samu, (3) utjecaj cjeline na svoje dijelove (za sve ove vrste imamo niz primjera utjecaja organa i sustava u ljudskom tijelu), (4) utjecaj jedne cjeline na drugu, (5) utjecaj dijelova jedne cjeline na drugu cjelinu i (6) utjecaj dijelova jedne cjeline na dijelove druge cjeline. Kako razdijeliti ove utjecaje prema važnosti? Naprsto tako da se razdijele utjecaji važnijih cjelina na ostale i utjecaji važnijih dijelova na manje važne dijelove (njihove ili drugih cjelina, te dijelove njihove ili drugih cjelina).

2.6.5.2. No, sada se postavlja pitanje – jesu li dijelovi ovisni o cjelini i je li cjelina ovisna o svojim dijelovima? Krenimo redom. Dio je dio cjeline. Ne postoji dio koji *per definitionem* ne bi bio dio cjeline. Postoje dakako hrpe, kao slučajno zamijećene nakupine dijelova koje nisu cjeline i postoji zamisao dijela koji je okrnjen ili otpadak. No to nisu dijelovi u doslovnom smislu, nego su «mogući» dijelovi, a ne «aktualni», ili «još nisu, ali bi mogli biti», ili «više nisu, iako su bili», a kako takvih *per definitionem* ne može biti, onda to niti nisu dijelovi. Dakle, preostaju samo aktualni dijelovi i to oni koji su dijelovi cjeline. To pak znači da su dijelovi u potpunosti ovisni o cjelinama koje sastavljaju. Atomi u sastavu stijene, deblo u stablu, ili srce u životinji svakako su dijelovi koji su u potpunosti ovisni o svojim cjelinama, stijeni, stablu, životinji. Na sličan je način i pojedini čovjek ovisan o društvu (ljudskom ili neljudskom), ili umjetničko djelo o cijelom opusu.

2.6.5.3. Nasuprot ovom pomalo intuitivnom mišljenju, može se kazati kako su dijelovi neovisni o cjelini. To bi pak značilo da mogu postojati izvan okvira cjeline. To se čini pogrešnim samoj naravi dijela. No, moguće je da je «biti dio» i «biti cjelina» samo funkcija. Naime, prema preposljednjoj skici primjerice činjenice mogu imati funkciju cjeline u odnosu na svoje dijelove koji su stanja stvari, a mogu imati i funkciju dijela u odnosu na događaj. Dakle, ukoliko su

dijelovi i cjeline entiteti (zbiljske kategorije), onda dijelovi u potpunosti ovise o cjelini, no ukoliko su dijelovi i cjeline samo funkcije određenih entiteta (koji mogu biti mišljeni kao dijelovi i/ili cjeline), onda dijelovi nisu ovisni o cjelini (jer je konačna cjelina naracija).

2.6.5.4. Ipak, u svezi s drugim pitanjem – je li cjelina ovisna o svojim dijelovima možemo kazati da nije. Naime, cjelina je ovisna jednako o svojim dijelovima i o njihovim međusobnim odnosima. Štoviše, cjelina baš i jest hrpa predmeta u određenim međusobnim odnosima. Nasuprot toga i baš u svezi s određenjem cjeline možemo kazati kako cjelina nije niti u pojedinom dijelu, niti u svim dijelovima, niti u svim odnosima dijelova međusobno, nego je cjelina sveukupnost dijelova i njihovih odnosa. Ipak, cjelina mora biti ovisna o nekim dijelovima više, a o nekima manje. Cjeline su ovisne o važnim dijelovima, kao što je ljudsko tijelo ovisno o radu ključnih organa. Čovjek može izgubiti ruku ili nogu i unatoč tome biti cjelina čovjeka, ali ne može izgubiti mozak i unatoč tome biti cjelina čovjeka. Čovjek na koncu konca izgubi i nadomjesti većinu stanica u organizmu i nije zbog toga bitno okrnjena cjelina ili neka druga cjelina. Svi su dijelovi, napose najvažniji, ovisni o cjelini i cjelina je ovisna o svim, napose najvažnijim, dijelovima.

2.6.6. Ipak, razmišljanje o kategorijama opstojećeg u pojmovima cjeline i dijelova podosta je manjkavo. Manjkavo je kao prvo zbog toga što ti pojmovi ne odgovaraju našim svakodnevnim intuicijama, a i teško su primjenjivi na sve vrste entiteta i konstrukata izvan okvira svakodnevnih fizičkih predmeta srednje veličine. Teorija ili pregledni prikaz je zatim i suvišno složena u odnosu na zdravorazumsku teoriju, a i neprihvatljivo složena u odnosu na ostale teorije (napose proturealističke, tj. teorije supstancije za pojedinačnosti i realizam s obzirom na općenitost). Na koncu teorija ima i jedan formalni problem koji mi se čini ključan kao razlog za njezino ne prihvaćanje. Naime, prema teoriji – cjelina se sastoji od dijelova i njihovih odnosa. Ako bi imali samo dijelove, onda bi se radilo o hrpi, a cjelina se razlikuje od hrpe baš međudjelovanjem svojih dijelova.

2.6.6.1. No, ako se cjelina sastoji od dijelova i njihovih međuodnosa, onda su ti odnosi također dijelovi cjeline, ali višeg reda. Ovo je prigovor iz beskonačnog regresa.

- (1) Hrpa dijelova nije cjelina.
- (2) Hrpa dijelova koji su u određenim međusobnim odnosima je cjelina.
- (3) Međusobni odnosi dijelova u cjelini ako jesu, a moraju biti, također su dijelovi.

(4) Dakle, postoje dijelovi prvog reda (prvotni dijelovi cjeline) i dijelovi drugog reda (odnosi među prvotnim dijelovima).

(5) No, i dijelovi drugog reda moraju biti u nekim međusobnim odnosima, njihovi međusobni odnosi su isto tako dijelovi, ali sada dijelovi trećeg reda (odnosi među dijelovima drugog reda koji su odnosi među prvotnim dijelovima).

(6) Dakle, ili uopće nema odnosa među dijelovima cjeline tj. svi su odnosi među njima samo oni odnosi koji su nužni i dostačni za nastanak cjeline, ali ne i za njezino trajanje, ili ima odnosa među dijelovima cjeline tijekom njezina trajanja, ali na nekom stupnju oni nisu dijelovi među dijelovima cjeline, recimo odnosi drugog reda. Lanac je odnos između dva zupčanika bicikla i kao takav je dio koji je ujedno i odnos među dijelovima, no odnos „biti između dva zupčanika“ nije dio bicikla, iako je to opis lanca bicikla.

2.6.6.2. Ovaj regres je nemoguće zaustaviti, te je stoga teorija neprihvatljiva već zbog neprihvatljivosti samog određenja cjeline i njezinih dijelova. No, postoji niz problema sa zdravorazumskom slikom postojećeg. Pokušajmo stoga pristupiti predmetu ontologije, biću ili entitetu, na način trivijalnih i formalnih određenja i pogledajmo kamo bi nas takva određenja mogla odvesti.

tropi	prostor		
Vrijeme	(P/V) fizičke pojave nežive prirodne, žive prirodne, nežive proizvedene, žive proizvedene, činjenice, događaji	(¬P/V) psihičke pojave percepcija, razmišljanje...	(¬P/¬V) apstraktno
	(P/¬V) (filozofski) atomi	svojstva brojevi propozicije	odnosi procesi

TABLICA 21

2.6.7. No, nešto nije u redu s ovom slikom. Zamislimo da postoje samo svojstva i odnosi. Naime, sve za što, manje ili više razložno, vjerujemo da postoji moguće je objasniti pomoću vrlo malenog broja vrsta entiteta. Zamislimo sljedeću raspodjelu entiteta. Sve što opстоji razdijelimo na entitete (zbiljska bića) i konstrukte (prividna bića). Entiteti ili zbiljska bića su samo svojstva, dok su konstrukti ili prividna bića sve ostalo: stvari, stanja stvari, činjenice, događaji, procesi, naracije. Svojstva mogu biti dana kao: predmet čina percepcije ili percepti, predmet čina

koncepcije ili koncepti i predmet čina svjesnosti ili sadržaji svijesti (Russellova podjela). Svojstva mogu biti jednomjesna ili višemjesna. Jednomjesna svojstva su jednostavna svojstva i mogu biti: konkretna partikularizirana svojstva koja usvežnjuju pojedinačne stvari i koja mogu biti fizička svojstva (koja usvežnjuju fizičke stvari), predmeti percepce ili percepti, psihička svojstva koja usvežnjuju svijesti (*bundle of perceptions*), predmeti svjesnosti ili sadržaji svijesti (percepce, razmišljanja, emotivnost i motivacija) i apstraktna univerzalna svojstva koja su slobodno plutajuća (*free floating*). Višemjesna svojstva se još nazivaju i odnosi, predmeti koncepcije ili koncepti. Odnosi mogu biti fundamentalni (usvežnjenje, kontinuitet, simetrija...). Odnosi mogu biti složeni (matematički, logički, strukturni, psihološki, fizički, narativni...). Sva svojstva se mogu podijeliti na esencijalna svojstva ili vlastitosti i akcidentalna svojstva ili naprsto svojstva.

2.6.7.1. Kako su svojstva jedina stvarna bića ili entiteti, sve ostalo su konstrukti. Ako bi ovime mogli pokriti sva bića iz prethodne tablice, teorija bi mogla biti prihvatljiva. Naime, čini se kako svojstva kao entiteti usvežnjuju barem neke konstrukte, npr. stvari. Dakle, stvar je hrpa svojstava u određenom odnosu, tj. u odnosu «usvežnjenosti» (ili odnosima). S ovom slikom je sve u redu, osim što ne odgovara našoj slici o razlici između stvarnosti i privida. Mi naime vjerujemo kako su stvari stvarne, ali i događaji, naravno i određeni procesi, dok primjerice naše naracije nisu stvarne.

2.6.7.2. Dakle, nije poznato kako odlučiti o tome koje su vrste onoga što postoji, a još manje što je od toga stvarno (ili fundamentalno), a što prividno (ili izvedeno) temeljem prostorno-vremenskog mjerila.

2.6.8. Promislimo o nekim posljedicama. (1) Ono što percipiramo i što su predmeti naše percepce nazovimo perceptima. (2) Ono što koncipiramo i što su predmeti naše koncepcije nazovimo konceptima. (3) Ono čega smo svjesni i što su sadržaji naše svijesti nazovimo sadržajima svijesti. Promislimo sada što je nužno i dostačno kao uvjet mogućnosti percepce, koncepcije i posjedovanja sadržaja svijesti?

2.6.8.1. (1.1) Percepti: nužan uvjet za posjedovanje percepata je opstojnost fizičkih svojstava i fizičkih odnosa (P/V). (1.2) Koncepti: nužan uvjet konceptualizacije je uz opstojnost percepata i opstojnost apstraktnih nefizičkih svojstava i odnosa ($\neg P/\neg V$). (1.3) Sadržaji svijesti: nužan uvjet za posjedovanje svjesnih sadržaja je uz opstojnost percepata i koncepata i opstojnost svjesnih procesa ($\neg P/V$). Dakle, ukoliko možemo razložno držati kako percipiramo, koncipiramo i imamo

svjesne sadržaje, onda je nužan uvjet naših čina percepcije, koncepcije i svjesnosti postojanje svojstava, odnosa i procesa. Štoviše odnosi su samo višemjesna svojstva, a procesi u smislu posjedovanja sadržaja svijesti tijekom nekog vremena, također samo svojstva i to svojstva percepcije, razmišljanja, motivacije i emotivnosti.

2.6.8.2. (4) Dakle, nužan uvjet postojanja svih vrsta percepcija, koncepcija i svjesnih stanja je postojanje svojstava. Na samom početku slijedeći Williamsov i Campbellov argument pokazali smo da su ta svojstva ne samo apstraktna, nego i pojedinačna, dakle tropi.

2.6.8.3. Dakako, neka su svojstva jednomjesna (svojstva), neka su višemjesna (odnosi), neka su fizička, neka psihička, neka formalna, neka su svojstva apstraktna, neka su konkretna (instancijacije, tropi). No, postojanje svojstava sasvim je dostatno za našu koncepciju svijeta. Temeljna svojstva su fizička partikularizirana i konkretizirana svojstva ili konkretne instancijacije univerzalnih i apstraktnih svojstava ili tropi.

2.6.8.4. (5) Posljedica postojanja isključivo svojstava i to unutar te skupine, isključivo partikulariziranih svojstava (*plavetnilo neba iznad Zagreba 1. travnja 2005. godine*) je određeno siromaštvo i prenapučenost svijeta (siromaštvo jer postoji samo jedna kategorija svijeta, tj. tropi, a prenapučenost jer je svaki trop neponovljiv). Stvaran svijet sastoji se isključivo od konkretnih i pojedinačnih svojstava. Sve ostalo je naš umski konstrukt i to: stvari (predmeti), stanja stvari ili činjenice, događaji, procesi i naracije.

stvaran svijet	tropi/svojstva	sirove činjenice dane u doživljaju	
konstruiran svijet	<i>stvari</i> <i>stanja stvari</i> <i>činjenice</i> <i>događaji</i> <i>procesi</i> <i>naracije</i>	<i>Stvari itd. emergiraju iz tropa / stvari superveniraju na tropima</i>	<i>Mi narativno konstruiramo stvari itd.</i>

TABLICA 22

2.6.8.5. (6) Daljnja posljedica ovakve slike je epistemološka. Naime, sve što percipiramo, koncipiramo i čega smo svjesni smo jesu svojstva. Način na koji su nam svojstva dana u kontaktu sa svijetom nazovimo «doživljajem» u najširem smislu riječi. Dakle, svijet je samo hrpa dijelova (svojstva). Svijet je cjelina, tj. naš konstrukt stvari, stanja stvari (činjenica), događaja, procesa i naracija sastavljena od dijelova (svojstava), ali mi smo ti koji konstruiramo svijet (mi

govorimo o «Sokratu» kao o biću), bilo automatski, bilo svjesno, bilo jezično (pukom gramatikom jezika ili moćima naracije i imaginacije).

2.6.9. Dakle, na pitanje jesu li dijelovi ovisni o cjelini odgovor glasi da jesu, a i na pitanje je li cjelina ovisna o svojim dijelovima odgovor također glasi da je tako, no problem je složeniji, jer samim time proizlazi da je svijet kao naš konstrukt ovisan o njegovim stvarnim dijelovima, ali i da su stvarni dijelovi svijeta ovisni o svijetu kao našem konstruktu.

2.6.9.1. Dakle postavlja se cijeli niz poteškoća: (1) usvežnjuju li se stvari od tropa nekim silama svijeta različitim od naših (2) ili smo mi ti koji svojom umskom/narativnom moći konstruiramo stvari svijeta? Niti jedna od mogućnosti nije obećavajuća. Mogućnost (1) zahtijeva uvođenje barem (1.1) tropa i njihovih svežnjeva (*pušleka*) kao «sirovih činjenica» (*brute facts*) što bi značilo da su svežnjevi također zbiljski ili objektivni, (1.2) a moguće i posebne sile kojima bi tropi usvežnili svežnjeve ili stvari kao primjerice emergenciju stvari iz tropa. Jasno je da su oba prikaza problematična.

2.6.9.2. Mogućnost (2) zahtijeva znatan utjecaj naših konceptualnih/narativnih moći koji nikako nije u skladu s onime što znamo o ljudima i svijetu, kao primjerice neki kognitivni mehanizam kojim mi doživljene trope pretvaramo u stvari, tj. kako o njima govorimo i mislimo. Ovime se dakako ostaje u granicama stajališta prema kojem su tropi jednostavnji, jer naime mogu biti jednostavnji i usvežnjiti svežanj kao stvar (primjerice moguće je da stvari emergiraju iz tropa ili pak da stvari superveniraju na tropima), a i moguće je da mi automatski doživljen trop pretvaramo u stvar.

2.6.9.3. Pitanje je, ako je: *plavetnilo neba nad Zagrebom danas ujutro* trop, je li *to plavetnilo* u odnosu na *to nebo nad Zagrebom danas ujutro* nešto što mi *pretvaramo* u svojstvo stvari kao što je *nebo nad Zagrebom*, ili je pak *nebo nad Zagrebom danas ujutro* stvar koja je emergirala iz navedenog tropa ili pak supervenira na tom tropu i cijelom nizu drugih tropa? Ako se vratimo na tri stvari s početka prvog odjeljka i ako to slijedimo biti će pogodnije kazati da mi konstruiramo stvar kao što je *nebo nad Zagrebom danas ujutro* iz cijelog niza tropa koji su nam dani u doživljaju (možda kao sirove činjenice) primjerice *plavetnilo neba...* itd. No, istini za pravo ne postoji poseban razlog zašto bi to bilo tako, jer pozivanje na Ockhamovu devizu i nemogućnost spoznaje svijeta bez posredovanja uma/naracije ne mogu se računati kao dostatni razlozi. Stvar je tako reći dana na slobodan izbor. Tropi su u tom svjetlu ponekad sretniji i spretniji izbor od drugih ontologija od drugih jasnih opisa ili preglednih prikaza.

2.7. Zaključak: temeljna određenja ontologije tropa

2.7.1. Dakle, prvo pitanje glasilo je što biće, od čega se sastoji i kako djeluje ili što je nužno i dostatno za postojanje svijeta kakvog poznajemo?⁶³ Prijedlog koji je ovdje razvijen je ono što sam nazvao «nova teorija tropa», jer predlažem da se sve stvari prikažu kao svežnjevi tropa (ili ilegalnih supstancija, tj. neprirodne vrste), a svežnjevi tropa su naše naracije. Kako kvantitativna ili formalna/logička metoda (kao *logička konstrukcija svijeta*) ne pomažu u istraživanju tropa, preostaje jedino pretpostaviti neku vrstu kvalitativne metode, ali pod time nemam na umu niti jedan oblik tzv. formalne ontologije, nego prije metodu «viđenja sveza» čija primjena rezultira «preglednim prikazom».

- Viđenje sveza je dano zahtjevom «Ne misli,...gledaj!» (Wittgenstein, FI:66), a pregledi prikaz je «priča o viđenom» (naracija, *mythos*, morfologija).
- Biće je svako ono koje jest ili stvar, tj. ima ontološko podrijetlo (način na koji je dohvaćeno kao postojeće) i ontološki status (što jest, tj. način na koji jest).
- Tropi imaju ontološko podrijetlo time što su neposredno fenomenalno dani (kao doživljaji, fenomenalni tropi) i imaju ontološki status time što postoje kao jednostavni entiteti i kao takvi su dani preglednim prikazom stvari, činjenica, postupaka, događaja i procesa (vidi 1.4.3. ovdje proširujemo tako rečeno o statusu tropa, nefenomenalni tropi).

Ovdje proširujemo listu temeljnih postavki koje su se tijekom rasprave pokazale manje-više izvjesnima temeljem argumenata i prikaza. Ovo dakako ne mogu biti gotovi stavovi jer je za njih nemoguće pronaći uvjerljive argumente. Stoga mogu predstavljati samo provizornu, letimičnu i radnu ontologiju.

2.7.1.1. Ne stvari, nego tropi (čista ontologija tropa, Stout, Williams, Campbell)

1. Trop je instanca svojstva/odnosa.
2. Trop ima dvije temeljne funkcije.
3. Trop kao apstraktna pojedinačnost (AP).
4. Trop kao konkretna općenitost (KO).
5. Trop kao AP čini/konstruira konkretnu pojedinačnost (KP).
6. Trop kao KO čini/konstruira apstraktну općenitost (AO).

---

⁶³ Jednostavna, primitivna i prvotna bića ili stvari, kao što mi tvrdimo za trope, moraju biti sposobna za izvršenje utjecaja ili djelovanje. Tropi su na određen način živi. (vidi kako Leibniz tvrdi za supstancije, te za jednostavne supstancije ili monade, Leibniz 1980:247-256).

7. Tropi su prvotniji od stvari (supstancija i akcidenata).
8. Nema ničega prvotnjeg od tropa.

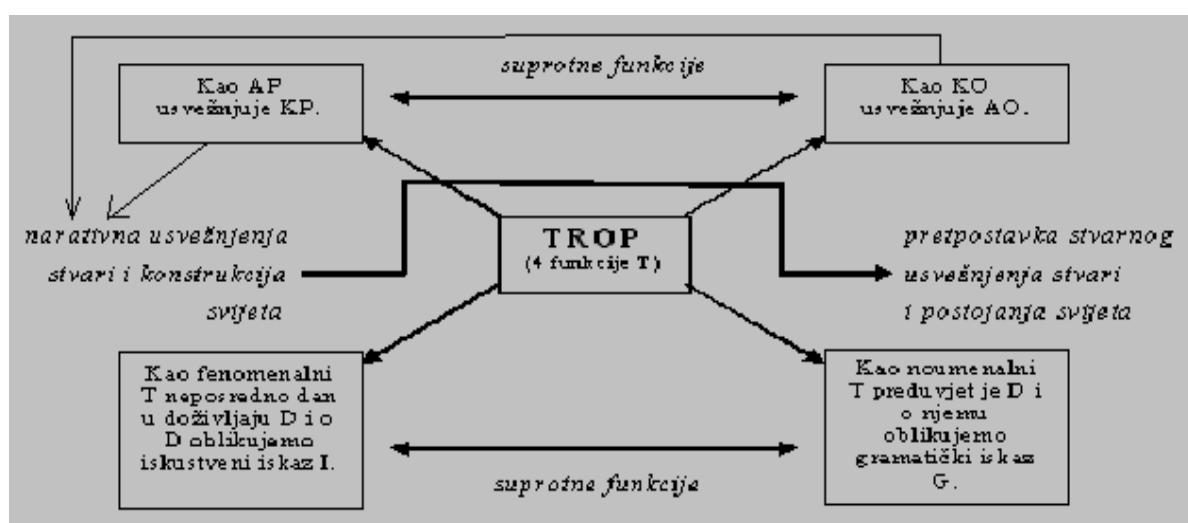
2.7.1.2. Tropi i svežnjevi (neutralni monizam, Russell)

9. Tropi su jednostavnii elementi.
10. Tropi su neutralne i jedine stvari.
11. Svi su tropi međusobno slični, analogni.
12. Sveze tropa su svežnjevi ili stvari.
13. Tvar stvari su svi tropi koji čine stvar.
14. Struktura stvari je odnos njezinih tropa.
15. Tropi su usvežnjeni i povezani u svežnjeve.
16. Tropi mogu biti i neusvežnjeni ili slobodno plutajući.
17. Usvežnjeni tropi su sličniji od neusvežnjenih.
18. Tropi su temeljne stvari svijeta kakav je dan.

2.7.1.3. Tropski svijet (idealizam/konstruktivizam, Kriegel, 2004)

19. $Trop_{df}$: svaki X je (fenomenalni) trop akko je kao AP ili KO neposredno dan doživljajem D i takav je da ne postoji Y koji bi bio jednostavniji od X na način da bi kao takav mogao biti dan u D i o D se može pružiti iskustveni iskaz I.
20. $Trop_{df}$: svaki X je (noumenalni) trop akko je takav da predstavlja nužan i dostatan uvjet D i takav da ne postoji Y o kojem se može pružiti jednostavniji gramatički iskaz G u slučaju da se o X može pružiti gramatički iskaz G s obzirom na D.
21. Noumenalni tropi su narativni konstrukti temeljem fenomenalnih tropa.
22. Noumenalni svežnjevi su konstrukti temeljem konstrukta fenomenalnih svežnjeva.
23. Tropi *kao takvi* (po svom ontološkom statusu) su regulativne ideje (nefenomenalni tropi, Kriegel).
24. Tropi su neposredno *dani u iskustvu* (po svom ontološkom podrijetlu) i ovisni su o «pričama» o njima kao svežnjevima (fenomenalni tropi, Kriegel).
25. Svijet *opстоји* kao sveukupnost, cjelokupnost, potpunost i totalitet svih tropa kao danih u iskustvu (naš svijet je naš svijet).
26. Svijet *kakav mora postojati* e kako bi postojao svijet kao totalitet svih tropa danih u iskustvu je *svijet kao totalitet svih tropa kao regulativnih ideja* (noumenalnih tropa).
27. Svijet je *iskustveno* (doživljajno) *dan* kao nakupina tropa (u stalnoj mijeni).

28. Nemoguće je znati jesu li *tropi kakvi su dani u doživljaju* (*iskustvu, djelovanju*) u korespondenciji ili bilo kakvom drugom odnosu s *tropima kao takvima* (*regulativnim idejama*).
29. *Svijet je spoznatljiv* kao totalitet (sveukupnost, cjelokupnost i potpunost) svih stvari, činjenica (i postupaka), događaja (i naracije) i procesa. *Spoznati svijet* se raščlanjuje na trope i njihove funkcije, a pregledno prikazuje kao nakupina svežnjeva tropa.
30. *Svijet po sebi* se raspada na trope i njihovo funkcije, svijet po sebi ne postoji kao cjelina (uopće nije nužno da postoji kao cjelina), svijet po sebi može biti nakupina, zgusnuće slobodno plutajućih tropa, izraz njihove mijene.

SKICA 17

2.7.1.4. Primjer (uz skicu 17): T Sokratova mudrost kao AP (uz AP kao što su Sokratova visina, težina, itd.) usvežnjuje Sokrata kao KP, ali i Sokratova mudrost kao KO (uz KO kao što su Platonova mudrost, Ksantipina mudrost, itd.) usvežnjuje mudrost kao AO. Sokratova mudrost kao fenomenalni trop dan je u doživljaju D (neposredno dana u svakodnevnom redovitom iskustvu) i o D oblikujemo istakstveni iskaz I, npr. «Sokrat je mudar.». No, ako se pitamo što je preduvjet D (ako je D = doživljaj Sokratove mudrosti), onda je to noumenalni T i o njemu oblikujemo gramatički iskaz, npr. «postoji barem jedan X (X = Sokrat) i taj X je mudar», ili: «Za svaki X ako je X Sokrat vrijedi da je X mudar», ili što slično, poput «Neki su ljudi mudri» ili «Barem jedan čovjek je mudar», «Mačke ne rastu na stablima», «Kuće ne lete» i sl. Stvaranjem istakstvenih iskaza konstruiramo svijet kakav temeljem toga kako nam je dan, uglavnom tako što od T kao AP konstruiramo svežnjeve KP. To je narativno usvežnjenje stvari, stanja stvari, ... svijeta. No, istražujući preduvjete D (datosti svijeta, tj. T i «našeg» narativnog usvežnjenja

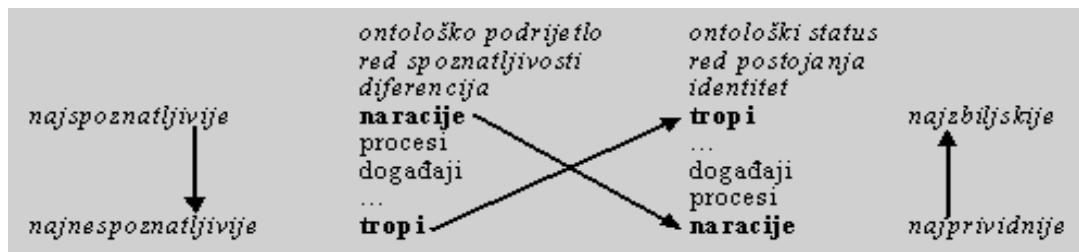
svijeta) otkrivamo da je nužno i dosta postojanje T kao KO koje usvežnjuju AO kako bi uopće mogli pružiti gramatički iskaz G o fenomenalnom T (danom u D) i o narativnom usvežnjenju AP kao KP. Primjerice Sokratova mudrost je dana u D, te je kao takva fenomenalni trop. Kako su dani i drugi «sokratski» tropi, mi narativno iz tih T kao AP usvežnjujemo Sokrata kao KP, te pružimo iskustveni iskaz tipa «Sokrat se po ovom pitanju pokazao vrlo mudrim.». No, kako bi mogli kazati i npr. «Mudrost je nešto što se ovdje pojavljuje u pozitivnoj svezi sa Sokratom» ili «Postoji barem jedan mudar čovjek i taj je Sokrat», moramo pretpostaviti da se Sokratova mudrost kao AP koju narativno usvežnjujemo u KP pojavljuje u svijetu i tako da u odnosu sličnosti prema Platonovoj mudrosti kao KO usvežnjuje mudrost kao AO. No, da bi mogli pružiti gramatički iskaz «Neki su ljudi mudri» ili «Mudrost se pojavljuje kod nekih ljudi» moramo pretpostaviti postojanje noumenalne funkcije tropa (kao regulativne ideje) kako bi uopće: (a) AP u KP bilo moguće, (b) KO u AO bilo moguće, te (c) kako bi D (Sokratove mudrosti) uopće bio moguć.

2.7.1.5. Naracije (narativni idealizam)

31. Sve što jest su naracije, bilo iskustvene ili gramatičke.
32. Temeljna ontološka naracija sastoji se od duboko-gramatičkih iskaza, a izvedena ontološka naracija od plitko-gramatičkih iskaza.
33. Svaka naracija mora prepostavljati nešto izvan i različito od sebe same kao naracije. To vani, ono nenarativno, uvijek je prepostavljeno, mora biti prepostavljeno, ali to prepostavljanje uvijek je samo naracija među mnogim drugim naracijama.
34. Naracija o tome da postoji nešto izvan naracije također je naracija.
35. Naracija o tome da postoji nešto izvan naracije važan je dio svijeta *kao našeg*. Vrijednost svijeta *kao našeg* iskazujemo iskustvenim naracijama o *oblicima života*. Važnost svijeta kao našeg iskazujemo gramatičkim iskazima.
36. Važnost ovih naracija o važnosti svijeta ni malo ne pridonosi važnosti svijeta, niti točnosti ili netočnosti tih samih naracija (točnih u odnosu na što?).
37. Naracije ne mogu imati svezu s nečim nenarativnim – vani nema ničega. Ne postoji korespondencija, slijedeće pravila, niti ulazno-izlazna pravila. Naracije mogu imati sveze samo s drugim naracijama, priče s pričama.
38. Praksa na koncu govori sama za sebe (Wittgenstein OC:139).

2.7.2. Stvarnost bića je uvijek u relaciji suprotnosti prema prividu.

- Stvarnost bića je samo relativan pojam, relativan u odnosu na neki privid od kojeg se razlikuje. Ovo se dakako prvotno tiče ontološkog podrijetla bića, a nadalje i ontološkog statusa bića.⁶⁴

TABLICA 23

2.7.3. Sigurno je kako postoji najmanje jedno stvarno biće ili jedna vrsta, a vjerojatno je da ih postoji i više (vrsta). O tome koliko bića (vrsta) zaista postoji odlučuje se dalnjim mjerilima.

- Što opстоји konstitutivno? Tropi.
- Postoji li mnoštvo tropa? Nepoznato (vjerojatno).
- Što opстоји konstruktivno? Stanja stvari, činjenice, događaji, procesi i naracije.
- Koliko je konstruktivnih kategorija? Nepoznato (barem predložene).
- Koji su konstruktivni odnosi? Nepoznato (emanacija, emergencija, supervenijencija, narativna konstrukcija).

2.7.4. Mi konstruiramo stvari iz (doživljajno) *danih tropa*. *Tropi kao takvi* usvežnjuju svežnjeve ili stvari.

- Svežnjevi ili stvari emergiraju iz *tropa kao takvih* i superveniraju na tropima.
- Činjenice superveniraju na stvarima, itd. za djelovanja/postupke, događaje i procese.
- Stvari, činjenice, događaji (djelovanja) i procesi su naši konstrukti temeljem *danih tropa*.⁶⁵

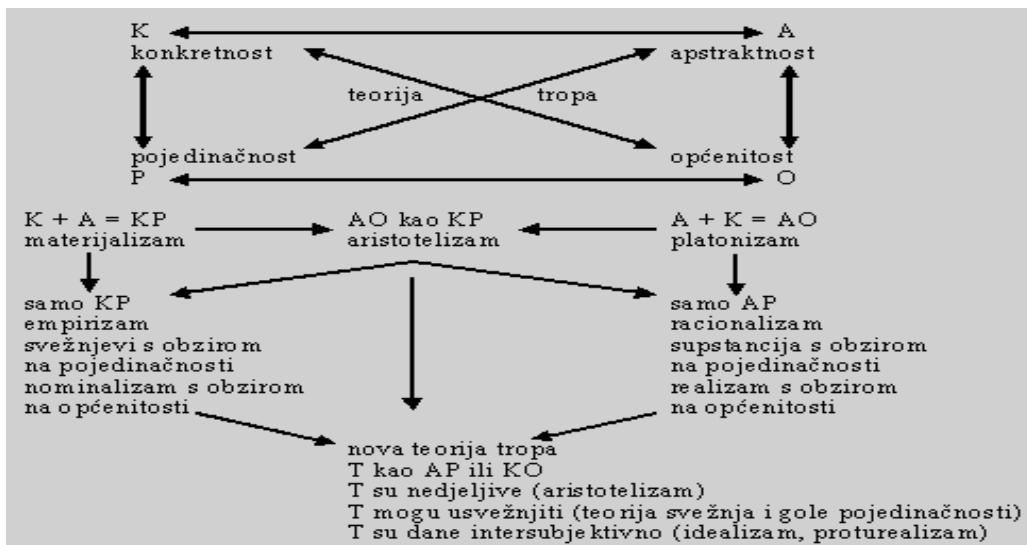
⁶⁴ Tropi su dani neposredno u doživljaju i nije ih moguće zanijekati. Iskaz o doživljaju u stvari treba imati oblik «Čini se da ...», «Osjećam da...», «Izgleda da ...» i sl. Za razliku od tropa kao dijelova, stvari (činjenice, postupci, događaji i procesi) kao cjeline dane su u mišljenju, tj. u naraciji. No, u kojoj mjeri mi konstruiramo svijet, a u kojoj je konstrukt temeljem vlastitih zakonitosti ne možemo znati. Čak i da možemo, iskaz o tome bila bi, a *de facto* i jest, samo jedna naracija među mnogima. Ovdje se ne pojavljuje jezična poteškoća. Ako su jezici takvi kakvi jesu, onda je svakako lakše kazati gramatičku propoziciju «Mačke ne rastu na stablima», nego «Svežnjevi mačkolikih tropa nisu dio procesa usvežnjenja tropa rasta u odnosu na svežnjeve stablolikih tropa». Poteškoća nije čak niti epistemološka, iako ima istine u Heideggerovoj napomeni o tome da je novovjekovna i suvremena spoznajna teorija izraz ontološke nemoći, jer poteškoća nije u tome da doživljavamo trope ili da konstruiramo svijet, dakle nije antropološka (ili onu što je Heidegger već maskirao ontološkim žargonom). Poteškoća je ontološka. Naime, ako postoje samo tropi, kako je onda svemir uopće moguć kao postojeći u jednom prizemnom smislu riječi u kojem primjerice sada postoje ova slova otisнутa na ovom papiru, ili planeti u našem Sunčevom sustavu ili ljudska bića na Zemlji?

2.7.4.1. Načelni oblik argumenta bio bi sljedeći. Ako je nešto nužno i dosta za konstruiranje/strukturiranje složenih stvari, te ako od toga ne postoje jednostavnije stvari, onda su to najjednostavnije stvari koje konstruiraju/strukturiraju svijet. Apstraktne pojedinačnosti/konkretnе općenitosti (tropi) su nužne i dosta za konstruiranje/strukturiranje konkretnih pojedinačnosti i apstraktnih općenitosti.

2.7.4.2. Dakle, apstraktne pojedinačnosti/konkretnе općenitosti su najjednostavnije stvari koje konstruiraju/strukturiraju svijet. (Ako su konkretne pojedinačnosti i apstraktne općenitosti složene stvari, onda su složene od nečeg jednostavnijeg. Konkretne pojedinačnosti i apstraktne općenitosti su složene stvari. Dakle, složene su od nečeg jednostavnijeg (tropa), vidi 1.3. Campbellov argument).

---

⁶⁵ Iako nije nemoguće iz doživljaja tropa koji su dani kako su dani zaključivati na trope po sebi, to je ipak neprilično u smislu treće napomene s početka rada, naime one o nemogućnosti spoznaje o utjecaju naracije pri takvom zaključivanju. Tako smo osuđeni ili na priznanje jaza između tropa kakvi su dani i tropa kakvi jesu ili pak na njihovo poistovjećivanje u praktične svrhe, što *de facto* i činimo. No, nema tu ničeg lošeg. Vidljive predmete srednje veličine mislimo temeljem njihovih oblika, boja, mirisa, zvukova i doživljaja kojima su nam dani. Ipak, primjerice oblici predmeta srednje veličine nisu naprosto dani kao «presudno» različiti. Uglavnom zamjećujemo «relevantni» uzorak tropa koji je dan u iskustvu i tako nismo daleko od toga kakav je trop po sebi, iako ga s druge strane ne možemo doživjeti nego samo misliti, kao primjerice reifikaciju temeljem predikacije. Uz to, ne postoji logički, fizikalni ili jezični razlog za uvođenje tropa (iako su neki lingvisti nastojali tvrditi drugačije temeljem, istini za pravo, uvjerljivih argumenata, vidi Moltmann 2004). Postoje doživljajni ili psihološki razlozi za uvođenje tropa, ali oni su tako reći javni, jer su dani socijalno, društveno, vrsno. Tiču se naime ljudske vrste, ljudske kulture, oblika i stilova života. Tropi kao dani u doživljaju imaju uzorak ili «tkanje» i utoliko imaju oblik. Oblici tropa su pitanje morfologije. No to je tek drugotno morfološko pitanje jer kako postoji samo jedna kategorija, a to su tropi, zadaća je samo izbrojiti trope, a to je nemoguće. Pravo morfološko pitanje je (1) kako tropi kao takvi usvežnjuju stvari, činjenice/postupke, dogadaje i procese, tj. (2) kako mi temeljem danih tropa konstruiramo svijet, tj. kakav je odnos tropa u stvarima, činjenicama/postupcima, dogadajima i procesima. Ovi posljednji su dakako upitni, jer primjerice ako je rast biljke, ili umiranje ljudskog bića proces, ili kao su povjesna razdoblja procesi, tj. Ukratko, ako su sve djeljive promjene procesi, onda bi to morale biti i djeljive stagnacije, a stagnaciju nije lako opisati kao proces. Primjerice, najljepši hrvatski park (park Maksimir) kao ekosustav zasigurno prolazi kroz određen proces svog života, ali isto tako i sam grad Zagreb, skloni smo prvi proces misliti kao stvaran jer uključuje dogadaje rasta, života i ugibanja/venuća, dok proces razvoja Zagreba ne mislimo tako, tj. ako ga i mislimo tako, mislimo ga metaforički. No i rast biljaka u parku i životinja u zoološkom vrtu je također vrsta metafore. O procesima kao nadređenim dijelovima svijeta sastavljenim od materijala tropa vidi summary.

TABLICA 24

2.7.5. No, tropi nisu neka mitska bića nego temeljni entiteti s kojima smo svakodnevno i neposredno u susretu na nama sve dostupne načine i temeljem kojeg izgrađujemo tj. konstruiramo svijet (i na koncu sliku svijeta dobrim dijelom učeći, tj. oponašajući).

- Temeljna aktivnost je doživljavanje kao reakcija na prisilu tropa i imaginacija (moći zamišljaja i mašte kojom konstruiramo svijet).

2.7.5.1. (Pra)biće (entitet) nije negdje u davnoj prošlosti svemira, u dubinama subatomske fizike, ljudskih gena ili ljudskoj svijesti; prabića su tropi s kojima se svakodnevno susrećemo pomoću moći doživljavanja i na koje odgovaramo konstruiranjem sebe, svijeta i svega ostalog pomoću moći imaginacije.

tropi	=	ono od čega se sastoji svijet
doživljavanje	=	način na koji nas tropi (kao zbiljski entiteti) prisiljavaju na njihovo priznavanje (iskustveni iskazi).
imaginacija/ naracija	=	način na koji odgovaramo na tu prisilu (tropa) koja rezultira konstrukcijom svijeta kao sve ukupnosti prividnih entiteta (gramatički iskazi).

TABLICA 25

2.7.6. Primjer. Svežanj Blixolikih tropa u odnosu je «biti na» prema svežnju stablolikih tropa. (TROPI, svijet; Josip i Dora traže Blixu i nalaze se u prilici vidjeti je na stablu.) Josip vidi mačku Blixu na stablu. (DOŽIVLJAJ (iskustvo)) Josip veli: «Gle Blixu na stablu!» (NARACIJA₁ = iskustveni iskaz) Dora pita: «Rastu li mačke na stablima?» Josip veli: «Mačke ne rastu na

stablima.» (NARACIJA₂ = gramatički iskaz) Stvarnost su tropi. Tropi su dani samo i isključivo u doživljaju.

2.7.6.1. Priznavanje datosti tropa kao datosti dijelova svijeta izvršavamo iskustvenim iskazima kojima «vidimo sveze» dijelova svijeta.

- Zahtjev glasi: «Ne misli, ... gledaj!» (Wittgenstein, FI:66). No, prisila datosti tropa zahtijeva «naraciju o svijetu», ali ona nije moguća pomoću iskustvenih iskaza. Sve osim tropa su konstrukti. Svi su konstrukti na koncu naracije. Pregledni prikaz je dan našom moći imaginacije kojom izvršavamo «naraciju o svijetu» ili «pregledni prikaz» svijeta koji se sastoji od gramatičkih iskaza.
- Zahtjev je ovdje suprotan: ne gledaj, misli! Sve u svijetu što možemo doživjeti i ispričati o svijetu ovisno je o našem doživljavanju i naraciji istog kako bi uopće postojala naracija o svijetu kao neovisnom od te iste naracije, a sve što je naracijom o svijetu doživljeno kao o naraciji neovisan svijet mora biti ovisno o naraciji kako bi kao neovisno o njoj uopće moglo biti ispričano.

2.7.6.2. Ako ne bi bilo tako, onda ne bi bila moguća niti naracija svijeta, niti doživljaj svijeta, niti sam svijet. A to ipak mora biti moguće. Ako pak jest tako, onda je nemoguće razlikovati svijet od doživljavanja svijeta i naracije o svijetu. Razlika između svijeta i naracije je dakle mutna, a zamrućuje ju i istovremeno bistri naše doživljavanje svijeta. Doživljaj svijeta zahtijeva da prepostavimo razliku između doživljaja i svijeta i naracije i doživljaja, ali pod tom prepostavkom tu istu razliku nikada ne možemo pokazati. Na sličan način je razlika između iskustvenih i gramatičkih iskaza i jasna i nejasna samim našim životom, jer svi naši iskazi imaju smisla samo «u tijeku našeg života» (na pozadini oblika života).

- *Oblik života* slično prethodno rečenom zahtijeva da prepostavimo razliku u smislu iskustvenih iskaza i gramatičkim iskaza, iskaza o fenomenalnim tropima (kako su dani) i nefenomenalnim tropima (kao preduvjetima svijeta), ali ta prepostavka onemogućuje nam uvođenje dvije realistične vrste govora, jer je jedna vrsta govora uvijek krajnja konstrukcija.

2.7.6.3. Konstrukcija kao primjerice u: «Kocka ima okrnjene bridove.», «Špil ima označene karte», «Kitovi su morski sisavci», «Mačke ne rastu na stablima.», «Osoba ima psihološki identitet», «Svi ljudi po naravi teže znanju».⁶⁶ Pitanje je otkud potreba ili interes za stvaranjem i pružanjem gramatičkih iskaza, za konstrukcijom svijeta, jer tu nužnosti zasigurno nema, osim možda psihološke? Ontologija tropa je ništa drugo do gramatički rezultat gramatičkog istraživanja morfološke strukture opstojećeg i svijeta.

---

⁶⁶ Svakako treba kazati da «narativni konstrukt» nije smišljen kao vrsta «društvenog konstrukta». U djelu «The Social Construction of What?» Ian Hacking na početku prvog poglavlja nabraja «stvari» za koje se u literaturi tvrdi da su društveni konstrukti, a među njima su: autorstvo, bratstvo, opasnost, osjećaji, činjenice, bolest, znanje, pismenost, priroda, postmodernizam, kvarkovi, stvarnost, tehnološki sustavi, Zulu-nacionalizam, ljudska bića, države, razne prakse, postupci, ponašanja, iskustva, fizičke stvari (primjerice stijene), tvari (dolomit), itd. Također narativni konstrukt je kao konkretna pojava dan svakome na izbor. Mi zaista možemo smisljati/konstruirati razne priče. No, taj niz «raznih priča» nije beskonačan, pa čak niti značajno velik. Većina naših priča su uglavnom «standardne priče». No, sama činjenica da mi ovu ili onu priču o svijetu pričamo, sada ovako ili onako, nije dana na izbor. Narativnost je sastavni dio ljudskosti. Mi dakle ne možemo birati hoćemo li pričati priče o svijetu ili ne, ali možemo birati koje ćemo pričati i kako ćemo ih pričati. Na sličan način socijalni konstrukti su nužan proizvod društvenih zbivanja, sile, povijesti (Hacking 2000:7). Odnos bi dakle bio suprotan. Društveni konstrukt je dio narativnog konstrukta kao što su svi konstrukti u temelju ontološki konstrukti. Sve počinje sa zanimljivim stavom: «X je neizbjježno». Nasuprot tome postavlja se stav: «... ali to ne mora biti tako, jer X nije zadano niti po naravi stvari, niti je neizbjježno». Pokazati da je tome tako sasvim je dostatno u smislu «narativnog konstruktivizma». Društveni konstruktivizam, s druge strane i kao vrsta narativnog konstruktivizma, ide korak dalje tvrdeći: «X je u stvari vrlo loš i bilo bi nam bolje da X-a nema ili barem da ga korjenito promijenimo» (Hacking 2000:6-7). No, ne treba se previše buniti čak i ako su narativni i društveni konstruktivizam bliski barem koliko su bliski postupci logičke konstrukcije i društvene konstrukcije (njemačka riječ «Aufbau» ne znači englesku riječ «structure», nego englesku riječ «construction», dakle ne struktura svijeta, nego izgradnja svijeta (Hacking 2000:42-43).

3. Dodaci

3.1. Prigovori teoriji tropa i odgovori na prigovore

3.1.1. S obzirom na *prigovor iz prepostavke platonističke ontologije* odgovaram sljedeće: teorija tropa nije striktno ograničena niti na jednu tradicionalnu kategoriju entiteta.⁶⁷ Ona može biti teorija za pojedinačnosti, svojstva i odnose ili za sve kategorije. Ona nikakvom nužnošću ne vodi niti u platonističku, ni u naturalističku ontologiju, jer obje prepostavljaju klasičnu distinkciju entiteta, dok teorija tropa zanemaruje tu distinkciju. Dakako, ona je otvorena i za naturalističku i za platonističku interpretaciju napose ako niječe samo jednu kategoriju, npr. svojstva i odnose ili pojedinačnosti. Ipak, zamišljena je kao teorija za ontologiju jedne kategorije.

3.1.2. S obzirom na *prigovor iz prirodne strukture običnog jezika* mogu reći da je svakako problem u tome treba li slijediti načelo ekonomije ili strukturu jezika, ali čini se da ne možemo oboje. Ako slijedimo načelo ekonomije i ako se vodimo tako reći *kvantnom logikom*, onda ćemo svakako zanemariti *gramatički kriterij* (Strawson), te konzekventno i dogmatsku distinkciju na pojedinačno i konkretno i općenito i apstraktno. Ako slijedimo strukturu običnog jezika, onda svakako ne možemo zamisliti nikakvu ontološku strukturu drugačiju od one koju nam nameće naš običan jezik. To svakako ne bi bio problem, ali on to jest jer time negiramo alternativnu kvantuontologiju, ali prije svega polažemo previše nade u običan jezik. Tako naša ontologija zaista postaje tek profinjena (duboka) gramatika određenih propozicija (Wittgenstein FI). Propozicije tipa «Sokratski tropi usvežnjuju Sokrata» ili «Mudrosni tropi usvežnjuju mudrost» i sl. su naprosto «gramatičke propozicije» (u smislu u kojem to tvrdi Wittgenstein), a ne empirijske.

3.1.3. S obzirom na *nejasnoće oko usvežnjenja tropa* svakako moram priznati da ili ne razumijem konzekvencu teorije tropa u teoriji jedne kategorije ili je ona katastrofalna s obzirom da postoji ozbiljan problem. Naime, ili sami tropi zaista mogu opstojati neusvežnjeni, te je relacija usvežnjenja ili inherentna svakoj konkurentnom tropu ili je zasebni trop ili su tropi uviјek negdje usvežnjeni, te je onda rasvežnjenje u stvari prestanak opstojnosti kompleksnog

---

⁶⁷ Kako je ovdje prikazana priča o tropima u stvari rješenje iz područja ontologije ili opće metafizike potrebno je kazati kako moja namjera nije bila niti postavljati ni odgovarati na pitanja s obzirom na specijalnu metafiziku ili kraće metafiziku tj. s obzirom na kozmološka pitanja (o naravi fizičkih stvari), antropološka pitanja (o strukturi čovjeka, o slobodi volje i sl.) i ostala pitanja koja se drže navlastito metafizičkim. S obzirom na ta pitanja ova je priča indiferentna. Ovdje odgovaram na prigovore koji su mi bili upućeni na simpoziju 1999. godine u Zagrebu.

entiteta. No, tropi su ovisne stvari. Dakle, *biti trop znači biti usvežnjen*, a *ne-bititrop znači nebiti usvežnjen* i dalje, *biti znači biti svežanj*. Tropi ovise o cjelinama, tj. o svezi s najmanje još jedim tropom. Ova druga mogućnost čini mi se smislenom. Recimo da Ivica ubere jednu jabuku s drveta i pojede ju. Svi tropi jabukosti i dalje postoje, ali su bez daljnog rasvežnjeni. Ili recimo da Edith prestane pjevati. To bi značilo da trop «pjevanje» više nije dio svežnja «Edith». Kompleks tropa ili svežanj (jabuka) ne postoji što uglavnom znači da je jabuka pojedena. Pitanje glasi: postoje li tropi i dalje iako je svežanj rasvežnjen? Ako tropi postoje samo u svežnju onda nema niti tropa nakon rasvežnjenja. No, moguće je da tropi postoje samo u svežnju, a da ipak rasvežnjem ne prestaju postojati, nego da usvežnjuju drugi svežanj (ne više jabuku, nego hranu u želucu). Ukratko, ono što je jednom svežnju rasvežnjenje, drugom je usvežnjenje. To bi značilo da tropi mogu usvežnjiti više od jednog svežnja istovremeno, ali i da mogu usvežnjiti iste svežnjeve u različitim vremenima ovisno o vlastitoj konkurentnosti (sposobnosti da usvežnje ovaj ili onaj svežanj, ili sposobnosti da individuiraju konstrukt individuum). No, ako su elementarno neovisni, onda mogu postojati slobodno (*free-floating*), a to je ono što smo pretpostavili i što je suprotno postavci da su neovisni. Dakako, različita su pitanja kako tropi usvežnjuju Sokrata, kako mudrost, kako rast živih bića (posebno je teško primijeniti teoriju tropa na procese).

3.1.4. Uz ove upućen je i vrlo snažan prigovor T-teoriji, a možemo ga nazvati *prigovorom iz pretpostavke upitnosti ontološkog statusa usvežnjenja*. Naime, ako tropi shvatimo kao fundamentalne entitete ili fundamentalne elemente opstojećeg, to onda povlači da su oni također i najjednostavniji entiteti. Ako su pak najjednostavniji entiteti nije jasno kako se mogu usvežnjiti. Pretpostavimo da postoje barem dva tropa, recimo okruglost jedne lopte i kožnatost, te gumenost njezinih dijelova. Sada, pitanje je što je usvežnjenje tih tropa u jednu, tj. *ovu loptu*. Radikalnije postavljeno pitanje glasi - kakav je ontološki status usvežnjenja? Pretpostavimo da postoji samo jedan konstrukt poput gumene lopte (kemijskog sastava gume) ili zlatne kugle (isključivo od čistog zlata). Jesu li to konstrukti usvežnjeni od jednog tropa ili postoje tropi kao što su «kemijska svojstva zlata», «promjer ove zlatne kugle», «oplošje i volumen ove zlatne kugle», itd.? (jesu li to *blobs*?) Ako je usvežnjenje izvan tih dviju tropa tako reći *treći trop* (pa makar se radilo i o metatropu svih mogućih usvežnjenja), onda je najjednostavniji trop u stvari samo jedan trop i to trop usvežnjenja, te onda svi tropi ne mogu biti istog ontološkog statusa. Ako je usvežnjenje pak identično sa svakom tropom, tj. ako je trop "okruglost ove lopte" identična sa

tropom "moguće usvežnjenje ove okruglosti s onom kožnatošću", onda su i sami tropi ili složeni, te posljedično nisu jednostavni, što u konačnici znači da nisu fundamentalni; ili su pak takve da je svaki trop identičan s svim mogućnostima vlastitog usvežnjenja sa srodnim tropima tako dugo dok se ne usvežnji. Ovdje se otvara problem stvarnog broja tropa i to barem onog fundamentalnih tropa. Dakako, problem je i same naravi usvežnjenja, jer nije dostatno reći da je usvežnjenje dviju konkurentnih tropa identično s njima samima. Potrebno je tvrditi da je ono tako reći nalik na opću narav svakog zakona s obzirom da se tropi koji usvežnjuju npr. materijalne predmete srednje veličine vjerojatno usvežnjuju po fizičkim zakonima ili barem ne mimo njih. Usvežnjenje je dakle opća zakonska relacija koja je u stvari identična sa svakim tropom prije usvežnjenja u neku složenost i nakon rasvežnjenja svake složenosti na trope. Metodološki i epistemološki govoreći tropi su ono unaprijed zadano da bi bilo što drugo bilo moguće. Kako se primjerice usvežnjuje skup prirodnih brojeva. Postoji skup svih prirodnih brojeva. Pretpostavimo da postoji i broj jedan. Da bi skup bio usvežnjen mora postojati usvežnjenje koje kaže da je svaki broj veći za 1 od svog prethodnika. Tom relacijom usvežnjen je skup svih prirodnih brojeva, ali zar za svaki prirodni broj veći od 1 ne стоји da je identičan sa relacijom usvežnjenja koja kaže ("biti sljedeći" znači) "biti za 1 veći od prethodnika". Usvežnjenje, kao i rasvežnjenje tropa stoga je sama bit složenosti koja se usvežnjuje ili rasvežnjuje. Tropi usvežnjene složenosti tako čine iako aktualna svojstva usvežnjene složenosti, ali ipak ujedno i akcidentalna svojstva te iste složenosti. Esencijalna svojstva u stvari jesu samo usvežnjenje koje je uvijek usvežnjenje ovog ili onog svežnja (bića).

3.1.5. Zasebnu kritiku uputio je i Tomislav Ogrinšak, te ovdje odgovaram i na nju.⁶⁸ Ovdje je važno za napomenuti da Ogrinšak kritizira izravno moj tekst, a ne neku drugu verziju teorije tropa. Ta je teorija povjesno bila korištena u razne svrhe: opravdanje idealističke teorije općenitosti, opravdanje minimalnih ontologija, itd. Osobno sam ju nastojao iskoristiti kao pomoć u potrazi za nekom jednostavnijom teorijom od idealističkih, nominalističkih i realističkih teorija općenitosti i pojedinačnosti, tako da ona u posljedicama koristi u konstruktivnom pokušaju objašnjenja i pojedinačnosti i općenitosti. Prigovore će iskazati u obliku pitanja ili nejasnih izraza, te zatim pružiti pojašnjenje koliko je to s moje strane moguće. *Ako su tropi jednostavne činjenice, kako ih onda možemo opisati?* Trope ne opisujemo *stricto sensu*, njih, kako se meni

---

⁶⁸ Tomislav Ogrinšak uputio je prigovore nakon što sam prvotni tekst (prvi dio) izlagao na simpoziju 1999. godine, tj. tijekom 2000, a odgovori su nastali tijekom 2001. godine, tj. ovaj tekst. Pitanja i prigovore T. Ogrinšaka dajem u kurzivu.

čini, ne iskazujemo na način denotacije, nego na način konotacije, one su tako konotativni izrazi. S druge strane čini se da ih samo imenujemo. No, posljedica je podosta čudna, naime i opisi su imena. *Koliko je trova minimalno potrebno da bi postojao Sokrat?* Onoliko koliko je potrebo za usvežnjenje svih tropa u (kako bi to Ogrinšak volio kazati) izdvojinu (prvu supstanciju) Sokrata. Pravilo ili zakon usvežnjenja za Sokrata je isto kao i za svaku drugu individuu njegove vrste. Opće metafizičko ili ontološko pitanje ovdje postaje, kako se čini, posebno metafizičko pitanje ili pitanje antropologije (u najširem smislu riječi) i to pitanje o podrijetlu i "naravi" čovjeka. *Ako trovi ne korespondiraju dijelovima iskaza, kako je onda moguće razumjeti istinitost iskaza?* Ovdje ne želim ulaziti u prijepor između aristotelovskih i nearistotelovskih semantika i epistemologija. Napomena o *istinočiniteljima* je jednostavno preuzeta od Campbella kao naznaka mogućnosti nearistotelovske semantike i epistemologije. Mislim da pitanje redukcije ontologije ili ontološkog istraživanja na epistemološko (Kant), logičko (Frege-Russell), ili semantičko (kasni Carnap i Quine) izlazi iz okvira ovog načelnog uvoda u T-teoriju iako može biti krucijalno u navedenim koncepcijama. Tropi u svakom slučaju mogu činiti iskaze istinitima, a ako nečemu i trebaju *odgovarati*, onda odgovaraju elementima od kojih sazdajemo imena, opise i predikate. "Plavetnilo neba danas ujutro" nečemu zasigurno može korespondirati, a to je prije svega konkretizirana apstraktnost ili upojednačena općenitost, pri čemu je "plavetnilo" općenitost, a "nebo", "današnjost" i "jutrost" obavljaju ulogu upojednačitelja te općenitosti. *Zašto uz teoriju prve supstancije, ili P+O teoriju uopće uvoditi T-teoriju, zar ona nije jednostavno suvišna?* Jednostavno zato što nam je kvantna teorija dala za naslutiti da je ontologiju materijalnih pojedinačnosti srednje veličine jednostavno moguće reducirati na ili točnije modificirati-na ontologiju tropa kao ontologiju fundamentalnih entiteta koji konstituiraju entitete te iste vrste. Ona nam je sugerirala mogućnost pomaka iz svakodnevne ontologije, dala nam razloga za sumnju u postojanje «materije», «ideja», «ljudi», «biljaka», «životnija», «kuća», «umova» itd. *Je li Sokrat svežan svih sokratskih tropa?* Dakako, kao što je Platon svežan svih platonskih tropa. Nenužnost supstancije ovdje je sasvim vidljiva ako smo spremni pozabaviti se mišlju o usvežnjenju kao zakonitom zbivanju (događaju) nastanka individuma određene vrste (ovde ljudske). Nije nelegitimno pitanje kako dva genoma usvežnjuju Platonov genom (ili ljudski genom kao takav). Brončani kip konja bana Jelačića zasigurno nije trop, ali *brončanost kipa njegovog konja danas u podne bez dalnjeg je apstraktna pojedinačnost.* *Problem i spasonosnost pojma usvežnjenja!* Usvežnjenje je teško pitanje. No, kako su trovi dani u iskustvu kao tropi

dakle kao izdvojine pitanje je kako je moguće da nešto što je ovisni entitet u iskustvu bude dano kao jednostavno i neovisno. Mi naime ne vidimo svežnjeve. Svežnjeve konstruiramo, prepostavljamo, zamišljamo. Unutarnjim okom vidim sadržaje svoje svijesti, sad misao, sad osjećaj, sad motiv i iz tih tropa koje su mi dane introspekcijom konstruiram svežanj koji nazivam moja svijest. Fizičkim okom vidim plavetnilo majice najuspješnijeg hrvatskog nogometnog kluba i umskim moćima konstruiram plavetnilo kao svojstvo ili majicu kao stvar. No, poteškoća je baš u tome što svežnjevi (stvari, činjenice, događaji, procesi) koje mi konstruiramo iz fenomenalno danih tropa nisu nužno isti oni svežnjevi o kojima kao o cjelinama ovise tropi kao ovisni entiteti. Dakle, imamo sljedeću razliku koja zбуjuje i te dvije stvari nisu nespojive niti proturječne.

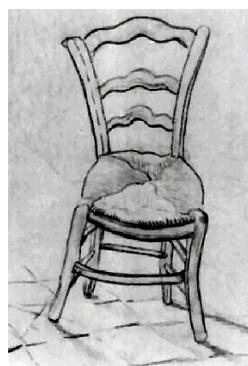
	<i>Tropi</i>	<i>Svežnjevi</i>
<i>Znanje</i>	Tropi su kao neposredno dani u «iskustvu» (a ne njihova danost) sirove činjenice, dakle neovisni entiteti prema svom ontološkom podrijetlu (načinu na koji su dohvaćeni kao postojeći).	Svežnjevi tropa ili cjeline (stvari, činjenice, događaji, procesi) koje mi svojim moćima usvežnjavamo (konstruiramo) vjerojatno zbog lakšeg snalaženja u svijetu i lakšeg nošenja sa svijetom.
<i>Opstojnost</i>	Tropi su kao dijelovi ovisni o cjelinama, dakle ovisni entiteti prema svom ontološkom statusu (načinu na koji postoje).	Svežnjevi tropa ili cjeline (stvari, činjenice, događaji, procesi) koje su kao cjeline takve da su tropi entiteti ovisni o njima usvežnjavaju se (konstruiraju) po posebnim pravilnostima.

TABLICA 26

Pitanje je dakako koje su to naše moći i koje su to posebne pravilnosti. Naše moći su umske moći, a posebne pravilnosti su one koje nazivamo zakonitostima pomoću kojih se usvežnuju sve cjeline, tj. nežive stvari (stijene, rijeke, jezera), živa bića (biljke, životinje, gljive), proizvedene stvari (kuće, automobili, umjetnička djela). No, postoji poteškoća. Ako šećem ulicom u predvečerje i vidim čovjekoliku pojavu na kraju ulice, onda usvežnjujem (konstruiram) čovjeka jer mi je taj trop dan u doživljaju (pod vidikom mog znanja). No, moguće je da je baš taj trop koji sam usvežnji/konstruirao kao čovjeka u stvari trop žbunja koje samo nalikuje na siluetu čovjeka dok zaista usvežnjuje žbunje recimo tropom svog oblika. Dakle, čini se da moramo provesti razliku između tropa i svežnjeva na način kako su dani u doživljaju i konstruiranju i načina na koji opstoje kao usvežnjeni. No, vratimo se prigovoru. Entitet zasigurno posjeduje esencijalna svojstva ili vlastitosti i akcidentalna svojstva. P+O teorija je najekonomičnija s

obzirom na materijalne predmete srednje veličine. To niti na jednom mjestu nisam poricao. Ipak vlastitosti čovjeka kao takvog i čovjeka Kalije jesu usvežnjeni tropi. Po logici stvari prepostavljam razumnim kazati da esencijalna svojstva usvežnjuju esencijalni tropi. *Je li opravдано unošenje formalno ontoloških pojmove u fiziku?* To bi značilo ontologiziranje fizike, ali mislim da je ovdje na djelu suprotan proces, tj. naturalizacija ontologije. Sredstvo naturaliziranja je kvantna teorija. Načelno pitanje je zašto ne bismo smjeli dopustiti utjecaj fizike na ontologiju. No, nije svaki utjecaj znanosti (prirodnih, društvenih ili formalnih) samim time naturalizacija. Utjecaj npr. logike, gramatike ili semantike u ontologiji možemo dopustiti, ali ne i fizike! Dakako da smijemo. Naturalizacija bi bilo preuzimanje načela tih znanosti u filozofiji. Kategorija materijalnih predmeta srednje veličine preuzeta je iz svakodnevnog iskustva, ali tek u odnosu na vrlo male ili vrlo velike materijalne predmete koji su produkt iskustva fizike ili nematerijalne predmete koji su *iskustvo religije/teologije*. Tropi su u stvari entiteti ili predmeti (ontološki četverokut - Aristotel, *Kategorije* (1a20-1b9)). Osobno i ovdje moram priznati da mi nije jasno jesu li tropi zaista entiteti, ali ako jesu, onda nikako nisu složeni, nego jednostavni, ali to nije proturječno tome da su ovisni entiteti, tj. ovisni o cjelinama ili svojim svežnjevima. Ono što nas može zbumjivati je to što tropi po ontološkom statusu nalikuju na Parmenidovo biće, Demokritove atome ili Leibnizove monade, dok po ontološkom podrijetlu nalikuju više na Heraklitovu mijenu ili Aristotelove prve supstancije. *Samo zato što ih opisujemo složenim izrazima* (Ogrinšak) iz toga ne slijedi da su složeni. Mi zaista najjednostavnije poznate subatomske čestice možemo opisivati vrlo složenim, čak jezično pojavno neprimjerenum izrazima, ali one ne postaju ništa manje jednostavne samo zato što ih mi ne možemo objasniti jednostavno. *Usvežnjenje kao zahtjev za tropima substrata i tropima usvežnjenja.*

3.1.6. Uzmimo primjer običnog stolca (ovo je igrom slučaja crtež stolca Vincenta van Gogha).

ILUSTRACIJA 1 (VINCENT VAN GOGH, STOLAC)

Razmislimo sada što bi bio stolac. Je li stolac stvar, tj. proizvedeni predmet s jasnom funkcijom ili je skup stvari? Ima li primjerice ovaj stolac bitne i nebitne dijelove? Primjerice prva i druga prečka naslona (odozdo) čine se nebitnima, dok se najviša čini bitnom. Naime, nemoguće se nasloniti na stolcu ako nema najviše prečke, a za stolac s naslonjačem je bitno da se sjedeći na njemu možemo nasloniti. No i donje dvije prečke su bitne zbog konstrukcije naslona koji bi se bez njih raspao. Ovaj stolac je dakle artefakt koji se sastoji 18 dijelova od kojih su 17 dijelova drveni dok je 1 dio od platna i slame. Stolac je načinjen tako da nema nebitnih dijelova i to je izraženo «konstrukcijom» stolca. Dakako, konstrukcija ima određen oblik koji je između ostalog i estetski tako da ista konstrukcija stolca ili ista vrsta stolca može biti izvedena ne samo u drugom materijalu, nego i drugačijim dizajnom. No, ako je stolac stvar i ako je cjelina, a cjelina ima neke dijelove u određenim odnosima, onda su ti dijelovi tropi. No, što su zaista tropi stolca? Stolac se sastoji od dijelova koji su također stvari, a ti dijelovi su sastavljeni od tropa, primjerice trop «drvenost prednje lijeve noge stolca», «masa prednje lijeve ...», «boja...», itd. Svi ti tropi su supostojeći (koegzistentni) u dijelovima stolca kao stvarima. Stolac je dakle proizведен od stvari koje su prethodno proizvedene kako bi mogle izvršiti funkciju «biti dijelom stolca». Pitanje je ipak što se zbilo s tropima drveta dok je postajalo dijelom stolca, tj. za vrijeme proizvodnje? Iako sam u tekstu pokušao riješiti taj problem, ipak ostavljam ovaj prigovor otvorenim. Naime, iako se čini smislenim kazati da postoji samo jedna vrsta tropa, ipak postoje i razlozi za uvođenje dvije vrste tropa, pa čak i tropa drugog reda. Ipak, naša sklonost da svaku teoriju fundamentalnih entiteta reduciramo i promatramo kroz naočale ontološkog realizma, konceptualizma ili nominalizma (Platon, Aristotel), govori više o tome koliko smo skloni poistovjećivati ono što promatramo s formom našeg promatranja (Wittgenstein), ali i koliko smo zdravorazumski ukorijenjeni u ontologiju materijalnih pojedinačnosti srednje veličine i dopuštanje samo onih ontologija koje primarno objašnjavaju ontološki status i strukturu te vrste entiteta. Zaista, kako piše Wittgenstein u spisu «O izvjesnosti», istinitost određenih iskustvenih propozicija pripada našem referentnom okviru», a ovdje valja naglasiti «našem». Stoga bez daljnog priznajem otvorenost T-teorije pod vidikom prigovora iz epistemološkog utemeljenja, prigovora o naravi usvežnjenja i prigovora temeljem ontologije materijalnih predmeta srednje veličine. Konkretne odgovore na te prigovore kao bilo što više od navedenih pokušaja još uvijek ne mogu pružiti bez da prihvatom neka doduše postojeća tumačenja, ali koja mi se ovog trenutka

čine neprihvatljivima iz razloga koje ovdje ne treba navoditi jer spadaju u prijepore između zastupnika različitih teorija tropsa.

3.2. Poteškoće diskurzivnog nominalizma (Carnap, Quine i Jackson)

3.2.1. Postoje ozbiljni problemi s apstraktnim općenitostima.⁶⁹ Štoviše, to je jedan od tradicionalnih problema ontologije. Možemo ga formulirati na dva različita i kompatibilna načina: (1) kako je moguće da numerički različite pojedinačnosti imaju ista svojstva, ili (2) kako je moguće da se isto svojstvo može pojaviti na numerički različitim pojedinačnostima. Jedan od optimističnijih pokušaja u traženju ispravne metodologije u ontologiji svakako je pokušaj W. V. O. Quinea s tzv. "ontološkom obvezom" ("ontological commitment"). Odgovor se gradi u dva koraka. (1) Prvi korak se sastoji u utvrđivanju koje su od naših teorija istinite (u opće metafizičkom ili ontološkom smislu riječi to znači iznaći načina za utvrđivanje istinitosti naših ontoloških intuicija provedenih kroz sito kritike). (2) Drugi korak se sastoji u utvrđivanju ontološke obveze tih istinitih teorija: rečenica je ontološki obvezna entitetu (ili vrsti entiteta) ako i samo ako taj entitet (ili vrsta) mora egzistirati da bi rečenica bila istinita ("biti znači biti vrijednost vezane varijable").⁷⁰ Ontološka obveza se iskazuje općom riječju "nešto" koja se u logici prvog reda prikazuje egzistencijalnim kvantifikatorom (količiteljem) (" $\exists$ ") kao u primjeru: "Nešto je smrtno" što se prikazuje kao " $(\exists x)Mx$ " gdje "Mx" znači "x je smrtno" (M = mortal). Kada kažemo "Nešto je smrtno" na umu imamo neki skup entiteta, za kojeg kažemo da je smrtan. Ako je skup o kojem govorimo skup ljudskih bića, rečenica je istinita, a ako je taj skup – skup besmrtnih bogova, rečenica je neistinita. Takav skup entiteta naziva se *domena kvantifikacije* obzirom na koju je istinitost kvantificirane rečenice relativna: " $(\exists x)Mx$ " je istinita ako i samo ako je neki entitet u domeni kvantifikacije smrtan. Entiteti domene kvantifikacije jesu

---

⁶⁹ Ovaj dodatak ne pišem samo zato što zaista postoji ozbiljan, iako podosta nezanimljiv, problem općenitosti, nego stoga što je "nova ontologija", tj. ontologija napose u drugoj polovici 20. st. svoj ponovni procvat izvela baš na pepelu logičko pozitivističke kritike ontologije (uglavnom nominalizma). Teorija tropa je očito dijete pozitivizma, iako osobno nastojim pokazati da ju se može shvatiti i kao dijete racionalizma i idealizma i kao takvu inačicom idealističke ontologije.

⁷⁰ Vidi Quine «On What There Is», «Logic and the Reification of Universals», u isti «From a Logical Point of View», te posebno 1953:102-103. «What is under consideration is not the ontological state of affairs, but the ontological commitments of a discourse.» Quine ipak ne sugerira ovisnost postojećeg o jeziku, nego naime to da «ono što postoji načelno ne ovisi o nečijoj uporabi jezika, ali ono za što netko kaže da postoji ovisi o uporabi jezika.» (nav. mj.)

vrijednosti vezanih varijabli kvantifikacije, kao što je to "x" slijedeći "M" u " $(\exists x)Mx$ " i za te varijable se kaže da se *prostiru nad svojim vrijednostima*. Dakle, za našu rečenicu da bi bila istinita neki entitet u našoj domeni kvantifikacije mora biti smrtan. Taj smrtni entitet mora biti vrijednost varijable kvantifikacije i to je ono što obvezuje našu rečenicu na postojanje nekog smrtnog entiteta.

3.2.2. Ovdje se valja osvrnuti na Carnapov tekst "Empirizam, semantika i ontologija" (1950, Kurtz (ed.), 1973:416-433). Tekst je podijeljen u pet dijelova. Na početku prvog dijela "Problem apstraktnih entiteta" stvar postaje jasna. Empiristi su sumnjičavi prema bilo kojoj vrsti apstraktnih entiteta, te su skloniji nominalistima, no realistima. To znači da se empirist ograničava na nominalistički jezik, a to je jezik koji nastoji ne sadržavati referencije na apstraktne entitete (Carnap 1973:416). Zatim daje primjere kada se može izbjegći nominalistički jezik (npr. formalizam u matematici, neinterpretabilnost dijela jezika fizike). Nakon toga se okreće pitanju semantike. "Neki semantičari kažu kako određeni izrazi označavaju određene entitete, a među te entitete ne uključuju samo konkretne materijalne stvari, nego također i apstraktne entitete, tj. svojstva (vlastitosti) se označavaju predikatima, a propozicije rečenicama." (Carnap 1973:417). U podnožnoj napomeni Carnap piše kako će termine "rečenica" i "stav" (stavak) rabiti sinonimno za deklarativnu indikativnu propozicionalnu rečenicu. Mnogi prigovaraju ovakvim procedurama tvrdeći kako se time napuštaju načela empirizma i vraća nas se na platonističku ontologiju. Kao svrhu teksta navodi pokušaj razjašnjenja te kontroverze u suvremenoj semantici. Zanimljivo je pojašnjenje cilja. Naime, Carnap piše kako će pokazati da je moguće pozivanje na apstraktne entitete bez preuzimanja platonističke ontologije, tj. s ostankom u granicama empirističke ontologije. Zatim će raspravljati specifičnu ulogu apstraktnih entiteta. Drugi dio bavi se djelokrugom ili okosnicom entiteta ("framework of entities"). Carnap ovdje tvrdi koliko se meni čini da je razumijevanje pitanja tipa "Postoje li svojstva?" nužno povezano s distinkcijom između dvije vrste pitanja s obzirom na stvarnost entiteta. Distinkcija je jednostavna. Ako bi čovjek želio u svom jeziku govoriti o novoj vrsti entiteta, on mora uvesti nov sustav govora, a tu proceduru uvođenja određenih pravila Carnap naziva "procedurom konstrukcije djelokruga" (*framework*) za novi entitet.

3.2.3. Nadalje moramo razlikovati dvije vrste pitanja o opstojnosti (*existence*). (1) pitanja o opstojnosti određenih entiteta nove vrste unutar djelokruga i ta pitanja nazivamo unutrašnjim pitanjima (*internal questions*), (2) pitanja o opstojnosti određenih entiteta s obzirom na stvarnost

samog djelokruga (*framework*) i ta pitanja nazivamo izvanskim pitanjima (*external questions*). Unutrašnja pitanja i mogući odgovori na njih formuliraju se uz pomoć novih oblika izraza. Odgovor se može pronaći čisto logičkim ili empirijskim metodama ovisno o tome je li djelokrug entiteta logički ili činjenični. Izvanska pitanja su problematična i Carnap ih pobliže ispituje. *Predmeti, brojevi, propozicije i svojstva* u istom dijelu, koji je ujedno i središnji, jer u njemu se nalazi argumentacija u prilog distinkciji i primjene na ontološke probleme, obrazlaže distinkciju na nekoliko središnjih eksternih vrsta pitanja, tj. o predmetima, brojevima, propozicijama i svojstvima (Carnap 1973:417-424). Prvo ispituje svijet stvari. Ovdje je stvar jednostavna, tj. kada jednom konstruiramo jezik-stvari te posljedično djelokrug-stvari možemo postaviti unutrašnja pitanja kao što je "Je li zaista postojao kralj Artur?", jer ta se pitanja odlučuju empirijskim istraživanjem (Carnap 1973:418). Od tih pitanja o stvarima trebamo razlikovati izvanska pitanja o stvarnosti svijeta-stvari kao takvog. Ta pitanja ne postavljaju se u svakodnevnom životu, niti u znanosti, nego isključivo u filozofiji. Carnap ovdje vidi tisućljetne rasprave realista i idealista, te kako se rješenje nije pronašlo, a to zahvaljujući činjenici kako je loše izvedeno ili postavljenko (*framed in a wrong way*).

- "Biti stvaran u znanstvenom smislu riječi, znači biti dio djelokruga, te stoga taj pojam ne može biti smisleno primijenjen na sam djelokrug." (Carnap 1973:418).

Carnap čak tvrdi kako je pitanje slobodne odluke hoćemo li ili ne nastaviti koristiti neki djelokrug kao npr. jezik osjetnih podataka ili konstruirati alternativni jezik. Ovo pak ne treba interpretirati kao prihvaćanje "vjerovanja" u stvarnost svijeta stvari. Dakle, prihvatiti djelokrug kao takav, znači prihvatiti određen oblik jezika. To pak znači prihvaćanje pravila za formiranje rečenica, te njihovu provjeru i prihvaćanje ili odbacivanje. Ipak, ovo može voditi vjerovanju, ali to vjerovanje o stvarnosti svijeta stvari ne može biti formulirano u jeziku djelokruga svijeta stvari. Drugim riječima, odgovor na izvansko pitanje ne može biti formuliran u jeziku unutrašnjeg pitanja i odgovora, niti u bilo kojem drugom teorijskom jeziku (Carnap 1973:419). Ta odluka o prihvaćanju jezika stvari nije kognitivna u naravi. Za odluku ipak mogu biti odlučujući neki kognitivni čimbenici kao što su učinkovitost, plodnost i jednostavnost tog jezika. I na taj način Carnap i opravdava uporabu jezika stvari u svakodnevnom životu. Što se tiče brojeva, stvar se pomalo komplicira, iako je još uvijek rješiva formalizmom u filozofiji matematike. Djelokrug brojeva je djelokrug kojeg Carnap uzima kao primjer logičkog djelokruga. Sustav brojeva uvodi se pravilima kao što su: (1) ima brojeva kao što je broj "5", (2)

postoje rečenični oblici kao što je "Na stolu je pet knjiga", (3) postoji svojstva brojeva kao npr. "paran" ili "prim broj", (4) postoji odnosi kao što je "biti veći od", (5) postoji funkcije kao što je "+", (6) ima količitelja kao što je opći količitelj i opstojni količitelj, itd. I ovdje se mogu postaviti unutrašnja pitanja kao npr: "Postoji li paran broj veći od 100?" i ona se odlučuju temeljem analize na osnovu pravila za nove iskaze. Kakvo je onda pitanje o stvarnosti ili ontološkom statusu brojeva tj. izvansko pitanje? Carnap ovdje drži kako je iz rečenice tipa "Pet je broj" analitički izvediva rečenica tipa "Ima brojeva." tj. eksplicitno "Postoji neki n i n je broj.". Dakle pitanje "Ima li brojeva?" kao unutrašnje pitanje ne može biti odgovoren negativno. Ako se želi pitati nešto više od toga, Carnap drži kako pitanje još uvijek nije formulirano u znanstvenom jeziku, te stoga niti odgovor ne postoji. Drugim riječima, kako još uvijek nema izvanskog pitanja o ontološkom statusu brojeva. No, čini se kako je ovdje moguće uputiti pitanje Carnapovu stajalištu. Naime, je li slijedenje iz analitičkog stava dostatan razlog da su sam stav i ono što je izvedeno iz istog djelokruga entiteta o kojima je riječ? Naime, je li pitanje tipa "Je li Rembrandt renesansni slikar?" unutrašnje ili izvansko. Zamislimo kako je točna rečenica tipa "Svaki slikar pripada nekom razdoblju povijesti slikarstva." To dakako može biti odgovor na pitanje o tome postoji li barem jedan slikar koji ne pripada niti jednom razdoblju povijesti slikarstva. Ali, pitanja tipa "Postoji li slikarstvo?" ili "Postoji li umjetnost?" ili afirmativni odgovori na njih nisu izvodivi iz tvrdnji tipa "Svaki je slikar čovjek.", "Svaki je slikar, slikar.", "Svaki je slikar pripadnik nekog povijesnog razdoblja slikarstva.". Carnap, čini se, želi reći kako ne postoje pitanja na koja nema odgovora. Ideja je dakako stara jer znanost posreduje sve relevantno znanje o svijetu i čovjeku.

3.2.4. Slično postupa i s propozicijama. Tako primjerice propoziciju (1) "Postoji propozicije" tretira ili kao propoziciju tipa (2) "Postoji p tako da je p propozicija." pri čemu to slijedi iz mnogih propozicija kao npr. iz rečenice "Chicago je velik je propozicija.", ali ako (1) može biti uzeto u izvanskom smislu, onda je nekognitivno (Carnap 1973:421). Pitanje svojstava stvari je možda najteže. Ipak, Carnap uzima u obzir samo materijalna svojstva stvari. Problem se ponovno pojavljuje u razlici između rečenica tipa: (1) "Crveno je svojstvo." (2) "Crveno je boja." Rečenica (2) je zasigurno unutrašnja tvrdnja (*internal assertion*). I ovdje Carnap zastaje na tvrdnji kako su izvanska pitanja nekognitivna. Ovime se dakako nešto rješava, ali u pravilu vrlo malo toga. U stvari cijeli tekst možemo motriti kao pokušaj redefiniranja ontologije, tako da bi ontologija bilo područje filozofije koje nastoji postaviti i odgovoriti izvanska pitanja, tj. pitanja

o samim djelokruzima raznih entiteta. Carnap je ovdje, za razliku od ranije faze svog filozofiranja, neodlučan između teze o tome kako se tu ništa ne može kazati i teze o tome kako se načelno pitanja o djelokruzima kao takvim mogu postaviti, ali još uvijek nisu uspješno postavljena. Dakle, postavlja se pitanje o temelju njegove prvostrukne distinkcije (kao uostalom i pitanje o načelu verifikacije), a to pitanje je ovdje svakako ontološko, a ne jezično, tj. što znači prihvatići djelokrug entiteta i njega Carnap postavlja i nastoji odgovoriti. *Što znači prihvatići djelokrug entiteta* (Carnap-Quine)? Prihvatanje djelokruga novih entiteta izvodi se jezikom kojim se uvode nove forme izraza koje se upotrebljavaju u skladu s novim pravilima (Carnap 1973:424). Postoje dva bitna koraka u uvođenju konstanti. (1) Prvi je uvođenje općeg termina, tj. predikata višeg reda za novu vrstu entiteta koji nam dopušta da kažemo za bilo koji pojedinačni entitet kako pripada određenoj vrsti. (2) Drugi korak je uvođenje varijable nove vrste, te su novi entiteti vrijednosti tih varijabli. Uz pomoć varijabli moguće je formulirati opće rečenice o novim entitetima. Ovdje se Carnap eksplisitno poziva na klasični Quineov tekst "O onome čega ima" (*On What There Is*, Quine, 1953:1-19). Ako se zaista sve svodi na Quineovu tezu kako «biti znači biti vrijednost vezane varijable», onda je jasno da prigovori koji vrijede za Quineovu tezu, vrijede i za Carnapovu. Pitanje je - jesu li moguće sve parafraze za koje Quine, te posljedično i Carnap, tvrde kako su moguće.

3.2.5. Poznata je kritika ovog projekta parafraziranja i povezivanja s teorijom ontološke obvezne u Quineovoj koncepciji u članku Franka Jacksona "Statements about Universals" (1997:89-92). Dakle, teza je načelno jednostavna. Nominalisti poput Carnapa i Quinea drže kako je moguće sve stavove o općenitostima prevesti u stavove o pojedinačnostima, a Jackson (inače nominalist) je pokazao kako to nije moguće u slučaju stava "Crveno je boja.". No vratimo se Carnapu da vidimo je li poboljšao Quineovu tezu i učinio je izazovnjom. Carnap ipak ponavlja tezu iz uvoda pišući kako je prihvatanje novog djelokruga entiteta u stvari prihvatanje novog vokabulara (Carnap 1973:425). U četvrtom dijelu rada Carnap se okreće pitanju semantike i ovdje razjašnjava svoju definiciju prihvatanja djelokruga entiteta. Ako netko prihvata djelokrug brojeva, onda on prihvata npr. "Pet označava pet", "Pet je broj" i "Pet' označava pet". Drugim riječima, ako osoba prihvata djelokrug entiteta, onda prihvata i to da postoje određeni nositelji izraza kojima označavamo entitete (Carnap 1973:428). Pitanje o prihvatanju samog djelokruga entiteta je pitanje o prihvatljivosti jezika, a to je pitanje praktično pitanje (Carnap 1973:428). Temelj kritike Quineova postupka koji smjera na nominalističku analizu stvarnosti nalazimo u

članku F. Jacksona "Stavovi o općenitostima" (1997), gdje Jackson pokazuje da nije lako pokazati kako su nominalističke parafraze dostupne u svim slučajevima, a napose u slučajevima apstraktnih singularnih terma. Ipak, kvantifikacija ima važnu ulogu u analitičkoj ontologiji. U smislu Carnapove i kasnije Quineove ideje "semantičkog uspona" kao pomaka od objektnog prema meta-jeziku, tj. pomaka od govora o predmetima prema govoru o riječima, kvantifikacija je važna u sklopu *semantičkog uspona*, jer osigurava mogućnost i sposobnost "raščišćavanja ontoloških straćara" (Quine 1999:301). Dakle, kao i središnje struje suvremene filozofije koje su načelno empirističke, naturalističke i pragmatističke, tako je i sa najutjecajnijim analitičkim ontologom W. V. O. Quineom. No, ako se pitamo što Quine podrazumijeva pod ontološkim straćarama koje valja raščistiti, onda to nikako nije jasno ako ne misli na straćare platonističkih metafizičkih laboratorija u kojima, po njegovom mišljenju uvijek mora biti viška iz "napuhanog Wymanovog svemira". Ovim postupkom Quine se, kako vjeruje, uspješno riješio tradicionalnog pitanja o općenitostima ili univerzalijama. Ipak, da bi taj odgovor bio sasvim prihvatljiv potrebno je pokazati da je uspješniji od alternativnih odgovora. Jedan od temeljnih alternativnih odgovora jest onaj o konceptualnoj analizi sadržaja rečenica tipa: "a i b pripadaju istom tipu (*type*)/imaju zajedničku vlastitost", "a i b su F", "a i b imaju zajedničku vlastitost F", "a ima vlastitost", "a je F", "a ima vlastitost F". Ipak, većina autora se slaže da se problem općenitosti ne svodi, niti ga je moguće reducirati na problem konceptualne analize sadržaja navedenih rečenica. Prava alternativa ili relevantna alternativa teoriji ontološke obveze je teorija istinočinitelja (*truthmaker theory*). Što se tiče kritike Quinea, mislim da je Jackson to učinio sasvim dobro u navedenom tekstu. Relevantna mjesta članka su sljedeća.⁷¹

3.2.6. «Svojstvo mnogih oblika nominalizma je tvrdnja da se svi stavovi [*statements*] o općenitostima [*universals*] mogu prevesti u stavove o pojedinačnostima [*particulars*]. To je svakako moguće u nekim slučajevima, kao npr. u slučaju kada je stav "Mudrost je bila karakteristika Platona" ekvivalentan stavu "Platon je bio mudar". Pokazat će kako to ipak nije uvijek moguće, tj. konkretno, kako to nije moguće za stavove "Crveno je boja" i "Crvena sliči ružičastoj više no plavoj". Uobičajen nominalistički prijedlog je kako je stav "Crveno je boja" ekvivalentan stavu "Sve crveno je obojano". Postoji standardan prigovor ovom prijedlogu (vidi npr. A. N. Prior: "Exsistence", u: "Encyclopedia of Philosophy", P. Edwards (ed.), 1967, vol. 3, str. 146). Zamislimo široku lokaciju L svih crvenih stvari. Sve L-locirano je crveno, ali bjelodano je da L-lokacija nije boja. Slično tome, sve crveno može biti trokutasto i *vice versa*, tako da je sve trokutasto obojeno, ali trokutastost još uvijek ne bi bila boja. No, nominalist partikularist još uvije se prema Jacksonovim riječima može izvući. «Nominalist partikularist može dakako zaobići

⁷¹ Kako je članak relativno kratak i vrlo sabit, moje navođenje se svodi na citiranje velikih dijelova teksta kojem je u pravilu teško prigovoriti, iako je bilo nekih pokušaja, ali ovdje nije mjesto ulaziti u raspravu o parafraziranju.

ovaj prigovor nuđenjem stava "Nužno je, da je sve crveno obojano" kao njegov prijevod stava "Crveno je boja", jer u najboljem je slučaju samo kontingenčno istinito to da je sve L-locirano ili trokutasto obojeno. Ovaj odgovor spretno spašava nominaliste pružajući ontičke obveze [*ontic commitments*] takvih tvrdnji nužnosti. No, stvar je rasprave uključuju li ova objašnjenja obveze na općenitosti ili ne. Stoga je važno da sljedeći, kako se čini, ipak odlučujući prigovor stoji na raspolažanju realistima s obzirom na općenitosti. Sve crveno je takvo da ima oblik i protežnost, ali crveno nije niti oblik, ni protežnost. Nadalje, nužno je istinito da je sve crveno određenog oblika i protežnosti. Ovime se dakako ne niječe to da stav "Crveno je boja" povlači [*entails*] da je nužno sve crveno obojeno. Ali prvi stav kaže više no drugi, jer, ako to da je crveno boja ne znači ništa više no to kako je svaka crvena stvar nužno obojena, onda niti to da je crveno oblik i protežnost nije ništa više no činjenica da je svaka crvena stvar nekog oblika i protežnosti. Također, crveno nije niti oblik, ni protežnost. Realisti drže kako se čini da stav "Crveno je boja" govori o crvenome nešto što nije svedivo na nešto drugo o crvenim stvarima.» (...) «Nominalisti se ovdje mogu uteći razlici između *analitičkih* istina u Fregeovu smislu reduktibilnosti na logičke istine putem supstitucije sinonimnosti i nužnosti u širem smislu riječi. Dakle, nominalist kao svoj novi prijevod može predložiti stav "Analitički je istinito to da je sve crveno obojeno". Ipak postoje neki problemi s redukcijom stava "Sve crveno je obojeno" na logičku istinu. Naime, "je obojeno" ne možemo zamijeniti s "jest žuto ili crveno ili ..." jer nominalist ne može završiti disjunkciju, naime ne postoji konačni spisak svih mogućih boja, te nadalje, nominalist ne može eksplicitirati "točkice" govoreći "i tako dalje za sve boje", jer se time obvezuje na sve boje (te također na cirkularnost u argumentu). Načelno govoreći, pozivanje na odnose (sinonimnosti ili bilo koje druge) između lingvističkih entiteta je nevažno u slučaju kada tražimo analizu toga da je crveno boja. Crveno nije postalo bojom kada smo prvi puta komentirali tu činjenicu u našim jezicima, te njezino postojanje bojom ni na koji način nije ovisno o opstojnosti engleskog ili francuskog jezika ili bilo kojeg drugog jezika kojem ta riječ može pripadati na način lingvističkog entiteta.» (...) «Nominalist je suočen sa sličnim poteškoćama u slučaju kada pokuša pružiti partikularistički prijevod stava: (1) Crveno nalikuje ružičastoj više no plavoj. Slijedeći A. Papa ("Nominalism, Empiricism and Universals: I", u: "Philosophical Quarterly", 9, 1959:330-40) možemo kazati da (1) nije ekvivalentan stavu "Bilo što crveno nalikuje bilo čemu ružičastom više no bilo što plavo", jer neke crvene stvari nalikuju nekim plavim stvarima više no neke ružičaste stvari zbog čimbenika različitih od same boje. Na primjer, crvena lopta nalikuje plavoj lopti više no ružičasti slon. Stoga nominalist umjesto toga mora ponuditi sljedeću analizu: (2) Bilo što crveno bojom-nalikuje bilo čemu ružičastom više no bilo čemu plavome. Standardni realistički prigovor na (2) (također iz Pap, *ibid.*) glasi da je "x bojom-nalikuje y" analizibilno kao "x nalikuje y u boji", pri čemu se drugi oblik dobiva iz oblika "x nalikuje y u z" supstituiranjem za "z". Dakle, (2) je ontički obvezno općenitostima, iako na prikriven način, jer sadrži tromjesni odnos [*three-place relation*] s mjestom za označavanja općenitosti. Notorna je činjenica kako problem s ovim prigovorom jest naprosto u tome kako je teško dokazati realistovu analizu bojne-sličnosti bez potezanja novih pitanja o opstojnosti općenitosti. Kakogod, postoji daljnji prigovor prijevodu (2) kojim se izbjegava ova poteškoća. Uzmimo u obzir mogući svijet [*possible world*] u kojem su 'crveno' i 'trokutasto' koekstenzivni, 'ružičasto' i 'nježno' su koekstenzivni i 'plavo' i 'pravokutno' su koekstenzivni. U tom svijetu bilo što trokutasto bojom-nalikuje bilo čemu nježnom više no bilo čemu pravokutnom. No, nitko ne želi kazati kako u tom svijetu trokutastost nalikuje nježnosti više no pravokutnosti. Stoga, argumentirajući na način dosadašnjem možemo kazati da ima nešto više u tome da

crveno nalikuje ružičastom više no plavom, nego u činjenici da crvene stvari bojom-nalikuju ružičastim stvarima više no plavim stvarima. Naime, trokutaste stvari mogu bojom-nalikovati nježnim stvarima više no pravokutne stvari bez da trokutastost nalikuje nježnosti više no pravokutnost. Ovdje se može kazati kako pogrešno rekonstruiram nominalistički prijedlog prijevoda. Nije točno da je stav "Bilo što $F \Phi$ -nalikuje bilo čemu G više no bilo što H " invarijantno ekvivalentan stavu " F nalikuje G više no H ", nego je ekvivalentan drugome ako su F, G, H svi Φ . Ipak ne dvojim kako je ovo istina, ali to nije nešto što nominalist može reći, on naime ponovno uvodi općenitosti, jer *one* su potrebne kako bi svi bili Φ . Očiti odgovor nominalista je naglasiti kako je (2) istinit u svim svjetovima, te tako podržati stav "Nužno je da bilo što crveno bojom-nalikuje bilo čemu ružičastom no bilo čemu plavom" kao svoj prijevod stava (1). (Ovo također ima prednost u tome što se izbjegavaju poteškoće koje se javljaju iz mogućnosti da nema crvenih, ružičastih ili plavih stvari što stav (2) čini trivijalno istinitim u nekim svjetovima.) Ovaj odgovor ipak ima neke nedostatke. Naime, ne može analizirati stav kao što je "Boja zrelih rajčica nalikuje boji koja se povezuje s djevojčicama više no boji koja se povezuje s dječacima", jer ovaj je stav istinit, dok je stav "Nužno je da bilo što boje zrelih rajčica bojom-nalikuje bilo čemu s bojom koja se povezuje s djevojčicama više no bilo što s bojom koja se povezuje s dječacima" neistinit. Stav određen s 'nužno je da' je istinit, ali samo kontingentno tako da su rajčice i poznavanje djece mogli biti drugačiji, tj. takvi da stav bude neistinit. (Dakako, nominalist bi želio napisati nešto poput "bilo što isto-bojno kao zrele rajčice" prije nego "bilo što s bojom zrelih rajčica", ali to nema veze s ovim argumentom.)» (...) «Konačno, smjer do sada prikazanog argumenta može se prilagoditi našem prvom stavu "Crveno je boja". Pretpostavimo kako je crveno najistaknutija vlastitost [*property*] zrelih rajčica, te je tako najistaknutija vlastitost zrelih rajčica u stvari boja. Ovo se pak ne može nominalistički prevesti kao "Sve s najistaknutijom vlastitošću zrelih rajčica jest obojeno". (Ostavljam na stranu pitanje dalnjeg prijevoda kojim bi nominalist nastojao eliminirati "Najistaknutija vlastitost...") Naime, najistaknutija vlastitost zrelih rajčica mogao bi biti njihov miris, te dok je istinito da su sve rajčice obojene (iako ne toliko istaknuto), ipak bi stav "Sve s najistaknutijom vlastitošću zrelih rajčica je obojeno" bio bi istinit zajedno sa neistinitošću stava "Najistaknutija vlastitost zrelih rajčica je boja". Dakako, bilo bi pogrešno ponuditi stav "Nužno je da sve s najistaknutijom vlastitošću zrelih rajčica jest obojeno" kao prijevod stava "Najistaknutija vlastitost zrelih rajčica je boja". Posljednji stav je neistinit jer nema *nužnosti* u svezi s time. Naime, najistaknutija vlastitost mogla je biti, kao što smo napomenuli, njihov miris, te su neke stvari tog mirisa mogle biti transparentne, tako da su neke stvari s najistaknutijom vlastitošću zrelih rajčica mogle biti neobojane. S druge strane, "Najistaknutija vlastitost zrelih rajčica je boja" je istinit stav. Čini se dakle da postoji odlučujuća kritika ovih prijevoda dostupnih realistima, iako neke kritike u literaturi partikularističkog prevođenja stavova "Crveno je boja" i "Crveno nalikuje ružičastoj više no plavoj" možda nisu odlučujuće.» (Jackson 1997).

3.3. Izbor iz korištené literature

3.3.1. Teorija tropa

- Bacon J. 1995 *Universals and Property Instances: The Alphabet of Being*, Blackwell, Oxford
- Bacon J. 1997 *Tropes*, u: Stanford Encyclopedia of Philosophy, <http://plato.stanford.edu>
- Bordes M. 1998 *Abstract particulars in a four-dimensional ontological frame*, Dialectica, 52, No 1
- Campbell K. 1976 *Metaphysics, An Introduction*, Dickenson Publishing Company, Inc., California
- Campbell K. 1981 *The Metaphysics of Abstract Particulars*, Midwest Studies in Philosophy, 6, 1981:477-488
- Campbell K. 1983 *Abstract particulars and the Philosophy of Mind*, Australasian Journal of Philosophy, 61, 2, 1983:129-141
- Campbell K. 1990 *Abstract Particulars*, Blackwell, Oxford
- Campbell K. 1995a *Tropes*, u: J. Kim, E. Sosa (eds.) 1995
- Campbell K. 1995b *D. C. Williams*, u: J. Kim, E. Sosa (eds.) 1995
- Campbell K. 1997 *The Metaphysics of Abstract Particulars*, u: Mellor, Oliver 1997:125-139
- Daly C. 1997 *Tropes*, u: Mellor, Oliver, 140-159
- Grazer [Chrudzimski A.] 2002 *Two Concepts of Trope*, Grazer Philosophische Studien, 57
- Kriegel U. 2004 *Trope Theory and the Metaphysics of Appearances*, American Philosophical Quarterly 41 2004:5-20
- Kriegel U. 2005 *Tropes and Facts*, Metaphysica 6, 2005:83-90
- Levinson J. 1980 *The Particularisation of Attributes*, Australasian Journal of Philosophy, 58
- Loux M. J. 2006 *Metaphysics A Contemporary Introduction*, Routledge, London
- Macdonald C. 2005 *Varieties of Things*, Blackwell, Oxford
- Martin C. B. 1980 *Substance Substained*, Australasian Journal of Philosophy, 58, 1980:3-10
- Mertz D. W. 1996 *Moderate Realism and Its Logic*, Yale University Press, New Haven
- Moltmann F. 2004 *Properties and kinds of Tropes: New Linguistic Facts and Old Philosophical Insights*, Mind, Vol. 113, January 2004:1-41
- Mormann T. 1995 *Trope Sheaves: a Topological Ontology of Tropes*, Logic and Logical Philosophy 3, 1995:129-150
- Rodriguez-Pereyra G. 2000 *What is the Problem of Universals?* Mind, 109, 2000:255-273
- Simons P. 1994 *Particulars in Particular Clothing: Three Trope Theories of Substance*, u: Philosophy and the Phenomenological Research, 54, 553-557
- Simons P. 1997 *Substratum*, u: Kim, Sosa, 1997: 310-312
- Simons P. 2000 *Identity through Time and Trope Bundles*, u: Topoi, 19, 2000:147-155
- Smith B. 1999 *Truthmaker Realism*, Australasian Journal of Philosophy, 77 (3), 1999, 274–291
- Stout G. F. 1921-23 *The Nature of Universals and Propositions*, Proceedings of British Academy, 10, 157-172
- Stout G. F. 1923 *Are the Characteristics of Particular Things Universal or Particular?*, Landesman (ed.) *The Problem of Universals*, Basic Books, New York, 1971:154-166
- Trettin K. 2001 *Ontologische Abhängigkeit in der Tropentheorie*, Metaphisica, 2, No. 1, 2001:23-54
- Trettin K. 2003 *Persons and Other Trope Complexes*, u: Klaus Petrus (ed.) “On Human Persons”, Ontos Verlag, Frankfurt am Main, 2003:89-105

- Trettin K. 2005 *If tropes, then which theory of time*, u: F. Stadler, M. Stöltzner (eds.) "Time and History", Papers of the 28th International Wittgenstein Symposium, Kirchberg am Wechsel, 2005:309-310
- Van Cleve J. 1985 *Three Versions of the Bundle Theory*, Philosophical Studies, 47, 95-107
- Van Cleve J. 1995 *Bundle Theory*, u: J. Kim, E. Sosa
- Williams D. C. 1931 *The Nature of Abstraction and Universals*, The Monist, 583-593
- Williams D. C. 1951 *The Myth of Passage*, u: Journal of Philosophy
- Williams D. C. 1953 *On the Elements of Being II*, Review of Metaphysics, 7, 7-92
- Williams D. C. 1954 *Of Essence and Existence and Santayana*, Journal of Philosophy, 51, 1954:31-42
- Williams D. C. 1966 *On the Elements of Being I*, u: *Principles of Empirical Realism*, Thomas, Springfield, and in Mellor, Oliver, 1997:112-124
- Williams D. C. 1986 *Universals and Existence*, Australasian Journal of Philosophy, 64, 1-14

3.3.2. Ostala korištena literatura

- Akvinski T. 2005 *O biću i biti*, u: "Izabrano djelo", Nakladni zavod Globus, Zagreb
- Anscombe G. E. M. 1964 *Substance*, Proceedings of the Aristotelian Society, Supp. Volume
- Aristotel 1985 *Metafizika*, Liber, Zagreb
- Armstrong D. M. 1989 *Universals: An Opinionated Introduction*, Westview Press, Colorado
- Berkeley G. 1999 *Odabrane filozofske rasprave*, KruZak, Zagreb
- Crane T. 1996 *Causation*, u: A. C. Grayling (ed.) *Philosophy I*, Oxford University Press, Oxford
- Fox J. 1987 *Truthmakers*, Australasian Journal of Philosophy, 65:188-207
- Gale R. M. (ed.) 2002 *Metaphysics*, Blackwell, Oxford
- Grossmann R. 1983 *The Categorial Structure of the World*, Indiana University Press, Bloomington
- Hale B. 1987 *Abstract Objects*, Blackwell, Oxford
- Hegel G. W. F. 1969 *Science of Logic*, Allen and Unwin, London
- Hoffman J. and G. S. Rosenkrantz (1994) *Substance among other Categories*, Cambridge University Press, Cambridge
- Hume D. 1978 *A Treatise Of Human Nature*, Oxford University Press, Oxford
- Jackson F. 1997 *Statements about Universals*, u: Mellor, Oliver, 1997:89-92
- Johansson I. 1989 *Ontological Investigations*, Routledge, New York
- Kim J. Sosa E. (eds.) 1995 *A Companion to Metaphysics*, Blackwell, Oxford
- Laylock H. 2002 *Object*, Stanford Encyclopedia of Philosophy, <http://plato.stanford.edu>
- Leibniz G. W. 1980 *Monadologija*, u isti: "Izabrani filozofski spisi", Naprijed, Zagreb
- Leibniz G. W. 1980 *Rasprava o metafizici*, u isti: "Izabrani filozofski spisi", Naprijed, Zagreb
- Logstrup K. E. 1995 *Metaphysics*, Vol. I, Marquette University Press, Milwaukee
- Loux M. J. 1970 (ed.) *Universals and Particulars: Readings in Ontology*, Doubleday, New York
- Loux M. J. 2003 *Metaphysics A Contemporary Introduction*, Routledge, London
- Lowe E. J. 1989 *Kinds of Being: A Study of Individuation, Identity and the Logic of Sortal Terms*, Blackwell, Oxford
- Lowe E. J. 1998 *The Possibility of Metaphysics: Substance, Identity, and Time*, Clarendon Press, Oxford
- Lowe E. J. 2001 *Recent advances in Metaphysics*, <http://www.cs.vassar.edu/~weltyc/fois/fois-2001/keynote/>
- Lowe E. J. 2002 *A Survey of Metaphysics*, Clarendon Press, Oxford

- Mellor D. H., Oliver A. (eds.) 1997 *Properties*, Oxford University Press, Oxford
- Menzel C. 2000 *Actualism*, Stanford Encyclopedia of Philosophy, <http://plato.stanford.edu>
- Miller B. 1996, 2002 *Existence*, Stanford Encyclopedia of Philosophy, <http://plato.stanford.edu>
- Varzi A. 2003 *Mereology*, Stanford Encyclopedia of Philosophy, <http://plato.stanford.edu>
- Miller B. 1997 *Existence*, Stanford Encyclopedia of Philosophy, <http://plato.stanford.edu>
- Mulligan et. al. 1984 *Truth-makers*, Philosophy and Phenomenological Research, 44, 1984:287-321
- Quine W. V. O. 1953 *From A Logical Point of View*, Harvard University Press, Cambridge, MA
- Quine W. V. O. 1960 *Word and Object*, MIT, Press, 1999, KruZak, Zagreb
- Quine W. V. O. 1969 *Ontological relativity and Other Essays*, Columbia University Press, New York
- Quine W. V. O. 1981 *Theories and Things*, Harvard University Press, Cambridge, MA
- Ramsey F. 1954 *Facts and propositions*, u Ramsey 1954:138-156
- Ramsey F. 1954 *On universals*, u isti: *Foundations of Mathematics and other Logical Essays*, Routledge & Kegan Paul Ltd., London, 1954:112-135
- Rescher N. 1973 *Conceptual Idealism*, Blackwell, Oxford
- Rescher N. 1996 *Idealism*, u: Dancy, Sosa (eds.): "A Companion to Epistemology", Blackwell, Oxford
- Rescher N. 2002 *An Idealistic Realism*, u Gale (ed.) 2002:242-263
- Robinson H. 2004 *Substance*, Stanford Encyclopedia of Philosophy, <http://plato.stanford.edu>
- Rosen G. 2001 *Abstract Objects*, Stanford Encyclopedia of Philosophy, <http://plato.stanford.edu>
- Russell B. 1912 *Problems of Philosophy*, Clarendon Press, Oxford
- Russell B. 1992 *On the Notion of Cause*, Routledge, London
- Russell B. 1994 *On Propositions: what they are and how they mean*, u: *Logic and Knowledge*, Routledge, London
- Russell B. 1994 *On Relation of Universals and Particulars*, u: *Logic and Knowledge*, Routledge, London
- Russell B. 1995 *An Outline of Philosophy*, Routledge, London
- Schoedinger A. B. (ed.) 1992 *The Problem of Universals*, Humanities Press, New Jersey
- Simons P. 1997 *Metaphysics: Definitions and divisions*, u: Kim, Sosa, 1997: 310-312
- Simons P. 1997 *Substance*, u: Kim, Sosa, 1997: 310-312
- Smith B. 1997 *Ontology*, u: Kim, Sosa, 1997:373-374
- Sorensen R. 2003 *Nothingness*, Stanford Encyclopedia of Philosophy, <http://plato.stanford.edu>
- Sosa E., Tooley M. (eds.) 1993 *Causation*, Oxford University Press, Oxford
- Strawson P. F. 1959 *Individuals, An Essay in Descriptive Metaphysics*, Methuen, London
- Strawson P. F. 1971 *Logico-Linguistic Papers*, Methuen, London
- Strawson P. F. 1999 *Analiza i metafizika*, KruZak, Zagreb
- Swoyer C. 1999 *Properties*, Stanford Encyclopedia of Philosophy, <http://plato.stanford.edu>
- Wetzel T. 2003 *States of Affairs*, Stanford Encyclopedia of Philosophy, <http://plato.stanford.edu>
- Taylor A. E. 1961 *Elements of Metaphysics*, Methuen, London
- Taylor R. 1974 *Metaphysics*, Prentice-Hall, Inc. Boston
- Thomasson A. 2004 *Categories*, Stanford Encyclopedia of Philosophy, <http://plato.stanford.edu>
- Van Inwagen P. 1993 *Metaphysics*, Westview Press, Boulder, Colorado
- Wiggins D. 1996 *Substance*, u Grayling (ed.) «Philosophy» I, Oxford University Press, 1996:214-246
- Wiggins D. 2001 *Sameness and Substance Renewed*, Cambridge University Press, Cambridge

- Wittgenstein L. 1989 *Remarks on the Foundations of Mathematics*, Blackwell, Oxford, RFM
- Wittgenstein L. 1998 *Filozofijska istraživanja*, Globus, Zagreb, FI
- Wittgenstein L. 2001 *Tractatus Logico-Philosophicus*, Routledge, London, TLP
- Wittgenstein L. 2004 *Culture and Value*, Blackwell, Oxford, CV
- Wittgenstein L. 2004 *On Certainty*, Blackwell, Oxford, OC
- Wittgenstein L. 2004 *Zettel*, Blackwell, Oxford, Z
- Wittgenstein L. 2005 *Philosophical Grammar*, Blackwell, Oxford, PG
- Wolterstorff N. 1973 *On Universals*, University of Chicago Press, Chicago

3.4. Instead of summary

3.4.1. Tropes, processes, and ontologist as a custodian of grammar

On the occasion of 360th birth anniversary
of G. W. Leibniz (9th April 2006)

In this essay it will be argued for trope theory with all of its somewhat odd consequences supported by several fundamental distinctions regarding the nature, structure and duration of tropes and bundles. In the first part several of these consequences will be explicated regarding tropes. Namely, if one adopts the theory, then there is no need nor for concrete particulars, neither for abstract universals of any sort whatsoever. Ultimate corollary is some kind of mild anti-realism regarding bundles in the sense that an ontology turns out to be what Wittgenstein in PI and PG calls “philosophical grammar” (of which “logic” is just one among many equal parts or chapters). In the second part some of indispensable notions of process ontology are explicated as the most useful way to talk about bundled tropes and their changes (composition, duration, and decomposition). The whole idea is a certain combination of trope ontology, process ontology and Wittgenstein’s conception of philosophical grammar.

Tropes as illegal substances

In his book «Metaphysics, An Introduction» (1976) Keith Campbell writes:

- „A trope or abstract particular is the instance of a quality occurring at a particular place and time. Not squareness in general, but squareness of this particular tile here now, is a trope.”

Accordingly, “blueness of the sky above Zagreb today” would be a (particular) trope (T). According to some major tropists (Daly, Kriegel, Stout, Williams) at least three important distinctions regarding tropes should be mentioned. The first one is that tropes have two basic “roles”, namely:

- (1.1) The T *Socrates' wisdom* can do the role of abstract particular (AP) and as such AP *Socrates' wisdom* together with other APs like *Socrates' weight* or *being the teacher of Plato* and many others bundles concrete particular (CP), namely *Socrates*.
- (1.2) The T *Socrates' wisdom* can do the role of concrete universal (CU) and as CU *Socrates' wisdom* together with other CUs like *Plato's wisdom* and *Homer's wisdom* bundles abstract universal (AU), namely *wisdom*.

Quite important to note regarding this point is that the same T in the same time can have both functions, and in fact many Ts have them. Here T's are used not just for dismissing AUs which was the primary motive of the theory, but CPs as well. In fact this is my small expansion of the theory. The second distinction is that a particular T can be:

- (2.1) “experienced”, i.e. phenomenal trope given in daily experience (PT), for example *redness of the wall* which I am looking at right now.
- PT_{df} : every X is PT iff it is as AP or as CU given in ordinary everyday experience (EE), and is such that doesn't exist any Y which can be given as simpler than X in a way that Y could be given in EE and that we can form empirical sentence about that particular EE regarding Y rather than X.
- (2.2) “presupposed” (explicated as), i.e. non-phenomenal trope or noumenal trope (NT) which is at least presupposed as existent and understood as a precondition not just of phenomenal tropes given in daily experience, but also of the fact that T can have two previously mentioned “roles”, for example *whiteness of the wall which I am looking at right now*.
- NT_{df} : every X is NT iff it is such that it is necessary and sufficient condition of EE of PT, and is such that there is no Y about which can be formulated simpler grammatical sentences regarding any particular EE then in fact can be about X. Some of the most general grammatical sentences are hinge-sentences (Wittgenstein, OC: 341)
- (2.3) Ts as NTs i.e. regarding their “ontic status” are regulative ideas. Ts as PTs i.e. regarding their “ontological origin” are dependent on our “stories” about them as bundles, since we experience as we interpret (paraphrase of Wittgenstein PI, II: 193).

Important to note here is that a certain T is in fact interpreted as PT or NT (regarding the distinction between phenomenal and non-phenomenal Ts see Kriegel 2004). NT is narrative construction on the basis of PT. NT bundles are narrative constructions on the basis of constructions of PT bundles. Finally, the third distinction is between:

- (3.1) Free-floating tropes (FT),
- (3.2) and bundled tropes (BT, Campbell 1977).

Any particular FT is not bundled, and BT is such that two or more Ts are in special mutual relations, namely:

- (3.2.1) in the relation of qualitative similarity or resemblance in any such case where two or more Ts as CU bundle AU (see 1.2),
- (3.2.2) or in the relation of spatial-temporal coexistence or “compresence” in any such case where two or more Ts as AP bundle CP (see 1.2, Bacon 1995:2).

However, there are a number of consequences of trope theory regarding ontology. Here are some of them.

- (4.1) The first consequence is that the world contains at least one noumenal T (perhaps more than one) which is responsible for all of phenomenal Ts which we experience and/or explicate as free-floating or bundled.
- (4.2) The second consequence of these three distinctions is that there is nothing more primitive than Ts, Ts are simple elements, neutral and the only “real” entities. The relation of Ts is bundle. The stuff of bundle is all Ts that are composing bundle during its composing, duration and decomposing. The structure of a bundle of Ts is a heap of all relations between particular and individual Ts. Existence of a bundle is a process.
- (4.3) The third consequence is that the world doesn’t contain things or entities like CPs or AUs as “real” entities (or 1st and 2nd substances and properties in Aristotelian and Medieval scholastic terminology), rather as our narratives about our daily experiences of phenomenal Ts (we even understand ourselves as bundled Ts).

Ontology as philosophical grammar

The world can be described or “perspicuously presented” (Wittgenstein PI: 122, GB: 133) in most general way for any practical purpose. Such clear description consists of sentences composed of expressions referring to PTs. All sentences are empirical or grammatical. Empirical sentences describe processes including bundles of PTs. Grammatical sentences are about paradigmatic processes presupposed, manifested and explicated by empirical sentences. One subgroup of grammatical sentences has the property of referring to the most general features of the world (for example “Cats like milk”) and if they are such, then they are hinge-sentences (Wittgenstein, OC: 341, 343, 655). The world (as it is given) exists as totality (wholeness, completeness, unity) of all PTs that are given in our EE. The world that must be in order that there can be a world as totality of all PTs is “the world as totality of all NTs”. The world is

experientially given as a pile of free-floating tropes (in constant change, bundling, duration, unbundling ...).

(4.4) All there is are – stories, narratives, rumours, and anecdotes about the world that can be formulated in experiential sentences, grammatical sentences or hinge sentences.

(4.4.1) “Fundamental ontological narrative” consists of deep-grammatical sentences.

- Some of Wittgensteins examples from various works (BB; PR, PI, PG, OC) are the following: “Cars don’t grow on trees”, “Cats like milk”, A complex is composed of its parts”, “Four metres is a length”, “There is no greatest cardinal number”, “The class of lions is not a lion, but the class of classes is a class”, “The chair goes on existing, whether I look at it or not.”, “Every rod has a length.”, “I know... only from my own case.”, “An order orders its own execution.”, “There is no such thing as a doubt in this case.”, “One cannot know the future.”, “That’s a tree.”.

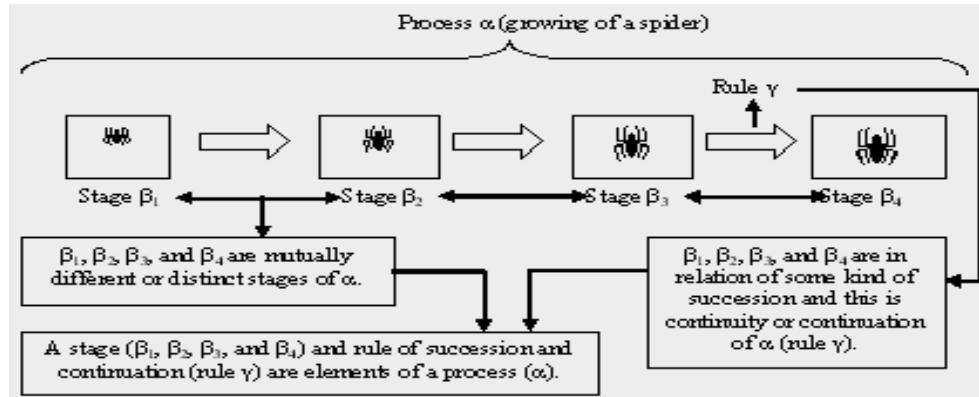
(4.4.2) “Derived ontological narrative” consists of shallow-grammatical sentences (most cars are produced in automobile factories except some, for example Bentley cars).

Every narrative must presuppose something external to itself as a narrative. That what is out there is always presupposed (presuppositions) must be presupposed, and in the same time “manifested” and explicable for various practical purposes. Nevertheless this “presupposition” and “explication” is always just a narrative among other narratives. Narrative about something “out there” (outside of sphere of the narrative) is also a narrative. Narrative about something outside of narrative is important part of the world as “our world” (which is by all means also presupposed as ours). Particular kind of narrative about narrative (or meta-narrative or second-order narrative) is narrative about values (cultural, technological, legal, economic, aesthetical, ethical, etc.). We express values and significance of the world as “our world” via experiential narrative about form(s) of life which are forms of culture. The significance of these narratives about the significance (and value) of the world do not contribute to its value, significance, or to the correctness or wrongness of the narrative itself (correct or wrong regarding to what?), or of human actions, natural and artificial processes.

Processes as unnatural kinds

However, since Ts are experienced, presupposed, manifested and interpreted as free-floating or BTs, it seems that process categories are the most useful way of describing changes of bundles in

the tropical world i.e. their composition, duration and decomposition. The graphic representation bellow doesn't contain detailed although essential process concepts, namely: process, stages, rules and continuation.

Some of these notions should be explicated now.

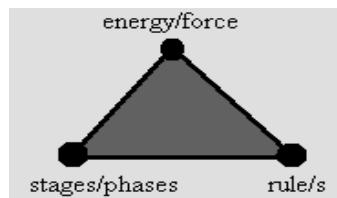
- (5.1) A difference is the lack of absolute identity or lack of relevant similarity (morphologically speaking), in other words, presence of “relevant dissimilarities” or “relevant disanalogies” (Wittgenstein PI: 66).
- (5.2) A succession is a stream, flow, series, or sequence of stages one after another in time or space-time according to a rule. Formally speaking, succession is the process of following in an order or a sequence.
- (6) The world consists of continuations and changes (Rescher 2002). Everything which is continuation in change and change in continuity is a process. What is given in every experience is no more than a change and a continuation, say change α . What is given in any experience is that in α , stage β , via rule of becoming γ , is becoming and/or is replaced by stage δ (in terms of relative and absolute change).
- (6.1) Change is difference or distinction between succeeding stages. Continuation is succession between different stages.

Change is all there is, it includes becoming, duration, and ceasing. Continuation (thick sense) is all there is, it includes initiation, continuation (thin sense), and cessation. Every kind of change/continuity is a process. Process is “a sequentially structured sequence of successive stages or phases” (Rescher, 2002). Every kind of continuation (thin sense) is a process.

(6.2) Everything which has the starting point, a continuation point/s, and the ending point is a process. Everything which has distinct and succeeding stages is a process (at least temporal, if not spatial-temporal in terms of coherence or unity).

All processes have 3 aspects: stages/phases, rule/s, and energy/force manifested as proceeding / movement (as a result of balance between change-aspect and continuity-aspect).

(7.1) Process force or energy seems to emerge / becomes from simple coexistence of starting phase or stage and a process rule. Every process is explicit and *sui generis*. There are no hidden processes. They are transparent via daily experience.

Every process consists of its rule/s, its stages, (and emergent energy). Every process consists of at least three stages. These three stages are initiation, continuation, and cessation. Every process has at least one rule. Rules and stages cannot exist outside of their process. Process stage and process rule are in relation resembling that of stuff / pile and its shape.

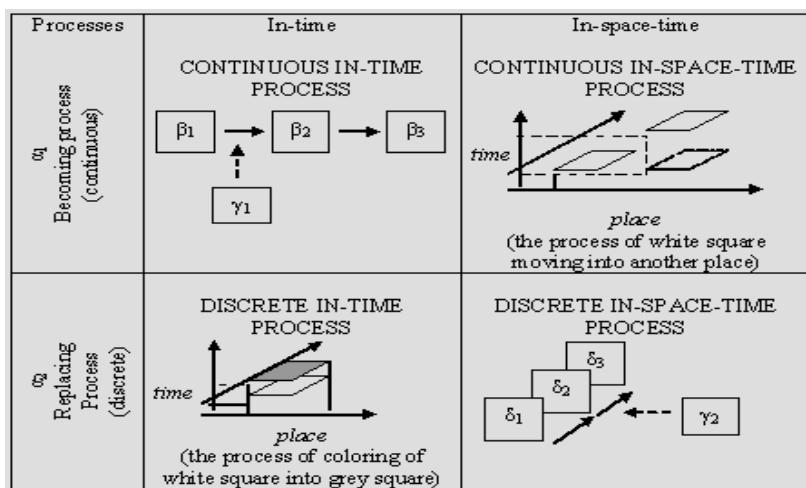
(7.2) Every process is self-governed. Every process is governed by its rule. Every rule of a process is *sui generis*. The rule of a process is implicit in the process. The rule of a process manifests itself during proceeding of the process. Particular rule of particular process is its trope as rhythm (of succession).

(7.3) Every process is composed of fabric. Stages are fabric or bits and pieces of a process. Every stage is connected to at least two other stages. Stages are mutually connected, compacted (path-compactated), and integrated as a whole. Every stage is explicit and *sui generis*. There are no hidden stages. Every stage is an element of a process as a sequence. Every stage can be stage of more than one process.

All processes can be divided according to a kind of movement they display (from Latin, *processus* means movement). Process is a naturally occurring or designed sequence of changes of properties/ attributes of a system/object. There are at least four kinds of processes.

Kinds of processes	Natural		Non-natural	
Continuous		Organic (biological)	Artificial (mechanical)	
Discrete	Inorganic (physical)			Formal (math/log)

Process is either one turning into other, or one replaced by the other. The first can be called continuous and second discrete processes. Processes can be divided as: physical, biological, technical & logical. Every process has its dynamics, i.e. rhythm according to which it proceeds. Rhythm of a process is a rule according to which a process proceeds from stage to stage.

There are at least two kinds of dynamics of processes: one stage becoming another according to a rule, and one stage replacing another according to a rule. Table shows four kinds of processes; of course it seems no contradictory that continuous and discrete processes can be in-time and in-space-time. This explicates distinction between continuous and discrete processes. Processes are connected in a web of different connections. That is the reason why they are hard to count. Basic types of connections are: linear, circular, sequenced, parallel, crossed/overlapped, convergent, and divergent. They can be classified by different criteria, for example, sharing a stage or not, convergent or divergent, etc. Pairs of opposite processes which can be mutually connected are: linear–circular, parallel–crossed, detached–overlapping, convergent–divergent, etc.

Processes are given in daily experience as compact, integral, complete, and indivisible wholes, like self-governed moving-wholes. However, processes can be known only as conceptual constructions from such experience, i.e. processes as wholes composed out of their parts. In that

sense every process is knowable as composed out of stages/phases according to a rule, every process is knowable (via experience) as a whole composed out of its parts (mereology), every stage is construction in terms of event, and every rule is construction in terms of formal law, or law-like relation. Finally, things, facts, and events are generalizations of stages and rules i.e. out of changes and continuations. Processes also seem to have certain morality in terms of dignity. For example, natural processes have dignity in terms of not being interrupted or to be free to proceed according to their rules. Also non-natural processes or governed processes should be governed in the same way.

3.4.2. Some Basic Concepts of Philosophical Morphology

“To repeat: don't think, but look!” Ludwig Wittgenstein,
“Philosophical Investigations”, Oxford, Blackwell,
2005:§66

Basic morphological assumption

Philosophical morphology welcomes and explores phenomena of all kinds in the way that one:

- (a) Observes phenomena (tries to “see” whole of phenomena and all of their features)
- (b) Compares phenomena (in all possible combinations and aspects finding connections and disconnections in terms of similarities, analogies, patterns and networks)
- (c) And describes clearly or presents perspicuously all phenomena (by means of “grammatical propositions”).

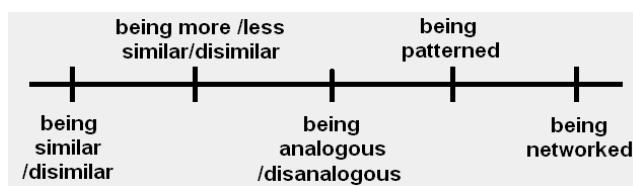
All of these procedures (a)–(c) are precisely the same in all other morphologies like in art theory, biology, cultural anthropology, history, linguistics, logic, mathematics, etc. and that is what makes this kind of investigation “morphological”. On the other hand, philosophical morphology doesn't use clear descriptions as means to some other ends like scientific explanations or historical or aesthetical interpretations for example, but regards clear descriptions as ends in themselves because “clarity is an end in itself” (CV: 9) and clarity is manifested by the use of “grammatical propositions” (in Wittgenstein's terminology) which makes this kind of investigation “grammatical” (and *eo ipso* philosophical).

More to that (philosophical) morphology can be regarded as a method of inquiry and as explored structure of phenomena. Regarding this point and procedures (a)–(c) it should be discriminated between:

- two phenomena being similar for example (morphology as a structure of phenomena) (ontological issue)
- one's own “looking-for” similarity and identifying similarity between two phenomena (morphology as a method of “looking for” similarities, analogies, patterns, and networks) (methodological issue)
- one's own “seeing” a particular similarity within an analogy, pattern or network, and “seeing-it-as” more or less important similarity (morphology as a method of “seeing”, and “seeing-as”) (an issue in epistemology and philosophy of psychology)
- and one's own “clearly describing” particular similarity and its place within a network as well (morphology as a method of making perspicuous presentation) (logical or in fact grammatical issue).

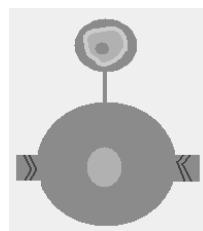
On the other hand if one wants to know which “tool” (procedure like “seeing similarity” methodologically speaking) or “relation” (relation like “... being similar to ...” ontologically speaking) among morphological tools/relations is the basic one, then one has to investigate some obvious solutions.

- The first obvious solution is that “being similar” is the basic relation/tool.
- The second solution is that “being networked” is the basic relation/tool.
- Now, because both of these relations/tools can be regarded as basic only in special circumstances, none of them is overall basic. What one should look for is a relation or tool which is basic independently of circumstances of any kind.

The set of examples in the second and in the third section accompanied with definitions and illustrations of basic morphological concepts shows that “being similar” is only formally or logically the simplest relation, but not substantially the simplest one since nothing can be done with simple similarity and that “being networked” is phenomenologically the simplest relation, since what is given and observed in most cases are networks of phenomena. By means of series of examples it will be illustrated that the relation of “being more/less similar/dissimilar” is basic

relation. Regarding the very concept of phenomena it should be noted that they cannot be identified with things or events or processes or their parts. A phenomenon is anything which can be “seen” (observed or experienced) and, if it is *de facto* observed, then it is observed from particular perspective, by particular observers, and in particular situation. However, a phenomenon may be composed of parts of different things like for example tree tops moving in the wind, sky, and flight of an airplane. It can be composed of parts which are colors, movements, shapes, sounds, smells, etc. More to that, a phenomenon can be given in a quite strange perspective. For example the following one representing Mexican man making eggs.

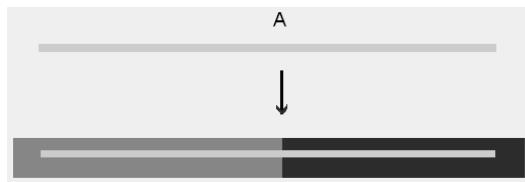

However, all of the following examples rest on particular assumption which can be regarded as “the basic morphological assumption”.

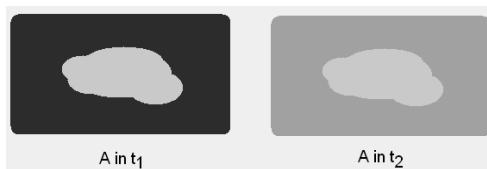
(1) Morphological assumption: any (at least) two given phenomena cannot be completely similar (identical) or completely dissimilar (different) regarding all of their features (in general or in particular, in large or in small scale, internally or externally), i.e. they must share at least one characteristic in case of maximum dissimilarity, or they must differ regarding at least one characteristic in case of maximum similarity. Complete identity or complete difference is particular (only theoretically possible) case of similarity/dissimilarity where a number of phenomena share all of characteristics or don't share any of them.

Although one should provide few examples of this assumption, one must be cautious about such illustrations since it is obvious that there cannot be “good” examples of this assumption. Regarding simple identity of any object to itself (here $A = A$) consider a single light grey object A on white background and on the background consisting of combination of two darker shades of grey. The first instance of A appears to be composed of only one shade of grey which is obviously lighter than both on the background of the second instance. However, the second instance of A appears to be composed of two shades of grey, namely lighter on the right side, and darker on the left side. Regardless of the questions like is this the same object A or not, what

seems to be noteworthy regarding our issue is that A is completely similar to itself in both instances and in the same time it isn't since in the first it looks composed of one shade of grey and on the second it looks composed of two shades of grey. Therefore, it seems to be wrong to claim necessity of self-identity at least for phenomena, i.e. that everything is necessarily identical to itself or in symbolic form: $\forall x \square (x = x)$.

Suppose for instance that A is a cloud moving on the background consisting of other clouds more or less darker than the observed cloud on the background consisting of darker gray clouds it would appear lighter than on the background consisting of somewhat lighter grey clouds. However clouds do not have just features of color, but also of shape, they move relatively on the background of movements of other clouds, etc.

However, this example can serve only as metaphor for something else, namely that a network should be considered as the “specific background” on which any particular phenomenon, similarity, analogy and pattern appear as they appear while they could appear completely different on the background of some different network. Another point to consider is that the same phenomenon can “appear” in one way at one place in a network while it could “appear” in another way at another place in a network. Further issues regarding this problem of identity are connected with relativity of morphological structure and of morphological observations. These issues will be addressed in the last section. Consider now for example the two following phenomena A and B. Are they completely similar?

If one observes and compares their characteristics of color, shape and size for example one will find them to be completely similar. But if one compares them regarding their place, then B would be considered to be on the right side and A to be on the left of from the position of the observer or in some other way defined regarding their position in the network. Therefore, A and B are not completely similar since they are observer–position relative or network–position relative. Consider for example the following phenomena A, B and C. Are they completely different?

They obviously differ regarding shape and color. Nevertheless A and B can be regarded as simple (B) and complicated geometrical (A) forms, but then C isn't geometrical form at all. Therefore, they seem to be completely different. But if one observes them in detail and with utmost precision regarding their size one would find out that they are quite similar (almost identical) regarding their size. Therefore A, B and C are not completely dissimilar; they only appear to be so. However, complete similarity or identity and complete dissimilarity or complete difference, regardless of the fact that they are theoretical possibilities, are in fact methodological tools namely reductions of maximum similarity and maximum dissimilarity. This is a case where a small number of dissimilar characteristics in case of maximum similarity or small number of similar characteristics in case of maximum dissimilarity is regarded as somehow irrelevant (statistically for example) for particular practical purpose. This is one of the vital points of morphology, since it doesn't get behind phenomena (because there is nothing behind them, nothing is hidden), but it does get to the whole of phenomena and to all of their characteristics and relations without eliminating or reducing none of them.

Some morphological relations

Here is incomplete list of morphological relations given with examples, illustrations and definitions. Sometimes opposite relations are also described since their description is necessary for understanding of opposites of more complicated relations.⁷²

Similarity and dissimilarity

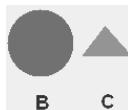
$A \sigma B r f_1$ “Dark gray square (A) is similar to dark grey circle (B) regarding size (f_1).”

$A \sigma B r f_2$ “Dark gray square (A) is similar to dark grey circle (B) regarding color (f_2).”

Definition: To be similar means to share majority of features.

$A \sim\sigma B r f_3$ “Dark gray square (A) is dissimilar to dark grey circle (B) regarding shape (f_3) since A is angular and B is round.”

$(A\sigma B r f_{1,2}) \bullet (A\sim\sigma B r f_3)$ “Dark grey square and dark blue circle are similar regarding size and color and dissimilar regarding shape only.”

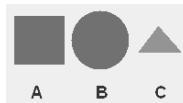

$B \sim\sigma C r f_{1-3}$ “Dark grey circle and light grey triangle are dissimilar regarding size, color and shape.”

Definition: To be dissimilar means to share minority of features. In this particular case similarity would be not in detail but in greater scale since B and C are geometrical forms. But it could also be similarity in detail if one regards these shades of grey relevantly similar.

⁷² Used symbols: A, B, C ... = particular phenomena, P = any phenomenon, $f_1, f_2, f_3 \dots f_n$ = characteristics (features) of a phenomenon, r = regarding, in respect of, σ , $\sim\sigma$ = “being similar with”, “being dissimilar with”, $\uparrow\sigma$, $\downarrow\sigma$ = “being more/less similar to ... than ...”, $\uparrow\sim\sigma$, $\downarrow\sim\sigma$ = “being more/less dissimilar to ... than ...”, α , $\sim\alpha$ = “being analogous/disalogous with”, π = “being patterned”, v = “being networked/webbed”, ω = “being overlapped” “•” = and.

Being more/less similar, being more/less dissimilar

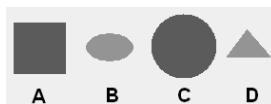
$A \uparrow\sigma B \bullet \downarrow\sigma C \text{ r } f_1, f_2$ “Dark grey square is more similar to dark grey circle and less similar to light gray triangle regarding size and color.”

$A \uparrow\sigma C \bullet \downarrow\sigma B \text{ r } f_3$ “Dark grey square is more similar to light grey triangle and less similar to dark grey circle regarding shape (feature of angularity).”

Definitions:
To be more similar to one phenomenon than to other means to share majority (more) of characteristics with one phenomenon and minority (less) with the other.
To be less similar to one phenomenon than to the other means to share minority of characteristics with one than with the other.

Corollary: The relations of being more dissimilar and being less dissimilar are directly opposite to the defined relations.

Analogy/disanalogy

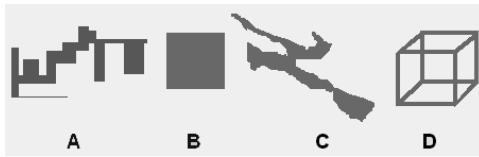
Simple analogy/simple disanalogy

$a(A, C) \sigma (B, D) \text{ r } f_2$ “Pairs A, C and B, D are analogous since pair A, C is similar to pair B, D regarding being grey.”

$a(A, C) \sigma (B, D) \text{ r } f_4$ “Pairs A, C and B, D are analogous since pair A, C is similar to pair B, D regarding being geometrical figure.”

$\sim a(A, C) \sim\sigma (B, D) \text{ r } f_{1,3}$ “Pairs A, B and C, D are simply disanalogous since they are dissimilar regarding majority of features, namely size and shape, and since they are similar regarding minority of features, namely color.”

Definitions: Two pairs of phenomena are simply analogous if they are similar regarding majority of features.

Two pairs of phenomena are simply disanalogous if they are dissimilar regarding majority of features, i.e. if they are similar regarding minority of features. Objects in this illustration are similar only regarding feature of being grey.

Complex or pure analogy/complex or pure disanalogy

$(A\sigma C) \wedge (B\sigma D) \wedge (f_5\sigma f_6)$ “Pairs of similar phenomena A, C and B, D are analogous in respect of similarity between their characteristics, namely being light grey and being dark grey.”

Definitions: Two pairs of phenomena are complexly analogous if similarities within each pair are also mutually similar.

Two pairs of phenomena are complexly disanalogous if similarities within each pair are not mutually similar.

Corollary: If two pairs of phenomena are complexly disanalogous, they must be simply analogous or simply disanalogous.

Pattern

Simple pattern

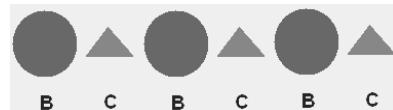

$\pi(A\sigma B) \cdot (A\sigma B) \dots r f_1$ “Pair of phenomena A, B in which A and B are similar regarding size is repeating itself.”

Definition: Simple pattern is any recur of similarity.

Corollary: Simple pattern is in fact any recur of at least one pair of phenomena. However, there is no reason why one should consider as pattern only recur of pair of similar phenomena since there is no reason why one shouldn't

consider as pattern any recur of dissimilar pair also (like in the following illustration).

Complex or pure pattern

$\pi(A\sigma B) \alpha (C\sigma D)\dots r(f_5\sigma f_6)$

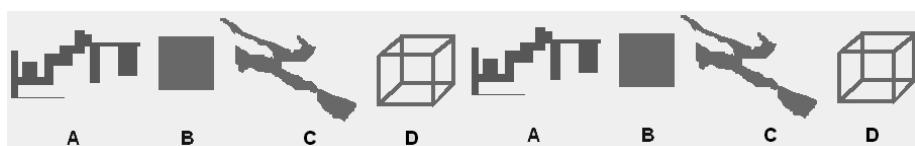
“Four phenomena being in relation of complex or pure analogy repeating themselves create complex or pure pattern.”

Definition:
analogya.

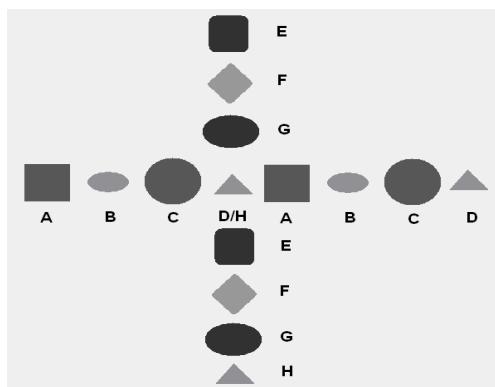
Complex or pure pattern is any recur of simple or pure

Corollary:

Like in the previous case, there is no reason why one shouldn't consider any recur of simple or pure disanalogy as complex pattern like in the following illustration.

Network

$$v(\pi_1(A-D) \omega \pi_2(F-H)) r P_1$$

Two patterns A–D and E–H consist a network A–H since they share one phenomenon (P_1), namely D/H in which they overlap (ω)."

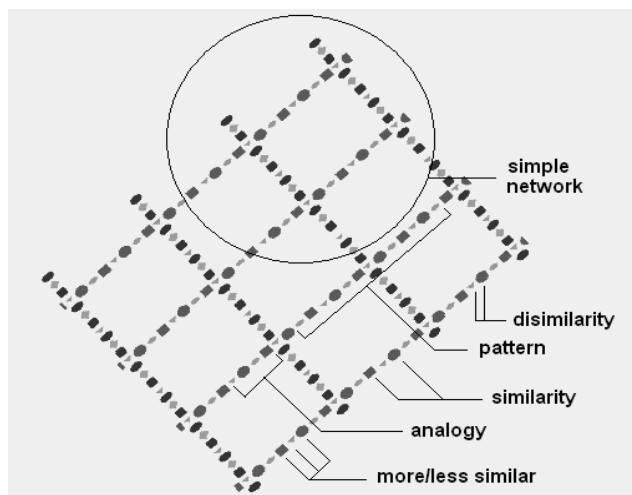
Definition

Network is any kind of at least two patterns sharing at least one phenomenon in at least one of its characteristics (triangle D/H in illustration and its characteristic of being light grey).

A network (or web or net) is series of mutually connected patterns. Patterns can be parallel, crossed, circular, overlapped etc. Consider the following example (taken from BB: 121) regarding the issue of identification of an individual pattern or the issue of counting patterns.

Here we have two patterns, namely two rows of dots; one with large intervals succeeds a row of dots with small intervals. Which is the last dot in the first sequence and which is first in the second sequence? 11th dot is problematic and it is impossible to decide on this issue. The possible solution is that these are two patterns which are overlapped at 11th dot. Networks are often rather complicated like the following one in which it is quite hard to notice patterns, analogies and similarities (they are emphasized).

One can categorize mentioned relations into various ways. The most important way is to differ between connective and disconnective relations. Technical distinctions are the one between least

number of compared phenomena needed for a relation to obtain and the one between least number of compared features needed for a relation to obtain.

	Some means of morphological investigation							
	$\sigma / \sim\sigma$		$\uparrow\sigma, \downarrow\sigma /$ $\uparrow\sim\sigma, \downarrow\sim\sigma$		$\alpha / \sim\alpha$		$\pi / \sim\pi$	$\nu / \sim\nu$
	partial	complete	simple	complex				
Least number of compared phenomena needed	2	2	3	4 in 2 pairs	4 in 2 pairs	8 in 4 pairs	2 patterns	
Least number of compared features needed	1	all	2	1	2	2	4	
connective relations	σ		$\uparrow\sigma \downarrow\sigma$	α		π	ν	
disconnective relations	$\sim\sigma$		$\sim\downarrow\sigma \sim\uparrow\sigma$	$\sim\alpha$		$\sim\pi$	$\sim\nu$	

Which morphological relation is the basic one?

Now, it seems obvious that networks consist of patterns, that patterns consist of analogies, and that analogies consist of similarities. Therefore similarities seem to be the simplest relations. However, this is possible since morphologically speaking there is vital relation, namely being more/less similar (i.e. being more/less dissimilar). This relation is the core of observing and seeing phenomena as similar/dissimilar, analogous/disalogous, patterned/not-patterned and networked/not-networked. In order to show this we need to observe the A, B, C phenomena again.

For the first thing it is obvious that relations “being more similar” and “being less similar” imply similarity and dissimilarity, because “being similar” is a special or reduced case of relation “being more similar”. However, being more/less similar also constitutes being similar since the first thing one observes is that some phenomena are more similar and that some are less similar to some other phenomena.

$$(A \uparrow_{\sigma} B \bullet \downarrow_{\sigma} C \ r f_{l-3}) \rightarrow A \sigma B, A \sigma C \bullet B \sim_{\sigma} C$$

“If A is more similar to B since they share color and size and less similar to C regarding since they don’t share color and size (however they share shape, namely characteristic of angularity), than A is similar to B and to C, and B is dissimilar with C.”

Precisely this constitution of similarity by means of being more / less similar permits the construction of pairs of similar phenomena which can be compared as pairs. Namely, between phenomena A, B, C: if A is more similar to B (and B to A) than to C (and C to A), than A is similar to B and similar to C; if C is less similar to B (and B to C) than to A (and A to C), than C is dissimilar with B. Therefore, A is more similar to B (and B to A) than to C (and C to A) and B is less similar to C (and C to B) than to A (and A to C).

$$(A \uparrow_{\sigma} B \bullet \downarrow_{\sigma} C \ r f_l, f_2) \bullet (A \uparrow_{\sigma} C \bullet \downarrow_{\sigma} B \ r f_3) \rightarrow A \uparrow_{\sigma} B \bullet \downarrow_{\sigma} C \ r f_{l-3}$$

$$(A \uparrow_{\sigma} B \bullet \downarrow_{\sigma} C \ r f_{l-3}) \rightarrow A \sigma B, A \sigma C$$

If one construes A, B, C in pairs, than one can see that this relation also composes analogy and disanalogy. The pairs are A, B; A, C and B, C and view number of characteristics they share (among listed ones). (A, B), (A, C), (B, C): A, B share two characteristics, A, C share one characteristic, B, C share no characteristics. Some conclusions can be drawn from this like the following examples:

$$(A, B) \uparrow_{\sigma} (A, C) \downarrow_{\sigma} (B, C) \ r f_{l-3}$$

“Pair A, B is more similar to pair A, C than to pair B, C regarding color, size and shape.”

$$((A, B) \bullet (A, C)) \uparrow_{\sigma} ((A, C) \bullet (B, C)) \ r f_{l-3}$$

“Pairs A, B and A, C are more similar than pairs A, C and B, C regarding color, size and shape.”

$((A, B) \bullet (A, C)) \uparrow \sigma ((A, C) \bullet (B, C)) r f_{1-3} \rightarrow \alpha(A, B)\sigma(A, C) r f_2$ “If pairs A, B and A, C are more similar than pairs A, C and B, C regarding color, shape and size, than pairs A, B and A, C are analogous regarding at least one feature.”

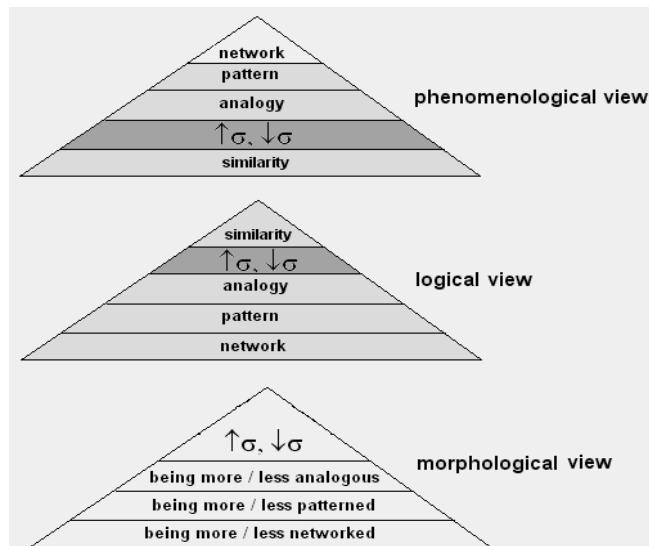
$((A, B) \bullet (A, C)) \uparrow \sigma ((A, C) \bullet (B, C)) r f_{1-3} \rightarrow \sim\alpha(A, C)\sim\sigma(B, C) r f_{1-3}$ “If pairs A, B and A, C are more similar than pairs A, C and B, C regarding color, shape and size, than pairs A, C and B, C are disanalogous regarding at least one feature.”

This last possibility leads us to relation of analogy since A, B, C can be arranged in pairs in order to form simple and complex analogy and by means of that also simple pattern and simple network. If this is so, then we can formulate the following argument.

- (d) If a morphological relation constitutes (implies and/or construes) all other morphological relations, then it is the basic morphological relation.
- (e) The relation of being more/less similar/dissimilar implies and/or construes relations of similarity/dissimilarity, analogy/disanalogy and by way of this one also the relations of being patterned/not-patterned and being networked/not-networked. It does so because it consists of three phenomena and three observed features which are necessary and sufficient to imply similarity and to construe analogy, pattern and network. Similarity between A and B or A and C is just special case of A being more similar to B than to C for example. Therefore “being similar” is special case of “being more similar than” and “being dissimilar” is a special case of “being more dissimilar than”. Analogy is construed by creating pairs A, B, A, C and B, C and comparing them regarding their features. Therefore, “being analogous” is also a special case of “being more similar than” and “being disanalogous” is the special case of “being more dissimilar than”. Therefore, relations of “being similar/dissimilar” and “being analogous/disanalogous” are constituted (implied/construed) by the relation of “being more similar than” / “being less similar than”.

(f) Therefore, morphological relation of being more/less similar/dissimilar is the basic morphological relation.

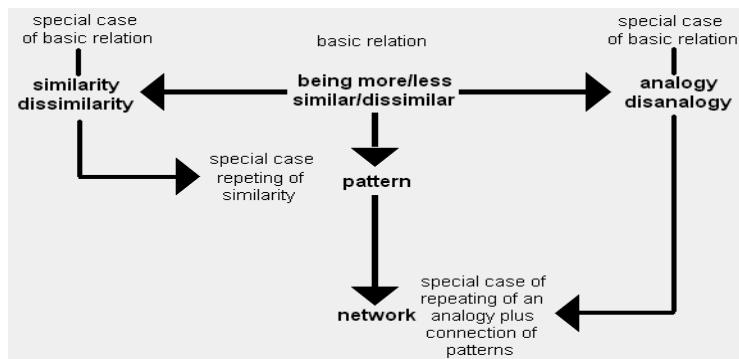
Premise (d) is obvious. However, to be “morphologically basic relation” means to be “basis for producing perspicuous presentation”, not just what is first in observation of phenomena, but what is basic tool. Premise (e) is proved by set of these examples and interpretation previous to the argument. Finally, conclusion (f) follows from the premises. The question is – in which way is the relation of $\uparrow\sigma, \downarrow\sigma$ basic? It is morphologically basic in a way in which morphology is a method of philosophical inquiry. However it is not basic in formal (logical) way or in phenomenological way. We can show these three views as hierarchies where the highest relation is basic regarding the view in question.

(2) Regarding the last illustration it should be noted that according to the morphological view “similarity” for example is conceptual or ideal point constructed on the basis of at least few observed relations of “A being more similar to B, than to C” and the same case is with analogy, pattern, and network. What one does when one observes many phenomena or many parts of a single phenomenon is that one notices that some phenomena are more or less similar to some others than ... Another thing is that observation in which A is more similar to B, than to C permits one to conceptualize not just similarity between say A and B, but permits one to “see” that some pairs are mutually more analogous than other pairs and to conceptualize analogy between pairs of these phenomena, say between A-C and A-B and so on. Therefore, it seems that the

observation of “more/less similarity/dissimilarity” is the basic one, morphologically speaking.

To be morphologically the simplest relation doesn’t mean just to be implied in more complicated morphological relations like in logical view, or to be firstly observed like in phenomenological view, or that all of other relations are constituted by such relation, but previous to that it means to be used as a “basis” of complete, clear and perspicuous description of any given pile (bundle) of phenomena. Surely, what we “see” first is a network or one or two of its details (which doesn’t mean particular similarity, rather a particular part of network) and in this way networks are phenomenologically basic. Another case is what one “thinks of” when one sees a network and this is surely formally the simplest relation, namely particular similarity (which could turn out to be completely irrelevant when one produces perspicuous presentation for particular purpose). But morphologically basic relation in a way in which one “sees” the network of phenomena is $\uparrow\sigma$, $\downarrow\sigma$ and not just particular relations of this kind but the whole net of them. Such network of $\uparrow\sigma$ and $\downarrow\sigma$ in course of making clear perspicuous description becomes a net in which some of these $\uparrow\sigma$ and $\downarrow\sigma$ are identified as similarities, some of them as analogies, and some of them as patterns. The relation of being more / less similar / dissimilar is the core relation in perspicuous presentation (clear description) of any amount of given phenomena.

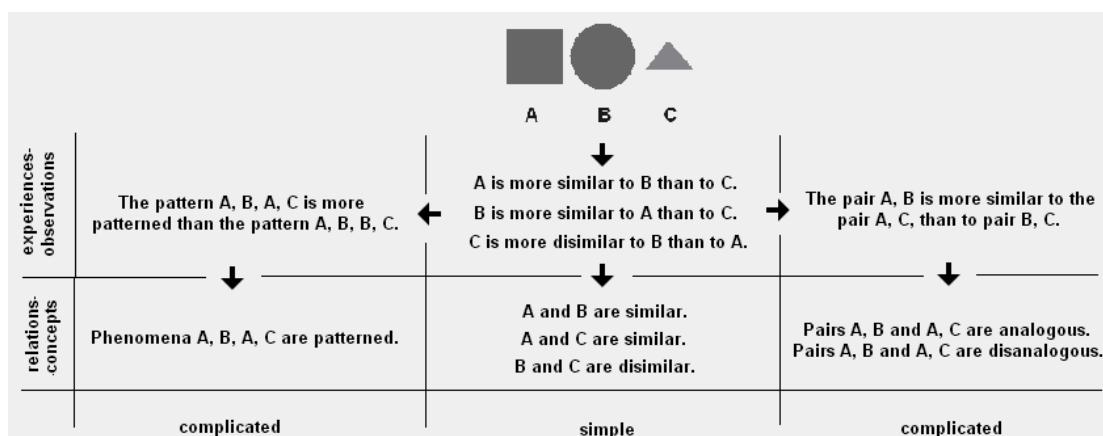

Therefore, what we have here is the difference between “concepts” and “percepts” (experiences of phenomena). Namely, similarity between A and B, dissimilarity between B and C, analogy and disanalogy between pairs A-B, A-C, and B-C, possible pattern A-B-A-B, or network of two patterns A-B-A-B, and B-C-B-C are concepts based on “observations” of these phenomena. However, observations themselves on which the very concepts are based are somewhat different.

Namely, what one observes is that these phenomena are more or less similar, more or less analogous, more or less patterned, more or less networked.

Percepts (experiences)	Concepts (abstract relations)
More/less similar	Similarity
More/less analogous	Analogy
More/less patterned	Pattern
More/less networked	Network

If one observes phenomena A, B, and C, then what one needs isn't just the complete observation of all of their characteristics, but also all of their actual and possible combinations and these are observable only on the broader background. This broader background in its most restricted form is "more similar" which is three-phenomenon relation since one needs A, B, and C like in previous example in order to observe "that A is more similar to B, then to C". From such observation one explicates relation-concepts like "A is similar to B, A is similar to C, B is dissimilar to C".

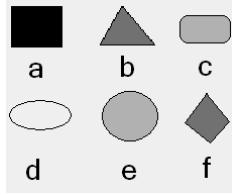

Clear description as the purpose of philosophical morphology

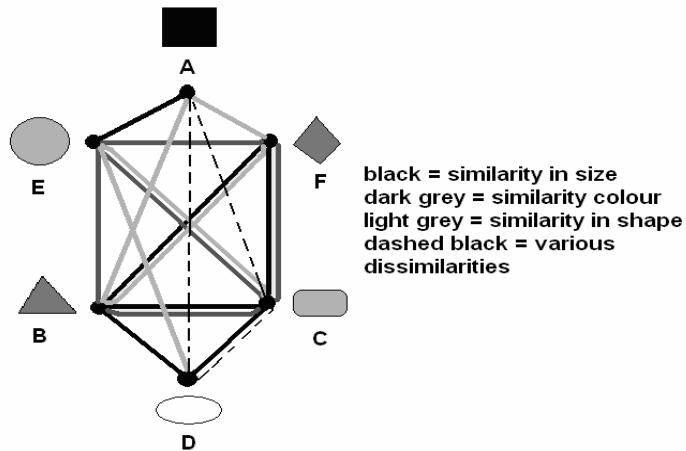
However, what is "a clear description" or "a perspicuous presentation" (Wittgenstein's concept from PI: 122)? The important difference between these two goals is that:

- "clear description" if it is clear, then it must be clear to anyone who knows the language in which it is formulated or uttered,
- while "perspicuous presentation" if it is perspicuous, then it is such to one to whom it is presented as such for particular purposes.

Say that the following simple phenomena are given.

One can perspicuously present these simple phenomena in quite different ways for quite different purposes. Let's see four different ways of perspicuous presentation of these six phenomena.

These relations can be written in symbolic fashion which was suggested in second section.

$$A \sigma E \text{ r } f_1$$

$$B \sigma C \sigma D \sigma F \text{ r } f_1$$

$$B \sigma C \sigma E \sigma F \text{ r } f_2$$

$$E \sigma C \bullet E \sigma D \text{ r } f_3 \text{ (roundness)}$$

$$B \sigma E \sigma F \text{ r } f_3 \text{ (angularity)}$$

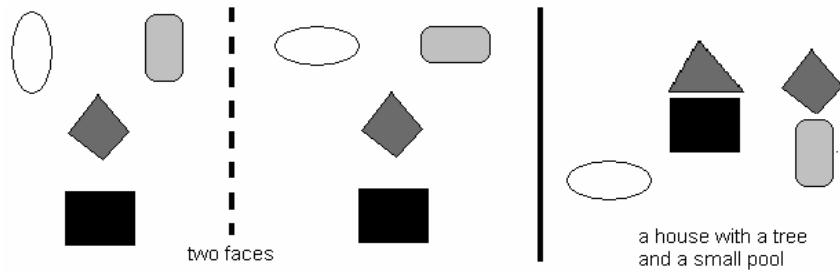
$$D \sim \sigma C \text{ r } f_{2,3}$$

$$B \sigma F \text{ r } f_{1,3} \text{ (the most similar pair)}$$

$$A \sim \sigma D \text{ r } f_{1,3} \text{ (the most dissimilar pair)}$$

Therefore, all other pairs are less similar than the pair B, F and more similar than the pair A, D.

Lets see some different possibilities.

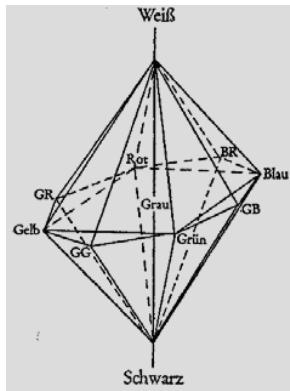

Now, one would be tempted to regard the first illustration as good perspicuous presentation and the second, the third and the fourth as the bad ones. However, one should resist such temptation since all illustrations are morphologically correct since in the first only the features of size, shape and color are considered, while in the second only the symbolizing features are considered. These are just possible combinations and aspects of relations of these objects. In the first illustration objects D and C for example are similar only in size, while in the second they are almost completely similar since they represent eyes (on the left side). On the second illustration it is possible to combine faces and a house with a tree with the first illustration by adding the similarities and dissimilarities regarding color, size and shape, but this wouldn't be perspicuous any more because it would mix two kinds of features. However, the first presentation can serve for various practical purposes, for example for art education in primary school, and the second also, for example in the course of investigation of symbolism.

(3) Therefore, it is equally important that the description is:

- (g) Complete (presenting all of the possibilities)
- (h) Clear to one to whom it is presented
- (i) And formulated for particular purpose.

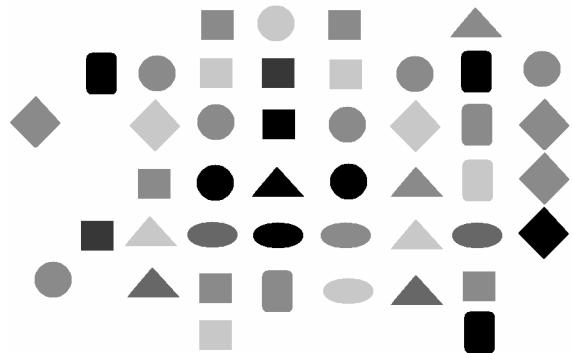
If these illustrations present complete and clear presentation of these phenomena and if these two presentations have particular purpose, then they nicely represent clear descriptions or perspicuous presentations of these phenomena. These are simple presentations since they consist of simple phenomena with just few features considered to be all of their features. However, most of phenomena are complicated, namely as particular phenomenon, for example some landscape, and as whole kind of phenomena, like shapes, colors, sounds, movements, traffic, social interactions within a group, daily movements of a humans, etc. L. Wittgenstein succeeded only in presenting one such perspicuous presentation (in fact by modeling the existing one made by Lichtenberg and by following Goethe in the later analysis in the work "Remarks of Colour") in his work "Philosophical remarks" (PR: §1) namely the one regarding concept of color.

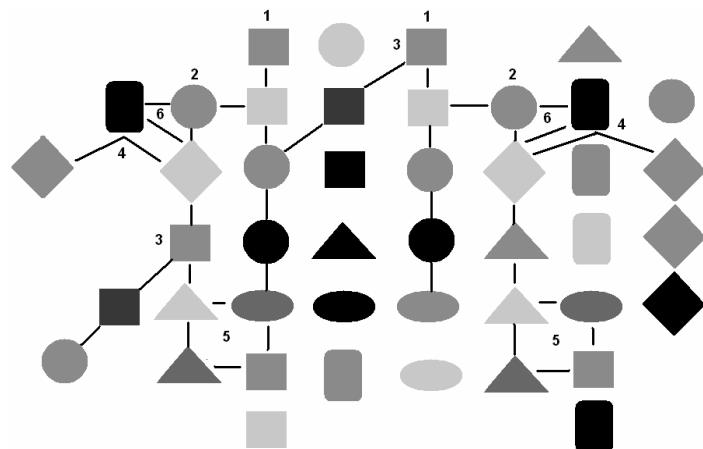
Colour case seems to be quite easy one compared to cases like landscapes, urban places, traffic, social interactions, daily movements of people, etc. In such cases it is hard even to observe all phenomena and all of their features, even harder to compare them in order to establish similarities, analogies, patterns and networks, and the hardest is to make clear description of these phenomena. Completeness of description and perspicuity (clarity) are hard to achieve since they are property of what Wittgenstein calls “grammatical propositions” regarding the observed phenomena. However, in some cases this is possible, like in Wittgenstein’s example with color octahedron. It is easy to claim that for example the proposition “A process is composed of stages” is grammatical proposition regarding any procedural or proceeding phenomena, but can one claim grammatical propositions regarding traffic or social interactions of people? It is questionable are clear descriptions of such complicated networks of phenomena possible at all. In some sense such clear descriptions consisting of grammatical propositions (perhaps some empirical and so called “hinge propositions” also, OC) of any phenomena must be possible, because such descriptions are necessary for all descriptions of basis of any practice, technique, art or science. Even if this is impossible in many cases it seems praiseworthy to consider such attempts as prime subject matter of philosophical investigations.

Morphology, aspects and relativity

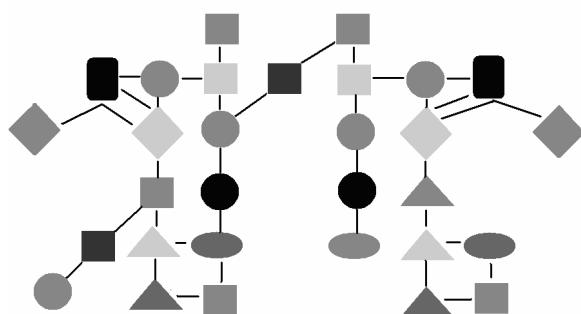
Morphology as a structure as well as a method is sensitive or relative in many ways. For the first thing an observation of a phenomenon can be relative to the level of perspicuity one wants to achieve. Next point is relativity of a phenomenon, similarity, analogy or pattern regarding its position in the network. How many patterns do you recognize in the following illustration?

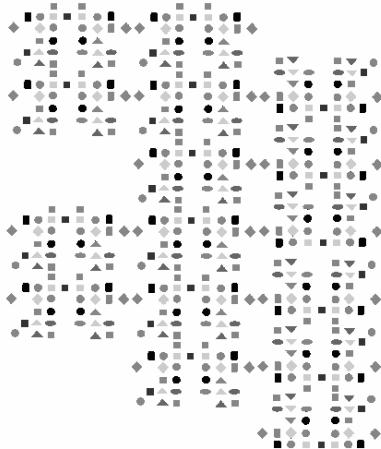
Did you recognize all of the following six patterns?

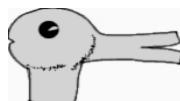
Therefore, the global pattern would be the following.

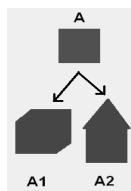
Now imagine that this pattern creates really complicated network like the following one where we have networks within networks and patterns within patterns.

If one regards the whole previous illustration like one pattern it would not be easy to notice that the patterns on right side of the illustration are rotated by 180 degrees. This shows at least two interesting points. The first is that morphological relations or structures are relative. Something can be a pattern in one context and an analogy in the other one. Something can be a pattern in one context and a network in the other one due to its function in the context of bigger unit. Another point is that something can be “seen” as a simple similarity in position when one sees a detail of a network and as a part of a pattern in different position when one sees the whole network connected with other networks due to aspects which one sees and due to position from which one is observing phenomena like in the following duck-rabbit drawing.

More to that, a particular phenomenon can have different identity regarding its place in the network it belongs to. Let's consider dark grey square from the beginning of the paper and two different roles it could play.

Namely, A has a function of being a side of a cube in A1 and a function of representing the roof of a house in A2. These two functions are incompatible but the point is that the same phenomenon

has many possible identities due to the number of possible roles it can play in a pattern or in a network.

(4) Therefore, morphology as a method is relative to the aspect seeing. Something can appear as similarity under one aspect and as dissimilarity under the other aspect, or as an analogy under one aspect and as a pattern under the other aspect. Morphology as a structure of phenomena is structure and border sensitive. This means that some relations between phenomena in a network are more important regarding their role in the structure than the other relations, and that due to for example spatial and temporal continuity of phenomena their borders frequently aren't clear because of their relations of for example overlap, crossing or similar.

Concluding remarks

(5) There is no complete identity or complete difference. There is no a phenomenon which would be the same regarding its different positions in network, regarding the way in which it is observed, and regarding its relevance. There are no two completely identical or completely different phenomena. Nothing is hidden. Open to view are all phenomena given in daily experience as complicated networks consisting of many patterns, analogies and similarities between them. There are no hidden characteristics of phenomena. If particular phenomenon is given in experience, then all of its characteristics are observable and comparable since they are visible and apparent.

(6) Every technique, skill or standard procedure begins with morphology. Morphology is at the beginning of all sciences. Morphology is a method of philosophical inquiry. Morphology deals with phenomena in respect of their “organic” unity, proceeding and change. Humans are morphologists by nature and by nurture (culture). However, the morphological point of view requires a kind of “conversion” to the new worldview. The “converted” one “sees” the world very easily from many “perspectives” and what seemed to be the only possible perspective “before”, seems to be just one among many perspectives “now”. The converted one “sees” not just isolated analogies and disanalogies, similarities and dissimilarities and patterns, but a whole net of them and it is capable of combining and perspicuously presenting many perspectives in different ways.

- (7) Morphological investigation doesn't include "explanations" or "conclusions" rather one can come more or less close to the "grammar" (clear description) of a phenomenon which is, as well as clarity, surveyability, and perspicuity the philosophical goal in itself. Observation of any pair of phenomena as wholes, and particularly in all their details, comparison of all of their characteristics can be concluded with a clear description consisting of "grammatical propositions" and which must be perspicuous to one to whom they are presented for particular purpose. Proper overview as a clear description of a network presupposes that all of the characteristics are *de facto* observed and mutually compared and that none of them is reduced, eliminated or left out (methodically, systematically, or by mistake, oversight, negligence, or similar).
- (8) Morphology is about *identifying* existing similarities and dissimilarities, analogies and disanalogies in our language, world and practices and about *explicating* these identified similarities and analogies and about producing clear descriptions of phenomena (especially human practices) in order to get "philosophical grammar" which "perspicuously presents the phenomena" (form of life) for various practical purposes.

Acknowledgements

For various advices, corrections, and criticism regarding trope ontology, process ontology and Wittgenstein's philosophical morphology I wish to thank J. Lowe, J. Lukin, N. Rescher, and A. Weiberg.

Literature

- Bacon J. 1995 *Universals and Property Instances: The Alphabet of Being*, Blackwell, Oxford
- Bacon J. 1997 *Tropes*, in Stanford Encyclopedia of Philosophy, <http://plato.stanford.edu>
- Bordes M. 1998 *Abstract particulars in a four-dimensional ontological frame*, Dialectica, 52, No 1
- Campbell K. 1976 *Metaphysics, An Introduction*, Dickenson Publishing Company, Inc., California
- Campbell K. 1981 *The Metaphysics of Abstract Particulars*, Midwest Studies in Philosophy, 6, 1981:477-488
- Campbell K. 1983 *Abstract particulars and the Philosophy of Mind*, Australasian Journal of Philosophy, 61, 2, 1983:129-141
- Campbell K. 1990 *Abstract Particulars*, Blackwell, Oxford
- Campbell K. 1995a *Tropes*, in: J. Kim, E. Sosa (eds.) 1995
- Campbell K. 1995b *D. C. Williams*, in: J. Kim, E. Sosa (eds.) 1995
- Campbell K. 1997 *The Metaphysics of Abstract Particulars*, in: Mellor, Oliver 1997:125-139
- Daly C. 1997 *Tropes*, in: Mellor, Oliver, 140-159
- Grazer [Chrudzimski A.] 2002 *Two Concepts of Trope*, Grazer Philosophische Studien, 57
- Kriegel U. 2004 *Trope Theory and the Metaphysics of Appearances*, American Philosophical Quarterly 41 2004:5-20
- Kriegel U. 2005 *Tropes and Facts*, Metaphysica 6, 2005:83-90
- Levinson J. 1980 *The Particularisation of Attributes*, Australasian Journal of Philosophy, 58
- Macdonald C. 2005 *Varieties of Things*, Blackwell, Oxford
- Martin C. B. 1980 *Substance Substained*, Australasian Journal of Philosophy, 58, 1980:3-10
- Mertz D. W. 1996 *Moderate Realism and Its Logic*, Yale University Press, New Haven
- Mormann T. 1995 *Trope Sheaves: a Topological Ontology of Tropes*, Logic and Logical Philosophy 3, 1995:129-150
- Rescher N. 1973 *Conceptual Idealism*, Blackwell, Oxford
- Rescher N. 1996 *Idealism*, u: J. Dancy, E. Sosa (eds.): "A Companion to Epistemology", Blackwell, Oxford
- Rescher N. 2002 *On Situating Process Philosophy*, <http://www.religion-online.org/showarticle>.
- Rescher N. 2002 *Process Philosophy*, <http://plato.stanford.edu/entries/process-philosophy/>
- Rodriguez-Pereyra G. 2000 *What is the Problem of Universals?* Mind, 109, 2000:255-273
- Simons P. 1994 *Particulars in Particular Clothing: Three Trope Theories of Substance*, u: Philosophy and the Phenomenological Research, 54, 553-557
- Simons P. 1997 *Substratum*, in: Kim, Sosa, 1997: 310-312
- Simons P. 2000 *Identity through Time and Trope Bundles*, Topoi, 19, 2000:147-155
- Smith B. 1999 *Truthmaker Realism*, Australasian Journal of Philosophy, 77 (3), 1999, 274–291

- Stout G. F. 1921-23 *The Nature of Universals and Propositions*, Proceedings of British Academy, 10, 157-172
- Stout G. F. 1923 *Are the Characteristics of Particular Things Universal or Particular?*, Landesman (ed.) *The Problem of Universals*, Basic Books, New York, 1971:154-166
- Trettin K. 2001 *Ontologische Abhangigkeit in der Tropentheorie*, Metaphisica, 2, No. 1, 2001:23-54
- Trettin K. 2003 *Persons and Other Trope Complexes*, in: Klaus Petrus (ed.) "On Human Persons", Ontos Verlag, Frankfurt am Main, 2003:89-105
- Trettin K. 2005 *If tropes, then which theory of time*, in: F. Stadler, M. Stoltzner (eds.) "Time and History", Papers of the 28th International Wittgenstein Symposium, Kirchberg am Wechsel, 2005:309-310
- Van Cleve J. 1985 *Three Versions of the Bundle Theory*, Philosophical Studies, 47, 95-107
- Van Cleve J. 1995 *Bundle Theory*, u: J. Kim, E. Sosa
- Williams D. C. 1931 *The Nature of Abstraction and Universals*, The Monist, 583-593
- Williams D. C. 1951 *The Myth of Passage*, Journal of Philosophy
- Williams D. C. 1953 *On the Elements of Being II*, Review of Metaphysics, 7, 7-92
- Williams D. C. 1954 *Of Essence and Existence and Santayana*, Journal of Philosophy, 51, 1954:31-42
- Williams D. C. 1966 *On the Elements of Being I*, in: *Principles of Empirical Realism*, Thomas, Springfield, and in Mellor, Oliver, 1997:112-124
- Williams D. C. 1986 *Universals and Existence*, Australasian Journal of Philosophy, 64, 1-14
- Wittgenstein L. 1974 *On Certainty*, Blackwell, Oxford
- Wittgenstein L. 1974 *Philosophical Grammar*, Basil Blackwell, Oxford (PG)
- Wittgenstein, Ludwig "Remarks on Frazer's *Golden Bough*" in: PO: 114-154 (GB)
- Wittgenstein, Ludwig 1993 *Philosophical Occasions*, Indianapolis: Hackett. (PO)
- Wittgenstein, Ludwig 2000 *Wittgenstein's Nachlass*, Oxford: Bergen Electronic Edition. (N, MS/TS)
- Wittgenstein, Ludwig 2004 *Remarks on Foundations of Mathematics*, Oxford: Blackwell. (RFM)
- Wittgenstein, Ludwig 2005 *Philosophical Investigations*, Oxford: Blackwell. (PI)
- Wittgenstein, Ludwig 1975 *Philosophical Remarks*, Oxford: Basil Blackwell. (PR)

About the Author

Kristijan Krkač, PhD, is Professor of *Introduction to Philosophy* and *Business Ethics & CSR* at the Zagreb School of Economics and Management, Croatia, and of *Analytic Philosophy* and *Epistemology* at the Philosophical Faculty of the Society of Jesus in Zagreb. His interests and publications cover a wide range of subjects including pragmatism, epistemology, epistemology of religion, Wittgenstein, ethics, political philosophy, and corporate social responsibility. He is the author of *Philosophy, Pragmatism, and Religion* (2002, in Croatian), *Wittgenstein's Pragmatism*, (2003, in Croatian), *Routine, Morality, and Pragmatism* (2006, in Croatian), *The Beginning of Democracy, Arguments for refutation of democracy as a political theory* (2008, in Croatian). He is the editor of *An Introduction to Business Ethics and CSR* (2007, in Croatian), *Introduction to Philosophy* (2009, in Croatian), co-editor of *Business Ethics and CSR*, (2006, with Dj. Njavro, in English), and co-editor of *Ethics and Morality in Business Practice*, a special issue of *Social Responsibility Journal*, (2008, with J. Debeljak). He lives in Zagreb, enjoys Hard-Core music, and is a lifelong fan of FC Dinamo–Zagreb.

USKOĆI

PORTAL ZA PROMICANJE FILOZOFIJE

www.filozofija.org

ISBN 978-953-56046-0-0